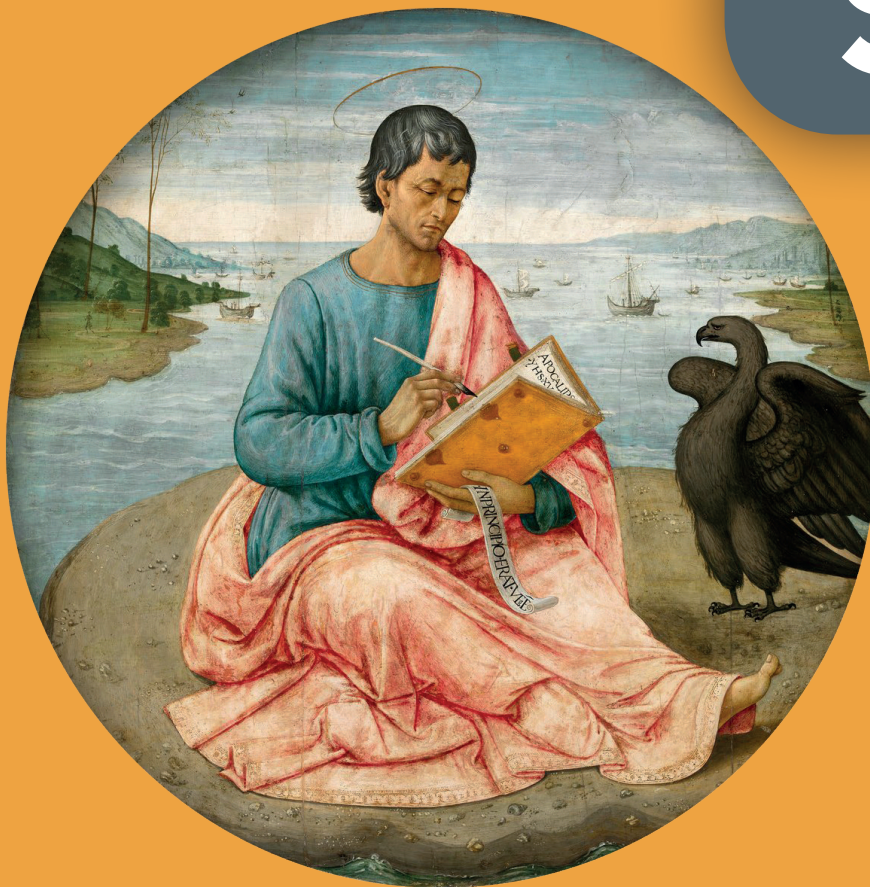

OKTATÁSI
HIVATAL

NAT
2020

9

Irodalom

szöveggyűjtemény

IRODALOM
szöveggyűjtemény

9.

IRODALOM

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

A kiadvány 2025. 08. 31-ig tankönyvi engedélyt kapott a TKV/2863-7/2021. számú határozattal.

A tankönyv megfelel a Kormány 5/2020 (I. 31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012 (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról megnevezésű jogszabály alapján készült Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára, továbbá a gimnáziumok 7–12. évfolyama számára megnevezésű kerettanterv magyar nyelv és irodalom tantárgy előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértő: Cserjés Katalin habil. Phd.

Tananyagfejlesztő: Angyalné Volant Vivien, dr. Kiss Gabriella, Tankó Istvánné

Kerettantervi szakértő: dr. Kiss Gabriella

Szerkesztő: Sándor Csilla

Fedélterv: Borovi Dániel

Látvány és tipográfiai terv: Slezák Ilona

Fedéllillusztáció: Domenico Ghirlandaio köre: Szent János evangélista Patmosz szigetén, 1480–1485 körül, Szépművészeti Múzeum, Budapest; Bertel Thorvaldsen: Euterpé, 1836 körül, Thorvaldsens Museum, Koppenhága

Köszönetet mondunk Trencsényi-Waldapfel Imre örököseinek, hogy hozzájárultak a tankönyvben megjelent szövegek közléséhez. Felismerve a jövő generáció iránti felelősségüket – a kiadvány előállításának javára jogdíjigényükről lemondtak.

ISBN 978-615-6178-12-1

Kedves Pedagógusok és Diákok!

A Szöveggyűjtemény használatát szeretnénk néhány gondolattal segíteni.

Ez a szövegválogatás az Oktatási Hivatal kiadásában megjelent kilencedikes irodalomkönyvekhez készült, és a magyar nyelv és irodalom kerettantervben megjelölt tananyagtartalomnak megfelelően felöleli a magyar és világirodalom műveinek bemutatását az ősidóktól a reneszánszig. A tankönyvek az első fejezetben *Bevezetés az irodalomba – művészet, irodalom* címmel közölnek tudnivalókat, így a szöveggyűjtemény is ehhez igazodik, mint ahogy más esetben is követi a tankönyvek felépítését, és a kötelezően előírt kerettantervi elvárásoknak megfelelően tartalmazza azokat a szövegeket, amelyek olvasása és ismerete elengedhetetlen a tananyag elmélyítéséhez.

A tanárok a kötelezően megtanítandó anyagok mellett az óraszám 20 százalékában mai magyar vagy világirodalmi anyagot tárgyalhatnak, mintegy kiegészítve azt, esetleg teljesen más elképzelések alapján témákat beszélhetnek meg diákjaikkal, tanítványaik kedvenc olvasmányait elemezhetik, új szövegeket vihetnek be az órákra. De lehetőség van az itt felajánlott szemelvények közül is választani.

Mivel a két irodalomkönyv esetenként más-más ajánlott műveket említ és elemez, így természetesen nem kötelező a szöveggyűjtemény minden szemelvényét elolvasni, ismerni. A tartalomjegyzék végén jelöljük, hogy az adott művek melyik tankönyvhöz kapcsolódnak. (A tankönyvekben is megjelennek a kapcsolódó művek szöveggyűjteménybeli oldalszámái.)

A válogatás többnyire kronologikus rendben tartalmazza a műveket, ugyanakkor a kerettanterv hangsúlyozza a szövegek párbeszédének bemutatását is, így igyekeztünk a tárgyalta szerzőkhöz, versekhez legalább egy magyar és egy világirodalmi művet beemelni más korszakokból.

A kötelező olvasmányok címeit kék színnel jelöltük. A gyűjtemény végén a *Név- és fogalomtárban* azokat a szavakat gyűjtöttük ki, amelyek magyarázatával vagy kiejtésük megadásával könnyebbé válhat a tanulás. Ezeket a szemelvényekben csillaggal jelöltük.

Nagyon fontos szempont volt, hogy a kötelező és az ajánlott olvasmányokon túl csak kevés mű kerüljön be a szöveggyűjteménybe. Ezt nemcsak az óraszám indokolja, hanem az is, hogy lehetősége legyen a magyartanároknak a szabad, tanulócsoporthoz illő szövegválasztásra.

Kedves Diákok! Ne feledjétek Mark Twain gondolatát: *„A klasszikus az, amit senki se szeretne elolvasni, de mindenki szeretné, ha elolvasta volna.”*

Jó olvasgatást kívánunk!

A tananyagfejlesztők

TARTALOM

I. BEVEZETÉS AZ IRODALOMBA – MŰVÉSZET, IRODALOM

AZ IRODALOM ÉS HATÁSA

- KARINTHY FRIGYES
A cirkusz 11
- II. JÁNOS PÁL PÁPA
Levél a művészeknek [1999 húsvétján –
részletek] 14
- ÖRKÉNY ISTVÁN
Ballada a költészet hatalmáról 15

SZERZŐK, MŰVEK PÁRBESZÉDE

- AISZÓPOSZ
A hangya és a tücsök 17
- LA FONTAINE
A tücsök meg a hangya 17
- HAJNÓCZY PÉTER
A hangya és a tücsök 18
- ROMHÁNYI JÓZSEF
Tücsökdal 19

NÉPSZERŰ IRODALOM.

AZ IRODALOM HATÁRTERÜLETEI

- SIR ARTHUR CONAN DOYLE
A vérbükkös tanya 19
- A sátán kutyája 34

II. AZ IRODALOM ŐSI FORMÁI – MÁGIA, MÍTOSZ, MITOLÓGIA

AZ ŐSI MAGYAR HITVILÁG

- HOPPÁL MIHÁLY
Sámánok. Lelkek és jelképek
[részletek] 38
- DIÓSZEGI VILMOS
A holdas, napos fa 40
- ANONYMUS
Gesta Hungarorum [részletek] 40
- KÉZAI SIMON MESTER
Gesta Hungarorum [részletek] 42
- WEÖRES SÁNDOR
Csiribiri 44

A GÖRÖG MITOLÓGIA

- KERÉNYI KÁROLY
Görög mitológia [részletek] 45
- ROMÁN JÓZSEF
Prométheusz és az emberek [részlet] .. 50
- HÉSZIODOSZ
Istenek születése [részletek] 52
- Munkák és napok [részletek] 56
- PUBLIUS OVIDIUS NASO
Átváltozások (Metamorphoses)
[részletek] 58

EGYÉB TEREMTÉSMÍTOSZ

- GILGAMES
[XI. tábla] 65
- BABILONI TEREMTÉSMÍTOSZ
[részletek] 73

III. A GÖRÖG IRODALOM

AZ EPIKA SZÜLETÉSE

- TRENCSENYI-WALDAPFEL IMRE
Mitológia [részlet] 76
- [Homéros és a trójai mondakör] 76
- HOMÉROSZ
Iliász [részletek] 78
- Odüsszeia [részletek] 98

A GÖRÖG LÍRA, AZ IDŐMÉRTÉKES VERSELÉS

- TÜRТАIOSZ
Szép a halál... 118
- A spártai harcosokhoz 119
- MIMNERMOSZ
Nannó 120
- SZOLÓN
Kétféle ember 121
- Az igazi gazdagság 121
- Szalamisz 121
- ARKHILOKHOSZ
Költő és katona 122
- Neobulé 122
- Megnnyugvás a sorsban 122
- SZIMONIDÉSZ
A thermopülai-i hősökre 122

ALKAIOSZ	
Az állam hajója	123
Bordal	123
SZAPPHÓ	
Aphroditéhez	124
Úgy tűnik nékem...	125
Édesanyám! Nem perdül a rokka...	125
ANAKREÓN	
Gyűlölöm	126
Törédék a halálról	126
Engem a Szerelem...	126

A GÖRÖG DRÁMA

ARISZTOTELÉSZ	
Poétika [részletek]	127
SZOPHOKLÉSZ	
Oedipus király [részlet]	130

IV. A RÓMAI IRODALOM

A POLGÁRHÁBORÚK KORA

CAIUS VALERIUS CATULLUS	
Gyűlölök és szeretek...	139
Odi et amo...	139
Éljünk, Lesbia...	140
Éljünk és szeressünk	140

AUGUSTUS KORA

PUBLIUS VERGILIUS MARO	
IV. ecloga	141
IX. ecloga	143
Aeneis [részlet]	145
QUINTUS HORATIUS FLACCUS	
Thaliarchushoz	146
Licinius Murenához	147
Leuconoénak	148
PUBLIUS OVIDIUS NASO	
Átváltozások [Pygmalion]	148

V. A BIBLIA MINT KULTURÁLIS KÓD

ÓSZÖVETSÉG

A BIBLIA [részletek]	150
A Teremtés könyve	150
[I. Az őstörténet]	150
[A világ teremtése]	150

[A második teremtéstörténet, a paradicsom]	151
[A bűnbeesés]	151
[A vízözön]	152
[Noé kiszáll a bárkából]	153
[A bábéli torony]	154
József története [részletek]	154
[József Egyiptomban]	154
[A tisztviselők álma]	155
[A fáraó álma]	156
[József találkozása testvéreivel]	157
[József megismerteti magát]	157
Kivonulás könyve [részletek]	158
[Az égő csipkebokor]	158
[Mózes küldetése]	158
[Isten nevének kinyilvánítása]	159
[A hűsvéti bárány]	159
[Az egyiptomiak üldözik Izraelt]	159
[Átvonulás a Sás-tengeren]	160
[A tízparancsolat]	160
Zsoltárok könyve	161
[23. zsoltár]	161
[42. zsoltár]	161
Királyok könyve 1.	162
[Salamon bölcs ítélete]	162
[A szövetség ládáját a templomba viszik]	162
A Prédikátor könyve [első fejezet]	163
[A Prédikátornak, Dávid fiának, Jeruzsálem királyának szavai]	163
Jónás könyve	164
[Jónás szembeszegül az isteni parancssal]	164

ÓSZÖVETSÉGI MOTÍVUMOK KÉSŐBBI KOROK IRODALMÁBAN

KÖLCSEY FERENC	
Vanitatum vanitas	165
THOMAS MANN	
József és testvérei [részletek]	167

ÚJSZÖVETSÉG

Máté evangéliuma [részletek]	170
[Jézus Krisztus születése]	170
[Jézus megkeresztelése]	170
[A Hegyi Beszéd]	170
[A magvető]	175

[Az Olajfák hegyén]	176
[A Gecsemáné-kertben]	176
[Jézus elfogatása]	176
[Jézus a nagytanács előtt]	177
[Péter megtagadja Jézust]	177
[Jézust átadják Pilátusnak]	177
[Júdás halála]	177
[Jézus Pilátus előtt]	178
[Jézus és Barabbás]	178
[Jézus megcsúfolása]	178
[Jézus megfeszítése]	178
[Jézus halála]	179
[Jézus temetése]	179
[A sír őrzése]	179
[Jézus feltámadása]	180
Lukács evangéliumából	180
[Jézus születése]	180
[Az irgalmas samaritánus]	181
[A tékozló fiú]	181
Pál első levele a korinthusiakhoz	181
Márk evangéliuma	182
Jézus meggyógyítja a bénát	182
János evangéliuma	183
[Nikodémus Jézusnál]	183
[Jézus az út az Atyához]	183
A jelenések könyve	184
[A profécia beteljesedése közel van]	184

ÚJSZÖVETSÉGI MOTÍVUMOK

KÉSŐBBI KOROK IRODALMÁBAN

Rákóczi Ferenc buzdó éneke [részlet]	185
KARINTHY FRIGYES	
Barabbás	186
BABITS MIHÁLY	
A Jézust kereső kisfiú	188
JORGE LUIS BORGES	
Márk evangéliuma	191

VI. A KÖZÉPKOR IRODALMA

EGYHÁZI IRODALOM

EPIKA

SZENT ÁGOSTON	
Vallomások [részlet]	195
NURSI AI SZENT BENEDEK	
Regula [részletek]	197
ISMERETLEN SZERZŐ	
Halotti beszéd és könyörgés	199

ISMERETLEN SZERZŐ	
Szent Gellért püspök legendája	
[részlet]	201

SZ. JÓNÁS ILONA	
Szent Erzsébet legendája [részlet]	202

ISMERETLEN SZERZŐ	
Szent Margit legendája [részletek]	203

LÍRA

ASSISI SZENT FERENC	
Naphimnusz	205

JACOPONE DA TODI	
Himnusz a fájdalom anyáról	207

ISMERETLEN SZERZŐ	
Ómagyar Mária-siralom	208

TOMMASO DA CELANO	
Ének az utolsó ítéletről	210

LOVAGI ÉS UDVARI IRODALOM

EPIKA

ANONYMUS	
Gesta Hungarorum [részletek]	211

KÁLTI MÁRK	
Képes Krónika [részlet]	213

LÍRA

WALTHER VON DER	
VOGELWEIDE	
A hársfaágak csendes árnyán	214
Ó jaj, hogy eltűnt minden...	214

A KÖZÉPKOR MOTÍVUMAINAK MEGJELENÉSE KÉSŐBBI KOROK ALKOTÁSAIBAN

UMBERTO ECO	
A rózsza neve [részletek]	216

DANTE ALIGHIERI: ISTENI SZÍNJÁTÉK	
Pokol [részletek]	219

A KÖZÉPKOR VILÁGI IRODALMA

ISMERETLEN SZERZŐK	
Carmina Burana [részletek]	232
[A világ állapotáról]	232
[Ó, Fortuna]	233
[Míg kocsmában jól időzünk]	234
[Tavaszi édes mámorában]	235
[Gyónás]	236
[Félre, könyvek, doktrinák]	237

FRANÇOIS VILLON	
-----------------	--

A Nagy Testamentum [részletek] . . .	238
[Ballada, melyet édesanyja kérésére készített a költő, hogy imádkozhassék Miasszonyunkhoz]	238
[Ballada, melyet Villon szerzett édesanyja kérésére, Szüzanyánkhoz való könyörgéseképpen]	239
[Jó tanítás balladája a rossz életűeknek]	240
[Ballada tünt idők asszonyairól] . . .	241
[A szép fegyverkovácsné balladája a széplányokhoz]	242
[Gyász-irat, melyet maga s társai számára szerzett a költő, mialatt fölakasztásukat várták] . .	243
[A felakasztására váró Villon négy sora]	244
[Megölte Ámor fegyvere]	244

VII. A RENESZÁNSZ IRODALMA

A HUMANISTA IRODALOM

GIOVANNI PICO DELLA MIRANDOLA Heptaplus, avagy a Teremtés hétféle magyarázata [részlet]	245
--	-----

LÍRA

FRANCESCO PETRARCA Pó, földi kérgem bárhogy is sodorjad	247
Áldott a nap, a hó, az év	247
Ti szerencsés füvek, boldog virágok	248
Magamban, lassan, gondolkodva járom	248
JANUS PANNONIUS Pannónia dicsérete	249
Egy dunántúli mandulafáról	249
Búcsú Váradtól	249
Saját lelkéhez	250
Mars istenhez békességért	252
Galeotto Marzióhoz	252

EPIKA

GIOVANNI BOCCACCIO Első nap, harmadik novella	253
Ötödik nap, kilencedik novella	254

NÉV- ÉS FOGALOMTÁR	259
FORRÁSJEGYZÉK	270

A SZÍNES IRODALOM 9. című tankönyvhöz tartozó szövegek

Weöres Sándor: *Csiribiri*
Gilgames: *XI. tábla*

Az IRODALOM 9. című tankönyvhöz tartozó szövegek

Román József: *Prométheusz és az emberek* (részlet)
Hésziodosz: *Istenek születése* (részletek)
Babiloni teremtésmítosz (részletek)
Arisztotelész: *Poétika* (részletek)
Szophoklész: *Oedipus király* (részlet)
Karinthy Frigyes: *Barabbás*
Nursiai Szent Benedek: *Regula* (részletek)
Assisi Szent Ferenc: *Naphimnusz*
Carmina Burana: *Ó, Fortuna; Tavasz édes mámorában; Gyónás; Félre könyvek, doktrinák*
Giovanni Pico Della Mirandola: *Heptaplus, avagy a Teremtés hétféle magyarázata*
Giovanni Boccaccio: *Dekameron: Ötödik nap, kilencedik novella*

I. BEVEZETÉS AZ IRODALOMBA – MŰVÉSZET, IRODALOM

KARINTHY FRIGYES*

(1887–1938)

A cirkusz

Nyilván úgy volt, hogy szívszakadva vágytam a cirkuszba, de talán éppen úgy vágytam a hegedűre is – aztán előbb kaptam meg a hegedűt, ellenben a cirkuszba nem vittek el, csak így lehetett, hogy szaggatott időközökben megújra álmodtam a cirkuszról –, egyszer messziről láttam dombok mögött, és mintha valaki vezetett volna a kezemnél fogva. Máskor idegen, nagy város közepén egyszerre ott álltam, de ugyanaz a cirkusz volt, ugyanaz a bejárat, kétfelé nyíló vesztibül*. Már ekkor úgy volt, hogy jegyem is volna, be is mehették, és mégis összeza- varodott az álom, és megint nem voltam bent.

Utoljára aztán végigálmodtam. Ott álltam a pénztár mögött, a bejáratnál, és egy izgatott, szakállas, sánta ember, az igazgató állt mellettem, a bejárat tarka függönyét félkézzel félrehú- zta, és kiabálva hadart: „Erre tessék, erre tessék, tessék besétálni, mindjárt kezdődik, tessék, tessék.” Az emberek pedig özönlöttek – rengeteg ember, tarka népség, cselédek, katonák, kalapos asszonyok és borotvált urak – lökdösték egymást, nevettek és hangosan beszélgettek. Tudtam, hogy rögtön meglát az igazgató, meg is látott és bosszankodva mondta, mialatt meg- fogta a karom, „Tessék, tessék, van jegy? Akkor tessék, ha nincs, akkor allómars*!” Mire ijed- ten elszorult a szívem, makogni kezdtem, hogy nincs jegy, de én nem is a nézőtérre akarok, hanem a hegedűm... és kétségbeesetten mutattam a hegedűmet, amit, természetesen, hónom alatt szorongattam. Lehajolt a szájamhoz és dühösen kívárta, míg végighebegtem, hogy nin- csen jegyem, de komponáltam egy éneket, saját magam, a hegedűmön, és ha beenged, bent eljátszom a közönség előtt. Erre olyan hangosan kezdett nevetni, hogy a torkába láttam, mint valami mély alagútba, aztán ridegen, szórul szóra ezt mondta: „Ifjú bajtárs, elmebeteg, a te szíved nagyon hemzseg.” Én ezt roppant ötletes versnek találtam, és láttam, hogy az igazgató- nak jól esett önkéntelen elismerésem, megveregette a vállam és azt mondta, várjak, talán lehet valamit csinálni, majd megbeszéljük.

Később be is jött a sötét folyosóra, ahol dideregve álltam, és leereszkedő jóindulattal mon- dta, hogy a hegedülés így magában egészbenvéve paralelepipedon*. Én rögtön értettem, hogy ez azt jelenti, hogy nem nagyon bízik a sikerembe. Esküdözni kezdtem, mire elkomolyodott és tudtomra adta, hogy hát jó, megpróbáljuk, de előbb szólni kell a katonai fennhatóságnak, ahol bélyeget kapok, mint császári és királyi garmada*. Addig, míg ez meglesz, megmutatja nekem az egész cirkuszt hátul, a színészeket, állatokat, mindent, hogy fogalmam legyen, mi- ről van szó, mi kell a közönségnek.

Nekem dobogott a szívem boldog izgalmamban, hogy mégis bent vagyok, de amellet- félttem. Görcsösen szorongattam hónom alatt a hegedűt, és erőlködtem, hogy ne felejtsem el a melódiát. Rengeteg függöny közt vezetett el, amiken mindenféle élő festmény volt. Fönt, a magasban, pirosruhás emberek dolgoztak. Vártam, hogy színészeket, vagy műlovarnöket is látunk majd, de nem, széles, sok lépcső következett. Alig tudtam követni, oly sebesen

futott a lépcsőn. Aztán bársony tapétás szobákon mentünk keresztül: véletlenül kinyitottam egy ajtót, melyen rikító láрма, zajongás bukott be, és rengeteg emberfejet láttam nyüzsögni. Az igazgató rám kiabált, hogy csukjam be gyorsan, az a közönség, várja az előadást, és annak nem szabad ide benézni.

Aztán kis vasajtót nyitott ki: óriási, félkör alakú csarnok terült el mélyen. Ennek a pompás, szökőkutas és pálmaerdős csarnoknak a közepén egy széparcú férfi összeszorított szájjal és vad szemmel fojtogatott egy nőt. A nő nehéz, hörgő torokhangokat hallatott csak – borzasztó látvány volt, hangosan ordítani kezdtem és átkozódva követeltem, hogy szakítsák ki a kezéből. De az igazgató lefogta a kezem. Ostoba, mondta, hisz ezek a színészeim, az egész játék, különben pedig nem is igazi emberek, viaszból vannak, mint a panoptikumban*. Mikor jobban odanéztam, láttam, hogy a nő arca igazán természetellenes és a szemei üvegéből valók.

Szégelyltem magam és másról kezdtem beszélni, de a szívem még rendetlenül zakatolt. Most egy rendetlen, nagy szobába vezetett az igazgató, ahol tarkaruhás és kifestett fiúk és lányok ültek, padokban, mint ahogy iskolában szokás. Ez a bohóc-iskola volt, mint ahogy megtudtam. Engem is beültetett a padba, és az igazgató egymás után hívta ki a katedrához a felelőket. Az egyik kézenjárva jött ki és a fejét néha hozzáütögette a padlóhoz. Ennek meg kellett ismételnie a mutatványt. Aztán egy magas férfit hívtak ki, aki kést szedett elő, és felvágta a mellét. Vér és tüdő ömlött ki a sebből, a férfi hangosan nyöszörgött és a földre roskadt. Az igazgató helyeslően bólintott.

– Így jó lesz – mondta –, ez tetszeni fog.

Az öngyilkos helyrement, a padból tűt és cérnát szedett ki és összevarrta a mellét, sziszegve és fintorogva. Akkor láttam, hogy számtalan ilyen varrott heg szántotta végig a mellét.

Mások is jöttek, akik megint mást tudtak. Voltak hasbeszélők, akik oly csodálatos hűséggel utánózták emberek és állatok hangját, hogy alig hittem a fülemnek. Az egyik gyerekhangon beszélt oly tökéletesen, hogy könny szökött a szemembe, mert a haldokló gyermek hangját adta – de mikor arcába néztem, álméltkodva láttam, hogy a szeme és szája mozdulatlan. A másik síró és átkozódó asszonyi hangot ábrázolt – aztán más nőimitátorok* is jöttek, rekedt, kacagó bűgás hangzott fel, és a sötétben vészes szemek lobogtak.

Az igazgató ekkor benézett egy könyvbe, és a nevemet mondta. Felálltam a padban, végignéézett, aztán gyorsan kérdezett:

– Hát te mit tudsz?

A hegedűmre mutattam, és újra dadogtam valamit a melódiáról, amit komponáltam. Nevetés futott végig a termen – az igazgató mérgesen ütött az asztalára.

– Még mindig azzal a hegedűvel bosszantasz! – mondta. – Micsoda ócskaság!

Azt akartam mondani, hogy a melódia, amit komponáltam, igen különös, és hogy én szeretném eljátszani, ha megengedik. De ő egy fiút hívott ki és elküldött vele, hogy mutassa meg nekem a hangszereket.

Egy másik szobába vittek. Itt óriási gépek és szerszámok álltak, mindegyik egy-egy hangszer. Voltak ott óriási trombiták, amiket fújtatók mozgattak – egy-egy nyomásra valóságos mennydörgés szakadt ki a torkukból. Aztán szobanagyságú triangelek*, gőzkalapáccsal. Egy óriásdob tetején idomított elefántok jártak körbe és a lábukkal doboltak. Volt egy csodálatos orgona, ezt villamosgép hajtotta, ez egyszerre mozgatót harminc zongorát és ezer acélsípöt – a legmagasabb síp olyan volt, mint egy gyárkémény. A karmester magas hídon állt; mikor szétvágta két karját, egyetlen akkord harsant fel és szélörvény lett – azt hittem, azonnal kiröpít

a szabadba. A zenészek előtt olyan klaviatúra volt, mint amilyenen szedőgépeket hajtanak – pápaszemmel dolgoztak, egyre a kottákat nézve.

Szédülve és zúgó fülekkel kerültem vissza egy másik osztályba, ahol már várt az igazgató. Elmondtam, hogy láttam a hangszereket, de egyiket se ismerem és nem tudok ezeken játszani. Vállát vonogatta és azt mondta, hogy nagyon sajnálja, ez esetben gébic*. Ekkor két függönyös ajtó előtt álltunk, mely a szabadba vezetett. A színészek ezerféle maszokban, sietve indultak be az egyikben, melynek hasadékan sokszínű villanyfény csapott ki egy-egy függönylelbenésre. Ide akartam bemenni, de az igazgató azt mondta, hogy ha nem tudok semmit, akkor talán jobb lesz előbb a hullakamrát megnézni.

A másik ajtón mentünk be – sötét folyosó vezetett lefelé a pincébe. Pislákoló gázfény sziszegett nagy távolságokban. Kétoldalt a ködös és sűrű homályban fülkék nyíltak – fehér köpenyeges, szennyesarcú szolgák jártak ki-be. Borzongás fogott el, és nem mertem benézni. A folyosó legvégén megállt az igazgató és valakivel beszélgetett. Lopva néztem körül – a fal hosszában meglapulva hosszú bádogasztalok húzódtak –, a bádogasztalokra sorba meztelen hullák voltak kirakva: aggok, gyerekek –, aztán régi, preparált testrészeket is láttam. Nehéz, fojtó formalinszag áradt a mélyből. Láttam, hogy még egy másik, sötét folyosó nyílik, lefelé. Az igazgató rólam beszélt – mintha beajánlott volna az orvosnak, hogy ott maradhassak. Az orvos a sötét folyosó felé nézett.

Ekkor könyörögni kezdtem, hogy ne kelljen itt maradnom – elmondtam, hogy inkább kitanulok valamit, amivel felléphetek, ha másképp nem megy. A fejüket rázták és az orvos megjegyezte, hogy csak akrobatizmussal mehetünk valamire, mert a közönség már türelmetlen.

Most aztán egy magas, padlásféle helyiségbe vittek – kis szelelőlyukakon keresztül mélyen alattam láttam a várost. A falak mentén sorban keskeny és magas létrák támaszkodtak. Kötelek, nyújtók és hálók heverték szerteszét – a létrákon rózsaszínűkös artistafűk dolgoztak. Egy létrát tettem elém, hogy másszak fel rajta. Mikor a tetején voltam, alulról kihajlították a létrát az utca fölé – görcsösen megkapaszkodtam –, és mikor lenéztem, láttam az egész várost, akkora emberek szaladgáltak az utcákon, mint a hangyák. Ekkor halkán sikítottam, és elvesztettem eszméletemet.

De megint újra ott voltam és hosszan, heteken és hónapokon keresztül tanultam és gyakoroltam. Fel- és lemásztam a létrán – mikor ez már jól ment és valahogy meg is tudtam állani a létra tetején, akkor egy széket nyújtottak fel –, a széket óvatosan egyensúlyozva felállítottam és felálltam a székre. Később két és három székkal csináltuk ugyanezt. És hosszú, hosszú idők jöttek.

Aztán, sokára, végre-végre ott álltam a színpadon – de már ekkor az arcom keskeny és ráncos volt és be volt festve, mint azoké, akiket először láttam. Most már úgy volt, hogy sok-sok év óta vagyok itt, és a cirkusz minden zegét-zugát ismertem. Rózsaszínű trikó volt rajtam, és fáradtan ódöngtem a félhomályos oldalfüggönyök között, ahol izzadó szolgák futkostak, hordták a szőnyeget. Nehéz állandó zúgás zizegett, és én fáradt voltam tudni, hogy mi az. Egyszerre éles, beteg világosság támadt – szemeim előtt szétcsapódtak a bársonyfüggönyök. Zsúfolt emberfejek szorongtak a függönyön túl – rövid taps zendült fel, aztán várakozó, suttogó csönd.

Ott álltam, egyedül, a tágas és fehér fényben úszó színpad szőnyegén. Most nesztelen léptekkel középre futottam – a reflektor kúpja követett mindenütt. Kígyómozdulattal hajlongtam, kétoldalt a páholyok felé. Aztán megkaptam a létrát és sebesen, nesztelenül – oly könnyen hogy nem éreztem a testemet – felkúsztam a négyemeletes magasságba. Ott egyetlen

vékony pálcán óvatosan felemelkedtem, s egyensúlyozva inogtam néhány pillanatig. Ekkor vaslábú asztalkát nyújtottak felém egy pózna* végére állítva. Elkaptam az asztalt, és két lábbal könnyedén megtámasztottam a létra felső fokán. Aztán rákúsztam az asztalra és felállottam rá, folyton egyensúlyozva közben. Most három szék következett egymás tetején – elégedett zúgást hallottam, és felkúsztam az építményre. Az utolsó szék lábbal égnek állott; az egyik lábára, mely inogva csendben körbefogott, visszafojtott lélegzettel helyeztem el egy óriási kocka alsó sarkát. Az egész épület oly könnyen remegett alattam, hogy éreztem, a pulzusom lüktetése lüktetve végigfutott a létra legalsó fokáig. Végre a pózna következett: percekig tartott, míg egyenesen rá tudtam illeszteni a kocka felső sarkára. Aztán lassan kúsztam fel a póznán – a tetején voltam, megálltam és pihentem. A veríték forrón, lassan folyt le arcomon. Minden izmom megfeszült, mint az íj, és remegett. Vártam, míg az épület ingása eléri a holtponthoz – ekkor halálos csöndben kiegyenesedtem, kibontottam trikómat és kihúztam a hegedűt... Remegő kézzel illesztettem rá a vonót... most egyik lábammal tapogatózva, lassan elengedtem a póznát – előredőltem... egyensúlyoztam néhány percig... s felhasználva a rémület csöndjét, mely odalent kitátotta a szájakat s marokra fogta a szíveket... lassan és remegve játszani kezdtem a melódiát, amit régen, régen, régen hallottam egyszer zengeni és zokogni a szívemben.

II. JÁNOS PÁL PÁPA*

(1920–2005)

Levél a művészeknek [1999 húsvétján – részletek]

[„Isten látott mindent, amit alkotott: nagyon jók voltak”]

(Ter 1,31)

A művész a Teremtő Isten képmása

1. Senki nem képes jobban megérezni valamit abból a pátoszból, mellyel Isten a teremtés kezdetén nézte kezének alkotásait, mint ti, Művészek, akik a Szépség alkotó mesterei vagytok. Ennek az érzésnek az utórezgése csillant föl számtalanszor a tekintetben, mellyel ti, bármely kor Művészei lebilincselve a hangok és szavak, színek és formák titokzatos hatalmától megcsodáljátok tehetségtek alkotását, s ugyanakkor észlelitek benne a Teremtés titkát, melyben Isten, mindenek egyedüli Teremtője bizonyos módon részesít benneteket. [...]

A Biblia első fejezetei Istent úgy is elének állítják, mint az alkotó ember mintaképét: Istennek mint Teremtőnek képe tükröződik a művészen. [...]

A művész hivatása a szépség szolgálatára

[...]

3. Az ismert lengyel költő, Cyprian Norwid írja: „A szépség azért van, hogy alkotásra lelkesítsen és a mű megszülessen.”¹

Ha a művészetről van szó, a szépség témája kikerülhetetlen. Már utaltam rá, amikor Istennek a teremtésében tetszését lelő tekintetéről szóltam. [...]

1 Promethidion: Bogumil, V. 185–186: Pisma wybrane, Warszawa, 1968, vol. 2., 216. o.

Az ember élete folyamán kiépíti a kapcsolatát a léttel, az igazsággal és a jóval. A művésznek egészen sajátos kapcsolata van a szépséggel. Nagyon találó, amikor azt mondjuk, hogy a szépség nem más, mint a Teremtőtől a művészi tehetség felé elhangzó fölszólítás. S kétségtelen, hogy ez a képesség is talentum, melynek az evangéliumi példázat logikája szerint (vö. Mt 25, 14–30) kamatoznia kell.

Ezzel lényeges ponthoz értünk. Aki érzi magában a művészi költői, írói, festői, építész, muzsikus, színészi hivatás szikráját, egyúttal a felelősséget is érzi, hogy e talentumot nem lehet elásni, hanem ki kell bontakoztatni a felebarátok, az egész emberiség javára.

A művész és a közjó

[...]

4. A társadalomnak a művészekre éppúgy szüksége van, mint tudósokra, technikusokra, munkásokra, szakemberekre, hitvallókra, tanítókra, apákra és anyákra. Mindezeknek a művészet azon magasrendű formájával kell szolgálniuk az egyén növekedését és a társadalom fejlődését, ami a nevelés művészete. Ezen belül a művészeknek minden nép műveltségében megvan a maga helyük. Amennyiben valóban értékes és szép alkotásokat hoznak létre, nemcsak saját népük és az egész emberiség műveltségét gyarapítják, hanem kiemelkedő szolgálatot tesznek a közjóknak is. [...]

A szabadító szépség

[...]

16. A harmadik évezred küszöbén kívánom mindnyájatoknak, kedves művészek, hogy különös intenzitással nyerjétek el ezt a teremtő inspirációt. A szépséget, amit a következő nemzedékeknek továbbadtok, úgy ragadjátok meg, hogy csodálatot támasszon bennük! Az élet és az ember szent volta előtt, a világmindenség csodája előtt a csodálat az egyetlen méltó magatartás.

E csodálatból fakadhat az a lelkesedés, amiről Norwid költeménye beszél, akire levelem elején hivatkoztam.

Diósi István fordítása

ÖRKÉNY ISTVÁN*

(1912–1979)

Ballada* a költészet hatalmáról

A körúton állt egy telefonfülke. Ajtaja sűrűn nyitódott-csukódott. Az emberek megtárgyalták ügyes-bajos dolgaikat, fölhívták a lakáshivatalt, megbeszéltek egy találkát, pénzt kértek kölcsön a barátaiktól, vagy féltékenységükkel gyötörték kedvesüket. Egy idős asszony, miután visszaakasztotta a hallgatót, egyszer nekidőlt a készüléknek, és sírt. Ilyen eset azonban csak ritkán fordult elő.

Egy napsütéses nyári délutánon a fülkébe lépett a költő. Fölhívott egy szerkesztőt, és így szólt:
– Megvan az utolsó négy sor!

Egy piszkos papírszeletről felolvasott négy verssort.

– Jaj, milyen leverő! – mondta a szerkesztő. – Írd át még egyszer, de sokkal derűsebben.

A költő hiába érvelt. Hamarosan letette a hallgatót, és eltávozott.

Egy ideig nem jött senki, a fülke üresen állt. Aztán megjelent egy javakorabeli asszony, feltűnő kövér termettel, feltűnő nagyságú keblekkel, nagy virágos nyári ruhába öltözött. Ki akarta nyitni a fülke ajtaját.

Az ajtó nehezen nyílt. Először nem is akart kinyílni, de aztán hirtelen kivágódott úgy, hogy valósággal visszalökte az utcára a hölgyet. A következő kísérletre az ajtó olyan módon válaszolt, hogy az már rúgásnak is beillett. A hölgy hátratántorodott, és nekiesett a postaládának.

Az autóbuszra várakozó utasok odacsoportosultak. Kivált közülük egy aktatáskás, erélyes fellépésű férfi. Megpróbált benyitni a fülkébe, de olyan ütést kapott az ajtótól, hogy hanyatt esett a kövezeten. Mind többen és többen gyűltek oda, megjegyzéseket tettek a fülkére, a postára és a nagy virágos hölgyre. Egyesek tudni vélték, hogy magas feszültségű áram van az ajtóban, mások szerint a nagy virágos hölgy meg a cinkosa el akarták rabolni a készülékben lévő érméket, de idejében lefűlelték őket. A fülke egy ideig némán hallgatta oktalan találgatásukat, aztán megfordult, és nyugodt léptekkel elindult a Rákóczi úton. A sarkon éppen pirosat jelzett a lámpa, a fülke megállt és várt.

Az emberek utánanézték, de nem szóltak semmit; minálunk semmin sem csodálkoznak, legföljebb azon, ami természetes. Megjött az autóbusz, elvitte az utasokat, a fülke pedig vidáman ballagott végig a Rákóczi úton a verőfényes nyári délutánban.

Nézegette a kirakatokat. Elácsorgott a virágüzlet előtt, egyesek látták bemenni egy könyvesboltba, de lehet, hogy összetévesztették valaki mással. Egy mellékutcai italboltban felhajtott egy kupica* rumot, aztán végigsétált a Duna-parton, és átment a Margitszigetre. Az egykori kolostor romjainál meglátott egy másik telefonfülkét. Tovább sétált, aztán visszafordult, végül átment a másik oldalra, és tapintatosan, de kitartóan szemezni kezdett a túlsó fülkével. Később, amikor már sötétedett, belegázolt egy virágágyba a rózsák közé.

Hogy éjszaka mi történt a romoknál, mi nem, azt nem lehet kideríteni, mert a szigeten rossz a közvilágítás. De másnap a korai járókelők észrevették, hogy a romok előtti fülke tele van dobálva vérvörös rózsával, a telefonkészülék pedig egész nap tévesen kapcsolt. A másik fülkének akkor már hűlt helye volt.

Ő pirkadatkor elhagyta a Szigetet, és átkelt Budára. Fölment a Gellérthegyre, onnan hegyen-völgyön át a Hármashatár-hegy csúcsára kapaszkodott föl, aztán leereszkedett a hegy oldalán, és nekivágott az országútnak. Soha többé nem látták Budapesten.

*

A városon kívül, a Hűvösvölgy utolsó házain is túl, Nagykovácsi községtől azonban jóval innen van egy vadvirágos rét. Akkora csak, hogy kifulladás nélkül körbe tudja futni egy kisgyerek, s olyan rejtve él a magas törzsű fák közt, mint egy tengersizem. Túl kicsi még ahhoz is, hogy valaki lekaszálja; ennél fogva nyár közepén már derékmagasságig nő rajta a fű, a gaz meg a virág. Ez az a hely, ahol a fülke letanyázott.

A kirándulók, akik erre vetődnek vasárnaponta, nagyon megöriülnek neki. Kedvük támad megtréfálni valakit, aki még az igazak álmát alussza, vagy eszükbe jut hazatelefonálni, hogy tegyék a lábtörő alá az otthon hagyott kulcsot. Belépnek a fülkébe – mely kissé rézsút dőlt a puha talajon –, s miközben az ajtón utánuk hajolnak a hosszú szárú vadvirágok, fölveszik a telefonkagylót.

A készülék azonban nem ad vonalat. Ehelyett négy verssor szólal meg a telefonkagylóban, olyan halkan, mintha hangfogós hegedűn... A bedobott pénzt a készülék nem adja vissza, de emiatt még senki sem tett panaszt.

AISZÓPOSZ*

(Kr. e. 620 – Kr. e. 564)

A hangya és a tücsök

Hideg tél volt, és vihar zúdult le az Olümposzról. De a hangya sok gabonát hordott össze még aratás idején, és elraktározta a házában. A tücsök meg egy lyukba bújt, s majd meghalt az éhségtől és a nagy hidegtől sanyargatva. A hangyához könyörgött hát: adjon neki az élelemből, hadd egyen egy kis búzát, s ő is életben maradna. A hangya viszont így szólott hozzá: „Hát hol voltál a nyáron? Miért nem gyűjtöttél élelmet az aratáskor?” „Énekeltem és gyönyörködöttem a vándorokat” – felelte a tücsök. A hangya nagy nevetéssel felelte erre: „Hát akkor télen meg táncolj.”

A mese arra tanít bennünket, hogy mi sem való előbbre, mint gondoskodni a betevő fatatról, és nem henyélni.

*Sarkady János fordítása***JEAN DE LA FONTAINE*** (1625–1695) **A tücsök meg a hangya**

A tücsök dalolt egyre, bár
 Ízzott a nyár,
 Úgyhogy mikor jött a komor
 Tél, része gond volt és nyomor:
 Még egy picinke kisdarab
 Legye, vagy férgé sem maradt.
 Hát ment is a hangyához át
 Elpanaszolni nyomorát,
 És kérte, adjon néki kölcsön
 Zsákjába egy kis magot töltsön.
 Új aratásig, legalább.
 „Majd megadom, lesz erre gondom,
 Nyáron, tücsök-szavamra mondom
 A tőkét meg a kamatát.”
 Bosszantja a tücsök kalandja,
 Nem is adott magot a hangya. –
 De ezt kérdezte végre tőle:
 „Mit tettél a meleg időbe?”
 „Éjjel-nappal munkába voltam,
 Fűnek-fának folyton daloltam.” –
 „Daloltál? rendbe van, komám,
 Akkor ma táncolj, szaporán.” –

Kosztolányi Dezső fordítása, Nyugat, 1916. 23. szám

HAJNÓCZY PÉTER* (1942–1981)

A hangya és a tücsök

A novemberi szél a zörgő faágakról éppen az utolsó fonnyadt-száradt leveleket tépte le, amikor az erdőszélen találkozott a tücsök és a hangya. A hangya kicsit kopott, naftalin szagú, de panofixbéléses* télikabátot viselt – júliusban vette leszállított áron a Bizományi Áruházban, akár a vízhatlan síbakancsát –, a tücsök viszont láthatóan didergett vékony és béleletlen vászondzsekijében. A tücsök zsebre dugott kézzel álldogált, mert kesztyűje sem volt.

– Jó napot, tücsök szomszéd – mondta a hangya. – Ahogy elnézem, nem izzad bele a kabátjába...

– Bizony, hideg van, hangya szomszéd – válaszolt vacogva a tücsök. – Ez a szél az ember csontját is átjárja...

A hangya megigazgatta bőrkesztyűs kezével a sálát a nyakán.

– A feleségem kötötte – mondta. – Ügyes asszony: nézi a televíziót és közben mindig köt vagy horgol valamit. Maga, úgy tudom, nőtlen és albérletben lakik...

– Hát igen – bólogatott a tücsök –, tudja, én mindig csak hegedülgetek, másra nemigen marad idő...

Cigarettdobozt kapart elő a zsebéből, és odakínálta a hangyának.

– Köszönöm – rázta a fejét a hangya. – Több mint három hónapja, hogy leszoktam a dohányzásról. Nemcsak haszontalan, az egészségre káros szenvedély ez, de pénzbe is kerül. Egy doboz cigaretta árából megreggelizhet vagy megvacsorázhat a magamfajta kétkezi munkás. – Megköszöri a torkát.

– Úgy tervezzük a feleségemmel, hogy jövőre nagyobbra cseréljük a lakást. Központi fűtés, telefon, közvetlen földalatti járat a szemétdombhoz...

A tücsök cigarettára gyűjtött.

– Aki nyáron hegedül, míg mások megfogják a munka végét, hogy vigyék valamire az életben... – A hangya megcsóválta a fejét. – Talán azt gondolta, kedves tücsök szomszéd, hogy ebben az évben nem is lesz tél?

– Egy hét múlva elutazom – mondta a tücsök –, csak úgy május felé jövök haza...

– Elutazik? – csóválta a fejét a hangya. – Valami rokoni meghívás, kedves szomszéd?

– Nem járok én vendégségbe – mondta a tücsök –, csak hegedülgetek otthon, gyakorlok...

– Elárulná, hová utazik? – mosolygott rá a hangya.

– Párizsba – mondta a tücsök.

– Párizsba?

A hangya kerekre tágult szemmel a tücsökre meredt.

– Tréfál, kedves szomszéd? – kérdezte kissé emelt hangon. – Miből telne magának arra, hogy Párizsban töltsen telet?

– Meghívtak... a Conservatoire*... – mondta a tücsök. – Hangversenyeken hegedülök...

A hangya a földre szögezte a szemét, hallgatott egy darabig, aztán kérlelő hangon megszólította a tücsköt: – Tekintettel a régi ismeretségre... elintézne egy számomra fontos ügyet?

– Kérem, nagyon szívesen... – biztatta a tücsök – csak mondja, szomszéd úr...

– Arra kérném – mondta a hangya –, hogy Párizsban keresse fel La Fontaine urat, és mondja meg neki, hogy nyalja ki a seggem.

ROMHÁNYI JÓZSEF* (1921–1983)

Tücsökdal

– Ön művész?! – fitymálta* a tücsköt a hangya.
 – Hisz mint az ökörnyal*, leng, lebeg a hangja.
 Dalában nyoma sincs vérmes* szenvedélynek,
 sőt ha Ön szól, még az esti csend is mélyebb.
 Mily csekély eszköztár, mily szűk formakészlet!
 Csoda, hogy Ön mégis figyelemre készlet.
 Szólt a tücsök halkán:
 gondgyomláló dalban
 épp ez a művészet.

SIR ARTHUR CONAN DOYLE* (1859–1930)

A vérbükkös* tanya

– Annak, aki a művészetet önmagáért kedveli, sokszor a legkevésbé fontos vagy legszerényebb művészi megnyilatkozások szerzik a legnagyobb örömet – jegyezte meg Holmes*, miközben félredobta a Daily Telegraph* hirdetési oldalát. – Örömmel állapítom meg, kedves Watsonom*, hogy maga is tisztában van ezzel az alapigazsággal, s amikor azon fáradozik, hogy eseteinket megörökítse – köztünk szólva, időnként szépítőleg –, maga sem a „cause célèbre”-eket* vagy a szenzációs tárgyalásokat szemeli ki, hanem inkább azokat az ügyeket, amelyek önmagukban triviálisnak* tűnhettek ugyan, mégis alkalmat adtak arra, hogy talentumomat* megcsillogtathassam specialitásom, vagyis a dedukció*, a logikai szintézis* terén.

– Ennek ellenére – szóltam mosolyogva – úgy érzem, nem vagyok ment a szenzációhajhászás vádjától, amellyel elbeszéléseimet illették.

– Lehet, hogy hibázott néhol – ismerte el Holmes, s kiemelt egy izzó széndarabot a tűzből a szénfogóval, hogy meggyújtsa hosszú, cseresznyefa pipáját. (Ha diskurálhatnékja támadt, mindig ezt szívta; míg ha meditált, az agyagpipáját vette elő.) – Lehet, hogy helyenként túl sok színt, életet próbált a tények mögé csempészni ahelyett, hogy a dolgok egyedüli lényegére, az októl az okozathoz vezető út nyomon követésére szorítkozna.

– Úgy hiszem, jöttányit* sem csorbítottam az ön érdemeit – jegyeztem meg kissé hűvösen. Bosszantott az az önteltség, amely, mint már korábban is megfigyeltem, barátom különleges egyéniségének igen erőteljes vonása volt.

– Szó sincs önzésről vagy önhittségről – mondta ő, szokása szerint nem is a szavaimra, hanem a gondolataimra válaszolva. – Ha én a magam mesterségének, mondhatni művészetének követelem a teljes dicsőséget, csakis azért tehetem, mert ez a mesterség személytelen; valami, ami túlmutat rajtam. A bűn megszokott dolog, de a logika ritka jószág. Ezért kellene inkább a logikával, semmint magával a bünténnyel törődnie. A maga írásai egyszerű kis mesék, holott esettanulmányoknak kéne lenniük.

Hideg kora tavaszi reggel volt. A jó öreg Baker Street-i* szobában üldögtünk reggeli után, vidám tűz mellett. A sűrű köd ereszkedett, s az ablakok velünk szemben alakatlan, sötét foltnak tetszettek a kinti sűrű, sárga gomolygáson át. A gázlámpák fényét visszaverte a fehér abrosz s a porcelán és fém a még leszedetlen asztalon. Sherlock Holmes egész reggel hallgatagon böngészte különböző újságok hirdetési rovatait, s miután hasztalan kutatott, nem éppen a legjobb kedvében kezdett kioktatni irodalmi hiányosságaimról.

– Azért – mondta egy kis idő múlva, miközben hosszú pipájából nagyokat pöfékelt a tűzbe bámulva – mégsem vádolhatja senki szenzációhajhászással, hiszen a maga által kiszemelt esetek jó része a szó jogi értelmében nem is volt bűntény. Ott van például az a jelentéktelen kis ügy, melyben volt szerencsém Csehország királyának segítségére lenni; aztán Miss Mary Sutherland* vagy a ferde szájú férfi esete, no meg a főrangú vőlegény kalandja – valamennyi kívül esik a törvény hatáskörén. De attól tartok, csak hogy elkerülje a szenzációhajhászt, maga már-már a jelentéktelenséghez közelített.

– Az eredményt tekintve talán igaza van – feleltem –, de állítom, hogy a módszerek újak és érdekesekek.

– Ugyan, kedves barátom, mit érdeklis az olvasókat az elemzés és a dedukció árnyalatai! A nagyérdemű, de figyelmetlen közönség még egy pincért sem ismerne fel a lúdtalpáról, vagy egy szedőmestert* a bal hüvelykujjáról. Voltaképpen nem is hibáztatom a hétköznapiságáért. A nagy esetek ideje lejárt. Az emberek, legalábbis a bűnözők, elvesztették minden vállalkozókedvüket és eredetiségüket. Az én kis praxisom is, úgy látszik, eltűnt ceruzák visszaszerzésébe és intézeti leánykáknak adott tanácsokba süpped. Minden bizonnyal most értem el a mélypontot, ezzel a levélkével. A reggeli postával érkezett. Olvassa csak! – Azzal felém pöccintett egy gyűrött levelet.

A keltezés szerint a levelet előző este írták, a Montague Place-en*, így szólt:

Kedves Mr. Holmes!

Nagyon szeretném a tanácsát kikérni azon ügyben, hogy elfogadjak-e egy számomra felkínált nevelőnői állást vagy sem. Amennyiben önnek is megfelel, holnap délelőtt fél tizenegykor felkeresném.

Öszinte tisztelettel,

*Violet Hunter**

– Ismeri az ifjú hölgyet? – kérdeztem.

– Nem én.

– Most van fél tizenegy.

– Így igaz, és nem kétséges, hogy éppen ő csenget.

– Még az is lehet, hogy érdekesebb lesz az ügy, mint gondolja. Emlékszik a kék karbunkulus* esetére? Első látásra az is csupán semmiségnek tűnt, aztán komoly nyomozás lett belőle. Hátha most is így történik.

– Hát reménykedjünk benne. Mindenesetre hamarosan eloszlanak a kétségeink, mert ha csak nem tévedek nagyot, itt is az illető hölgy.

Alighogy kiejtette e szavakat, nyílt az ajtó, s egy fiatal nő lépett a szobába. Egyszerű, de csinos öltözéket viselt, arca intelligens és élénk s olyan szeplős volt, mint egy pulykatojás. Határozott fellépése olyan nőre vallott, akinek a maga erejéből kell boldogulnia.

– Remélem, megbocsát majd, hogy rabolom a drága idejét – mondta, amint a barátom felállt, hogy üdvözölje –, de igen különös dolog történt velem, s minthogy nincsenek szüleim, se rokonaim, akiktől tanácsot kérhetnék, úgy gondoltam, talán ön meg tudná mondani, mitévő legyek.

– Kérem, foglaljon helyet, Miss Hunter. Bármiben szívesen állok szolgálatára, tehetségem szerint.

Láttam, hogy Holmesra jó benyomást tett új kliense beszéde és viselkedése. Szokásához híven végigjártatta rajta fürkész tekintetét, aztán kényelmesen elhelyezkedett, szemét félig lehunyta, ujjai hegyét összeillesztette, úgy várta a történetet.

– Öt évig nevelőnősködtem Spence Munro* ezredesnél – kezdte a fiatal hölgy –, de két hónappal ezelőtt az ezredest az új-skóciai Halifaxbe* helyezték át, s a gyermekeit is magával vitte Amerikába, én pedig állás nélkül maradtam. Hirdetést adtam fel, s magam is válaszoltam hirdetésekre, de hiába. Lassacskán elfogyott a megtakarított pénzem, s már-már a kétségbeesés határán álltam. Van egy ismert nevelőnő-közvetítő ügynökség a West Enden*, a Westaway*, ahová hetente legalább egyszer benéztem, hátha ők tudnak nekem valamit ajánlani. Egy bizonyos Westaway alapította az ügynökséget, most pedig Miss Stoper* a vezető. Neki ott külön szobája van. Az álláskeresők az előszobában várakoznak, aztán egyenként beszélítják őket, Miss Stoper pedig végignézi a nyilvántartásait, hogy volna-e valami számukra megfelelő állás.

Amikor a múlt héten bementem, mint rendesen, most is bevezettek az irodába, ám Miss Stoper nem volt egyedül. Egy hihetetlenül kövér, mosolygós, réteges tokájú férfi ült mellette, aki szemüvegén keresztül alaposan szemügyre vette a belépő nőket. Amikor én kerültem sorra, szinte összerezent, s gyorsan Miss Stoperhez fordult: – Ő megfelel. Jobbat kívánni sem lehetne. Főlséges! – s lelkesen és vidáman dörzsölte hozzá a kezét. Olyan szívélyes képe volt, hogy öröm volt ránézni.

„Állást keres, kisasszony?” – kérdezte.

„Igen, uram.”

„Nevelőnői állást?”

„Azt, uram.”

„Mekkora fizetést szeretne?”

„Spence Munro ezredeséknél, az előző helyemen, havi négy fontot kaptam.”

„Nahát, micsoda fukarság!” – kiáltott fel, égnék emelve kövér kezét, mint akiben forr az indulat. – „Hiszen ez valóságos éhbér! Hogyan adhattak ilyen nevetséges összeget egy ilyen vonzó és képzett hölgynek?!”

„A képzettségem talán csekélyebb, mint gondolná, uram” – mondtam. – „Egy kis francia, egy kis német, zene és rajz...”

„Ugyan, ugyan!” – kiáltotta. – „Ez mind teljességgel lényegtelen. Az egyetlen, ami számít, hogy valaki igazi úrihölgy vagy sem. Ennyi az egész. Ha nem, akkor nem alkalmas arra, hogy egy olyan gyereket neveljen, aki egy szép napon talán fontos szerepet tölt be az ország történelmében. Ha viszont igen, akkor igazán nem várhatja el öntől egy úriember, hogy szégyenszemre háromjegyűnél kisebb összeget fogadjon el?! Hölgyem, én évi százfontos kezdő fizetést kínálok önnek.”

Képzelheti, Mr. Holmes, hogy nekem, különösen abban a szűkös állapotomban, egy ilyen ajánlat túl szépnek tűnt, semhogy igaz legyen. Az úr, talán mert látta hitetlenkedő arckifejezésem, előhúzta a zsebéből a pénztárcáját, és elővett egy bankjegyet.

„Az is szokásom” – mondta, és olyan szívélyesen mosolygott hozzám, hogy a szeme két villogó réssé keskenyült –, „hogy előlegként átnyújtsam a fizetés felét az ifjú hölgyeknek, hogy fedezni tudjanak bármilyen apró kiadást, ami az utazás vagy ruhatárunk felfrissítése során felmerülhet.”

Nohát, még sohasem találkoztam ilyen lebilincselő és figyelmes emberrel. A kereskedőimnél már el is adósodtam, úgyhogy az előleg nagy megkönnyebbülést jelentett volna. Mégis, az egész ügyben volt valami természetellenes, úgyhogy többet akartam tudni, mielőtt elkötelezem magam.

„Megtudhatnám, hol lakik, uram?” – kérdeztem.

„Hampshire egy bájos zugában, Winchestertől öt mérföldnyire. A ház neve Vérbükkös tanya. A vidék csodálatos, hölgyem, s a ház maga bájos régi vidéki kúria.”

„S azt is szeretném tudni, uram, mi volna a feladatom.”

„Egy kisfiú nevelése, egy hatéves, aranyos kis gazfickóé. Látnia kéne, ahogy széttapossa a svábbogarakat a papucsos kis lábával. Bumm! Bumm! Bumm! Egy szempillantás sem telik bele, máris hárommal kevesebb van belőlük!” – Azzal hátradőlt, és úgy nevetett, hogy a szeme megint keskeny réssé szűkült.

Kissé döbbenet hallgattam ugyan, mi a gyermek kedvenc szórakozása, de az apa úgy nevetett, hogy azt gondoltam, talán csak tréfál.

„Eszerint” – kérdeztem – „csupán egyetlen gyermeknek kéne gondját viselnem?”

„Dehogy, dehogy, kedves kisasszony!” – kiáltott fel. – „Volna más feladata is. Kötelességei közé tartozna például, hogy a feleségem apró kívánságait teljesítse, no persze csakis olyasmit, amit egy úrihölgy megtehet, s ami nem ütközik az illendőség szabályaiba. Gondolja, hogy ez lehetséges volna?”

„Örülök, hogyha hasznossá tehetem magam.”

„Nagyon helyes, nagyon helyes. Vegyük például az öltözködést. Bevallom, hóbortos népek vagyunk, kedvesek, de bogarasak. Ha mondjuk arra kérnénk, hogy vegyen föl egy bizonyos ruhát, amit mi adnánk önnek, eleget tenne e kis szeszélyünknek, nemde?”

„Hogyne” – válaszoltam, ugyancsak meglepve.

„Vagy ha azt szeretnénk, hogy ide vagy amoda üljön, ebben sem látna semmi kivetnivalót?”

„Nem, dehogy.”

„Vagy ha megkérnénk, hogy mielőtt elfoglalja az állást, vágassa le a haját egészen rövidre?”

Nem hittem a fülemnek. Mint ön is láthatja, Mr. Holmes, különlegesen dús gesztenyebarna hajam van. Azt mondják, művészies a frizurám. Eszem ágában sem volt csak úgy ukmukfukk fölálodni. Azt válaszoltam tehát:

„Sajnálom, de ez teljességgel lehetetlen.”

Láttam, hogy mohón figyel apró szemével, s ennek hallatán elborul a tekintete.

„Pedig ez nagyon fontos lenne” – közölte. – „A feleségemnek ez a hóbortja. Márpedig, hölgyem, az asszonyi szeszélyek előtt meg kell hajolni. Tehát nem hajlandó levágtatni a haját?”

„Nem, uram, ezt nem tehetem” – feleltem határozottan.

„Hát, ez akkor eldönti a dolgot. Nagy kár, mert ön minden egyéb tekintetben kiváló lett volna. Hát akkor, Miss Stoper, azt hiszem, megnéznék még egypár ifjú hölgyet.”

A közvetítőiroda vezetőnöje egész ideig a papírjaival foglalatloskodott, s ránk sem nézett, de ekkor olyan bosszús pillantást lövellt felém, hogy kénytelen voltam arra gondolni, csinos kis közvetítői jutaléktól ütöttem el.

„Akarja, hogy továbbra is rajta tartsuk a nevét a listán?” – kérdezte tőlem.

„Ha ön is úgy látja jónak, igen, szeretném.”

„Én viszont igazán nem sok értelmét látom, hiszen a legkitűnőbb lehetőségeket is kurtán-furcsán visszautasítja” – mondta kioktatólag. – „Remélem, nem várja tőlünk, hogy kitegyük a lelkünket, csak hogy még egy ilyen jó állást keressünk magának. Viszontlátásra, Miss Hunter!” Azzal megkogatott egy gongot az íróasztalán, s kikísértetett a hivatalsegéddel.

Ezután, Mr. Holmes, hazatértem. Mikor láttam, hogy a kamrák csaknem üres, az asztalon pedig újabb kifizetetlen számlák sorakoznak, arra gondoltam, hogy talán nagy ostobaságot követtem el. Igaz, ezek az emberek szeszélyesek, elvárják, hogy a legkülönösebb dolgokban engedelmesskedjenek nekik, de legalább készek fizetni a hóbortjaikért. Angliában alig akad nevelőnő, aki évi száz fontot keresne. Különb is, mi hasznom volt nekem eddig a hosszú hajamból? Sokaknak éppen hogy jobban áll a rövid haj – hátha nekem is? Másnap már inkább úgy éreztem, hogy hibát követtem el, harmadnapra pedig már biztos voltam benne. Már majdnem rászántam magam, hogy büszkeségemet félretéve visszamenjek az ügynökségre, s megtudakoljam, vajon betöltetlen-e még az állás, amikor levelet kaptam attól az úrtól. Itt van nálam, felolvasom:

„Vérbükkös tanya, Winchester mellett*

Kedves Miss Hunter!

Miss Stoper volt olyan kedves és megadta az Ön címét. Azért írok, hogy megkérdezzem: nem gondolta-e meg magát? A feleségem nagyon szeretné, ha Ön töltené be az állást, minthogy elbeszélésem alapján Ön igen megnyerte a tetszését. Készségesen felajánlunk negyedévenkénti harminc fontot, azaz évi százhusz fontot mintegy kárterítésképpen bárminemű kellemetlenségért, amelyet szeszélyeinkkel okoznánk Önnek. Igazán nem nagy dolgok ezek a szeszélyek. A feleségem különösen szereti a kék egy bizonyos árnyalatát, és azt kérné, hogy Ön délelőttönként ilyen színű ruhát viseljen a házban. De nem kell, hogy a saját pénzén vegyen magának ilyet, mert Alice lányomnak, aki jelenleg Philadelphiában tartózkodik, van ilyen ruhája, s úgy gondolom, pont illene Önre. Ami pedig a bizonyos helyen való üldögélést illeti, meg hogy megmondanánk, mivel töltse az idejét, ez igazán nem okozna kényelmetlenséget Önnek. A hajáért kétségtelenül nagy kár, különösen mivel rövid találkozásunk során is volt alkalmam megcsodálni szépségét; de sajnos ebben az egy dologban nem engedhetek, s csak azt remélem, a megemelt fizetési ajánlat kárpótolja a veszteségért. A gyermekkel kapcsolatos teendői igazán könnyűek. Kérem, gondolja meg, és fogadja el az állást. Winchesterben várom kocsival, ha megírja, melyik vonattal érkezik.

Szívélyes üdvözlettel,

Jephro Rucastle”*

– Hát ez a levél, Mr. Holmes, és már el is döntöttem, hogy elfogadom az állást. Mégis arra gondoltam, hogy mielőtt a végső lépést megtenném, ön elé tárom az esetet.

– Miss Hunter – mondta Holmes mosolyogva –, ha ön elszánta magát, akkor a dolog már nélkülem is el van döntve.

– Ön se mondja, hogy ne fogadjam el?

– Mondjuk úgy, hogy nem örülnék, ha a húgom kerülne ugyanebbe a helyzetbe.

– Mit jelenthet ez az egész, Mr. Holmes?

– Azt magam sem tudom. Nincs elég adatom. De talán önnek van valami elképzelése?

– Szerintem csak egy lehetséges megoldás van. Mr. Rucastle maga igazán kedves, jó természetű embernek látszott. De lehet, hogy a felesége elmebeteg, s ő ezt titokban akarja tartani, nehogy bolondokházába csukják, hát inkább minden mániájának eleget tesz, nehogy egyszerre kitörjön rajta az örület.

– Ez is lehetséges. Tulajdonképpen pillanatnyilag ez tűnik a legvalószínűbb eshetőségnek. De akár igaz, akár nem, semmiképpen sem a legvonzóbb háztartás egy fiatal hölgy számára.

– De a fizetés, Mr. Holmes, a fizetés!

– Hát igen, a fizetés, az szép. Túlságosan is szép. Épp ez az, ami nyugtalanít. Miért ajánlanak évi százhusz fontot, amikor könnyűszerrel találhatnának jelentkezőt negyvenért is? Biztos, hogy nem véletlenül.

– Úgy gondoltam, ha elmondom önnek a körülményeket, talán megérti, ha esetleg később a segítségét kérem. Sokkal nyugodtabb lennék, ha azt érezném, hogy támogat engem.

– Efelől nyugodt lehet. Az ön kis problémája olyan érdekes esetnek ígérkezik, amelyen már hónapok óta nem akadt a praxisomban*. Van valami határozottan eredeti ezekben a körülményekben. Ha netán bármikor kétségei támadnak, vagy veszélyben érzi magát...

– Veszélyben?! De hát miféle veszély leselkedhetne rám?

Holmes komolyan ingatta a fejét: – Ha ezt tudnánk, már nem is lenne veszély – mondta. – Éjjel vagy nappal, bármikor táviratozzék, ha szükségét érzi, s máris indulok a segítségére.

– Ennyi nekem elég is. – Miss Hunter e szavakkal felállt, arcáról eltűnt az aggodalom árnyéka. – Most már nyugodtan megyek le Hampshire-be. Tüstént írok Mr. Rucastle-nak, hogy elfogadom az állást, ma este feláldozom szegény hajamat, holnap pedig indulok Winchester-be. – Még néhány köszönő szót intézett Holmeshoz, majd elsietett.

– Úgy látszik – szólaltam meg, miközben hallottuk a lépcsőn lefelé kopogó lépteit –, ez az ifjú hölgy legalább tud magára vigyázni.

– És kell is, hogy tudjon – bólintott komolyan Holmes. – Nagyon csodálkoznék, ha nem hallanánk felőle hamarosan.

Barátom jóslata nemsokára beteljesedett. Két hét telt el; ezalatt gyakran eszembe jutott a magányos fiatal nő, s azon gondolkodtam, vajon a sors mely különös ösvényére tévedhetett. A szokatlanul magas fizetés, a furcsa feltételek, a könnyű feladat mind-mind valamiféle rendellenességet sugalltak, bár azt már nem tudhattam, vajon csupán szeszélyről vagy cselszövésről van-e szó, s hogy a munkaadó valóban emberbarát-e vagy gazfickó. Holmes is, mint megfigyeltem, olykor félórakig üldögélt összevont szemöldökkel, szórakozottan, de amikor megkíséreltem előhozni az ügyet, mindannyiszor türelmetlen kézlegyintéssel söpörte félre: – Adatok! Adatok! Adatok! – kiáltotta. – Hogyan húzzak falat, ha nincs téglám? – Végezetül mindig csak annyit mormogott, hogy senki ember lányának nem lett volna szabad belemennie egy ilyen helyzetbe.

A távirat késő este érkezett. Már lefekvéshez készülődtem, Holmes pedig épp nekilátott végeérhetetlen kémiai kísérletei egyikének. Ilyenkor egy-egy lombik, kémcső fölé görnyedve hagytam ott; aztán mikor másnap lejöttem reggelizni, ugyanabban a helyzetben találtam rá. Felbontotta a táviratot tartalmazó borítékot, egy pillantást vetett a szövegre, majd felém lökte.

– Nézze meg a Bradshaw-menetrendben* a vonatokat! – utasított, s már fordult is vissza a kísérletéhez.

A hívás rövid volt és sürgető:

„Kérem, legyen holnap délben a winchesteri Fekete Hattyú Szállodában. Feltétlenül jöj-
jön. Tanácstalan vagyok. Hunter.”

– Velem jön? – pillantott fel Holmes.

– Szeretnék.

– Akkor nézze meg a vonatokat.

Fellapoztam a menetrendet.

– Van egy vonat fél tízkor. Tizenegy-harminckor ér Winchesterbe.

– Az pont jó. Akkor talán máskorra halasztom az acetonok vegyi elemzését, minthogy holnap a lehető legjobb formánkban kell lennünk.

Másnap tizenegykor már jócskán úton voltunk Anglia hajdani fővárosa felé. Holmes először beletemetkezett a reggeli lapokba, de amint átértünk Hampshire grófságba, félredobta őket, s a vidéket kezdte csodálni. Gyönyörű tavaszi nap volt, a kék eget apró fehér felhőfodrok pettyezték, amint nyugatról keletre sodródtak. Vakítóan tűzött a nap, a levegőben mégis volt valami frissítő csípősség, amely megbízsergette az embert. Ahogy haladtunk előre, a friss zöld lombok között fel-felbukkantak a tanyák piros-szürke tetői, végig, egészen az Aldershot körül hullámzó dombokig.

– Hát nem szépek és üdék? – kiáltottam föl a Baker Street ködéből kiszabadult ember lelkesedésével.

Holmes komolyan ingatta a fejét: – Tudja, Watson, az én gondolkodásmódomnak az az átka, hogy mindent a saját mesterségem szemszögéből mérlegelek. Magát csodálattal tölti el ezeknek az elszórt tanyáknak a bája. Nekem viszont csak az jut róluk eszembe, milyen könnyen lehet büntényt elkövetni az ilyen elhagyatott helyeken.

– Nagy ég! – kiáltottam. – Hát még ezekről a kedves öreg tanyákról is a bűn jut eszébe?!

– Bizony, mindig borzalommal töltenek el. Meggyőződésem, kedves Watson, mégpedig tapasztalaton alapuló meggyőződésem, hogy London legsötétebb, legaljább sikátorában nem követnek el több bűnt, mint az ilyen szép vidám vidéken.

– Ne mondjon már ilyen rémséges dolgokat!

– Pedig így van, s az ok is nagyon nyilvánvaló. A városban a tömeg közbe tud lépni ott is, ahová a törvény keze már nem ér el. Egy ütlegelt gyerek sírása vagy egy részeg öklének puffanása még a leggonoszabb sikátorban is felébreszti a szomszédok együttérzését, felháborodást vált ki. A törvény gépezetét egyetlen panaszszó is működésbe hozhatja, és így a tethelytől már csak egy lépés a vádlottak padja. De nézze csak meg ezeket a magányos házakat! Jobbára szegény és tudatlan népek lakják őket, nem sok fogalmuk van a törvényről. Gondolja csak el, micsoda ördögi kegyetlenség, miféle rejtett gonoszság működhet itt évről évre büntetlenül. Ha ez a hölgy, aki most a segítségünket kéri, Winchesterbe költözött volna, szemernyi sem

aggódnék miatta. Az az öt mérföldnyi távolság, az a veszély forrása. Mindenesetre az legalább biztos, hogy őt magát nem fenyegeti semmi.

– Így igaz. Ha be tud jönni Winchesterbe, hogy találkozók velünk, ez azt jelenti, hogy szabadon mozoghat.

– Úgy van. Szabadon.

– De mi lehet a baj? Van valami elképzelése?

– Hét különféle magyarázatom is van, valamennyi fedheti az általunk ismert tényeket. De hogy melyik közülük a helyes, azt csak az újabb tények megismerése után dönthetem el. Márpedig a tényekkel hamarosan tisztába jövünk. Már látszik is a katedrális tornya, s hamarosan meghalljuk Miss Hunter beszámolóját is.

A Fekete Hattyú jó hírű fogadó a winchesteri főutcán, nem messze az állomástól. Az ifjú hölgy már ott várt ránk. Kibérelt egy nappalit, ahol már fel is tálalták az ebédünket.

– Úgy örülök, hogy eljöttek – kezdte komolyan. – Olyan kedves önökötől. Igazán nem tudom, mit tegyek. Mindenesetre a tanácsuk felbecsülhetetlen lesz számomra.

– Kérem, mondja el, mi történt önnel.

– Máris, méghozzá sietve, mert megígértem Mr. Rucastle-nak, hogy még három óra előtt visszaérek. Elkéredzkedtem tőle ma délelőttre, hogy a városba jöhessek, de azt már nem mondtam meg, miért.

– Mondjon hát el mindent szép sorjában – biztatta Holmes, és pipaszárlábát a kandalló felé nyújtva kényelmesen elhelyezkedett, úgy várta a beszámolót.

– Az igazság kedvéért előre kell bocsátanom, hogy valójában sem Mr. Rucastle, sem a felesége nem bánik velem rosszul. De nem értem őket, s ezért nyugtalanítanak.

– Mit nem ért rajtuk?

– Az egész viselkedésüket. Mindjárt önök is meghallanak mindent úgy, ahogy történt. Amikor megérkeztem, Mr. Rucastle valóban várt rám, lovas kocsival vitt ki a Vérbükkös tanyaához. Tényleg gyönyörű a fekvése, bár maga a ház nem szép: nagy, fehérre meszelt, szögletes épület, de mindenütt foltokat hagyott rajta a nedvesség meg a mostoha időjárás. Körülötte terül el a birtok, három oldalról erdő, a negyediken egy rét, amely a háztól mintegy száz yardra kanyargó southamptoni út felé lejt. Ez a telek a házhoz tartozik, de az erdő körben már Lord Southerton birtoka. A ház a bejárat előtti vérbükkökről kapta a nevét.

A munkaadóm ugyanolyan nyájas volt, mint mikor megismertem. Este bemutatott a feleségének és a gyermeknek. A múltkori feltevésünk a Baker Streeten nem bizonyult igaznak, Mr. Holmes; Mrs. Rucastle nem örült. Csendes, sápadt asszony, jóval fiatalabb a férjénél, nem lehet több harmincévesnél, míg Mr. Rucastle legalább negyvenöt. A beszélgetésükből kiderült, hogy hét éve házasok. Mr. Rucastle özvegy volt, az első házasságából született egy lánya, az, aki most Philadelphiában él. Mr. Rucastle négy szemközt elmondta, hogy a lánya azért utazott el, mert érthetetlen ellenszenvvel viseltet a mostohaanyja iránt. Mivel a lány nem lehet húszévesnél fiatalabb, könnyen meglehet, hogy kényelmetlenül érezte magát apja fiatal felesége mellett.

– Mrs. Rucastle meglehetősen színtelen teremtésnek tűnt számomra, mind szellemiekben, mind megjelenésében. Sem jó, sem rossz benyomást nem tett rám. Egyszerűen jelentéktelen volt. Az hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy szenvedélyesen rajong a férjéért meg a kisfiáért. Világosszürke szeme állandóan egyikről a másikra jár, lesi, sőt előre kitalálja a legapróbb kívánságaikat is. Mr. Rucastle is kedves hozzá a maga nyers és lármás módján. Egészében véve boldog házaspárnak látszanak. És mégis, mintha az asszonynak valami titkolt bánata volna.

Sokszor szomorú képpel merül a gondolataiba. Nemegyszer azon kaptam, hogy titokban sírdogál. Néha azt gondoltam, hogy a gyermeke viselkedése aggasztja, mert ami azt illeti, még sohasem volt dolgom ilyen elkényeztetett, rossz természetű kis ördögfiókával. A korához képest kis növésű, de a feje aránytalanul nagy. Egész kis élete vad érzelmkitörésekből és duzzogásból áll. Egyetlen szórakozása az, hogy fájdalmat okozzon bármilyen nálánál gyengébb teremtménynek, és igen nagy tehetségről tesz tanúbizonyságot, amikor egereket, kismadarakat vagy rovarokat ejt csapdába. De nem is róla akarok beszélni, Mr. Holmes, hiszen neki nem sok köze van a történetemhez.

– Minden részlet számíthat – jegyezte meg a barátom –, még ha ön esetleg nem találja is lényegesnek őket.

– Megpróbálok mindent elmondani, ami fontos. Az első kellemetlen dolog, ami feltűnt nekem a házban, a személyzet külleme és viselkedése volt. Csupán ketten vannak, férj és feleség. Toller, mert így hívják a férfit, durva, faragatlan ember, őszülő hajú, ritkán borotválkozik és folyton italtól bűzlik. Amióta én ott vagyok, már kétszer berúgott, de úgy látszik, Mr. Rucastle szemet huny a dolog fölött. A felesége magas, erős, savanyú képű asszony; ő sem beszél többet, mint Mrs. Rucastle, de sokkal barátságosabb. Kellemetlen egy emberpár, de ritkán találkozom velük, mert az időm nagy részét a gyerekszobában vagy a saját szobámban töltöm; ez két szomszédos helyiség az épület egyik sarkában.

A Vérbükkös tanyára érkezésem utáni két nap csendesen telt. A harmadik napon Mrs. Rucastle lejött reggeli után, és valamit súgott a férjének.

„Igen, igen” – válaszolta Mr. Rucastle, majd felém fordult. – „Nagyon hálásak vagyunk, Miss Hunter, hogy pusztán a mi kedvünkért levágatta a haját, és biztosíthatom, hogy egy jottányit sem vesztett vonzó külsejéből. Lássuk, hogy áll önnek az acélkék ruha! Ott találja az ágyon a szobájában, s igen lekötelezne, ha most mindjárt felpróbálná.”

A kikészített ruha különös kék árnyalatú volt. Kitűnő anyagból készült, valamilyen gyapjúból, de nyilvánvalóan már hordták. Ha rám szabták volna, akkor sem lehetett volna tökéletesebb. Mr. és Mrs. Rucastle olyannyira el voltak tőle ragadtatva, hogy az már szinte túlzás volt. A szalonban vártak. Ez egy igen tágas szoba, a ház egész homlokzatát elfoglalja. Három földig érő ablaka van. A középső ablak elé egy széket húztak, de úgy, hogy háttal legyen az ablaknak. Ebbe a székbe kellett ülnöm, Mr. Rucastle pedig fel-alá járkálva mulatságosnál mulatságosabb történeteket kezdett mesélni. Roppant komikus volt, egész betegre nevettem magam. Mrs. Rucastle-nak viszont nyilvánvalóan nincs semmi humorérzéke, mert egész idő alatt el se mosolyodott, csak ölbe tett kézzel, szomorú, aggodalmas arccal üldögélt. Egy óra telhetett így el, amikor Mr. Rucastle megjegyezte, hogy ideje volna nekilátni a napi tennivalóknak, s hogy átöltözhetnek, és mehetnek a gyerekszobába a kis Edwardhoz.

Két nappal később megisméltődött ez a színjáték, pontosan úgy, mint először. Megint átöltöztem, odaültem az ablakhoz, szívből derültem a mulatságos történeteken – úgy látszott, munkaadóm repertoárja kimeríthetetlen, s előadói készsége is páratlan. Azután egy sárga fedelű könyvet adott a kezembe, a széket úgy állította, hogy az árnyékom ne vetődjék a lapra, s megkért, hogy olvassak föl neki. Mintegy tíz percig olvashattam egy fejezet közepétől kezdve, amikor egyszerre egy mondat közepén megállított, és közölte, hogy átöltözhetnek.

Képzelteti, Mr. Holmes, milyen kíváncsi lettem, vajon mi lehet a rendkívüli színjáték célja. Azt megfigyeltem, hogy a széket mindig gondosan úgy fordítják, hogy ne lássak ki az ablakon, ezért egyre inkább furdalt a kíváncsiság, hogy mi történik a hátam mögött. Hamarosan

kifundáltam, hogyan győződjem meg erről. A kezitükrom eltört, és én egy hirtelen ötlettel vezélve elrejtettem egy apró darabját a zsebkendőmben. A legközelebbi alkalommal nevetés közben a szememhez emeltem a zsebkendőt, és így némi mesterkedéssel a hátam mögé pillanthattam. De csalódnom kellett: semmi nem volt ott.

Legalábbis ez volt az első benyomásom. Amikor viszont újra belekukucskáltam a tükördarabba, észrevettem, hogy a southamptoni úton egy férfi áll. Alacsony, szakállas férfi volt, sűrű ruhát viselt, s úgy tűnt, éppen felém néz. Az út meglehetősen forgalmas, mindig járnak rajta, de ez az ember a birtokot határoló kerítésnek támaszkodott, s egyenesen felém nézett. Amint leeresztettem a zsebkendőt, megláttam, hogy Mrs. Rucastle kutató pillantással méreget. Nem szólt egy szót sem, mégis biztos vagyok benne, hogy rájött: tükör van nálam, s a hátam mögé néztem a segítségével. Azonnal felállt, és így szólt a férjéhez: „Jephro! Úgy látom, valami szemtelen fickó bámulja az útról Miss Huntert.”

„Talán egy barátja, Miss Hunter?” – érdeklődött Mr. Rucastle.

„Nem, senkit sem ismerek erre felé.”

„Nahát, micsoda szemtelenség! Kérem, forduljon meg, és intsen neki, hogy tűnjön el innen.”

„Talán jobb volna, ha úgy tennék, mintha nem látnánk.”

„Hogyisne, akkor napszámra itt lebzselne! Forduljon csak meg, és intsen neki, hogy tűnjön el!”

Úgy tettem, ahogy mondta. A következő pillanatban Mrs. Rucastle leeresztette a redőnyt. Ez egy hete történt. Azóta nem ültem az ablakhoz, nem kellett felvennem a kék ruhát, s nem láttam a férfit sem az úton.

– Izgatottan várom a folytatást – szólt közbe Holmes. – Kezd igazán érdekes lenni a története.

– Pedig attól tartok, elég töredeztnek fogja találni, s lehet, hogy nincs is összefüggés az általam elmesélt incidensek között. Aznap, mikor a Vérbükkös tanyára érkeztem, Mr. Rucastle odavezetett egy kis melléképülethez, amely a konyhaajtó közelében áll. Ahogy közeledtünk, lánccsörgést és valami nagy állat mocorgásának zaját hallottam.

„Nézzen csak be!” – mondta Mr. Rucastle, és egy nyílást mutatott két deszka között. – „Igazi szépség, nem?”

Benéztem: két izzó szemet láttam, s egy kuporgó, elmosódott alakot a homályban.

„Ne féljen tőle!” – mondta munkaadóm, s nevetett, ahogy összerezzenem. „Csak Carlo az, a szelindekem. Azt mondom, az enyém, de valójában Toller, az inasom az egyetlen, aki bánni tud vele. Napjában egyszer kap enni, akkor se sokat, úgyhogy az éhségtől mindig éber. Toller minden éjszaka kiengedi, és az ég irlalmazzon annak a birtokháborítónak, akibe belemélyeszi az agyait. Ha kedves az élete, ki ne merészkedjen a küszöbön túlra éjszaka!”

A figyelmeztetés nem volt üres beszéd, amint ez két nap múlva kiderült. Hajnali kettőkor kinéztem az ablakon. Szép, holdfényes éjszaka volt, s a ház előtt a gyepezüstös, szinte nappali fényben játszott. Gyönyörködve néztem a tájat, amikor egyszerre csak valami megmozdult a vérbükkök árnyékában. Aztán kiment a holdvilágra, s akkor már láthattam, hogy egy hatalmas kutya az, akkora, mint egy borjú, sárgásbarna, az állkapcsa lelóg, a csontjai kiállnak. Lassan keresztülsetált a fűvön, és eltűnt a másik oldalon az árnyékban. Ez a félelmetes néma éjjeliőr jobban megborzongatott, mint bármilyen betörő.

Most pedig egy igen különös élményemről akarok még beszámolni. Mint tudja, még Londonban levágattam a hajam, s a levágott fonatot magammal hoztam az utazóládám al-

ján. Egyik este, mikor a kisfiú már lefeküdt, szórakozásul vizsgálgatni kezdtem a bútorokat a szobámban, s átrendeztem a holmimat. A szobában volt egy régi fiókos szekrény. A két felső fiókja nyitva volt, ezeket meg is töltöttem a fehérneműmmel, hanem a legalsó fiókot zárva találtam. Nagyon bosszantott a dolog, minthogy még sok elrakni való holmim maradt. Eszembe jutott, hogy hátha csak tévedésből zárta be valaki, és elővettem a kulcscsomómat, hogy megpróbáljam kinyitni. Rögtön az első kulcs simán csusszant a zárba. Kihúztam a fiókot. Csak egyvalami volt benne, sosem találja ki, hogy mi: a hajfonatom!

Kivettem, és nézegetni kezdtem. Ugyanaz az árnyalat, ugyanaz a vastagság. Valami mégsem stimmelt. Egyszerűen nem kerülhetett a hajam oda a bezárt fiókba. Remegő kézzel nyitottam ki az utazóládámat, s az aljáról kiemelttem a hajfonatot. Az enyémet. Összehasonlítottam a két haját: pontosan egyformák voltak. Hát nem furcsa? Bárhogy töprengtem is, semmiféle magyarázatot nem tudtam kisütni. Visszatettem a fiókba az idegen haját, s minthogy úgy éreztem, tilosban jártam, amikor kinyitottam a bezárt fiókot, nem szóltam az esetről Rucastle-éknak.

Talán észrevette, Mr. Holmes, hogy természetemnél fogva jó megfigyelő vagyok. Hamarosan tisztába jöttem a ház berendezkedésével. Úgy tűnt, az egyik szárnyat nem lakják. Tollerék szobájával szemben volt egy ajtó, az vezetett ebbe a szárnyba, de mindig zárva tartották. Egyszer épp lefelé jöttem a lépcsőn, amikor láttam, hogy Mr. Rucastle ezen a bezárt ajtón lép ki, kulccsal a kezében, az arcán pedig olyan kifejezés ül, ami igazán nem arra a jovialis, kedélyes emberre vallott, akit személyében megismertem. Az arca vörös volt, dühösen ráncolta a homlokát, a halántékán kidagadtak az erek a méregtől. Bezárta az ajtót, és szó nélkül elsieltet mellettem, még csak rám sem nézett.

Nagyon kíváncsi lettem. Amikor sétálni vittem a növendéket, úgy kerültem, hogy kívülről láthassam ennek az épületszárnynak az ablakait. Négy ablak volt egymás mellett. Három egyszerűen csak piszkos volt, de a negyediken be voltak húzva az ablaktáblák. Nyilvánvalóan senki sem lakott itt. Amint föl-alá sétáltam, s időnként felpillantottam az ablakokra, Mr. Rucastle jött ki. Olyan kedélyes és vidám volt, mint mindig.

„Á, ifjú hölgyem!” – szólított meg. – „Ne haragudjon, hogy csak úgy szó nélkül elvágtattam maga mellett. Üzleti ügyeken járt az eszem.”

Megnyugtattam, hogy cseppet sem haragszom. „Úgy látom” – mondtam –, „van itt jó néhány lakatlan szoba, az egyiknek az ablaka be is van spalettázva*.”

Úgy tűnt, szavaim meglepték, talán meg is döbrentették.

„A fényképezés az egyik mániám” – mondta. – „Ott rendeztem be a sötétkamerát. Hogy maga milyen jó megfigyelő! Ki hitte volna?” Viccesen beszélt, de zavartan nézett rám, s a szemében gyanakvás és harag bujkált.

Nos, Mr. Holmes, miután rájöttem, hogy az a lakrész valami olyasmit rejt, amiről nem szabad tudnom, égtem a kíváncsiságtól, hogy benézzek oda. Nem is pusztán kíváncsiság volt, bár természetesen attól sem vagyok ment, hanem valamiféle kötelességérzet. Hogy talán valami jó származik abból, ha oda benézek. Azt mondják, a nők ösztönösen megéreznek dolgokat – hát lehet, hogy a női ösztönöm sugallta ezt az érzést. Igen, biztosan ez dolgozott bennem, s éberen lestem az alkalmat, hogy átléphassem a tiltott küszöböt.

A nagy lehetőség tegnap jött el. Azt még el kell mondanom, hogy nemcsak Mr. Rucastle, hanem Toller és a felesége is be-bemegy a lezárt lakrészbe. Egyszer láttam, hogy Toller egy nagy fekete zsákot cipel ki onnan. Mostanában folyton iszik, tegnap este is részeg volt, s ami-

kor felmentem, láttam, hogy ott a kulcs a zárban: nyilván ő felejtette benne. Óvatosan kinyitottam az ajtót, és besurrantam.

Egy szűk folyosón találtam magam. A falon nem volt tapéta, se szőnyeg a parketten, s a folyosó bekanyarodott a szárny tulsó végén. Innen három ajtó nyílt sorban. Az első és utolsó nyitva állt, mindkettő üres szobába vezetett, porosak voltak és lehangolók. Az egyik szobának két ablaka volt, a másiknak egy, de valamennyi olyan piszkos, hogy az alkonyati fény alig szűrődött át rajtuk. A középső ajtó viszont zárva volt, s kívülről még egy vasrúddal is megerősítették, amely egy falból kiálló karikához volt lakatolva az egyik oldalon, a másikon pedig vastag zsinór rögzítette. Maga az ajtó is kulcsra volt zárva, a kulcs nem volt ott. E mögött a bezárt ajtó mögött kellett hogy legyen a bespalettázott ablak, de az ajtó alatt kiszűrődő fényből láttam, hogy még sincs bent sötét. A fény egy tetőablakon keresztül szűrődhetett be. Ahogy ott álltam a folyosón, bámultam a baljóslatú ajtót, s azon gondolkoztam, vajon miféle titkot rejtegethet, egyszerre léptek zaját hallottam a szobából, s láttam is a mozgás árnyékát az ajtó alatti részben. E látvány megmagyarázhatatlan rémülettel töltött el. Az idegeim hirtelen fölmondták a szolgálatot, megfordultam, és hanyatt-homlok rohantam, mintha csak egy láthatatlan, szörnyű kéz kapaszkodott volna hátulról a szoknyámba. Végigrohantam a folyosón, ki az ajtón – egyenesen Mr. Rucastle karjaiba, aki már várt kint.

„Szóval maga az!” – mondta mosolyogva. – „Gondoltam, amikor megláttam a nyitott ajtót.”

„Úgy megijedtem!” – ziháltam.

„Ejnye, ejnye, drága hölgyem!” Szinte simogatott a megnyugtató hangjával. „És ugyan mitől rémült meg ennyire?” – kérdezte túlságosan is mézesházos hangon. Elhatároztam, hogy nem fedem föl előtte a kártyáimat.

„Voltam olyan buta, hogy benéztem ebbe az üres szárnyba” – feleltem –, „de olyan furcsa és elhagyatott ebben a félhomályban, hogy megijedtem, és kiszaladtam. Olyan szörnyű csönd van ott bent!”

„Csak erről van szó?” – nézett rám fürkészőn.

„Miért, mi másról lehetne?” – kérdeztem.

„Mit gondol, miért tartom zárva ezt az ajtót?”

„Honnan tudhatnám?”

„Azért, hogy ne menjen be az, akinek semmi keresnivalója ott. Világos?” – Még mindig barátságosan mosolygott.

„Ha tudtam volna...”

„Hát most már tudja. És ha még egyszer beteszi oda a lábát, odavetem a szelindek* elé!” A mosolya egy szempillantás alatt dühös vigyorra torzult, s úgy bámult rám, mint valami démon.

Annyira megrémültem, hogy azt sem tudom, mit csináltam. Talán egyenesen a szobámba rohantam. Csak arra tértem magamhoz, hogy már az ágyamon fekszem, s minden porcikámban remegek. Ekkor jutott eszembe ön, Mr. Holmes, s tudtam, hogy jó tanácsra van szükségem. Félelmesnek találtam a házat, azt az embert, a feleségét, a szolgálókat, még a gyereket is. Úgy éreztem, valamennyien rettenetesekek. De ha rá tudnám venni önt, hogy oda jöjjön, minden rendben lenne. Persze el is menekülhettem volna a házból, de a kíváncsiság majdnem olyan erős volt bennem, mint a félelem. Hamar eldöntöttem, hogy táviratozom önnek. Kabátot, kalapot vettem, és elmentem a postahivatalba, körülbelül fél mérföldnyire. Sokkal

nyugodtabb voltam, amikor visszatértem. Ahogy a kapuhoz közeledtem, egy pillanatra átjárt a jeges félelem: hátha szabadon van a kutya! De aztán eszembe jutott, hogy Toller az eszméletlenségig leitta magát az este, és tudtam, hogy rajta kívül a házban senki sem tud bánni azzal a vadállattal, így meg sem próbálják szabadon engedni. Így biztonságban besurrantam, s a fél éjszakát ébren töltöttem, arra gondoltam, milyen jó lesz önnel újra találkozni. Könnyen el tudtam szabadulni délelőttre, hogy Winchesterbe jöjjenek, de három óra előtt vissza kell érnem, mert a Rucastle házaspár látogatóba készül valahová, így rám marad a gyerek. Hát most már mindent elmondtam, Mr. Holmes, s igen örülnék, ha valami magyarázatot tudna adni, hogy mit is jelentsen mindez, s legfőképp ha megmondaná, mitévő legyenek.

Holmessel együtt lenyűgözve hallgattuk ezt a rendkívüli történetet. Barátom felkelt, és zsebre tett kézzel fel s alá kezdett járkálni a szobában, komoly arckifejezéssel.

– Toller még mindig részeg? – kérdezte.

– Igen. Hallottam, amikor a felesége panaszkodott Mrs. Rucastle-nak, hogy nem tud életet verni bele!

– Helyes. Rucastle-ék tehát elmennek ma délután?

– Igen.

– Van valami jól zárható pince a házban?

– Igen, a borospince.

– Azt hiszem, Miss Hunter, maga igen bátran és okosan viselkedett egész idáig. Gondolja, hogy meg tud tenni még valamit, ami nagy merészséget kíván? Nem kérném meg rá, ha nem tartanám egészen kivételes egyéniségnek.

– Megpróbálom. Mit kell tennem?

– Hét órára a barátommal kint leszünk a Vérbükkös tanyánál. Rucastle-ék addigra már elmennek, Toller pedig, reméljük, még nem tér magához. Egyedül Mrs. Toller marad, aki megkongathatja a vészharangot. Igen megkönnyítené a dolgot, ha le tudná küldeni őt valamivel a pincébe, aztán rázárná kívülről az ajtót.

– Meglesz.

– Nagyszerű. Akkor majd alaposan ki tudjuk vizsgálni az egész ügyet. Csakis egy lehetséges magyarázat van. Önt azért hozták ide, hogy valakit megszemélyesítsen. Akit pedig megszemélyesít, azt fogolyként tartják abban a bezárt szobában. Ez nyilvánvaló. Ami pedig a fogoly személyét illeti, az senki más nem lehet, csakis Mr. Rucastle lánya, ha jól emlékszem, Miss Alice*, aki állítólag Amerikába utazott. Azért szemelték ki önt, mert körülbelül olyan magas, hasonló az alakja, s ugyanolyan színű a haja. Az ő haját le kellett vágni, talán valamely betegség miatt, s ezért kellett önnek is feláldoznia a sajátját. Pusztán véletlen, hogy megtalálta a hajfonatot. Az a férfi az úton valószínűleg a lány barátja, talán a jegyese, s amikor látta önt a lány ruhájában, látta, hogy nevet, s ahogyan intett neki – mindebből meggyőződhetett róla, hogy Miss Rucastle boldogan él, s nem vágyakozik utána. Azért engedik szabadon a kutyát éjszakára, nehogy a férfi megpróbáljon valahogy is kapcsolatba lépni a lánnyal. Az ügy legsúlyosabb része a gyerek viselkedése.

– De hát mi köze van annak mindehhez? – kiáltottam meglepetten.

– Kedves Watsonom, maga mint orvos napról napra tapasztalhatja, hogy a szülőket tanulmányozva megértjük a gyerek viselkedését. De vajon nem igaz-e a fordítottja is? Sokszor azután értettem meg igazán a szülő jellemét, miután a gyerekeket tanulmányoztam. Ez a gyermek kirívó kegyetlenségekre hajlamos, csupán a kegyetlenkedés kedvéért. Akár az örökké

mosolygó apjától örökölte ezt a hajlamot – s ez a gyanúm –, akár az anyjától, mindenképp féltenuk kell azt a szegény lányt, akit a hatalmukban tartanak.

– Biztosan igaza van, Mr. Holmes! – kiáltotta a kliensünk*. – Ezernyi apróságra emlékszem vissza most, s biztos vagyok benne, hogy fején találta a szöveget. Ne veszítsünk egy percet sem, segítsünk azon a szegény lányon!

– Körültekintőnek kell lennünk, mert igen agyafűrt emberrel állunk szemben. Hét óráig semmit sem tehetünk. Akkor csatlakozunk önhöz, s hamarosan megoldódhat a rejtély.

Így is történt. Pontban hét órakor értünk a Vérbükkös tanyához, miután elidőztünk egy útszéli kocsmában. Még ha Miss Hunter nem várt is volna bennünket mosolyogva az ajtóban, akkor is megismertük volna a házat az előtte álló fákról: leveleik fémes fénnel csillogtak a lenyugvó nap sugarainál.

– Sikerült? – kérdezte Holmes.

Valahonnan letről hangos dörömbölés hallatszott. – Ez Mrs. Toller a pincében – mondta a lány. – A férje ott horkol a konyhában a szőnyegen. Itt vannak a kulcsai, pontos másai Mr. Rucastle-éinak.

– Remekül csinálta! – kiáltotta Holmes lelkesen. – Kérem, mutassa az utat, hadd járjunk a végére ennek a sötét ügynek!

Fölmentünk a lépcsőn, kinyitottuk az ajtót, végimentünk a folyosón, s máris ott álltunk az eltorlaszolt ajtó előtt, amelyet már ismertünk Miss Hunter elbeszéléséből. Holmes levágta a zsinórt, elvette a rudat, s több kulccsal is próbálkozott, de hasztalan. Bentről nem hallatszott semmi nesz, s Holmes arca elborult.

– Csak nehogy túl késő legyen! – mondta. – Miss Hunter, talán jobb, ha ön most nem jön be. Nos, Watsonom, rajta, feszítse neki a vállát, lássuk, be tudjuk-e törni!

Régi, rozoga ajtó volt, s egyszertre erőfeszítésünknek nem is állt ellen. Egyszerre siettünk be. A szoba üres volt. Nem volt benne más bútorzat, mint egy kis ágy szalmazsákkal, egy asztalka meg egy kosárnyi fehérnemű. A tetőablak nyitva volt, a fogolynak hűlt helye.

– Itt valami gázság történt! – mondta Holmes. – A jómadár, úgy látszik, megsejtette, mire készül Miss Hunter, s eltüntette az áldozatát.

– Igen, de hogyan?

– A tetőablakon át. Mindjárt meglátjuk, hogyan csinálhatta. Felhúzódkodott a tetőre. – Aha! – kiáltotta. – Itt a vége egy hosszú, könnyű létrának, az ereszhez van támasztva. Így csinálta.

– De hát ez lehetetlen! – mondta Miss Hunter. – Amikor Rucastle-ék elmentek, még nem volt ott a létra.

– Akkor visszajött közben. Mondom, hogy agyafűrt és veszélyes ember. Nem csodálkoznék, ha az ő lépteit hallanánk a lépcsőn. Watson, tartsa készenlétben a pisztolyát!

Alig ejtette ki e szavakat, amikor egy nagydarab, kövér férfi tűnt fel az ajtóban. Nehéz botot tartott a kezében. Miss Hunter a láttán nagyot sikoltott, s a falhoz lapult, de Holmes egyenesen odaugrott elé:

– Gazember! Hová rejtette a lányát?

A kövér ember körbejártatta a szemét a szobában, majd fölpillantott a nyitott tetőablakra.

– Ezt én kérdezem maguktól! – ordította. – Tolvajok! Kémek és tolvajok! Most megvagytok. A markomban vagytok! Majd én mőresre* tanítalak titeket! – Sarkon fordult, és lerobogott a lépcsőn.

– A kutyáért megy! – sikította Miss Hunter.

– Nálam van a revolverem – mondtam.

– Csukjuk be a kaput! – kiáltotta Holmes, s valamennyien a lépcsőhöz szaladtunk. Még le sem értünk a hallba, amikor kutyaugatást hallottunk, s rögtön utána borzalmas emberi fájdalom-üvöltést. Egy oldalajtó nyílt ki, s egy idősebb, vörös arcú férfi tántorgott elő, reszkető tagokkal.

– Uramisten! – kiáltotta. – Valaki elengedte a kutyát. Már két napja nem evett. Siessünk, amíg nem késő!

Holmes és én kirohantunk, s Tollerrel a nyomunkban megkerültük a házat. Ott láttuk a hatalmas, kiéhezett bestiát, amint fekete pofáját Rucastle torkába temeti, az meg vonaglott és sikoltzott a földön. Odarohantam, és szétlöttem az állat fejét, de az éles fehér agyarak még mindig összezárultak a torok redői fölött. Nagy nehezen szétválasztottuk őket, s a még élő, de borzalmasan szétmarcangolt Rucastle-t becipeltek, és a nappaliban a kerevetre fektettük. A kijózanodott Tollert elküldtük, hogy szabadítsa ki a feleségét, én pedig minden tölem telhetőt megtettem, hogy csillapítsam Rucastle fájdalmait. Valamennyien ott álltunk körülötte, amikor nyílt az ajtó, és belépett a sovány, magas asszony.

– Mrs. Toller! – kiáltott fel Miss Hunter.

– Én vagyok, kisasszony. Mr. Rucastle engedett ki, még mielőtt felment volna magukhoz. Jaj, kisasszony, mért nem mondta, mire készül? Megmondhattam volna, hogy kár a fáradságért.

– Ohó! – mondta Holmes, s éles pillantást vetett az asszonyra. – Úgy látszik, Mrs. Toller mindenkinél többet tud erről az ügyről.

– Így van, uram, és kész vagyok el is mondani, amit tudok.

– Akkor üljön le, kérem, s hadd halljuk, mi történt, mert meg kell mondjam, néhány részletet magam sem látok tisztán.

– Majd mindent elmagyarázok – kezdte Mrs. Toller. – Megtettem volna már előbb is, ha ki tudtam volna jönni valahogy a pincéből. Ha a rendőrség elé kerül az ügy, ne felejtsek el, hogy én önök mellett álltam, mint ahogyan Miss Alice mellett is.

Miss Alice sosem volt boldog itthon, nem ám, amióta az édesapja újra nősült. Egyszerűen semmibe vették, nem volt szava semmiben. De akkor fordult igazán rosszra a sora, amikor megismerkedett Mr. Fowlerrel egy barátjáéknál. Amennyire tudom, Miss Alice-nek megvolt a maga jussa végrendeletileg, de olyan csendes, türelmes volt, hogy nem szólt volna, inkább hagyta, hogy mindent Mr. Rucastle vegyen a kezébe. Az meg tudta, hogy amíg csak a lány van, addig nincs baj. Hanem amikor feltűnt a láthatáron egy vőlegényjelölt, aki esetleg követelheti mindazt, ami megilleti a lányt, az apa azt gondolta, ideje a végére járni a dolognak. Alá akart íratni egy papírt Miss Alice-szel, hogy akár férjhez megy, akár nem, ő kezelheti a pénzét. Amikor a lány erre nem volt hajlandó, addig nyaggatta, ijesztgette, amíg agylázat kapott szegény pára, hat hétig volt a halál torkában. Aztán jobban lett, bár úgy nézett ki, mint a saját árnyéka, a gyönyörű haját meg le kellett vágatni, de a kedvese, az bizony ugyanúgy ragaszkodott hozzá, mint annak előtte.

– Vagy úgy! – mondta Holmes. – Amit eddig elmesélt, mindent világossá tesz, a többi magamtól is ki tudom következtetni. Gondolom, ekkortól tartotta Mr. Rucastle fogva?

– Úgy van, uram.

– Aztán pedig idehozatta Londonból Miss Huntert, hogy megszabaduljon Mr. Fowler kellemetlen, kitartó jelenlététől.

– Így volt, uram.

– Csakhogy Mr. Fowler, állhatatos ember lévén, folyton a ház körül ólálkodott, s mikor találkozott magával, meggyőzte, talán némi fém vagy papírdarabok segítségével is, hogy érdekeik közösek.

– Mr. Fowler bizony kedves, nagylelkű úr – felelte derűsen Mrs. Toller.

– Így aztán a maga áldott jó ura nem szenvedett hiányt italban, a létra pedig készen állt, amint a gazdájáék kítették a lábukat.

– Pontosán így történt, uram.

– Bocsánatot kell kérnünk magától, Mrs. Toller, hiszen maga volt az, aki mindent tisztázott számunkra. Itt is az orvos a faluból, meg Mrs. Rucastle, s azt hiszem, Watson, be kell kísérenünk Miss Huntert Winchesterbe, hisz itt-tartózkodásunk most már igencsak megkérdőjelezhető.

Így oldódott hát meg a baljóslatú vérbükkös ház rejtélye. Mr. Rucastle életben maradt, de összetört emberként tengődött, kizárólag odaadó felesége gondoskodásának köszönhetően. Most is ott laknak, régi cselédekkel, akik valószínűleg oly sokat tudnak Mr. Rucastle üzleimeiről, hogy aligha akar megválni tőlük. Mr. Fowler* és Miss Rucastle a szökés után másnap külön engedéllyel összeházasodtak Southamptonban. Mr. Fowler most Mauritius szigetén kormánytisztviselő. Ami Miss Violet Huntert illeti, Holmes, őszinte sajnálatomra, nem mutatott iránta további érdeklődést, mihelyt az eset megoldódott. Úgy hírlík, most magániskolát vezet Walsallban*, s szép sikereket könyvelhet el magának.

Boronkay Zsuzsa fordítása

A Sátán kutyája

[részlet]

2.

Az elátkozott család

– Van itt nálam egy kézirat – kezdte Dr. James Mortimer.

– Észrevettem, amikor belépett – jegyezte meg Holmes.

– A kézirat meglehetősen régi...

– A tizennyolcadik század elejéről való, feltéve, ha nem hamisítvány...

– De hát honnan tudja ezt, uram?

– Miközben beszélgettünk, egy jó tenyérynyi csíkot szemügyre vehettem belőle. Szép kis szakértő volnék, ha legalább évtized pontossággal nem tudnám meghatározni egy okmány korát. Bizonyára olvasta kis tanulmányomat erről a témáról. A dokumentum dátuma szerintem 1730.

– A pontos dátum 1742. – Dr. Mortimer kihúzta a kéziratot mellényzsebéből. – Ezt a családi dokumentumot Sir Charles Baskerville bízta rám, akinek hirtelen, tragikus halála három hónappal ezelőtt oly nagy izgalmat keltett Devon megyében. Joggal állíthatom, hogy barátja voltam, azonkívül, hogy orvosként szolgáltam mellette. Sir Charles erős akaratú férfi volt, csavaros eszű, gyakorlati gondolkodású, és éppoly keveset adott a fantáziára, mint jómagam. Mégis, ezt az okmányt igen komolyan vette, és el volt készülve rá, hogy olyan véget ér majd, amilyen valóban elragadta.

Holmes kinyújtotta kezét az okmányért, majd szétteregette térdén.

– Észre kell vennie magának is, Watson, hogy a szerző váltakozva használja a hosszú és a rövid *s*-et. Többek közt ez segített hozzá, hogy a dátumot meghatározhassam.

Holmes vállán át egy pillantást vetettem a sárgult papírra, s megszemléltem a fakult írást. Az elején ez állt: Baskerville Hall. Alatta nagy, kusza számok: 1742.

– Valami vallomásféle lehet.

– Úgy van, vallomás, mégpedig egy legendáról, amely apáról fiúra száll a Baskerville családban.

– De ha jól értettem, ön azért jött hozzám, hogy valami korszerűbb és gyakorlatibb dologban kérjen tanácsot tőlem.

– A legkorszerűbb dologban. Ami a gyakorlatiasságot illeti, az ügy rendkívül sürgető, s huszonnégy órán belül határozniuk kell. A kézirat azonban rövid, és a lehető legszorosabb kapcsolatban áll az üggyel. Engedelmeivel felolvasnám.

Holmes hátradőlt a székében, karba tette a kezét, szemét pedig behunyta, mint aki megadja magát a sorsának. Dr. Mortimer a kézirattal a világosság felé fordult, és emelt, recsegő hangon olvasni kezdte az alábbi fura, ósdi históriát:

„A sátán kutyájának eredetéről több változat forog a családban, mivel azonban én egyenes leszármazottja vagyok Hugó Baskerville-nek, és mivel a történetet apámtól tudom, aki szintén apjától hallotta, teljes meggyőződéssel vallom, hogy minden pontosan úgy történt, ahogy itt most írásba szedem. Szeretném, ha Ti is hinnétek, fiaim, hogy ugyanaz a Bíró, aki megbünteti a bűnt, meg is bocsáthatja, és hogy nincs olyan átok, amely alól ima és megbánás ne adna feloldozást. De ne csupán azt olvassátok ki ebből a történetből, hogy mennyi bajt hozott rátok a múlt, hanem inkább arra figyelmezzetek, mit tesztek a jövőben. Annak az átkos szenvedélynek, amely miatt családunk annyit szenvedett a múlt időkben, soha többé nem szabad eluralkodnia, különben visszavonhatatlanul végünk.

Tudjátok meg tehát, hogy a Nagy Forradalom idején (amelynek történetét a tudós Lord Clarendon tollából a legőszintébben ajánlom figyelmetekbe) a Baskerville-ek majorsága az e nevet viselő Hugó kezében volt, aki – hadd tegyem hozzá – messze földön híres volt vadságáról, világiás gondolkodásáról és istentelenségéről. Ezt talán, gondolom, még megbocsátották neki szomszédai, hiszen beláthatták, hogy szentek nemigen jutnak sehol vagyonhoz, de Hugóban az említett tulajdonságokon kívül még egy elszabadult, kegyetlen tréfálkozási hajlam is volt, amely országunk nyugati részében joggal tette hírhedtté nevét. Történt pedig, hogy Hugó beleszeretett (ha ugyan szabad e tiszta szóval illetnem ily sötét indulatot) egy obsitos lányába. Ennek az embernek a Baskerville-uradalom közelében volt földje. Az ifjú leányzó azonban, lévén jól nevelt és tisztességes nőszemély, messze kerülte Hugót, mivel rossz híret nagyon is jól ismerte. Így esett, hogy egy Mihály-napkor Hugó, öt vagy hat hozzá hasonló naplopó cimborája társaságában, belopózott a farmra, és elrabolta a leányt, tudván tudva, hogy atyja és bátyjai nincsenek otthon. A leányt Baskerville Hallba hozták, s egy emeleti szobába zárták, ők maguk pedig vad tivornyaiba kezdtek, ahogy ez minden este szokásuk volt. Nos, elképzelhető, hogy a szerencsétlen teremtés szinte esztét vesztette, hallván a kornyikálást és ordítást meg a rettenő káromkodást, amely a fülébe hatolt odalentről, hiszen mondják, hogy ha Hugó Baskerville borközi állapotba került, olyan kifejezésekre ragadtatta magát, amelyek még azt is tönkresilányították, aki kimondta őket. Végre is, nagy szorultságában a lány megtette, ami még egy bátor és tetterős férfiúnak is dicsére vált volna,

vagyis a déli falon terpeszkedő borostyán ágainak segítségével (ez ott díszeleg ma is) lebecsátkozott az esőcsatornán, s aztán megindult hazafelé a lápon át, lévén otthona és Baskerville Hall között a távolság három mérföld.

Történt pedig, hogy mindezek után nem sokkal Hugó otthagya vendégeit, hogy ételt és italt vigyen foglyának – nyilván más, gonoszabb dolgok is szándékában voltak –, amikor is a kalickát üresen, a madárkának pedig hűlt helyét lelte. Ekkor minden bizonynal maga az ördög szállta meg, hisz szinte nyakát törve rohant le a lépcsőkön az ebédlőterembe, felugrott a terebélyes asztalra, vadul söpörve le a butéliákat és tálakat, és a társaság füle hallatára hangos szóval megesküdt, hogy ám legyen teste és lelke még azon éjjel a gonoszé, csak a hajadon kerülhessen a hatalmába. S miközben cimborái szájtátva és rémülten szemlélték e dühkitörést, egyikük, ki már velejéig romlott volt, vagy talán a többieknél is részegebb, felordított, hogy kutyákat kell a lányra uszítani. Amire is Hugó kirohant a házból, s odakiáltott inasainak, hogy nyergeljék fel kancáját, és kössék el az ebeket. A kutyákkal megszimatoztatta a leánynak egy kendőjét, egy szemvillantás alatt csoportba állította őket, s már el is tűnt velük pokoli hangzavar közepette a holdfényben fürdő lép irányában.

Egy kis ideig az ivócimborák értelmetlenül ácsorogtak, hiszen mit sem fogtak fel abból, ami ily rövid idő alatt játszódott le a szemük előtt. Pislákoló értelmük azonban nemsokára felébredt, s kezdtek megsejteni, mi dolog készül. Hatalmas zűrzavar keletkezett: egyesek pisztolyaikat, mások lovukat követelték, megint mások inni akartak volna, s bor után kiáltoztak. Időbe tellett, míg zavaros fejük valamennyire kijózanodott, s ekkor valamennyien, szám szerint tizenhárman, nyeregbe szálltak, és megkezdték a hajszát. A hold ezüst fénye bevilágította alakjukat, miközben sebesen lovagoltak előre azon az útvonalon, amelyet a leánynak is követnie kellett, ha otthonába akart jutni.

Egy vagy két mérföldet haladhattak, amikor egy virrasztó pásztoremberral találkoztak. Odakiáltottak neki, tudakolva, látta-e a prédát. Az ember, így mondják, először szólni sem tudott, olyannyira hatalmába kerítette a rémület, de végül is eldadogta, hogy igen, látta a szerencsétlen leányt a kutyákkal a nyomában. – Láttam én azonban egyebet is – mondta –, láttam, amint Hugó Baskerville ellovagol mellettem fekete kancáján, s mögötte ott futott egy pokolból elszabadult toportyán, s isten óvjon tőle, hogy valaha is még egyszer az utamba kerüljön.

Az ittas uraságok csúf szidalmakkal illették a pásztort, majd továbblovagoltak. De hátuk nemsokára libabőrösre vált. Paták zaja hangzott, és a lép belseje felől egyszer csak előbukkant a fekete kanca, s tajtékozva lecsüngő kantárszárral és üres nyereggel vágatott el mellettük. A részeg lovagok most sűrű csoportba tömörültek, mint a megriasztott nyáj, de azért folytatták útjukat a mocsárvidéken át, noha mindegyikük örömmel s azonmód megfordult volna, ha nem lettek volna ott a társai. Így haladtak tovább, de most már lassan, s végül is elérték a kutyákat. Az ebek, noha messze földön ismertek voltak nevelésükről és származásukról, egy csomóban vinnnyogva álltak egy mély horpadás előtt; némelyikük megpróbált elosonni, némelyikük meg egész testében remegve, kimeredt szemmel bámulta az útjukban megnyíló keskeny hasadékat.

A társaság megtorpant. Elképzelhetni, hogy jóval józanabbak voltak, mint mikor útnak indultak. Legtöbbjük a világ minden kincséért sem ment volna tovább, de hárman közülük, a legbátrabbak (bár az is lehet, hogy csak a legrészegebbek) előrelovagoltak a hasadékgig. Ez egy széles tisztáshoz vezetett, amelyen két hatalmas, még ma is látható kődarab állott; régi-régi idők s egy ismeretlen, azóta elfeledett nép emlékei. A hold élesen bevilágította a tisztást, amelynek közepén, ahol összeesett volt a félelemtől és kimerültségtől, holtan hevert a szerencsétlen leány. De mégsem a holttest látványa, sőt nem is a közelében heverő Hugó Baskerville teteme volt az, amely e sem-

mitől sem rettegő garázda fickók ereiben megfagyasztotta a vért, hanem hogy Hugó fölött, torka után kapdosva, egy nem evilági lény magasodott, egy nagy fekete, kutya formájú bestia, nagyobb minden valaha létezett földi ebnél. A szörny az ifjak szeme láttára harapta át Hugó Baskerville torkát, majd rájuk vetve parázsló szemét, agyarait csattogtatta, mire a három férfi vadul felüvöltött a rémülettől, és sikoltozva esztelen vágta kezdett a lápon át visszafelé, hogy legalább életét mentse. Mondják, egy közülük még azon éjszaka meghalt, a másik kettő pedig önmaga roncsaként tengette napjait haláláig.

Hát ez a története, kedves fiaim, a szörnyetegnek, amely, mint ismeretes, azóta sem szűnt meg gyötörni családunkat. Mindezt azért vettem papírra, mivel az ismert dologtól mégis kevésbé rettegünk, mint azoktól, melyeket csupán sejtünk, és félig-meddig tudunk. Kétségtelen ugyanis, hogy családunknak sok tagja ért szerencsétlen véget, sokak halála volt hirtelen, véres és megmagyarázhatatlan. Mégis hadd vessük bizalmunkat a Gondviselés végtelen jóságába, hisz alig hihető, hogy a Szentírásban említett három-négy nemzedéken túl büntesse az ártatlant. Nem tehetek egyebet, fiaim, mint hogy a gondviselésre bízzalak benneteket, és óva intselek: tartózkodjatok attól, hogy az éjszaka óráiban, amikor ott a gonosz uralkodik, lábatokat a lépvidékre tegyétek.

(Ezt az írást Hugó Baskerville hagyta hátra fiainak, Rodgernak és Johnnak, azzal a fenntartással, hogy tartalmából mit se áruljanak el nővérüknek, Elizabethnek.)”

Miután Dr. Mortimer befejezte a különös történet felolvasását, szemüvegét feltolta homlokára, és mereven nézett Sherlock Holmesra. A detektív ásított, és a cigaretta végét behajította a kandallóba.

- Vége? – kérdezte.
- Ön szerint nem érdekes?
- Annak, aki szereti a meséket, feltétlenül.

Árkos Antal fordítása

II. AZ IRODALOM ŐSI FORMÁI – MÁGIA, MÍTOSZ, MITOLÓGIA

HOPPÁL MIHÁLY* (1942)

Sámánok. Lelkek és jelképek

[részletek]

A kultúra szellemi rétegében elsősorban a vallási jelenségek azok, amelyek sajátosan jellemzik egy adott nép vagy népcsoport életét. Minden kultúrában megtalálható egy sajátos hiedelem- vagy hitrendszer, amely mintegy belső programként szabályozza a mindennapok és az ünnepek rituális szokásait és cselekvéseit.

Samanizmusnak nevezzük Szibéria és Belső-Ázsia lakóinak ősi hiedelemrendszerét. E rendszer központi alakja a sámán, aki – jelképesen – közvetít az emberek világa és a szellemek vagy lelkek elképzelt világa között. Egyes meghatározások szerint az eurázsiai sámán legfőbb jellemzője, hogy tudatosan elő tudja idézni az eksztázist* – az 'elragadtatást' –, amelynek során megváltozott tudatállapotba kerül... röviden: a sámán mestere az eksztázis technikájának. E víziókkal teli jelképes utazásélmény során a sámán lelke közvetít a világok között. [...]

A samanizmus kialakulását [...] több tízezer évvel ezelőttre teszik, a korai sziklarajzok talányos jelenetei alapján. Való igaz, az állatbőrös vadász alakja összehasonlítható az állatmaszkos sámánnal. [...]

A sámán kozmológiában a világegyetem hármasság tagolású: felső, középső és alsó világra oszlik. A felső és az alsó világ, a szellemek világa további rétegekre oszlik, melyeknek száma a hiedelemhagyománytól függően három, hét vagy kilenc. A középső világ az ember lakhelye, amelynek közepén, a Föld köldökén hatalmas fa, égígérő oszlop emelkedik, a világoszlop vagy világhely. Ez a függőleges tengely [...] köti össze a világokat. A világok között az északi sarkcsillagnál lévő nyílás ad lehetőséget az átjárásra [...]. Az egész csillagos eget – vagyis a felső világot – nagy sátornak képelték, s e sátor tartórúdja volt a kozmikus oszlop, melyet a Tejútal azonosítottak. Ez a világokat összekötő oszlop/hegy/égígérő fa a sámán mitológiában aztán a sámánfává lényegült át; ezen „közlekedett” a sámán eksztázisutazása során.

A sámán hitvilág másik nagy területe, amelyet a beavatott sámánnak ismernie kell, az istenek rendszere és a világot benépesítő különféle szellemlények csoportjai. Valójában mindhárom világréteget szellemlények népesítik be. [...]

Az isteneknél sokkal hangsúlyosabb szerepe van a samanizmus hitvilágában a különféle szellemeknek. Két alkalommal is fontos szerepet játszanak: a sámán beavatásakor és a szertartások, az önkívületben átélt élményvíziók során. Már a beavatandó sámánjelöltnek találkoznia kellett állat alakú segítő szellemével, amelyből esetleg több is lehetett; így pl. farkas, medve, holló vagy sirály jelenhet meg a sámánnak. [...]

Röviden a következő társadalmi szerepek és teendők tartoztak az eurázsiai sámán hatáskörébe: 1. a nemzetség vezetője, szellemi vezére [...]; 2. „áldozópap”; 3. „lélekvezető”; 4. a jóslások ismerője [...]; 5. gyógyító (a 'jvas'); 6. költő, énekmondó (a 'regös'), a samanizálás drámájának főszereplője. [...]

Himlőben megbetegedve három napig eszméletlenül, szinte holtan feküdt, olyannyira, hogy a harmadik napon el akarták temetni. Ez idő alatt hallotta a Betegség hangját (vagyis

a himlőét), azt mondta neki: »A Vizek Urától a sámánizálás ajándékát fogod kapni. Sámán neved Huttari (Úszó) lesz!« ...A Vizek Anyjának férje azután adott melléje két segítőt, egy hölgyeményét és egy egeret, hogy vezessék a Pokolba. Egy magas helyre érkezve, segítői hét tépett tetejű sátrat mutattak neki. Behatolt az elsőbe, és itt a Pokol lakóival és a nagy Betegség (a himlő) embereivel találkozott. Ezek kitepték a szívét és fazékba dobták. A többi sátorban megismerkedett az Őrülség Urával és minden idegbetegség uraival, valamint a rossz sámánokkal. Ilyen módon megtanulta az emberi nemet gyötrő különböző betegségeket.

[...] Azután a Kilenc Tengerek partjaira vitetett. Ezek egyikének közepén sziget volt, és a sziget közepén egy fiatal nyárfa magasodott egészen az égig. Ez a Föld Urának fája volt. Mellette volt kilenc fű, a Föld minden növényének ősei...: »Ágam mindjárt leesik, egy ágam: fogjad és csinálj belőle dobot, mely egész életedben szolgálatodra lesz.« Ennek az útnak három elágazódása volt, és a Fa Ura úgy rendelkezett, hogy három dobot készítsen magának, melyeket három asszonnyal kell őriztetni, és a dobok mindegyikét sajtáságos szertartásokra használja fel: egyiket a szülőasszonyok samanizálására, a másodikat a betegek gyógyítására, az utolsót a hóban eltévedt emberek feltalálására. Az eger és a hölgyeményét, a két segítőt Útmutató felvezette azután egy magas és kerek hegyre. [...]

Azután a jelölt egy nagy pusztaságba érkezett, és a távolban egy hegyet vett észre. Háromnapi járóföld után megközelítette, egy nyíláson át behatolt, és összeakadt egy meztelen emberrel, aki fűjtatóval dolgozott. A tűzön egy olyan óriási üst volt, mint a Föld fele. Az ember észrevette őt és megragadta hatalmas harapófogójával. »Halálfia vagyok!« – még éppen annyi ideje volt, hogy erre gondolhatott. Aztán az ember levágta a fejét, kis darabokra vágta a testét és az egészet az üstbe dobta. Így főzte a testét három éven át. A meztelen embernek három üllője volt, s a jelölt fejét a harmadikon kalapálta – ez szolgált a legjobb sámánok kovácsolására. Aztán a fejet az ott lévő három fazék egyikébe hajította, abba, amelyiknek leghidegebb volt a vize. Ekkor megtanította arra, hogy ha valakihez gyógyítani hívják és a víz nagyon meleg, hasztalan sámánkodni, mert az ember elveszett; ha a víz langyos, a beteg meg fog gyógyulni; a hideg víz egészséges emberre jellemző.

A kovács ezek után kihalásztta csontjait, melyek egy folyóban úsztak, összeillesztette őket és hússal borította be. Megszámolta őket, és felvilágosította, hogy hárommal több van: tehát három sámánöltözetről kell gondoskodnia. Megkalapálta a fejét, és megmutatta, hogyan olvashatja el a levelet anélkül, hogy látná, ami benne van. Kicsérélte szeméit, ezért amikor samanizál, nem testi, hanem belső 'lelki' szemével lát. Átfúrta füleit, így tette képessé, hogy megértse a növények beszédét. Azután a jelölt egy hegy csúcsán találta magát, végül övéi mellett, a kör alakú sátorban ébredt fel. Most képes úgy énekelni és samanizálni, hogy sohasem fárad el.

A sámán eszközei közül a dob a legfontosabb. Készítése a beavatás, a tanulási folyamat része volt, melyet éppen úgy el kellett sajátítani, mint a 'rűvület' technikáját. A dob keretét rendszerint valamilyen különleges fa kérgéből készítették... az ilyen fák a kozmikus fát, a világtartó sátorrudat jelképezték a samanista hiedelemrendszerben. [...]

A dobnak minden részlete jelképet hordoz, de szimbolikus maga a dob egésze is: a sámán szállítóeszközének tekintették. [...] Világos utalás ez arra, hogy a dobolás ütemes, monoton hangja segítette a sámánt az 'utazásban', az önkívület elérésében.

DIÓSZEGI VILMOS* (1923–1972)

A holdas, napos fa

[részlet]

A Sárrétudvariban lakó Víg Sámuel nyolcvankilenc esztendő s juhász mint bojtár, már gyermekkorában a rétben bódorgott a nyájjal, Bihar és Békés nádasai közt. S e mocsári rengetegben többször összehozta a sors bizonyos Bütüm nevezetű öreg darvásszal. Tőle hallotta, hogy „van a világon egy csudálatos nagy fa, amelyiknek kilenc elhajló ága van, mindenik egy-egy erdővel vetekszik. Ha elkezdenek kavarogni, ombolyogni, abból támad a szél. Olyan csudálatos nagy fa ez, hogy nemcsak a *hold* jár el az ága közt, hanem maga a *nap* is. De ezt a fát csak az leli meg, hogy hol van, merre van, aki foggal született, oszt kilenc álló esztendeig nem vesz a szájába tejnél egyebet. Az meg tudni való, hogy *tátus* az ilyen. Mer ez a csudálatos nagy fa olyan helyen nőtt, hogy csak az ilyen tudományos férhet hozzá. Az emilyen ember csak hírért hallja, hogy van, de látni nem láthatja.”

ANONYMUS* (11. sz. vége – 12. sz. eleje)

Gesta Hungarorum*

[részletek]

[Szcítia*]

Szcítia tehát igen nagy föld, melyet Dentü-mogyernak* hívnak. Kelet felé határa az északi tájtól egészen a Fekete-tengerig terjed. Mögötte pedig ott van a Don nevű folyam nagy mocsaraival, ahol szerfölött bőven találni nyestet, úgyhogy nemcsak a nemesek és alrendűek ruházódhatnak vele, hanem a gulyások, kanászok és juhászok szintén díszes ruházatot hordanak azon a földön. Ugyanis ott bővében van az arany meg az ezüst, s annak a földnek a folyamaiból drágakő és gyöngy kerül elő. A Szcítiával szomszédos keleti tájon pedig ott voltak Góg* és Mágóg* nemzetei, akiket Nagy Sándor elzárt a világtól. A szittyai földnek széle-hossza igen nagy. Az embereket meg, akik rajta laknak, közönségesen dentü-mogyeroknak nevezik a mai napig, és soha semmiféle uralkodó hatalmának az igáját nem viselték. A szcítiaiak ugyanis jó régi népek, s van hatalma Szcítiának keleten, mint fentebb mondtuk. Szcítiának első királya Mágóg volt, a Jáfet* fia, és az a nemzet Mágóg királytól nyerte a magyar nevet. Ennek a királynak az ivadékából sarjadt az igen nevezetes és roppant hatalmú Attila király. Ő az Úr megtestesülésének négyszázötvenegyedik esztendejében a szittyai földről kiszállva hatalmas sereggel Pannónia földjére jött, és a rómaiakat elkergetve az országot birtokába vette. Majd királyi székhelyet állított magának a Duna mellett a hévizek fölött: minden régi épületet, amit ott talált, megújított, és az egészet igen erős fallal vétette körül. Ezt magyar nyelven most Budavárnak mondják, a németek pedig Ecilburgnak hívják. De elég ennyi! Maradjunk meg a történet útján. Hosszú idő múlva pe-

dig ugyanazon Mágóg király ivadékából eredt Ügyek, Álmos vezér apja, kinek Magyarország királyai és vezérei a leszármazottai, miként a következőkben majd előadjuk. A szcítiaiak, amint mondtuk, jó régi népek. Róluk a történetírók akik a rómaiak viselt dolgait megírták, így beszélnek: A szittyák valaha igen bölcsék és szelídek voltak, földet nem műveltek, és majdnem semmiféle bűn nem fordult elő közöttük. Ugyanis nem voltak mesterséggel épült házaik, csupán nemezből készült sátraik. Húst, halat, tejet, mézet ettek, és bőven volt fűszeres boruk. Nyusztprémbe és más vadállatok bőrébe öltöztek. Arany, ezüst, gyöngy: annyi volt az nekik, mint a kavics, mivel saját földjük folyamaiban találhatták mindezt. Nem kívánták a másét, minthogy mindannyian gazdagok voltak, sok állatnak és elegendő ennivalónak a birtokosai. Nem paráználkodtak, hanem mindenkinek csupán csak egy felesége volt. Ámde utóbb a szóban lévő nemzet a háborúskodásba belefáradva, olyan kegyetlenné fajult, hogy – némely történetírók szerint – haragjában emberhúst evett, meg emberek véréit itta. Hogy kemény egy nemzet volt, hitem szerint azt ma is megismerhetitek ivadékaikról. A szittyák nemzetet bizony semmiféle uralkodó nem hajtotta igája alá. Tudniillik Dáriust, a perzsák királyát csúfosan megkergették, úgyszólván ott nyolcvanezer embert veszített el, s nagy rettegve szaladt Perzsiába. [...]

[Álmos, az első vezér]

Az Úr megtestesülésének nyolcszáztizentkilencedik esztendejében Ügyek, amint fentebb mondtuk, nagyon sok idő múltán Mágóg király nemzetségéből való igen nemes vezére volt Szcítiának, aki feleségül vette Dentü-Mogyerban Önedbelia vezérnek Emes nevű leányát. Ettől fia született, aki az Álmos nevet kapta. Azonban isteni, csodás eset következtében neveztek el Álmosnak, mert teherben levő anyjának álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt. Egyszersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak, ámde nem a saját földjükön sokasodnak el. Mivel tehát az alvás közben feltűnő képet magyar nyelven álomnak mondják, és az ő születését álom jelezte előre, azért hívták őt szintén Álmosnak. Vagy azért hívták Álmosnak – ami latinul annyi, mint szent –, mivel az ő ivadékából szent királyok és vezérek voltak születendők. De erről ne többet!

[Álmos vezér]

Álmos vezér pedig, miután világra született, nagy örömeire szolgált Ügyeknek és rokonainak, továbbá Szcítia majdnem összes előkelőinek, merthogy az apja, Ügyek, Mágóg király nemzetségéből eredt. Maga Álmos meg szép, de barna orcájú volt; a szeme fekete, de nagy; a termete magas és karcsú; a keze nagy, az ujjai vaskosak. Álmos egyszersmind kegyes, jóakarátú, bőkezű, bölcs, derék katona volt; vidám adakozó mindazok részére, akik Szcítia országában abban az időben katonák voltak. Midőn pedig Álmos az érett kort elérte, mintegy a Szentlélek ajándéka jutott neki, s így pogány létére mégis hatalmasabb volt és bölcsőbb Szcítia összes vezereinél. És az országnak minden dolgát abban az időben az ő tanácsai szerint vagy az ő segítségével intézték. Mikor érett ifjúvá serdült, Álmos vezér akkor feleségül vette azon a földön egy igen nemes vezérnek a leányát. Ettől született Árpád nevű fia, akit magával vitt Pannóniába, amint majd a következőkben előadjuk.

[Álmos vezér megválasztása]

A hungárusoknak igen vitéz és a hadi viszontagságokban felette hatalmas nemzete, mint fentebb mondtuk, eredetét a szittyá nemzetről vette, amelyet saját nyelvén dentü-mogyernak neveznek. És az a föld túlon túl megtelt az ott született népek sokaságával, annyira, hogy övéit már sem táplálni, sem befogadni nem tudta, mint fentebb mondtuk. Ezért akkor a hét fejedelmi személy, akit mind a mai napig hétmagyarnak hívnak, a helyszűkét tovább nem tűrhetvén, tanácsot tartott, és késelem nélkül fegyverrel, haddal igyekezett módját ejteni, hogy szülőföldjét elhagyja, s olyan földet foglaljon el magának, amelyen laknia lehet. Akkor a választásuk arra esett, hogy majd Pannónia földjét keressék fel. Erről ugyanis a szál-longó hírből azt hallották, hogy az Attila király földje, akinek az ivadékából Álmos vezér, Árpád apja származott. Ámde a hét fejedelmi személy közös és igaz értelemmel belátta, hogy a megkezdett útnak végére nem járhat, hacsak vezér és parancsoló nem lesz felette. Tehát a hét férfi szabad akarattal és egyetértéssel vezérül és parancsolóul választotta magának, sőt fiai fiainak is a végső nemzedékig Álmost, Ügyek fiát, és azokat, akik az ő nemzetségéből származnak, mivel Álmos vezér, Ügyek fia, továbbá azok, akik az ő nemzetségéből származtak, jelesebbek voltak nem dolgában, meg hadban is hatalmasabbak. Tudniillik az a hét fejedelmi személy nem dolgában előkelő, hadban hatalmas, hűségben állhatatos férfiú volt. Akkor közakarattal Álmos vezérnek ezt mondták: „A mai naptól kezdve téged vezérünké és parancsolónkká választunk, s ahova a szerencséd visz, oda követünk téged.” Majd a fent említett férfiak mindegyike Álmos vezérért – pogány szokás szerint – saját vérét egy edénybe csorgatta, s esküjét ezzel szentesítette. És noha pogányok voltak, mégis azt a hitet, melyet akkor egymás közt esküjükre tettek, mindhalálukig megtartották úgy, amint ez az eskü itt következik.

Pais Dezső fordítása

KÉZAI SIMON MESTER* (13. század)

Gesta Hungarorum

[részlet]

[Nemrót Persiába költözik. Fiai Hunor és Mogor a húnok és magyarok ős atyjai.]

Mellőzve tehát az eseményeket, melyek kezdett tárgyunknak színt adnak, vissza kell térnünk Menróth óriásra, ki a nyelvek megkezdődött összezavarodása után² Eviláth földre méne, melyet ez időben Persia tartományának neveznek, és ott nejétől Eneth-től két fiat nemze, Hunort tudniillik és Mogort, kiktől a húnok vagy magyarok származtak. [...] S minthogy Hunor és Mogor első szülöttek valának, atyjoktól megválva külön sátrakba szállnak vala. Történt pedig, hogy a mint egyszer vadászni kimentek, a pusztán egy szarvas ünőre bukkának,

² Utalás az ószövegségi Babel tornyára.

mellyet, a mint előttök futott, a Meotis ingoványaiba kergetének. S midőn az ott szemök elől tökéletesen eltűnt, sokáig keresék, de semmi módon nem találhatták. Végre is az említett ingoványokat bejárván, azon földet baromtartásra alkalmasnak szemlélték.

[Hunor és Mogor a meotisi ingoványok közzé költöznek.]

Visszatérvén onnan atyjokhoz s búcsút vévén tőle, minden vagyonostól a meotisi ingoványok közzé szállának lakozni. Meotis tartománya pedig Persia hazával határos s egy igen keskeny gázlón kívül mindenfelől tenger övezi környűl; folyói teljességgel nincsenek, fűben, fában, madárban, halban és vadban bővölködik. Nehéz oda bé, s onnan kimenni. S a meotisi ingoványokba bémenvén, ott öt esztendeig mozdulatlanul maradának. Hatodik évre tehát kimenvén véletlenül, a pusztában Belár fiainak nejeire, kik férjeik nélkül sátrakban tanyáznak, s gyermekeikre bukkanának, kiket is vagyonostól sebes nyargalva a Meotis ingoványaiba vivének. Történt pedig, hogy azon gyermekek közt az alánok fejedelmének Dulának két leányát is elfogták, kiknek egyikét Hunor, másikat Mogor vevé nejűl. S ezen nőktől vették eredetöket minden húnok és magyarok. S miután azon ingoványok közt hosszasabban időztek, lőn, hogy igen erős nemzetté kezdtek növekedni és a tartomány őket befogadni és táplálni nem bírta.

[Hunor és Mogor Scythiába költöznek. Scythia leírása.]

Kémekeket küldvén tehát onnan Scythiába, miután Scythia országát kikémlelték, gyermekeikkel és barmaikkal azon hazába vonulának, hogy ott lakozzanak. Midőn tehát azon országba bémentek, abban lakókul az alpzürokat és pruténokat találták, kiket eltörölvén, kivervén vagy megölvén, azon országot, mint tudjuk, szomszédai ellenére mai napig békességesen birják. Scythia tartománya ugyanis Európában fekszik s kelet felé terjed; egy felől az éjszaki tenger, más felől a Rif hegyek zárják be; a forró égaltól távol esik. Kelet felől Ázsiával van egybe kapcsolva. Két nagy folyóviz is ered benne: egyik neve Etől másiké Togora. Az abban az országban termett nemzetek pedig henyeségbe merűltek, hijábanvalóságoknak hódolók, fenhéjazó természetűek, bujaságra hajlandók, rablásra áhitoznak, s általában inkább barna mint fejér színűek. A Scythia országgal keletre határos a Joriabeliek országa, ezután Tarszia s végre Mangalia, hol Európa végződik. A nyári nap alatti táj felé a korozmi nemzet fekszik és Ethiopia, mellyet Kissebb Indiá-nak hívnak, s aztán délszak és a Don folyó közt áthatolhatatlan pusztá van. A Don folyó, mellyet a magyarok Etőlnek neveznek, Scythiában ered ugyan, hanem a mint folytában a Rif hegyeken átmegy, Donnak nevezik, melly is osztán a sikra kiérvén az alánok földén foly, azután pedig három ágon szakad a kerek tengerbe. A Togora folyó pedig Scythiából ered, s pusztá erdőkön, mocsárokon, és havas hegyeken át folydogálván, hol a köd miatt, a nap soha sem süt, végre Irkániába szakad, az éjszaki tengernek tartva. Scythia tartománya hosszában háromszázhatvan, széltében százkilencven stadiumra terjed. S oly erős természeti fekvése van, hogy egyetlen nagyon kicsiny helyen lehet beléje jutni; miért is sem a római császárok, sem Nagy Sándor nem birtak belé jutni, jóllehet megkísérlették vala. Scythiának földé buja, ligetekkel, erdőkkel, legelőkkel ékes, különféle vadakban csuda gazdag és tele. Nyugot felől szomszédai a besenyők és fejér húnok. Az éjszaki tenger körül pedig, melly vele szomszéd, Susdal országáig emberi nemzetnek járhatatlan sivatag erdő van, melly mint

mondják nagy messze terül, hol kilencz hónapon át sűrű köd fekszik; ott a napot sem láthatni, hanemha csak junius-, julius- és augusztusban, azt is csak napjában annyi ideig, a mennyi hat órától kilenczig van. Az említett sivatag hegyeiben kristályt találnak és griffek fészkelnek s vadászsólyom madarak költenek, mellyeket magyarul kerecset-nek hívnak. Scythia országa egy területbe van ugyan foglalva, de uralkodásra nézve három országra, Baskar-, Dent- és Magyarországra oszlik. Száznjolcz tartománya van száznjolcz nemzetség miá, a mennyire osztották hajdan Hunor és Mogor fiai, midőn Scythiába berontottak. Mert száznjolcz nemzetségből áll a tiszta Magyarország, s nem többől, s ha tán hozzájuk mások is csatlakoztak, azok idegenek, vagy foglyoktól eredtek. Mivel Hunortól és Mogortól a Meotis ingoványban minden jöttmenteken kívül száznjolcz nemzetség származott volt. Melly jövevények nemzetisége e könyv végén rendre ki lesz téve.

Szabó Károly fordítása

WEÖRES SÁNDOR* (1913–1989)

Csiribiri

Csiribiri csiribiri

zabszalma –
négy csillag közt
alszom ma.

Csiribiri csiribiri

bojtorján –
lélek lép a
lajtorján*.

Csiribiri csiribiri

szellő-lány –
szikrát lobbant,
lángot hány.

Csiribiri csiribiri

fült katlan –
szárnyatlan szállj,
sült kappan*!

Csiribiri csiribiri

lágypaplan –
ágyad forró,
lázad van.

Csiribiri csiribiri

zabszalma –
engem hívj ma
álmodba.

KERÉNYI KÁROLY* (1897–1973)

Görög mitológia

[részletek]

[Az Éj, a Tojás és Erós]

Egy másik elbeszélést a dolgok kezdetéről sokáig azok a szent iratok közvetítettek át, amiket a dalnok Orpheus* hívei és tisztelői őriztek, de végül mégis csak egy komédiaírónál és a filozófusok utalásaiban maradt fenn. Eredetileg inkább a vadászok és az erdőlakók közt járt szájról szájra, mint a tengerpart lakóinál. Kezdetben volt az Éj – így kezdődik ez a történet. Nyelvünkön az Éj neve Nyx; Homérosnál is a legnagyobb istennők egyike, aki még Zeust is szent félelemmel tölti el. E szerint az elbeszélés szerint fekete szárnyú madár volt. Az Ős-Éj a Széltől megtermékenyülve, ezüst Tojását a Sötétség óriás-ölébe tojta. A Tojásból a fúvó Szél fia, egy arany szárnyú isten lépett elő: Erós, a szerelem istene; de ez csak az egyik neve, a legkedvesebb az összes nevek közül, melyeket ez az isten viselt. A többi neve, amit ismerünk, igen tudósan hangzik, de csupán egy-egy részletét jelzi e régi elbeszélésnek. A Prótoگونος név azt fejezi ki, hogy ez az isten volt az „elsőszülött” minden istenek között. Ha Phanésnek nevezik, neve pontosan azt jelenti, amit nyomban a tojásból kikelte után tett: megmutatott és világosságra tárt mindent, ami addig rejtve volt az ezüst Tojásban. Vagyis az egész világot. Fönt egy üresség: az Ég. Lent: a Többi. Régi nyelvünkben van egy szó az ürességre, mely eredetileg csak „tátongó”-t jelent: ez a szó a Khaos. Eredetileg nem jelentett kavargást, zűrzavart, csak később, a négy elemről szóló tan bevezetése után kapta ma használatos értelmét. Így hát a „Többi”, a Tojásban alul levő sem volt természetellenes összevisszaság. Úgy is mesélték ezt a történetet, hogy a Tojásban alul a Föld volt, és az Ég és a Föld egybekelt. Annak az istennek a műve volt ez, aki mindkettőt világosságra tárta, s azután egybevegyülésre kényszerítette: Erósé. Ők nemzették az Ókeanos–Téthys testvérpárt. A régi elbeszélés pedig tenger övezte országunkban valószínűleg úgy folytatódott, hogy eredetileg Ókeanos volt a Tojásban alul, de nem egyedül, hanem Téthyszel együtt, s ők tapasztalták elsőnek Erós hatását. Ahogy Orpheus egyik költeményében olvasható: „Ókeanos volt az első, a szépen folyó, aki a párosodást megkezdte: egy anyától való testvérét, Téthyst vette feleségül.” Közös anyjuk pedig az volt, aki az ezüst Tojást tojta: az Éj.

[Uranos, Gaia és Kronos]

Uranos, az égisten, éjszaka kereste föl feleségét, a Földet, Gaia istennőt. Az Éj és a Sötétség két fényes gyermekét, Aithért és Hémerát, a nappal jelenlevőket, már említettem. Uranos minden éjjel fölkereste feleségét és vele hált, de a gyermekeket, akiket Gaia szült neki, kezdettől fogva gyűlölte. Mindegyiket nyomban, ahogy megszületett, elrejtette, s nem eresztette föl a fényre. A Föld belső üregébe rejtette őket. E gonosz művében – Hésiodos világosan megmondja – örömét lelte. Gaia, az óriás istennő, jajgatott, mert feszítette belső terhe. Ekkor gonosz cselt eszelt ki ő is. Gyorsan létrehozta a szürke acélt; éles fogú sarlót csinált belőle, és fiahoz fordult. Akkor már sokan voltak. Hésiodos Ókeanoson kívül megnevezi Koiost, Kriost, Hyperiónt, Iapetost és Kronost, mint a legfiatalabbat. E hat fiú mellett hat lánygyermek is volt: Theia, Rhea, Themis, Mnémoszyné, Phoibé, az aranykoszorús, és a szeretetre méltó

Téthys. Gyermekeihez, de főképpen fiaihoz, így szólt Gaia bánatában: „Jaj, én gyermekeim, s éppúgy gyermekei egy dölyfös atyának, nem hallgatnátok-e rám, s nem torolnátok-e meg apátok gonoszságát? Ő volt az, ki előbb vetemedett gyalázatos tette!”

Mind megijedtek, s egyikük se nyitotta ki száját. Csupán a nagy Kronos, a csavaroseszű, szedte össze bátorságát: „Anyám – szólt –, én megígérem s véghez viszem a művet. Nem törődöm atyánkkal, a gyűlöletes nevűvel. Ő volt az, ki előbb vetemedett gyalázatos tette!” Megörült Gaia, elbújtatta fiát egy alkalmas rejtekhelyre, kezébe adta a sarlót és beavatta a cselbe. Midőn Uranos éjszaka eljött, és szerelemre gyulladva átölelte a Földet, s egészen ráborult, fia rejtekhelyéről kinyújtott baljával megragadta. Jobbjával fogta az óriás sarlót, gyorsan lemetszette apja férfiaságát, s a háta mögé dobta. Gaia méhébe fogadta férje vérenek cseppjeit. Belőlük szülte az Erinnyseket – „az erőseket”, hésiodosi jelzőjük szerint –, a gigászokat és a kőrísa-nimfákat, a Nymphai Meliait, akiktől egy kemény emberi nem származott. Az atya férfiasága a tengerbe esett, s így született Aphrodité. [...] Kronos véres tette óta nem jár el többé az Ég a Földhöz, hogy minden éjjel vele háljon. Az ősnemzés véget ért, s megkezdődött Kronos uralma. De ez már egy másik titántörténet.

[Kronos, Rhea és Zeus]

[...] És így lépett frigyre Rhea Kronossal, akinek három leányt és három fiat szült: a három nagy istennőt, Hestiát, Démétért és Hérát, és a három nagy istent, Hádést, Poseidónt és Zeust. Miképpen Kronos atya a legkisebb fia volt Uranosnak, úgy Zeus is – Hésiodos szerint, aki Zeus uralkodása előtt az anyaági származást hangsúlyozza s tartja fontosnak – legkisebb fia volt Rheának és Kronosnak. [...] A nagy Kronos összes gyermekeit lenyelte, mihelyt anyjuk szent méhéből eljutottak a térdéig. Ő volt Uranos fiai közt a király, s nem akarta, hogy őutána egy másik isten szerezze meg magának ezt a méltóságot. Megtudta ugyanis anyjától, Gaiától, és atyjától, a csillagos Égtől, hogy elrendelt sorsa szerint egyik erős fia le fogja őt trónjáról taszítani. Ezért volt állandóan résen, s nyelte le gyermekeit, elviselhetetlen bánatot okozva Rheának. Az pedig, amikor Zeust, az istenek és emberek leendő atyját készült megszülni, szüleihez fordult, a Földhöz és a csillagos Éghez, hogy kieszeljék együtt a módját, miképpen tudná a gyermeket észrevétlenül világra hozni, és bosszút állni apjáért és többi gyermekéért, akiket a nagy Kronos, a csavaroseszű, elnyelt. Gaia és Uranos meghallgatták leányukat, és elárulták neki, milyen jövő vár Kronos királyra és fiára. Szülei Lyktosba, Kréta szigetére küldték Rheát. Itt Gaia vette magához az újszülöttet. Rhea sötét éjjel vitte gyermekét Lyktosba, s az erdős Aigaion hegy egyik barlangjába rejtette. Uranos fiának pedig, az istenek első királyának, egy nagy követ nyújtott át, pólyába takarva. A Rettenetes utánakapott, leküldte hasába a követ, s dehogyan vette észre, hogy a fia, legyőzetlenül s vele mit se törődve, csak arra vár, hogy letaszítsa trónjáról apját, megfossa méltóságától, s ő uralkodjék helyette.

[Aphrodité születése]

Az Aphrodité születéséről szóló elbeszélés Hésiodosnál maradt fenn. Uranos, Gaia és Kronos történetének a folytatása. Nyomban ezután annak leírása következik, hogyan látogat el az istennő először Kyprosra, vagyis Ciprusra, ahol legrégebb és legpompásabb szentélyei voltak, Paphosban és Amathusban. A történet egy Homérosnak tulajdonított himnuszban folytatódik. Először az eredeti elbeszélést mondom el.

Uranos atya levágott férfiassága a ringó tengerbe hullt. Oda dobta Kronos a szárazföldről. Sokáig hanyódott föl-alá. Halhatatlan bőréből fehér hab – aphros – keletkezett körülötte. Egy lány fakadt s nőtt nagyra benne. Legelőbb Kythéra szigetére úszott, azután pedig Kyprosra. Ott kilépett a szép, szemérmes istennő a vízből, s finom lábai alatt zsenge fű sarjadt. Az istenek és az emberek Aphroditének nevezik őt, mert habból született. [...]

Aphrodité egy kagylóból született, és kagylóstul kötött ki Kythéra szigetén. Knidos városában, Kisázsia partján, ahol először mertek görögök, nem keletiek, mézítelen Aphrodité-szobrot – Praxitelés, a szobrász művét – fölállítani, a kagylót a nagy szerelemistennő szent állatának tartották.

[Zeus és Héra]

A legtöbb elbeszélés szerint Zeus tulajdonképpeni felesége testvér-hitvese, Héra volt; neve nyelvünkön egykor alighanem „úrnőt” jelentett. Héra, ahogy az imént hallottuk, legifjabb öccsét rögtön születésekor férjéül választotta. [...]

A testvérpár a szülők tudtán kívül, titokban feküdt le a násznyoszolyára.

Egy másik elbeszélés szerint nászukat Ókeanosnál, a föld nyugati peremén ülték meg, de nem titokban. Ott állt Zeus palotája és ágya. Oda érkeztek az összes istenek nászajándékaikkal. A Föld az Aranyalmákat adta ajándékba, melyek a Hesperisek almáiként ismeretesek. A csodafát gyümölcseivel együtt az ifjú menyecskének ajánlotta fel. Héra megcsodálta a gyümölcsöket, s egy kígyóval őriztette az istenek kertjében. [...] Később, miután Zeus a titánok* legyőzésével megalapozta uralmát, s elfoglalta székhelyét az Olymposon, Héra az istenek tanácsában és lakomáján az uralkodó mellett ült. Ő volt az „aranytrónusú” uralkodónő. [...] Azt mesélték, a Kanathos-forrásban, Argos közelében, mindig újból visszanyerte szüzességét, valahányszor megfürdött benne. Alighanem azért fürdött annyit, hogy mindig újra megülhesse nászát Zeusszal. Héra volt az összes istennők közül az egyetlen feleség, aki férjénél nem anyaságot, hanem beteljesülést keresett. Gyermeküket Zeus nélkül, egyedül is tudott szülni. Így szülte haragjában a delphoi Typhaónt, amikor Zeus Pallas Athénét világra hozta; így Héphaistost. [...]

[Poseidón]

Az ő nászai közül csak egynek van olyan jelentősége, mint Zeus ama nászainak, melyek uralmának megalapozásához és megszilárdításához, s ezzel a világ végleges rendjéhez vezettek: Amphitritével való házassága ez, mely által Poseidón a tengerrel lépett nászra, s annak ura lett. [...] Démétérrel való frigyéből, mely valószínűleg a Poseidón vagy Poteidan, „Dá istennő férje” névben is kifejezésre jut, arra következtethetünk, hogy korábban szoros kapcsolatban volt a szárazfölddel, és általában a földdel. [...] Poseidón sötét atya maradt égi testvére mellett, hosszabban és mélyebben volt állat-alakokkal szoros kapcsolatban, s végeredményben uralmi területként épp a tenger illett hozzá a legjobban. De nem volt olyannyira sötét, mint Hádés, az Alvilág királya, a harmadik fiútestvér és Zeus sötét ellenpólusa, amióta Zeus csak odafönn uralkodott. Poseidón a jól ismert ábrázolásokon méltóságteljesen tartja kezében a tenger fölötti uralmának jelvényét, a háromágú szigonyt. Éppoly klasszikus volt visszafojtott vadsága, mint fenyegető haragja.

[Hádés]

Egy régi vázáképen látni a három fiútestvért, a világ három uralkodójaként, hatalmuk jelképével: Zeust a villámmal, Poseidónt a háromágú szigonnyal, Hádést hátrafordított fejjel. Ő volt a megnézhetetlen, a rettenetes halálisten, aki mindent, ami élő, eltüntetett, láthatatlanná tett. Ezért elfordított arccal kellett az alvilágiaknak az áldozatot is bemutatni.

[Hestia]

Hestiát a három fiútestvér közül Poseidón, az ifjabb istenek közül Apollón kérte feleségül. De hiába, mert ő, amikor Zeus legyőzte a titánokat, azt a méltóságot kérte magának, hogy szűz maradjon, és ő kapja mindig mindenből az első áldozatot; s kívánsága teljesült is. Szent helye a ház közepe, a tűzhely lett, amit a Hestia név is tanúsít. És nemcsak az első, hanem az utolsó áldozatot is ő kapta az emberek mindenféle ünnepélyes összesereglésekor. Szüzességet fogadott, s hű is maradt fogadalmához.

[Athéné születése]

Hésiodos jegyezte fel [...], Zeus a saját fejéből szülte volt a bagolyszemű Tritogeneiát [Athénét] – a Rettenetest, a harci lárma felidézőjét, a seregek vezetőjét, ki kedvét leli a harci kavargásban, a háborúkban és ütközetekben –, Héra pedig egymaga szülte a soktehetségű mestert, Héphaistost. Versengés támadt a házastársak között [...] Héra Zeus nélkül szülte Héphaistost, az ellenben titkon szeretőjévé tette Métist. Félrevezette őt, bármennyire okos volt, megragadta mindkét kezével, s a saját hasába süllyesztette. Attól félt ugyanis, hogy Métis olyasmit szül, ami erősebb a villámnál. Ezért nyelte el őt váratlanul Kronos fia. De Métis abban a pillanatban teherbe esett, Pallas Athéné fogant meg benne. Az istenek és az emberek atyja egy csúcs mellett, a Tritón folyó partján szülte meg egymaga leányát (innen a Tritogeneia jelző), miközben Métis ott ült elrejtve Zeus bensejében, Athéné anyja, minden igazságos dolog megindítója, a legtöbbet tudó istenek és emberek között. Ez az elbeszélés nem mondja ki, hogy Pallas Athéné Zeus fejéből született. Ehelyett egy „csúcs” szerepel – nyilván a „fő” szóval egyértelmű – a születés különleges módjának leplezésére. Viszont más elbeszélések szerint Héphaistos vagy Prométheus segédkezett a szülésnél: kétélű bárdal vagy pöröllal Zeus koponyájára ütött. Erre pattant elő Pallas Athéné, messze zengő csatakiáltással, amitől megremegett az Ég és a Földanya. Csillogó aranyból való harci fegyverzetben született meg az atya szent fejéből. Megijedtek és elámultak láttára mind a halhatatlanok, ahogy odaszökkent [...] elé, halhatatlan fejéből, hegyes hajítódárdáját lengetve. Megremegett nagy erővel az Olympos a bagolyszemű súlya alatt.

[Létó, Apollón és Artemis]

Zeus egyik nagy felesége, Létó, sokkal szorosabb kapcsolatban állt két gyermekével, elsősorban Apollónnal, mint az apjukkal. Joggal mondják róla, hogy Uranos összes dédunokái közül a leginkább sóvárgott ivadékot szülte: azt a fiút, aki Zeus és Athéné mellett a harmadik nagy istenségünk. Az összes istenek fölugrottak helyükből – így írja le az elbeszélés –,

amikor Apollón megjelent körükben és kifeszítette íját. Csak Létó maradt nyugodtan ülni Zeus mellett, s levette az íjat és a puzdrát fia vállairól. Sötét köntöst viselt Létó, de kegyes volt mindig, kegyes kezdettől fogva, s szelíd, mint a méz; ő volt a legkedvesebb istenség az Olymposon. Mindkét gyermekében, akiket anyjuk után Létoidesnek neveztek, tündöklő öröme telt. Örvendezett leányának, Artemisnek, amikor látta, miképpen szökdel a hegyek gerincén, a nimfáktól kísérvé, s leli kedvét a vadkanokban és szarvasokban. Artemis, az örökké szűzies, testvér-alak volt, bátyja mellett éppúgy, mint anyja mellett: az összes Létóról szóló történet fia születésének előtörténete. A fiú ikerlánytestvére rendszerint már megvan.

[Hermés születése és első tettei]

Maia [...] mélyárnyékú barlangban lakott; itt űzte vele a szerelem játékát Zeus, áthatolhatatlan éjszakán, míg Héra aludt. Senki sem tudott róla, sem isten, sem ember. Zeus kívánsága beteljesült. Eljött a nimfára a tizedik hónap, s napvilágra hozta, nyilvánvalóvá lett, ami történt: fiat szült, agyfáért cselszövőt, ravasz hízelgőt, rablót és marhatolvajt, álmok terelőjét és éji fürkészőt, azokhoz hasonlót, akik az utcán leleselkednek, a kapuk előtt. Arra volt hivatott, hogy tetteivel csakhamar nagy hírré tegyen szert az istenek közt. Hajnalban született, délben muzsikált a lanton, este ellopta Apollón marháit, ama negyedik napján a hónapnak, amikor őt Maia szülte. Miután anyjának halhatatlan testéből előszökkent, nem sokáig maradt szent bölcsőjében, hanem fölkelt s átlépte a magas barlang küszöbét, hogy Apollón marháinak keresésére induljon. Egy teknősbékát talált, s felbecsülhetetlen hasznot merített belőle. Hermés volt az első, aki a teknőc páncéljából zengő szerszámot készített. [...]

Alighogy ezt mondta Apollón, ott volt már az erdős Kylléné-hegyen, a szikla mélyárnyékú rejtékében, ahol a halhatatlan nimfa Zeus fiát világra hozta. Csábos illat terjengett itt; sok juh legelt körös-körül a hegyen. Belépett a barlangba Apollón, a kőküszöbön át. Amikor Zeus és Maia gyermeke megpillantotta a haragvót, egészen elbűjt jó illatú pólyájába. [...]

Felkacagva így szólt Apollón: „Ej, kedvesem! Te ravasz csaló! Úgy beszélsz, mint egy kész betörő! Sok pásztornak fogsz még kárt okozni a hegyekben, ha húsrá sóvárogva találkozol nyájaikkal! De ha most nem akarsz végső álomba merülni, kelj fel a bölcsőből, fekete éj társ! Mert ez a név lesz az osztályrészed a halhatatlan istenek közt: a tolvajok vezetőjének fognak hívni mindörökké!”

Apollónt ellenállhatatlan vágy fogta el a lant után. Úgy találta, a hangszer bizony megér ötven tehenet, s csodálta öccsét a találmányáért. Dicsérte a lantot, melynek hangjai háromféle jót hoznak: örömet, szerelmet és édes álmot. Ő maga, Apollón is állandóan kíséri a Múzsákat*, de ez ideig csak fuvola-szóval. Mostantól kezdve biztosítva van Hermésnek és anyjának a híre az istenek között, s ő maga szívesen ígér neki akármit, hogy megkaphassa a lantot. A ravasz Hermés kegyesnek mutatkozott. Neki ajándékozta a lantot, s megkapta érte először Apollón pásztorbotját és pásztori rangját. Igaz, meg kellett bátyjának ígérnie, hogy nem lopja el tőle a lantot, sem íját. Erre Apollón még egy három levéllel díszített arany botot is ajándékozott neki, mely gazdagságot hoz. [...] Csupán a magasabb jóvendőmondás adományát nem adhatta át Apollón az öccsének, mert Zeus döntéseinek ismerete egyedül őrá bízott.

ROMÁN JÓZSEF* (1913–2008)

Prométheusz és az emberek

[részlet]

[...] Az istenek ekkor még nem ültették be növényekkel a földet, állatok sem futkároztak erdön, mezőn, és ember sem volt, hogy leszedje a fák gyümölcsét, felszántsa a mezőket, legeltesse a barmokat. És földanyánk, Gaia létrehozta az embert, az állatokat és növényeket. Megszületett a férfi, aki testében az istenekhez hasonlított, de az égiek halandóvá tették. Az ember már ravasz volt, de ügyetlen, a mesterségeket még nem ismerte. És Zeusz magához hívatta Íapetosz két fiát, az együgyű Epimétheuszt és a furfangos Prométheuszt, és megbízta őket, hogy ruházzák fel az élőlényeket különféle képességekkel.

A két testvér engedelmessé vált az isteni parancsnak. Mielőtt azonban munkához láttak, Epimétheusz így szólt bátyjához:

– Bízd rám a munkát, én egyedül jobban megbirkózom vele. Amint elvégeztem dolgomat, jöjj, és tekintsd meg az eredményt.

Prométheusz hallgatott testvére szavára, Epimétheusz pedig nekilátott, hogy elossza a tulajdonságokat és a képességeket az élőlények között. A gyöngécsontú madaraknak tollazatot adott, hogy elfedjék testük hitványságát, és szárnyakat, hogy elmenekülhessenek ellenségeik elől. A halak uszonyt és hajlékony testet kaptak, hogy cikázva ússzanak a vizek mélyén. A többi állatot karommal, kemény pikkelyekkel vagy erős fogazattal látta el, hogy védekezhessenek támadóik ellen, és élelmet találjanak maguknak. Kinek-kinek fajtája és alkata szerint osztotta el az ügyességet, az erőt, a gyorsaságot. És még az évszakok váltakozásáról sem feledkezett el. A rideg tél ellen vastag bundát adott a fázós állatoknak, a nap tűző sugaraitól vastag bőrrrel óvta őket. Epimétheusz a föld minden termését elosztotta az állatok között, hogy eledelükről gondoskodják. Kinek gyümölcsöt, kinek gyökeret, kinek pedig más élőlények húsát jelölte ki táplálékul.

Epimétheusz szétszította már valamennyi tulajdonságot, és egy fa alatt heverészve, megelégedetten szemlélte munkája eredményét, amikor odaért Prométheusz. Prométheusz mindent gondosan megnézett, majd ijedten felkiáltott:

– Hát az emberről megfélemedeztél? Mit adtál az embernek, Epimétheusz?

– Ó, jaj, róla teljesen megfélemedeztem! Pedig a tarsolyom már teljesen kiürült, minden tulajdonságot elosztottam.

A furfangos Prométheusz elgondolkodott. Az embert, akinek testét nem borította szőrzet, mégsem hagyhatják mezítelenül, védtelenül kiszolgáltatva az időjárás viszontagságainak és az állatok mohóságának.

Prométheusz gyorsan határozott. Belopózott Héphaisztosz* műhelyébe – ahol az isteni kovács a küklópszok* segítségével az olümposziak fegyvereit készítette –, és ellopta a tüzet s a kovácsmesterség titkát. Majd felkereste a szentélyt, ahol Pallasz Athéné* a bölcsességet és a kézművességet őrizte, és Prométheusz mind e javakkal megajándékozta az embert.

Így jutottak a halandók Prométheusz jóvoltából a bölcsességhez, a tűzhöz és a mesterségek titkaihoz.

Az ember keze immár ügyessé vált, házakat, városokat épített, szentélyeket emelt, hogy áldozatokkal kedveskedjék a halhatatlan isteneknek. Az ember úrrá lett az erdőkön és a me-

zökön, igájába fogta a barmokat, elejtette az erdők vadjait, hálójába fogta a mélység halait, és igen hatalmasnak tartotta magát. Lassanként az isteneknek járó áldozatokról is elfeledkezett.

Midőn Zeusz letekintett az Olümposz* csúcásáról, és látta a halandók elbizakodottságát, roppant haragra gerjedt. A furfangos Prométheusz kedvelte az embert – hiszen ő tanította meg két keze használatára –, és elhatározta, hogy kibékíti a mennydörgés haragvó urát. Közös ünnepségre hívta hát az isteneket és a halandókat, levágott egy nagy, zsíros bikát, hogy a gazdag áldozatnál megbéküljenek egymással. De a csavaros eszű Prométheusz gyűlölte Zeuszt, mert az istenek ura visszazárta atyját, Íapetosz titánt a Tartarosz* mélyére – ezért az áldozati állat elosztásánál az embereknek kedvezett.

A hatalmas bikát Prométheusz két részre osztotta: a legjobb húsokat hitvány bőrrel takarta le, a bika fehér csontjait pedig zsírba göngyölte, és így szólt Olümposz urához:

– Hatalmas és dicső Zeusz, válassz kedved szerint!

És a halhatatlanok ura a szép zsíros halomhoz lépett. De amint megemelte a hájat, és megpillantotta a csupasz csontokat, rettentő haragra gyúlt. Mert tudta, hogy e naptól fogva a halandók csak zsírba csavart fehér csontokat fognak elégetni áldozati oltáiraikon. Zeusz felháborodottan kiáltotta:

– Látom, Íapetosz fia, álnok ravaszsággal cselekedtél, mint mindig. Ezért még elnyered büntetésedet, de az embereken nyomban megtorlom a sérelmet!

Így szólt a Messzedörgő, és haragjában azonnal visszavette a tüzet az emberektől. Szenvedés költözött e naptól a halandók közé. Otthonukban kialudt a tűz. A kihűlt tűzhelyeken nem fortyogott az étel, éhség szegődött az ember társául. De a furfangos Prométheusz újra megszánta az embereket. Besurrant Zeusz palotájába, felkutatta a szentélyt, ahová az Olümposz ura a tüzet rejtette, belelopott egy kis parazsat egy vaskos nádszálba, és a nádat lassan lóbálva – hogy a tűz el ne aludjon –, vidáman sietett vissza a földre. Újból odaadta a tüzet az embereknek, nehogy a fagy és az éhség martalékai legyenek.

Midőn a mennydörgés ura észrevette, hogy a föld lakóinak tűzhelyén újra lobog a tűz, és rájött, hogy Prométheusz megint csúfot űzött belőle, szörnyű haragra gerjedt, és bosszúra határozta el magát. [...] Fénylő villámait marokra fogta, és a földre sújtotta Íapetosz furfangos fiát. Héphaisztosznak pedig megparancsolta, kötözze a tehetetlen Prométheuszt a Kaukázus szirtjéhez, hogy örökké bűnhődjék, amiért visszalopta a tüzet az embereknek.

Héphaisztosz eltéphetetlen láncokat kovácsolt, majd segítségül hívta Kratoszt, az erőt, meg Biét, az erőszakot, és Íapetosz fiának testét a kietlen Kaukázus égbe meredő szirtjéhez láncolták. De Zeusz haragját ez sem csillapította. A leláncolt, védtelen Prométheuszra rábocsátotta falánk sasmadarát. És a ragadozó mindennap leszállt a megbilincselthez, és felfalta máját. Ám Prométheusz mája Zeusz parancsára éjszakánként újránőtt, hogy a bűnös szenvedése soha véget ne érjen.

Harmincezer esztendeig senyvedt Prométheusz a Kaukázus szirtjéhez szögezve, és a mohó sas nap mint nap megjelent, hogy máját marcangolja. De egy napon Zeusz földi aszszonytól született, oroszlánlelkű fia, Héraklész nyilával leterítette Zeusz madarát, és megszabadította Prométheuszt láncaitól.

HÉSZIODOSZ (Kr. e. 8. század)

Istenek születése

[részletek]

Elsőnek jött létre Khaosz*, majd Gaia* követte, szélesmellű Föld, mindennek biztos alapja – isteneké is, kik hófödte olümposzi csúcson laknak, s kik lent mélyen a Tartarosz éji ködében – és Erosz*, az, ki a legszebb mind a haláltalanok közt, elbágyasztja a testet, az istenek és a halandók keblében leigazza a józanságot, a bölcs észet. Szült Khaosz, és Erebosz* lett gyermeke és a sötét Éj, szült a sötét Éj, s tőle eredt Aithér* meg a Nappal, mert szerelembe vegyült Erebosszal s lett viselőssé. Gaia először méltó párját hozta világra, csillagos Égboltot, hogy mindent ez beborítson, és legyen Úranosz*! áldott istenek égi lakása. Aztán szülte a nagy hegyeket, meghitt ligetekkel, hol dombos-völgyes tájékon laknak a Nümphák*, és ő szülte a zordon tenger végtelen árját, Pontoszt*, még szerelem nélkül, majd Úranosz ágyán mélyörvényű Ókeanoszt*, Koioszt* s vele Kríoszt*, fenséges Hüperiónt*, Íapetoszt* vele együtt, Theiát* és Rheiát* s Themisz* úrnőt Mnémoszünével*, fénykoszorús Phoibét* s kedvességgel teli Téthüszt*. Végül megszületett a ravasz Kronosz*, ő valamennyi közt legkisebb s legcudarabb, gyűlölte az apját. Aztán Küklópszok gőgös népét szüli Gaia, Brontészt* és Szteropészt* és még Argészt*, a kegyetlent, Zeusznak a dörgést ők kölcsönzik s művük a villám. Másban az isteni fajra hasonlítottak egészen, ám szeme egy nőtt csak mindnek, homlok közepében. Éppen azért hívják őket Küklópsz nevezettel, mert kerek egy szeme ült mindnek homlok közepében, ám volt bennük erő, izom és a dologra ügyesség. Földnek s Égnek még született három fiusarja, órjasok, bátrak, nevüket nem jó felidézni, indulatos fiak ők: Kottosz* s Briareósz* a Güésszel*. Két vállából száz roppant kéz lendül előre mindegyiküknek s vállból még ötven fejük is nőtt, ormóttan testrészeik avval lettek egészé, és a hatalmas testekben félelmes erő volt. Földanya: Gaia, meg Úranosz: Égisten valamennyi

gyermeke mindjárt kezdetben gyűlölte az apját, mert sorban mihelyest közülük csak megszületett egy, elrejtette a föld mélyén mindet, hogy a fényre föl ne kerüljenek, és még tetszett is neki álnok tette, de bánatosan sóhajtott Gaia, az órjas Földanya és maga is rút csel szőtt Úranosz ellen. Szürke acélt hoz gyorsan létre, belőle az első sarlót elkészítve, övéinek ily szavakat mond, átérzve baját, hogy bátrakká tegye őket:

„Kedves gyermekeim ti, anyéim s dolyfős apáé, bárcsak hallgatnátok rám, vállalva a bosszút, mert méltatlan tettet apátok tett legelőször.”

Így szólt, ám elfogta a félelem ott valamennyit, egy se felelt, a ravasz Kronosz egymaga bátorodott fel, és mindjárt ily szókkal szólította meg anyját:

„Édesanyám, fogadom, hogy megteszem azt, amit elvársz tőlem, s átokverte apánkra nem is hederíték többé, mert ő tett méltatlan tettet először.”

Így szólt, s Gaia, az órjas Földanya szíve örömmel telt meg, a jólköszörült sarlót odaadta kezébe, s leshelyen elrejtette fiát, kitanítva a cselre.

Jött – a sötét Éj volt a kísérete – Úranosz is már, Gaiát vágyódó szerelemmel akarta ölelni, minden irányba kinyújtózott, s fia bal keze lesből tört rá, míg jobbában feltartotta az órjas, jólköszörült sarlót, avval jó apja szemérmét hirtelenül lenyiszálta s egész erejét beleadva dobta a háta mögé, de kezéből nyomtalanul nem tűnt el: ahány vércsepp csordult ki belőle s aláhullt, mind az ölebe fogadta a Föld, s megszülte időre zordon Erinnüszeket*, s a Gigászokat*, ezt a kemény fajt, melynek fegyvere csillog s hosszú dárda kezükben, s szülte az erdők Nümpháit, híres Meliákat.

Apja szemérmét meg lenyiszálva az éles acéllal szárazföldről mély tengerbe vetette be mindjárt, hogy hosszú ideig ringassa-sodorja a hullám; isteni bőrről cseppent fényes hab körülötte, abból lép ki a lány a küthérai partra először, majd innét tovaúszva elér Küprosz szigetéhez. Ott, hol a szép istennő lép, a szemérmes, a partra, karcsú lába alatt pázsit nő; Aphroditének*, „habszültének”, vagy Küthereiának, koszorúsának hívják istenek és a halandók, mert a habokból lett, s aztán a küthérai néphez jött el először.

[...]

Szült Rhea, hogy Kronosz ő rá tette szerelme igáját.
 Sarjai: Hisztia*, Démétér*, meg arany sarujával
 Héra*, s erős Hádész*, akinek mélyben van a háza
 s szíve könyörtelen, és a morajló Ennoszigaios,
 és ki az istenek és a halandók atyja, a bölcs Zeusz,
 ő, aki menny dörög és megrázkódtatja a földet.
 Ám Kronosz őket, amint kijutottak a szent anyaméhből
 és anyjuk térdéig elértek, sorra lenyelte,
 attól félve, hogy ők is az Ég ivadékai, s egyszer
 egyikük elveszi még őtöle királyi hatalmát.
 Mert megtudta a Földtől és meg a csillagos Égtől,
 hogy rá mérve a végzet: gyermeke, bármily erős is,
 majd leigázza, hogy így Zeusz kívánsága beteljen.
 Nem volt nyugta ezért, résen volt, sorra lenyelte
 gyermekeit; rettentő gyász sújtotta le Rheiát.
 Ám amikor már Zeusszal, az istenek és a halandók
 atyjával volt várandós, édes szüleit ment
 megkérdezni, a csillagos Égboltot meg a Földet,
 tudnak-e adni tanácsot, hogy szülhetne titokban,
 s titkon szült kedves fia bosszút állna az atyján
 mindazokért, kiket álnokszívű nagy Kronosz elnyelt.
 És nem kérte hiába a kedves lány a szülőket,
 elmondtak mindent, mit tartogatott a királynak,
 nagy Kronosz úrnak s büszkeszívű sarjának a végzet.
 Aztán Kréta kövér szigetén Lüktozszba vezették,
 hogy legutolsó gyermeke készült jönni világra,
 Zeusz, a nagy isten; az órjás Földanya vette magához
 Krétának tágas szigetén ápolni, nevelni.
 Röpke sötét éj árnyain át elhozta magával,
 és Lüktozshoz elérve, az isteni Földnek ölében
 elrejtette, a mély barlangban, sziklafal ormán,
 ott, ahol Aigaion magas, erdős csúcsa mered fel.
 Férfjének meg, az Ég sarjának, az ősi királynak
 kődarabot nyújtott át gyolcspólyába takarva.
 Ez megfogta a nagy követ és gyomrába leküldte,
 nem gondolva meg azt a szerencsétlen, hogy e kővel
 megváltottan, baj nélkül, kit senki le nem győz,
 élve maradt fia és készül már őt leigázni,
 és megfosztva a rangtól lenni helyette királlyá.
 Testben-léleekben gyorsan felnőtt a királyfi,
 tagjai fénylők voltak; amint gördültek az évek,
 Gaia, a Földanya volt, aki szőtte a cselet Kronosz ellen,
 ámde saját fia volt, aki mesterséggel, erővel
 kényszerítette az elnyelt gyermekeket kiokádni.

Elsőnek jött vissza a kő: ez ment le utószor,
 aztán Zeusz emlékjelnek leszögezte a földbe,
 isteni Püthóban*, Parnassosz* alatt, hol a széles
 út visz, s majd a halandók eljönnek csodalátni.
 Zeusz oldotta le atyjának testvéreiről is
 láncokat; Kronosz indulatában rakta reájuk.
 S megszabadulva a jótettért élt bennük a hála,
 így neki adták azt, amit addig Gaia dugott el:
 dörgést, mennykövet, ég villámát, füstösen égőt;
 ebben bízva vetette hatalma alá a világot.

[...]

Atlasz* lányát, Maiát, Zeusz szent ágya fogadta,
 úgy született meg a híres Hermész, isteni hírnök.
 Kadmosz* lánya, a szép Szemelé, szerelemben vegyülve
 Zeusszal, szülte Diónüszosz istent, dús örömosztót,
 istent ő, a halandó, s most mindkettejük isten.
 Alkméné Héraklést szülte, a hőst, az erőset,
 Zeusszal, a felleggyűjtővel szerelemben vegyülve.

Aglaié, a legifjabbik valamennyi Kharisz* közt,
 Héphaisztosznak, a nagy bicegőnek lett felesége,
 Szőke Diónüszosz meg aranyfürtű Ariadné*,
 Minosz lányát vette el, és Kronidész a leánytól
 távoltartja ezért a halált s vénséget örökre.
 Nagy Zeusznek s az aranysarujú Hérának a lányát,
 Hébet*, széplábú Alkméné hős fia nyerte,
 Héraklést, az erős, nagy munkáit befejezve,
 hű feleségül hóborította olümposzi ormon.
 Az boldog, ki nagyot cselekedve, haláltalanok közt
 lakhat, távol minden bajtól és örökifjan.

Szülte sosem fáradt Napnak neves Ókeanosz-lány,
 Perszéisz, Kirkét és Aiétészt*, a királyt is.
 Ez, fia földilakókra sugárzó Éliosznak*,
 úgy, ahogy istenek eltervezték, Ókeanosznak
 széparcú lányát feleségül vette, Idúiat,
 és arany Aphrodité által keltett szerelemben
 széplábú Médeiát szülte urának Idúia.

Most pedig üdv nektek, kik fenn az Olümposzon éltek,
 s nektek is, ó, szigetek, szárazföld, sósvizü tenger!

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

Munkák és napok

[részletek]

Egy törzsből származnak az istenek és a halandók. Emberi nemzetséget először fényes aranyból készítettek az istenek, ők, az Olümposzon élők. Akkor még mindenki fölött Kronosz égi király volt, s könnyű szívvel, akárcsak az istenek, élt a halandó, távol a bajtól, távol a jajtól, még az öregség sem járt köztük, mindvégig duzzadt az erőtől karjuk s lábuk, a kórság még nem törte meg őket; mint lágy álom jött a halál rájuk, s amíg éltek, csak jóban volt részük; a föld meghozta magától bő termését és dolgozni merő gyönyörűség volt, sok jó közepette, a dús legelőn legelészett nyájuk, s kedvelték az olümposzi boldogok őket. Majd aztán, hogy a föld befogadta magába e fajtát, jótét lelkek lettek, a nagy Zeusz rendeletére, földönjáró hű őrzői az emberi nemnek, minden gaztettet meglátnak, s őrzik a törvényt, míg magukat köd leplezi, úgy járnak be a földet, gazdagság-gyarápítók, mert az övék ez a rang is.

Másodikul sokkal satnyább rend jött, az ezüstpép, úgy rendelték ezt el, akik lakják az Olümposzt, testben-lélekben nem volt az aranyra hasonló. Száz évig nevelődött hű anya oldala mellett otthon a gyermek, balgatagon játszódva egész nap, ámde amint felserdültek, s átléptek a mezsgyén, már alig éltek arasznyi időt, azt is tele bajjal, dörén, mert egymás gögjét nem tudta kivédni egy sem, s már nem tisztelték a nagy isteneket sem, s istenek oltárára se hozták áldozatuk már, úgy, ahogy embertől a szokás törvénye kívánja. Zeusz Kronidész haragos szívvel rejtette el őket, merthogy a boldog olümposzi isteneket nem imádták. Majd aztán, hogy a föld befogadta magába e fajt is, föld-mélyén-lakozó boldognak hívja az ember, s csak másodsorban, de azért még tisztelik őket.

Zeusz atya akkor harmadikul más rendet, a rézkort: új embert formált, az ezüstkörhöz se hasonlót, kőrisfából, durva, kemény fajt, melynek Arész kell, gögje alatt jajszó támad, nem is él gabonával, lelke szilárd és meg nem hajlik, mint a rideg vas, izmában szörnyű hatalom van, nagy keze vállból

nő ki hatalmas tagjaihoz, s közeledni sem enged.
 Rézből voltak a fegyvereik, rézből a lakásuk,
 rézszerszámmal dolgoztak, nem járta a vas még.
 Egymással harcoltak s egymást gyűrte le karjuk,
 így érték el a hűs Hádész tágas palotáját,
 névtelenül: feketén, bár rettentő erejük volt,
 értük jött a halál, s el kellett hagyni a napfényt.

Majd aztán, hogy a föld befogadta magába e fajt is,
 más embert állított Zeusz ismét a világba,
 jobb s igazabb volt, mint az előbbi, ez új, negyedik rend,
 isteni hősök rendje, nevük félisten a földön,
 föld végnélküli térein ők jártak mielőttünk.
 Emberölő csata, irtó harc pusztítja ki őket,
 részben a hétkapujú Thébaiban, a kadmoszi földön,
 míg a Dagadtlábú dús nyájaiért tusakodnak,
 másokat elcsalt messzire, tengeren át a hajókkal
 szépfürtű Helenáért Trója alatt tusakodni.
 Ott a halál végzése homályba takarta be őket,
 ám egy részét Zeusz Kronidész, ki az emberi sorsot
 két mértékkel méri, a föld peremére helyezte.
 Ott laknak, s lelkükhöz nem fér gond s szomorúság,
 mély örvényű Ókeanosz boldog szigetében,
 áldott hősök, akiknek mézédés gabonát ad,
 s esztendőnként háromszor virul újra a szántó,
 távol az isteni székhelytől s Kronosz ott a királyuk.
*Mert a bilincsektől őt Zeusz atya megszabadítva,
 száműzvéen tisztelte, királlyá téve felettük.*

*Aztán létrehoz ismét egy más emberi fajtát,
 sok népet tápláló földön most ezek élnek.*

Csak ne születtem volna e most élő ötödik rend
 embereként, meghalni előbb, vagy a messze jövőben
 élni szeretnék, mert melyben mi vagyunk, ez a vaskor.
 Éjjel-nappal nincs pihenésünk, pusztul az ember
 gondban, bajban, az istenek így szabták ki a sorsunk.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

PUBLIUS OVIDIUS NASO (Kr. e. 43. – Kr. u. 17. vagy 18.)

Átváltozások (Metamorphoses)¹ [részletek]

[A világ keletkezése]

[...]

Még egy fennköltebb s mindnél okosabb eleven lény volt, mi hiányzott, hogy rajtuk gyakorolja uralmát. S ím, ember született; kit formált isteni magból tán az az építő, a világot szebbre teremtő, vagy rokon ég magát tartotta meg ebben a fönti légtől csak nemrég különült, csak imént alakult föld; mit víz habjaival vegyített fia Iapetusnak*, és mintázta a mindenén-úr magas égilakókról. Minden egyéb állat letekint görnyedten a földre, embernek fölemelt orcát és adta parancsát, hogy föl a csillagokig pillantson, az égre tekintsen. Így, mely imént nyers volt s formátlan, a föld sosemismert emberi orcákkal vált végül tündökölővé.

[A labirintus. Ariadne koronája]

Ad Minos* Jupiternek*, amint megígérte, azonnal százbikaáldozatot, hogy elérte a krétai partot s partra kiszállt, s palotájában pompázik a préda. Nemzetsége gyalázata nőtt: tanúsítja parázna vétkét anyjának, kettős testével, az új szörny. Minos dönt: hálótermének e szégyene tüstént tűnjék el: sokezer-menetű vak házba rekeszti. Daedalus* építőművész, mind közt a legelső, készíti, összezavar jeleket, s vet a szemnek ezernyi csalfa cseles csapdát a tekerdő tévutak által. Nem másként, ahogyan phryg* földön futkos a fűрге Maeandrus*, csobogó vízzel, kétes szökeléssel; játszva rohan, s mire lát? maga habja szalad vele szembe: és hol a forráshoz, hol tengeri torkolatához űzi szeszélyesen áradatát: így tölti e művész sűrű kanyarral a sok-sok utat, s küszöbig kikerülni ő maga is csak alig tud már: oly csalfa a műve.

Hát idezárta a fél-ifjú, félig-bika szörnyet, mely jóllakva kilenc évenként Attika-vérrel* kétszer, harmadszorra a sors őt verte le végül.

1 Ovidiusról később tanulunk, művében a görög–római mitológia szereplői egyaránt előfordulnak.

És hogy a szűzi segítséggel meglelte, mit addig más soha föl nem lelt, a kaput, letekert fonálával, vette a Minos-lányt Aegeus fia*, vitte magával Diáig*, s azután elhagyta kegyetlen e parton. Liber* az elhagyatott panaszontó lányt megölelve adja segítségét, hogy örök csillaggal a híre szikrázzék: levevén koszorúját, küldi az égre: leng a leányhomlok koszorúja a híg levegőben, s válnak, míg fent száll, gyémántjai égi tüzekké, megtartják koronájuk alakját s állnak a téren, mely Kígyótartót különít el a Térdepelőtől.

[Daedalus és Icarus]

Meggyűlölte ezenközben Krétát, meg a hosszú számkivetést, mert vágyakozott haza Daedalus immár – s foglya a tengernek. „Minos elzárta a földet és el a tengert,” szól, „de az ég csak nyitva; gyerünk hát: mindenen úr lehet ő, de a tágas lég nem övé még.” Szólt, s új művészet, mire most szive-lelke törekszik: s újul a természet. Tollat sűrű rendbe rakosgat, kezdi a kurtákon, melléjük rakja a hosszút, mint lejtősen ahogy nőnének: hajdan a pásztor sípja eképp magasuk nem-egyenlő nád-darabokból; majd közepütt szállal, köti lentebb össze viasszal, és az egész toll-sort kicsikét görbére konyítja, mint a valódi madár szárnyát. Fia, Icarus ott áll, s hogy maga vesztével játszik, nem sejtí sehogysem: hol, mosolyogva, a szél-felfelfúdosztá pihékért kapdos, hol meg a szőke viaszt lágyítja hüvelykkel, s apja csodás művét késlelteti játszadozással. És hogy a legvégső simitást megkapta a munka, két kifeszült szárnyán egyensúlyt ér el a művész, és levegőt rezzent s ott leng, levegő magasán fent. Oktatgatja fiát: „Közepütt szállj,” adja tanácsát, „Icarus, erre vigyázz, nehogy aztán, hogyha alant szállsz, víz neheztse a tollaidat, s tűz marja, ha túlfönt: szállj csak a kettő közt! S intlek: ne figyelj a Bootest*, sem Helicét, sem az Orion kardját, a kivontat: szállj, ahogy én vezetek!” S míg így repülésre tanítja, már a szokatlan két szárnyat vállára szorítja. Dolgozik és oktat, s öreg arcán könnyei folynak, két keze is reszket. Csókot nyom a gyermeki arcra, mit többé soha már, s szárnyán fölemelkedik, úgy száll,

kísérőjét féltve, elől, valamint a madár, ha zsenge fiókáját fészekből légbé vezérli; szállani hívja tovább, vészes tudományra tanítja, lengeti két szárnyát, néz vissza, figyelve fiát. Lent a halász, remegő nádszárral míg halakat fog, botra hajolt pásztor, s ekevasra hajolva a szántó, látja, meg is döbben, s azt véli: kik útjuk a légben így veszik, égilakók. Ők meg balkéz fele hagyták Juno* szent Samosát* (Paroson* túl, Deloson* is túl), jobbra Lebinthus* esett tőlük s dúsmézü Calymne*; ekkor a gyermek kezd a szilaj röpkülésnek örülni, és vezetője fölé száguld, vágy vonja az égbe, tör magasabbra utat. Lányítja közelben a hó Nap tollai illatozó viaszát, köritő kötelékét; olvad a könnyü viasz: csupaszon csap-csapkod a karja, s már evezőtlenül nem fog vele csöpp levegőt sem, ajka kiált, apját szólítja, de elnyeli ekkor áradatába a kék tenger, mely róla nevet nyer*. Ekkor a bús apa – már nem is az! – szól: „Icarus!” így szól, „Icarusom, hol vagy? Nyomodat hol-merre kutassam?” „Icarus!” így harsan: s meglátja a tollat a habban; már átkozza találmányát, teszi sírba a testet, s kapta nevét az egész tájék amaz ott-nyugovóró.

[Achelous és Hercules]

Mért sóhajtozik, és mért csonka a homloka, kérdi Neptun hős fia* most; s Calydonnak* nádkoszorúzza egyszerű-hajfűrtű folyamatól hallja e választ: „Gyászos ajándékot követelsz. Ki beszélne örömmel vesztett harca felől? De azért halld rendre, nem is volt vesztenem annyira rút, amilyen gyönyörű verekednem, és hogy olyan híres hőst vert le, vigasztal erősen. Tán a füledhez elért immár neve Deianira szűznek: a legszebb volt hajdan minden hajadon közt, birtoklását sok kérő vetekedve remélte. Házához mentünk annak, kit apósul akartunk, s »Parthaon* fia,« így szóltam, »végy engem a vöddé;« Alcides* ugyanígy; mire mások visszavonultak. Ő Jupitert ígérte apósul, s tettei hírét mondja, mi mindent tett, mit rámért mostohaanyja; »Istennek rút ember elől hátrálnia;« szóltam – mert nem volt még isten amaz –, »lásd, mind a haboknak, mik birodalmadon át futnak, vagyok én fejedelme;

nem jövevény vóként jöttem, nem távoli tájról,
 itt lakozom magam is, mint része a birtokaidnak.
 Baj ne legyen valahogy, hogy a nagy Juno, a királynő,
 nem gyűlöl, s kijelölt munkák nagy terhe se büntet!
 Mert akivel kérkedsz, hogy apád, Alcmena* szülötte,
 vagy nem apád Jupiter, vagy véték tette apáddá.
 Úgy az apád, ha anyád megesett; válassz: hazudottan
 volt az apád Jupiter, vagy csúfság volt születésed?»

Míg ezeket mondom, komoran néz ő a szemembe,
 és alig is fékezheti már felgyűlt dühe lángját,
 ennyi, amit rávág: »Nyelvemnél jobban erősebb.
 Jó harcban győztek, szó-harcban légy te a győztes«;
 s ront dühödötten rám. Resteltem futni előle,
 oly göggel szóltam: zöld köntösömet lehajítom,
 karjaimat kivetem, mellemtől messze begörcsült
 ökleimet tartom, készen vele harcomat állnom.
 Ő homokot mer fel, telehint homorú tenyerével,
 kapja cserébe a sárga fővenyt maga is tenyeremtől.
 Most elkapja nyakam, most két gyors lábam után kap,
 vagy vélnéd, hogy kap, támad nekem innen-amonnan.
 Véd engem súlyom; rohamát vele biztosan állom,
 nem másként, mint szirt, mit a vízár szörnyü robajjal
 ostromol, az pedig áll helyben, nagy súlya megóvja.
 Kissé szétszakadunk, de megintcsak harcba fonódunk
 állunk elszántan helyben, mindketten erősen;
 láb lábat gáncsol, mell mellett mellet a mell nyom,
 homloka homlokomon, feszül ujján ujjam is újra.
 Nem másképp láttam verekedni a büszke bikákat,
 míg viadaldíjúl ligetük legszebbik üszőjét
 kívánják, s reszketve figyel körülöttük a csorda,
 még nem tudva, a kettőből uralomra melyik jut.
 Háromszor, de hasztalanul kívánta nyomakvó
 mellem a melléről Alcides messzirevetni;
 végre, negyedszer, megszabadul, kapsát a karomnak
 nyitja, kezével meg (hisz amint volt, vallanom, úgy kell)
 megpörgetve levét, s hátam nagy súlya lenyomja:
 elhiheted (hazugul nem vágyom hírré kerülni),
 úgy éreztem, hogy valamely hegy csúcsa terül rám.
 Csak nehezen tudtam kettőnk közibé veritékes
 két karomat csúsztatni, lazítani vad szoritását:
 még pihegek, s nem hagy pihenőt, nem ereszt az erőmhöz;
 megmarkolta nyakam; mire végül a földre zuhantam,
 térdem a földre feszült, a fogam belemart a fővenybe.

S mert az erőm kevesebb, fortélyhoz fordul az elmém:
 hosszú kígyóvá válván csúsztam ki alóla;

és miután sebten karikákba tekertem a testem
s kétágú nyelvem rezgettem vad sziszegéssel,
csak csúfolta cselem, nevetett Tiryns daliája:
»Nékem a bölcsőmben volt kígyót ölni szokásom;
s légy te akár minden sárkánynál több, Achelous*,
lernai hydrának* mi piciny kis része lehetnél?
Azt a sebek szaporították, volt száz feje, s abból
egyet sem lehetett büntetlen nyesni nyakáról,
kettő nőtt tüstént a helyébe erős örökösként.
S ezt – aki véreből sarjasztott új viperákat
s nőtt, mikor öldöstem – leigáztam, tűzrevettem.
Hát mire jutsz, mit vélsz, te, kinek csak a jelmeze kígyó,
és idegen fegyverrel vívsz, hazudott alakodban?»
Mondta, s a tíz ujját nyűgöl rányomta nyakamra:
fuldoklottam, akárha fogó fogná be a gégém,
és a hüvelykeiből torkom kiszakítani vívtam.
Vesztettem, de maradt, vívnom vele, harmadik arcom:
vad bika; azzá változom át, s újítom a harcom.
Ő meg a nyaklebenyem balról megfogja keményen;
elfutnék; követ és megránt, szarvamba fogózik,
szegi a földbe szilárd szarvam, leterít a fővenyre.
S ez nem elég: ahogyan markolta, letörte a jobbja
egy szarvam, s így, homlokomat csonkítva, letépte.
Naisok* illatozó szirmokkal, drága gyümölcscsel
töltik szent öblét: szarvammal gazdag a Bőség.”
Szólt; egy nimfa pedig jön már, feltúrve Diana*
módján köntöse és vállán haja szertezilálva,
szolgálója: egész termő őszt hoz be a szarvban,
második asztalukul halmoz föl drága gyümölcsöt.
Megvirradt, a hegyek tetejét megcsapta a napfény,
oszlík az ifju sereg, nem várja be végig a víznek
megbékélését, míg minden habja szelíden
folyna a medrében. S Achelous, végre, paraszti
arcát s csonkultszarvu fejét habözönbe meríti.

[Nessus. Hercules halála]

[...]
Nem féltette magát mégsem, felesége miatt félt;
s most az erős Nessus*, ki a gázlót ismeri, így szól
hozzálépve: „Az asszonyodat túlpartra segítem,
Alcides; te magad pedig ússz át, élj az erőddel!”
Ekkor a víztől s Nessustól remegő calydoni
szűzet az aoni hős* Nessusnak bízta kezére.

Ő maga tegzestől meg oroszlánbőr-köpenyestől
(mert buzogányt s görbült íjat túlpartra vetett már)
így szól: „Megkezdtém, hát át kell kelnem az áron.”
Nem habozik, sose nézi, a víz hol omol szelidebben,
szégyelné, hogy a hab szívességére szoruljon.
Partra kerül, s amit áthajított, venné föl az íját,
s hallja: sikolt felesége, mivel Nessus, kire bízta,
álnokul el kívánja ragadni. „Hová,” riad ekkor,
„lábadban bízó rabló? Kéttestviselő, te,
Nessus, halld a szavam, s mi enyém, elorozni ne merjed!
Hogyha talán tőlem nem félsz, legalább az apádnak
gyász-kerekén okosodj, a tilos nászt messze kerüld el.
Nem menekülsz, bármint bizakodj is mén-inaidban:
sebbel tartóztatlak fel, nem lábbal.” E szókat
tett bizonyítja: a messzeszökő hátába nyilat lő:
átszaladott mellén is a nyíl, vashorga kiállott.
Az kiszakítja, s a két lukon át szökkent ki a vére,
lernai hydra veszett mérgével gennyesedetten.
Fölmeri ezt Nessus: „Boszulatlan – mondja magában –
nem halok”, és ingét, mit a forró vér telefröcskölt,
adja a rablott nőnek mint szerelemre-hevítőt.
[...]
Sokfélén töpreng, s azt véli a legkitünőbbnek:
Nessus vérében megmártott öltözetet küld
férjének, s vele majd újjáéleszti szerelmét;
bízza Lichasra* tehát, aki nem sejt semmit (aminthogy
ő maga sem), gyászat a szegény; lágy szózata küldi:
adja urának az inget; a hős átvéve gyanútlan
ölti a lernai mérgü ruhát vállára azonnal.
Éppen tömjént hoz, s loccsantja is, esdve, a lángra,
márvány oltárát csészéből öntözi borral:
fölmelegült, közelében a tűznek, a mérge a hőtől,
és a vitéz testén szétáradt, mindenüvé szállt.
Hősi erénye, amíg lehetett, elfojtja nyögését;
győzött rajta a kín végül: feldönti az oltárt,
Oeta* sűrű ligetét gyötrődő hangja betölti.
Testéről tüstént tépné le a vészokozó mezt:
húzza, de az bőrét velehúzza, kimondani szörnyű,
vagy tagjára tapad, s nem tudja letépni magáról,
vagy húsát hasogatja, csupasszá fosztja a csontját.
Vére akárcsak az izzó vas, hús vízbe ha mártják,
úgy felforr a tüzes méregtől, susterog és fő.
S ez nem elég: belső részét vad lángok emésztik,
kék izzadságtól izamos mindenhol a teste,

megperzselt idegek pattognak, lesz velejéből
 vak tűztől gennyedt folyadék; fölemelve az égre
 két tenyerét, „Saturnia*,” szól, „hízlald a szemed, nézd
 kínjaimat, vesztem főntről szemléld, te kegyetlen,
 s vad szivedet töltsd el! De ha ellenséget is ébreszt
 szánakozásra e kín, téged, hát vedd el e gyötrött
 lelket, e gyűlöletet, s örökös munkára jelöltet:
 halnom ajándék már; s hogy a mostoha adja meg, illik!
 [...]

Már nagy erővel s mindenüvé harapózva, ropogva
 terjed a láng, s tör rá, ki lenézi, ki nagy nyugalomban
 várja; s a föld védőjét féltik az istenek ottfenn.
 Hozzájuk Jupiter, Saturnus* gyermeke, látva,
 mennyire féltik, kedvvel szól: „Örülök, hogy eképpen
 aggódtok fiamért, magas égiek; érzi a szívem,
 mily hálás népnek vagyok apja, vagyok fejedelme,
 s hogy fiamat ti is óvjátok szerető figyelemmel.
 Mert noha ez nagy tetteiért meg is illeti, érte
 én magam is hálát érzek. De hiába ne féljen
 hű szivetek, sose tartsatok így ti az oetai tűztől!
 Győzött mindenén ő: győz majd, mit láttok, e lángon;
 Vulcanus* csak anyától lett részébe tehet kárt,
 mert örök az, mit tőlem nyert, sosem érheti romlás,
 nem győz rajta halál, nincs láng, ami ezt leigazza:
 és idejét amidőn ez a része bevégzi a földön,
 égbe hozom; hiszem is, hogy e tettem az égbelieknek
 kedves lesz. De ha, Herculesem, lesz bárki az égben,
 kit tán sértene ez, ki nem adná néked e díjat,
 mégis elismeri érdemedet, s dicséri e tettem.”
 Mind helyeseltek az égbeliek; Jupiter felesége,
 még ő is, noha látszott, hogy sértette a végső
 néhány szó, ami róla esett, jól tűrte a többit.
 Közben amit csak a láng földülhat, már fölemészített
 Mulciber*, és nem is ismerné föl senki a nagy hőst,
 mert amit anyjától örökölt, az a test elenyészett,
 és csak a nagy Jupitertől lett rész, az maradott ép;
 s mint ahogyan vénkort ha levet bőrével a kígyó
 felfrissül mindig, s új pikkelye szertesugárzik,
 úgy Tiryns daliája*, halandó tagjai hullván,
 jobbik részével virul, él; az alakja nagyobb lesz,
 s isteni méltóságával nagy tiszteletet kelt.
 Őt mindentehető felhőkbe ragadja
 négyfogatú szekerén, sugaras csillagseregéhez.

Devecseri Gábor fordítása

GILGAMES (Kr. e. 22. század ?)

[részlet]

[XI. tábla]

Gilgames így szólt a távoli Utnapistimhez*:

– Elnézlek téged, Utnapistim;
nem vagy nagyobb, mint én és szélesebb sem;
arcod hasonlatos az enyémhez;
olyanok vagyunk, mint atya és fia.
Nem másformán, embernek alkottak téged is!
De amíg én nyugtalan vagyok, harcra teremtett,
te távol a küzdelmektől, hátadon pihengetsz!
Mondd, miként vontak az istenek körükbe,
hogyan kerestél, miként találtál örök életet?

– Rejtett történetet tárok föl előtted,
hallgasd az isteni titkot!
Szurippak város – te is ismered –
ott fekszik a Purattu* mentén,
ősidők óta az istenek kegyeltje volt.
Ám úgy döntöttek egyszer: „Legyen a pusztulás földje,
özönvíz nyelje magába!”
Ott volt Éa* is, a vizek mélységeinek ura,
s házam falának suttogetta el ezt:

– Halljad, ház! Halljátok, falak!
Ház és falak! Halljátok és értsétek!
Utnapistim, szurippaki ember, Ubara-Tutu* fia!
Építs hajót, helyezz rá faházat,
vesd el a gazdagságot, keresd az életet,
vesd meg a birtokot, mentsd meg az életedet!
Gyűjtsél hajódba magvakat, mindenneműt!
Ügyelj az arányra:
hosszúság, szélesség helyes viszonyára!
Építsd meg hajódat, ne késsél sokáig;
vidd el az édesvizű tengerhez s lásd el tetővel!

Megértettem az én uram szavait,
és szóltam Éa istenhez:

– Megteszem uram, parancsod szerint,
híven követem szavaidat –
de mit mondjak a városnak, a népnek
s mit az aggoknak?

– Mondd nekik ezt:

Enlil, a föld ura, országok istene
 haragos szemmel figyel engem.
 Nem akarok többé a városban lakni,
 nem akarom többé Enlil országát látni.
 Az édesvízű tengerhez készülődöm;
 Éánál, kegyes uramnál lesz szállásom ezután.
 Rátok a bőség esőjét bocsátja:
 madarak bőségét, halak garmadáját;
 sötétség idején búza-esőt!

Ébren talál a derengő hajnal,
 s útnakeredtem a tengerpart felé...

Lerajzoltam a hajó tervét.
 Házam népe nyüzsgött körülöttem:
 az erős fát hozott, hibátlan törzsűt;
 a gyenge aszfaltot kevert;
 Samas havának ötödik napján
 készen állt előttünk.
 Magassága harminchárom mérónádnnyira ért föl,
 s ugyanennyire szabtam meg szélességét tetejének.
 Hatszintűre terjedt, emeletenként kilenc rekeszesre;
 közepét cölöpök tartották,
 réseit aszfalttal tömítettem.
 Három mérő olajat hoztak a teherhordók ekkor
 – s még áldozni valót is hozattam – kosarakban;
 birkákat öltem napokon át,
 mustot ittunk és szézámbort víz helyett:
 ünnepet ültünk, vigadoztunk, mint napforduló idején.

Amim csak volt, mindent berakodtam:
 aranyam, ezüstöm, valamennyit,
 életmagvakat, ami csak termett,
 az asszonyokat gyermekeikkel
 s rokonaimat velük együtt.
 Vittem kézműveseket is. Végezetül betereltem
 a mezők vadjait, szárnyasait.

Az isten kijelölte az időt: „Este, midőn a sötétség urai
 esőt zúdítanak alá,
 menj a hajódba s zárd be az ajtót!”

Eljött az idő:

Adad*, a zúgó viharisten
 iszonyú vizet zúdított alá.
 Néztem az időt, elrettent, aki látta.
 Bemenekültem hajómba, ajtaját bezártam
 és átadtam a bárkát
 kormányosomnak, Puzuramurrinak*.
 És jött a hajnal,
 fekete felhő takarta az eget:
 Adad mennydörgőit a közepében.
 Nabu* és Sarru* jártak előtte
 hírnökként hegyeken s völgyeken át.
 Irra* kitepte a kikötők cölöpjeit,
 Ninurta* áttörte az égi gátakat,
 fáklyákkal száguldoztak az Annunakik*,
 lobogó fényükkel megvilágítva a földet.
 Adad haragja égig hatolt.
 Minden világosság sötétre vált.

Mint egy cserépedény, széttörött a föld!
 Zúgott a vihar, a vizek tovazúdultak,
 elérték a hegyek peremét,
 elsodorták az embereket.
 A testvér nem ismert többé testvéreire,
 rémülten szűkültek az istenek is:
 menekülve szálltak föl Anu égi hegyére
 s összekuporodva nyüszítettek, mint a kutyák.
 Vajúdó nőként jajongott Istár,
 a széphanjú így üvöltözött:
 – Tünt idők szép városa, iszappá lettél,
 mert gonosz tanácsot adtam én is a többivel együtt!
 Hogyan is szólhattam ily gonoszul az isteni gyűlésen?
 Hogyan is pusztíthattam el így népeimet!?
 Ezért hagytam őket nemződni, születni, hogy most
 halak zsákmányaiként töltsék meg a tengert?
 Együtt sírnak velem az istenek is:
 megtörtén üldögelnek,
 fájdalmuk kínja ajkukon reszket!

Hat napon és hat éjjelen át
 zúdult alá az eső, mint a folyamok vize;
 a hetedik napon elcsitult minden.
 Némaság honolt, harcok utáni csönd!

A tenger megnyugodott, a gonosz szél elült.
 Kitekintettem: minden zaj elhalt,
 minden teremtmény iszappá vált!
 Holt pusztaság fogott körül.
 Rést nyitottam, arcomon fény sugárzott;
 leborulva ültem és sírtam,
 könnyeim patakokban folytak,
 végigtekintettem a vizek pusztaságán
 üvöltve, jajongva: odalett az ember!

Tizenkét kettősóra múltán sziget merült fel,
 hajóm a Niszir* hegye felé közeledett.
 Ráfutott, nem ringatózott többé;
 hat napon át horgonyozott az oldalában
 s nem süllyedt alá többé.
 Amikor megvirradt a hetedik nap,
 föltartottam egy galambot és szabadon eresztettem.
 A galamb elröpült, majd visszatért.
 Nem lelt nyugovóhelyet s visszafordult.
 Föltartottam egy fecskét és szabadon eresztettem.
 A fecske elröpült, majd visszatért.
 Nem lelt nyugovóhelyet s visszafordult.
 Föltartottam egy hollót és szabadon eresztettem.
 A holló elröpült. Láta a vizek apadását;
 evett, kapirgált, felkárógott, nem tért vissza!
 Szélnek eresztettem a bárka valamennyi lakóját
 és bárányt áldoztam örömben.
 Áldozati magvakat szórtam szét a tetőn,
 cédrusfát és mirtuszt égettem.
 Az istenek megéreztek az áldozatot,
 orrukba jóleső illat szállt,
 legyek módjára gyülekeztek.
 Megjött Istár is, az isteni úrnő;
 fölemelte a drágakövet,
 melyet Anu készített neki egykor:
 – Halljátok, istenek, mind! Ahogyan nyakam ékkövét
 soha nem felejtetem el,
 emlékezni kell e napokra örökké!
 Álljunk körül az oltárt, áldozatomtól
 egyedül Enlil maradjon távol!
 Vízözönt küldött, pusztulást a földre,
 népemet halálnak szánta!

Enlil arra jött, látta a hajót,
 elkomorodott, haragra lobbant a társak iránt.
 – Miféle emberi lélek menekült itt meg?
 Halálnak szántam valamennyit!
 Ninib*, a harcos válaszolt neki,
 szólván a föld urához, országok istenéhez:
 – Ki cselekszik bölcsen Eán kívül,
 aki mindent megért, aki mindent lát?
 Éa is szólt, a vizek mélységeinek ura:
 – Hatalmas erejű, istenek bajnoka!
 Miért küldtél vízözönt a földre?
 Aki bűnös, viselje bűnét!
 Aki vétkezik, bűnhődjék érte!
 A gonosz pusztuljon, ne valamennyi!
 Küldtél volna az áradat helyett
 oroszlánt, pusztítson közöttük!
 Küldtél volna az áradat helyett
 éhínséget, hogy megalázza őket!
 Küldted volna az áradat helyett
 Irrát, a pestisest!
 Nem én árultam el az isteni titkot, –
 álmodt a Nagyön Bölcs, abból értett.
 Irgalmazz neki!

Ekkor a föld és az országok istene hajómra szállt,
 kezemet megfogta, a szabadba vezetett.
 Asszonyom mellém térdelt, ő pedig közénk állt,
 kezét a fejünkre helyezte s megáldott minket:
 – Földi halandó volt Utnapistim ezideig,
 hozzánk lesz hasonló ezután ő és felesége.
 Lakjon a távolban, folyamok torkolatánál!

És elragadtak az istenek engem,
 és távol, a folyamok torkolatánál
 jelölték ki lakhelyemet.

De ki fog rajtad megkönyörülni,
 befogadni téged az istenek közé,
 hogy megtaláld az életet immár, melyet keresel?
 Tedd próbára magad,
 ne aludj hat napon és hat éjjelen át!

Alig ült le a földre Gilgames,
 mint erős szél, érte az álom fuvallata.
 – Nézd – szólt asszonyához Utnapistim –,
 nézd az erőset, aki az életet kívánta,
 elnyomja őt az álom, mint a szél.
 Szánta nagyon a nő s kérlelni kezdte urát:
 – Érintsd meg őt, hogy ébren maradjon,
 s az úton, melyen hozzád jött,
 s a kapun, melyen átlépett,
 békében mehessen vissza!
 – Oh, te szánod az embert!
 Süssél kenyereket neki s helyezd azokat feje mellé!
 Így lőn, közben a bárka falán
 valahány napot átaludt, megjelölte.
 Az első kenyér kiszáradt, szétesett:
 a második, jaj, szétmorzsolódott;
 a harmadik nedves lett, megnyálkásodott;
 a negyediket fehér penész takarta;
 az ötödik feketére szikkadt;
 a hatodikon repedések szaladoztak.
 És jött a hetedik nap,
 Utnapistim hirtelen megérintette őt,
 felébredt az idegen ember.
 – Fáradságomban az álom kerített hatalmába,
 mint legyűrhetetlen erő, úgy nyomott el.
 Te hirtelen megérintettél
 s én kiszabadultam alóla.
 – Nőm hat kenyeret sütött,
 átaludt napjaidat hirdetik azok!
 – Mitévő legyek? Hova forduljak, Utnapistim?
 Rablóként ragadott meg az álom!
 A halál lakozik benne;
 ott lapul köntösömben, bárhova mennék,
 bárhol időzöm, ott van ő is, ő, a halál!

Utnapistim így szólt Ur Sanabihoz*, a hajóshoz:
 – Ur Sanabi! Halandó embert
 nem láthat többé ez a part!
 Tilos a réven átbocsátani
 s te se kísérhetsz idegent ide többé,
 bárhogy is vágyakozik!
 Pizskos ruhát visel a testén
 ő, akit ide hoztál.
 Állatok szőre takarja.

Kísérd, Ur Sanabi, a fürdőhelyhez:
 dobja le szőreit, sodorja messze a tenger!
 Mosakodjék tisztára,
 teste legyen szép, legyen újra a régi!
 Fején viseljen új kötést,
 meztelenségét díszköntös takarja el!
 Míg városába vissza nem indul,
 míg útjáról haza nem ér,
 maradjon sértetlen ez a köntös,
 maradjon új nap-nap után!

Elvitte magával ekkor Ur Sanabi,
 a fürdőhelyhez vezetve őt.
 Tisztára mosta magát,
 ruháját vízbe vetette;
 sodorja messze a tenger!
 Testén új fény játszadozott,
 fején friss kötés fehérlett,
 természetét ünnepi köntös fedte.
 Míg városába vissza nem indul,
 míg útjáról haza nem tér,
 köntöse sértetlen fedi őt
 újként nap-nap után.
 Hajóra szállt Ur Sanabival,
 s elindultak küszködve az ár erejével.
 Így szólt ekkor a Nagyon Bölcshöz felesége:
 – Így hagyod elmenni őt, aki annyit fáradozott,
 eltűrt, sok szenvedése után?!
 Mit adhatnál neki, hogy
 szerencse kísérje hazáig?
 Hallván az asszonyi kérést,
 fordult a kormány Gilgames kezében,
 s hajójuk ismét partnak ütődött.
 Így szólt a Távoli ekkor:
 – Gyötrő vándorutad sok fáradozását
 s csüggesztő bajait túrted el és most itt vagy,
 mit adjak néked az útra,
 hogy baj nélkül, ismét hazatalálj?
 Titkot fedek fel előtted;
 elrejtett csodanövényről adok hírt neked!
 Szúró, miként a tövis:
 lenn rejtőzik a tenger fenekén;
 tövise olyan, mint a sündisznó tüskéje;
 ott terem a mélyben, hol édes vizű a tenger.

Ha rátalálsz, eszel belőle,
örök ifjúságra, életre találsz!

Szavait megértette a vándor;
hajóját ellökve a parttól messzire indult.
...Elértek a távoli, édesvízű tengerhez:
megoldotta az övét, ruháját levetette,
s lábára nehéz köveket kötözött;
lehúzták mélyre az élet vizében:
ott ringatózott a tövises növény!
Száráról letépte, ...hevesen szorította,
s lábának nehezekeitől szabadulva
röpült föl; hajója mellett vetette felszínre a mélység.
Hajóba szállt, kezében a tenger csodanövénye.
– Nézd, Ur Sanabi! – szólt a hajóshoz –
Ez a növény az életet jelenti!
Most teljesülnek az ember hajdani álmai:
örök időkig tart már a fiatalság s életerő!
Elviszem magammal körülbástyázott városomba;
ehessen belőle valamennyi hősöm,
mindük között akarom szétoztani ezt,
amelynek neve: „Amitől az aggastyán ifjúvá lesz.”

Enni fogok belőle, hogy ifjúságom
hajdani erejét visszaragadjam.
Tíz kettős órája hajóztak már,
földrész tünedezett föl a távolban.
Tizenöt kettős óra után partnak ütődtek.
Vízükör villódzott a közelben:
hűvös és üdítő vízű tóé.
Csodanövényét a partra letéve
Gilgames bevetette magát a vízbe,
élvezvén annak hűvösét, üde nyugalját.
Szagát érezve, odakúszott
egy kígyó a csodafűhöz:
elnyelte nyomban az életet!
Vén bőrét ledobva, menten ifjúvá lett.
Rohant vissza a hős, átkokat szórt a tolvaj után,
majd oda hanyatlott, hol a fű volt,
fennhangon zokogott; szájára csurogtak a könnyek.
Panaszosan kereste a hajós tekintetét:
– Ur Sanabi! Kiért fáradoztak karjaim?
Kiért keringett szívem vére?
Hová lett fáradozásaim gyümölcse?

A föld csúszó férgének cselekedtem javára!
 A titkos életű növény vezérelt eddig utamon,
 hagyjuk el örvényeivel végleg a tengert,
 hagyjuk el hajónkat a parton!

Húsz kettős órája haladtak már,
 s megpillantották a templomi tornyot.
 Harminc kettős óra múltán lepihentek;
 tekintetük a városon s a szent falakon járt.
 – Ur Sanabi! – szólt Gilgames a hajóshoz –
 Elértünk Urukhoz*, a magasfalú városhoz!
 Hágj fel a falakra, Ur Sanabi!
 Lépj be Uruk falai közé!
 Lásd a vastagon körülbástyázott várost!
 Tekintsd meg szilárd alapjait;
 magasra feltöltve a templomhegy,
 csodáld a hatalmas épületeket;
 égetett téglából épült valamennyi,
 hét bölcs mesterem, az én tanácsadóim
 készítették el terveiket.
 Legyen Uruk városában a te lakhelyed,
 legyenek kertjeid, birtokaid,
 itt legyen asszonyod is,
 és itt építsd fel a házad!

Zászlós Levente fordítása

BABILONI TEREMTÉSMÍTOSZ

(Kr. e. 13. század és Kr. e. 12. század fordulóján)

[részletek]

[Hatodik tábla]

Hallván Marduk* az istenek szavát,
 nagy jeles művet teremteni vágyott.
 Szóval mondja, fölfeleli Éának,
 szíve szándékát ekként közli véle:
 „Vért kötök meg, csonttal csipkézem a húst;
 íme, életre hívom Lullát! Ember legyen a neve!
 Megteremttem Lullát, az embert!
 Tiszte s kötelessége legyen az istenek szolgálata,
 öröme az ég és alvilág urainak!

Az istenek útját is okosan
 egyengetem:
 egyformán tiszteltessenek, de mégis
 két részre osztom őket!”

Szóval mondja Éa Marduknak,
 szíve szándékát ekként közli véle:
 „Egy istent kell fölládoznunk avégből,
 hogy véreből embert teremtsünk!
 Gyűljön össze hát valamennyi isten!
 Egyet fölládozunk közülök,
 a többi békességben élhet!
 [...]

[Két töredék az ember teremtéséről]

I.

Kiáltottak az istennőhöz.
 A nagy istennőhöz, a bölcshez, az istenek segítőjéhez,
 Mamihoz* ekként kiáltottak:
 „Isten-anyánk, teremts hát embert! Anyai tested melegéből
 verejtékkel, véres lucokban hozd emberfiát világra.
 Szülőanyánk, ne késlekedj hát!
 Az ember hiányzik a földnek!”

Felséges száját szóra nyitja Mami s így szól az istenekhez:
 „Én, egyedül, bármint szeretném,
 nem szülhetem világra mégsem!”

Enki is szóra nyitja száját s nem késik hatalmas tanácsa:
 „Egy istent kell előbb megölnünk!
 Annak húsát s vérét, Ninhurszag,
 jó agyagos földdel keverd el – ebből formáld az ember testét!”

II.

A felső és alsó világ már elválasztott a vizektől,
 istenek és istennők sorra méltó helyüket megtalálták,
 állott a föld, szilárdan állott, kiemelkedett a vizekből,
 csatornák és árkok futása a megszabott mederbe tért,
 a Tigrist és az Eufráteszt sáncokként övezték a partok;
 ekkor Anu*, Samas* és Enki*, valamint a hatalmas Enlil*
 s a hét Anunnaki a szent ház tanácskozó termébe gyűltek,

számot adtak a teremtésről, majd így beszéltek tanakodva:
 „A felső és alsó világ már elválasztott a vizektől,
 csatornák és árkok futása a megszabott mederbe térült,
 a Tigrist és az Eufráteszt sáncokként övezik a partok,
 hasznukra s kedvükre való mi van még hátra, mit teremtsünk?
 Ó, Anunnakik, sors-teremtők, ti hét hatalmas istenasszony,
 hasznunkra s kedvünkre való mi van még hátra,
 mit teremtsünk?”

Választák az Anunnakik, a hét hatalmas istenasszony,
 a sors-teremtő Anunnakik választák az isteneknek:
 „Uzumában*, ég s föld határán, megöljük a két Lagma-istent*,
 vérüket a földre folytatjuk s ebből az istenvér-sárból
 formáljuk meg az ember testét...”

Az istenek szolgálatára népesítse ember a földet;
 szabja meg a dolgok határát, imádásra szentélyt emeljen;
 hátaskosárban téglát hordjon és deszkát és cédrusgerendát;
 cövekkel jelölje a mesgyét, dülönként más-más nevet adjon;
 a határokat megjegyyezze, a határokat védten védje;
 a csatornák és árkok medrét helyes irányba igazítsa;
 határköveket állítson föl; öntözze meg a szomszéd földet;
 nemesítsen növényeket; városfalak kövét lerakja;
 sarlóval gabonát arasson, a kalászokat hordja csűrbe!
 Építeni az ember dolga, rendben tartani gazdaságát,
 az ország erejét növelni... És megadni az isteneknek
 az illő részt minden javakból...

Hideg vizet önteni ki a szent helyek kövére, s tenni,
 amit a szertartás előír...

Ulligarra* s Szalgarra* légyen méltó neve az embernek.
 Sokasítsák meg barmaikat, az ország erejét növeljék
 s tiszta szívvel, tiszta ajakkal zengjék Enul* s Ninul*
 hatalmát!”

Rákos Sándor fordítása

III. A GÖRÖG IRODALOM

TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE*
(1908–1970)

Mitológia
[részlet]

[Homéros és a trójai mondakör]

Néreus tengeri isten leányát, az ezüstcipellős Thetis istennőt eredetileg Zeus akarta feleségül venni, de Prométheus megjósolta, hogy Thetis fia hatalmasabb lesz apjánál. Zeus félt, hogy akkor rajta is Kronos sorsa fog beteljesedni és ezért a halandó Péleushoz, a thessaliai* Phthia királyához kényszerítette. Péleus és Thetis lakodalmán az istenek is megjelentek, isteni ajándékokat hozva a házaspárnak, csak Erist*, a „viszály” istennőjét tartották volna szívesen távol a fényes lakomától. De Eris aranyalmát dobott az isteni násznép közé, evvel a felírással: „A legszebbnek.” Kitért erre a viszály, három istennő, Héra, Pallas Athéné és Aphrodité vetélkedtek az almáért, míg Hermés az Ida hegyére* vezette őket, hogy Paris ítélje meg, melyik a legszebb istennő. Paris trójai királyfi, Priamos fia, kinek születésekor azt jósolták, hogy pusztító veszedelmet fog hozni hazájára. Ezért kitették az Ida hegyére, itt találtak rá a pásztorok, felnevelték, derék férfi vált belőle, ki mindig megvédte a nyáját és a pásztorokat, ezért Alexandrosnak, „Férfivédő”-nek is nevezték. Itt, az Ida hegyén jelentek meg előtte az istennők. Parist Aphrodité ígérete megvesztegette, a szerelem és szépség istennője a világ legszebb asszonyának szerelmét ígérte az Ida hegyi pásztoroknak, ha neki ítéli Eris almáját. Ez az ígélet zavarta ki Parist a békés pásztoréletből. Hajóra szállt, hiába intette hű hitvese, Oinóné, a Kebrenos folyó istenének a leánya a veszedelmes úttól. Görögországban a spartai király, Menelaos látta vendégül. Paris visszaélt a vendégjoggal, vendéglátó gazdájának feleségét, Helenét megszöktette. Az ázsiai királyfi tettét az egész görögség mint a maga sérelmét fogta fel. Menelaos bátyjának, Agamemnónnak a fővezérlete alatt összegyűltek az auliszi* kikötőben és megindultak Trója ellen. Először még követséget küldtek Priamoshoz, hogy adja ki Helenét és a Helenével együtt elrabolt kincseket, de a trójaiak ezt megtagadták. Ekkor megindult a pusztító háború. Kilenc évig ostromolták hiába a várat, csak a tizedikben sikerült bevenni, akkor is cselvetés segítségével. Trója városvédő istenségét, Pallas Athéné égből hullott faszobrát, a Palladiont Odysseus és Diomédés lopták ki a városból. Aztán egy hatalmas falovat küldtek be a városba. A ravasz Sinón jelentette a trójaiaknak, hogy evvel az ajándékkal Pallas Athénét akarják kiengesztelni a görögök az elrabolt Palladionért, maguk pedig már fel is szedték a horgonyt és visszahajóznak Görögország felé, mert a kilenc esztendeig tartó eredménytelen ostrom meggyőzte őket, hogy úgysem fogják soha bevenni Tróját. Hiába intette őket Laokoón*; Poseidón, ki a görögök pártján állt, a tengerből két kígyót küldött a népe sorsáért aggódó jós ellen, azok megfojtották Laokoónt és két fiát. Ebben is az istenek büntetését látták a trójaiak, mert az Athénének küldött ajándék ellen merete szavát emelni Laokoón, és most már kettőzött buzgalommal bontották a falakat, hogy be tudják hozni a városba a falovat. Aztán vidám lakomához ülve ünnepelték a kilencéves ostromzár megszűnését. De a görögök nem hajóztak messzire, csak

Sinón jeladását várták. S mikor a trójaiak, a bortól elnehezülten, pihenőre tértek, Sinón kinyitotta a faló ajtaját; a görögök válogatott vitézei kuporogtak a belsejében és most ellepték a falakat. Ugyanekkor fáklajjellel a tovahajózó görögöket is visszahívta Sinón; Trója egyszerre megtelt ellenséggel. A várost felgyújtották, a férfiakat megölték, az asszonyokat rabnők gyanánt vitték Görögországba. Homéros Iliasa a trójai háború tizedik évében kezdődik. A vár még dacol az ostrommal. A környéket pusztítják a portyázó görögök, városokat gyújtanak fel, zsákmányt ejtenek és foglyokat hajtanak el, köztük Khryseist, Apollón papjának leányát. Khryseis apjának megjelenésével kezdődik az eposz, melynek voltaképpen tárgya Akhilleus haragja: a fővezér és a legnagyobb görög hős végzetes civódása. De e köré mesteri szilárdsággal megkomponálva, az egész trójai háborút élénk állítja a költő. Mint Horatius mondja híres poétikai levelében, Homéros in medias res, „a cselekmény kellős közepébe” ragad magával. De visszapillantásokból, egy-egy régi lépés végzetes következményeiből az előzményeket is tisztán látjuk. Az eposz bevégeződik Akhilleus és Agamemnón kibékülésével és a legnagyobb trójai hősnak, Hektórnak, Priamos-fíának az újra harcba induló Akhilleus keze által történt halálával, illetőleg temetésével. De a jóslatok mellett maga a cselekmény logikája a háború végét is jelzi: nemcsak azt látjuk előre, hogy Hektór megölésével Akhilleus végzete is betelt és nincs már messze az az idő, mikor ő is elesik Parisnak Apollón isten által irányított nyílától sebezve; Trója pusztulása, Priamos ősz fejének megcsúfolása és a kis Astyanax kegyetlen halála, mint állandó komor árnyék kíséri sötéten az eposz cselekményét. Akhilleus halálának közvetlen előzményeiben az Ilias cselekménye ismétlődik meg. A hős megint sértődötten vonul félre a harctól és csak azért nyúl újra fegyveréhez, hogy elesett barátjáért álljon bosszút. Hektór halála után az amazónok* királynője Penthesileia* jött a trójaiak segítségére, asszonyi seregével. Akhilleus őt is legyőzi, de mikor holtan rogy össze előtte, szerelemre gyullad iránta és holtában elsiratja megölt ellenfelét. Thersités, a legrútabb férfi a görögök között, gúnyral illelte érte, de Akhilleus megöli a gyáva gyalázkodót. Ezért aztán Agamemnón és Diomédész tesznek szemrehányást, mire Akhilleus ismét megharagszik és elvonul a csataterőről. Csak mikor barátját, Nestór fiát, Antilokhost megöli a trójaiak szövetségese, Aithiopia királya, Memnón, Eós és Tithónos fia, akkor jelenik meg újra a küzdők közt Akhilleus. Memnónt* ugyan megöli, de Éós Zeustól halhatatlanságot nyer harcban elesett fia számára, míg Apollón Paris nyilat Akhilleus testének egyedül sebezhető pontja, a sarka felé irányítja. Számos monda volt a Trója feldúlása után hazatérő görög vezérek sorsáról is. Különösen sokat regéltek Odysseus kalandjairól. Ithaka királya csak hosszú bolyongás után került haza. Ez a tárgya a másik nagy eposznak, melyet Homéros nevéhez fűz a hagyomány, az Odysseiának.

HOMÉROSZ

(Kr. e. 8. század)

Iliász

[részletek]

Első ének

A dögvész

Akhilleusz haragja

[Invokáció és prozódia. Agamemnón vétke]

Haragot, istennő*, zengd, Péleidész* Akhilleuszt¹,
vészest, mely sokezer kínt szerzett minden akháznak,
mert sok hősnek erős lelkét Hádészra vetette,
míg őket magukat zsákmányul a dögmadaraknak
és a kutyáknak dobta. Betelt vele Zeusz akarátja,
attól kezdve, hogy egyszer szétváltak civakodva
Átreidész*, seregek fejedelme s a fényes Akhilleusz.

És melyik égilakó uszította vizzályra a kettőt?
Létó* s Zeusz fia: mert neki gyúlt a királyra haragja,
s ártó vést keltett a seregben; hulltak a népek:
mert ama Khrúszészt* megsértette, az ő szent papját,
Átreidész: odajött az a fürge akháji hajókhöz,
végtelenül sok váltsággal megváltani lányát,
messzelövő Phoibosz* koszorúját tartva kezében,
fönt aranyos botján, s kérlelte az összes akháj hőst,
Átreusz két sereget-tagoló sarját a leginkább:

„Átreidák* s valamennyi remek-lábvértés akháj hős,
nektek az égilakók adják meg, hogy Priamosznak*
várát feldúlván, haza épen térjetez innen,
csak szeretett lányom kérem, s ti vegyétek e díjat,
Zeusz sarját tisztelve, a messzelövő nagy Apollónt.”

Erre helyeslően zúgtak fel az összes akhájok:
tiszteljük a papot, s tartsák meg a nagyszerű díjat;
mégsem tetszett így Agamemnón Átreidésznek,
rútul ráförmedt, elküldte goromba szavakkal:

„Hallod, öreg, ne találjalak én a nagyöblű hajóknál,
most se időzz hosszan, később se kerülj ide vissza:
úgy ne legyen, hogy e bot s isten koszorúja se véd meg.

1 A szövegben verstani okok miatt változik, hogy Akhilleusz nevét egy vagy két l-lel írta a fordító.

Én a leányt nem adom ki, előbb utoléri az aggkor
messze hazájától, Argoszbán*, az én palotámban,
míg a szövőszéken szövöget, s velem ágyamat osztja:
menj hát, föl ne dühíts, hogy egészségben hazatérhess.”

[A vezérek veszekedése]

Hosszú kilenc napon át dült ott isten lövedéke;
végre tizednap a népet Akhileusz egybehivatta,
mert szívére helyezte e tervet a hókaru Héra*,
szánva a szüntelenül hulló danaosz daliákat.
Majd mikor egybesereglett s együtt volt valamennyi,
szólt, fölemelkedvén köztük, gyorslábú Akhilleusz:

„Azt hiszem, Átreidész, célunktól újra elestünk
s így mehetünk haza már, ha ugyan kikerüljük a vesztünk;
mert az akhajt együtt veri most le a harc meg a dögvész.
Hát csak kérdjünk meg valamely jóst vagy papot, álmok
fejtőjét is akár – hisz az is Zeusztól van, az álom –,
hogy megmondja, miért ily bosszús Phoibosz Apollón;
tán nem teljesített fogadalmak vagy hekatombák
bántják; s hátha juhok, kiszemelt kecskék neki-szálló
füstjét kapva, kívánja a dögvészt innen elűzni.”

Így szólt és le is ült; mire köztük szólani fölkel
Kalkhász Thesztoridész*, madarak legjobbszavu jósa,
ő, aki tudta, mi van, mi jön el, mi esett meg a múltban,
és ki hajón az akháj sereget Trójába vezette
jóstudományával, mit adott neki Phoibosz Apollón;
jóakarón szólalt meg köztük, ilyen szavakat szólt:

„Zeuskedvelt Akhileusz, felszólítsz, hogy kijelentsem,
messzelövő nagy Apollónnak mi okozta haragját.

Én hát szólni fogok: de figyelj rám, s tégy nekem esküt,
hogy szóval, vagy akár kézzel megvédeni kész vagy.

Mert attól tartok, haragudni fog az, ki az összes
argosziak feje, és ki parancsol minden akhájnak.

Mert hisz erős a király, amikor gyengébbre neheztel:

mert a haragját aznap tán elfojtja magában,

bosszúját később mégis, míg nem viszi véghez,

őrzi szívében; ezért csak mondd meg, védeni fogsz-e.”

Erre a gyorslábú Akhileusz neki válaszul így szólt:

„Bármit tudsz, sose félj, bátran csak, mondd ki a jósszót;

mert Phoiboszra, akit Zeusz kedvel; s kit te imáddal

kérlelvén, Kalkhász, mutatod fel az isteni végzést,

senki se tudja, amíg én élek s látok a földön,

rád a hajók mellett súlyos kezeit fölemelni,

egy danaosz sem; akár Agamemnónt mondd, aki fenn
 hirdeti most, hogy az összes akháj közt ő a legelső.”
 Hát nekibátorodott, s ezt mondta a tisztanevű jó:
 „Nem fogadalmak bántják őt és nem hekatombák:
 papja miatt haragos, kit semmibevert Agamemnón,
 mert a leányt ki nem adta, s a díját el se fogadta.
 Látod, ezért ad a Messzelövő kint, s ad ezután is:
 s addig a csúf dögvészt seregünkötől messze nem űzi,
 míg szerető apjának a szépszemű leányt ki nem adjuk
 ingyen, díjtalanul, s Khrúszébe a szent hekatombát*
 nem hajtjuk: s akkor tán megbékítjük esengve.”

Így szólt és le is ült; de közöttük szólani fölkel
 szélesen országló hős Átreidész Agamemnón,
 bosszúsan: feketébe borult kebelét iszonyú düh
 duzzasztotta, s olyan volt két szeme, mint lobogó tűz,
 és legelőbb is Kalkhászhoz szólt, vést sugarazva:
 „Jósa a rossznak, jót sose mondtál még nekem eddig:
 mindig örül szíved, ha a rosszat jósolhatja:
 még soha egy jó szót nem szóltál, végbe se vittél:
 most is jósolgatva locsogsz az akhái seregben,
 hogy csak azért veri őket a Messzelövő e csapással,
 mert Khrúszész hajadon-lányáért nagyszerű díjat
 át nem akartam venni – hisz őt bírnám szivesebben
 otthon, e leányt, ki Klütaimnézstránál több a szívemnek,
 törvényes feleségemnél: csöppet se silányabb
 nála alakja s a termete és esze és kezeműve.
 Mégis visszaadom önként, ha ez így igazán jobb,
 mert hisz népem egészségét akarom s nem a vesztét.
 Csakhogy tiszteletül nekem adjatok újat azonnal,
 hogy zsákmánytalan én egyedül ne legyek: nem is illik;
 hisz látjátok mind, hogy mekkora kincs hagy el engem.”

Erre az isteni gyors lábú Akhileusz neki így szólt:
 „Hírneves Átreidész, legkapzsibb ember a földön,
 hogy tiszteljünk most adománnyal, büszke akhájok?
 Egyberakott heverő kincsekről nincs tudomásunk.
 Mert mit a várakból hordtunk ide, szét van az osztva,
 újra begyűjteni mind a seregtől mégse való már.
 Hát a leányt most add ki az istennek: s mi, akhájok
 három-négyszeresen kárpótlunk érte, ha majd Zeus
 engedi, hogy bátyás Tróját feldúljuk egészen.”

Válaszul őhöz így szólt a király, Agamemnón:
 „Isteni hős Akhileusz, ha derék vagy is, így ne ravaszkodj:
 mert hiszen úgysem jársz eszemen túl, rá se beszélhetsz.
 Azt akarod, hogy ajándékosd teneked legyen, én meg

üljek üres kézzel? Noszogatsz, hogy a lányt odaadjam? Hogyha tehát nékem zsákmányt ad a büszke akháj nép, mely lelkem kedvére való s föl is ér a leánnyal – hogyha pedig nem ad, én veszem el, magam elmegyek érte, vagy tiedet vagy az Aiászét*, vagy akár Odüsszeuszét, megfogom és viszem én: s akihez megyek, az haragos lesz. Csak hogy minderről később majd újra beszélünk: most föl! a barna hajót vontassuk az isteni vízre, rakjunk rá evezőst eleget, hordjunk hekatombát; aztán ő maga is, Khrüszész széparcu leánya, lépjen föl, s legyen egy vezető, ki tanácsbeli férfi, Aiász, Ídomeneusz, vagy az isteni fényes Odüsszeusz, vagy te, te Péleidész, legszörnyűbb férfi a földön, engeszteld meg a Messzelövőt, áldozva, irántunk.”

Görbén fölfele nézve felelt gyorslábú Akhilleusz: „Jaj, te szemérmertlenség-öltönyű, kapzsiszívű, te, hát hogy akadna akháj, ki szavadra hajolva, utakra indul még ezután, s hevesen küzd férfisereggel? Én nem a dárdavető trósz népért* jöttem e földre, harcot vívni velük: nem vétett énnekem egy sem. Nem hajtották el soha ökreim és paripáim, és az erősrögű, férfinövesztő Phthía* vidékén nem gázoltak a termésembe, hiszen nagy a térség közbül: mélyárnyú hegyek és zúgózaju tenger. Szemtelen, érted jöttünk mind ide, hogy te örülhess, hogy Meneláosznak s neked, ebszemű, itt kicsikarjunk harccal elégtételt: de te ezzel mit se törődöl, sőt, most még fenyegetsz, hogy zsákmányrészem elorzod, melyért fáradtam sokat, és mit a nép nekem osztott. Úgyszincs akkora zsákmányom, mint néked; ahányszor földülnek valamely trósz várat a bajnok akhájok. Bárha a sokrohamú viadalnak legjavarészt mindig az én kezeim végzik: ha az osztogatás jön, több a te zsákmányod, míg én édeskevesemmel térek a gályákhoz, miután kimerültem a harcban. Most Phthíába megyek; sokkal jobb lesz nekem innen görbe hajóimmal hazatérnem; nincs is eszemben így legyalázva neked halmoznom kincse a kincset.”

[...]

Megmosakodtak mind, szennyük tengerbe vetették: és áldoztak Apollónnak gyönyörű hekatombát, ökröket és kecskéket a meddő víz közelében: áldozatillat szállt, égis kanyarogva a füsttel. Így fáradtak a táborban; de az Átreidész sem

állt el a bosszútól, amivel fenyegette Akhilleuszt:
Talthübioszhoz fordult most és Eurübatészhez,
hírmondója s ügyes fegyvernöke volt ez a kettő:

„Menjete el sátrába a Péleión Akhileusznak;
fogjátok kézen, s hozzátok a szép Bríszeiszt;
s hogyha nem adja ki, én veszem el, magam elmegyek érte,
többekkel: hanem ez dermesztőbb lesz neki aztán.”

Ezt mondotta, kemény szókkal tovaküldte a kettőt.

Kelletlen mentek meddő tenger vize mentén:

sátraihoz s bárkáihoz értek a mürmidonoknak.

Őt meg a sátra előtt lelték, éjszínü hajónál,

ott ült, és nem örült, mikor őket látta Akhilleusz.

Megzavarodva megállt mindkettő, mert a királytól

félt, szégyellte magát, s nem szólt, kérdezni se merte.

Csakhogy az átértette szívében, s így szólalt meg:

„Üdv, követek, Zeusznak hiradói s a földilakóknak!

Csak közelebb! Hisz nem ti okoztatok, ám Agamemnón
bajt nékem, mikor elküldött sátramhoz a lányért.

Rajta tehát, Zeusz-sarj, Patroklosz*, hozd a leányt ki,

s add át, elvihetik: de legyen tanum egykor e kettő

boldog olümposzi isteneink meg a földi halandók

és vadszívü királyuk előtt, ha reám a jövőben

szükség lesz, hogy a többi felől a gonosz veszedelmet

elhárítsam. Mert őrzöng ádáz kebelében,

és elméje tekinteni nem tud előre, se hátra,

hogy hogyan óvja hadát, ha a harc a hajóig elér majd.”

Szólt; mire Patroklosz megtette barátja parancsát,

s hozta a széparcú Bríszeiszt sátruk öléből,

és odaadta: s azok vitték az akháji hajókhöz.

Ment a leány, noha kelletlen, velük; ekkor Akhilleusz

sírva fakadt s elment; társaktól távol, a szürke

víz partjára leült, bámulta a borszinü tengert.

S tárt karral szeretett anyjához hosszán esengett:

„Édesanyám, rövidéletűnek hoztál a világra,

hát legalább tisztelnie kellett volna a fennen-
mennydörgő Zeusznak: de bizony csöppet se becsült most.

Mert hiszen Átreidész, széltebe király Agamemnón

semmibevert: az ajándékom bitorolja erővel.”

Könnyeket ontva beszélt; szavait hallotta az úrnő,

tenger mélységes mélyén, öreg apja lakában:

gyorsan fölszállt, mint ködfelleg a hószinü habból;

és tüstént odaült elibé, míg könnyeket ontott;

megsimogatta szelíd kézzel, szót szólva kimondta:

„Drága fiam, mért sírsz? Mily bánat fért a szivedhez?

Mondd ki, az elmédben sose rejtse, tudjam veled én is.”
 Erre nehéz sóhajjal szólt gyorslábu Akhilleusz:
 „Jól tudod; én a tudónak mért is mondjam el újra?
 Éetiön szent városa, Théba alá kivonultunk
 és feldúltuk a várost, és mindent idehoztunk:
 egymás közt az akhájok jól szétosztva a zsákmányt,
 szépszemü Khrúszéiszt Agamemnónnak kiemelték;
 ám azután Khrúszész, szent papja a Messzelövőnek,
 páncélinges akhájok gyors bárkáihoz eljött,
 végtelenül sok váltsággal megváltani lányát,
 Messzelövő Phoibosz koszorúját tartva kezében
 fönt aranyos botján, s kérlelte az összes akháj hőst,
 Átreusz két sereget-tagoló sarját a leginkább.
 Arra helyeslően zúgtak fel az összes akhájok:
 tiszteljék a papot, s tartsák meg a nagyszerű díjat;
 mégsem tetszett így Agamemnón Átreidésznek,
 rútul ráförmedt, elküldte goromba szavakkal.
 Megharagudva vonult el az agg: s neki Phoibosz Apollón
 meghallgatta imáját, mert kedvelte erősen.
 Lőtte gonosz nyilait le az argosziakra: s a népek
 pusztultak sűrűn: s isten lövedékei dúltak
 szerte a széles akháj táborban: majd meg a bölcs jós
 isteni szándékát feltárta a Messzehatónak.
 Én javasoltam először, hogy békítsük az istent;
 Átreidész meg föl pattant, elfogta a méreg,
 és fenyegetve beszélt: szava most vált, íme, valóra.
 Mert a leányt ragyogószemü hősök fürge hajóval
 már Khrúszébe viszik, s adományt Phoibosznak is egyben;
 míg sátramból most vitték el a hírnökök éppen
 Brízseusz lányát, kit nekem adtak már az akhájok.
 Hát te, ha megteheted, most véd meg hős fiusarjad.
 Menj az olümposzi csúcsra, esengj Zeuszhoz, ha a múltban
 már a szívet szóval vagy tettel felvidítottad.
 Hisz hallottalak én gyakran, termében apámnak
 vallottad büszkén: a sötétfelhős Kronióntól*
 csúfos vést a haláltalanok közül egymagad úztél
 messze, mikor meg akarták kötni a többiek, ott fönn,
 Héra, Poszeidáon s velük együtt Pallasz Athéné:
 ám odamentél megszabadítani őt a bilincstől
 és odahívtad a százkezűt is sietősen a csúcsra,
 kit Briareusznak hívnak az istenek, ám a halandók
 mind Aigaiónnak; mivel apjánál is erősebb.
 Ez Kronidész mellé ült ekkor büszke örömmel:
 és megijedtek a boldogok és már meg se kötözték.

Emlékeztess most odaülve, ragadd meg a térdét,
 tán hajlandó lesz kedvezni a trójaiaknak
 s visszaszorítani minden akhajt a hajókhoz, a vízhez:
 pusztítsák őket: lakják jól mind a királlyal;
 s tudja meg Átreidész is, a széltiben-úr Agamemnón,
 mit vétett, hogy a legderekabb hőst semmibevette.”
 Válaszul így szólt erre Thetisz*, sűrű könnyeket ontva:

„Jaj, minek is dajkáltalak én, átokra kit szültem?
 Bárcsak a bárkánál könny nélkül, nem keserítve
 ültél volna: hisz életed oly rövid, és sok időd nincs:
 most már nemcsak gyors ez a végzet: a legszomorúbb is;
 ennyire gyászterhes sorsúnak szültelek otthon.
 Hát villámszerető Kronidészhoz, a hóborította
 csúcsra megyek, s érted szólok, tán hallgat a szómra.
 Most te maradj itt ülve a gyorsjárású hajóknál,
 tartsd az akhájokkal haragod, légy távol a harctól.
 Ókeanosz mellé, lakomára, az aithiopokhoz
 ment Zeusz még tegnap, s vele ment valamennyi nagy isten;
 ámde tizenkét nap multán hazatér az oromra:
 ércküszöbű palotáját akkor fölkeresem majd,
 átkarolom térdét, s hiszem is, hogy hajlik a szómra.”
 Így szólt és elment; Akhileuszt otthagya magára,
 ez haragot táplált lelkében a szépövü nőért,
 kit sátrából elhurcoltak.

Második ének

Agamemnón álma

A népgyűlés

A hajók felsorolása

[A népgyűlés és a görög sereg szemléje]

És hogy a munkát szüntették, s kész volt lakomájuk,
 lelkük nem maradt híjával a dús lakomának.
 Majd miután elverték végül az éhet, a szomjat,
 köztük a szót így kezdte Gerénia* bajnoka, Nesztór:
 „Hírneves Átreidész, sereget-vezető Agamemnón,
 már ne beszéljessünk itt helyben, hosszan a munkát
 már ne halasszuk, amit most tesz mi kezünkbe az isten.
 Hírnökeink hívják hát össze a bajnok akhájok
 ércinget viselő népét tüstént a hajókhoz;
 és mi meg így együtt járjuk be a tágterű táborn,
 hogy mennél hamarabb fölverjük a vadszivü Árészt*.”

Szólt; s nem volt a király, Agamemnón, szófogatlan:
 mert csengőszavu hírnökeit küldötte parancssal,
 hogy hívják hadirendbe a fürtös akháj daliákat.
 Ők vitték is a hírt, s amazok gyorsan gyülekeztek.
 Átreión körül állva a Zeusz-táplálta királyok
 rendezték seregük; s a bagolyszemű Pallasz Athéné
 köztük vitte örök, nem-öregvő, nagyszerű pajzsát:
 szépenfont szinarany száz rojt repesett körülötte,
 százökör-értékű volt egy-egy bojtja a pajzsnak.
 Evvel száguldott-lobogott az akháji seregben,
 s buzdított viadalra: szívében mindegyiküknek
 szörnyű erőt keltett verekedni, tusázni szünetlen.
 S nékik a háboru lett tüstént szebb, mint elevezni
 öblös gályáik seregével a drága hazába.
 Mint pusztító tűz ha emészti a rengeteg erdőt
 fõnn a hegyek tetején, s nagy messzire terjed a fénye:
 sűrű fegyvereik ragyogása, mikor kivonultak,
 úgy szállt át a magas levegõn, csillogva, az égig.
 Mint amikor szárnyas madaraknak sok raja röpköd,
 vadludak és darvak, vagy hattyúk hosszú nyakukkal,
 Kaüsztroz medre körül szállonganak, Ázsia rétjén,
 föl-le, a szárnyukkal kérkedve, s amint lepihennek
 itt vagy amott, csattog zajuk, és visszhangzik a rétség:
 így jött sűrûn a népsátraktól, fûrge hajóktól,
 és özönölt a szkamandroszi síkra: alattuk a föld is
 rettentõn remegett a lovak s lovasok robajától.
 S ott álltak viruló mezején a szkamandroszi partnak,
 számtalanul, valamint a levél s a virág, ha tavasz kél.
 Mint amidõn a legyeknek sűrû sok raja röpköd,
 melyek a pásztorakol tájékán körbe keringnek,
 hogyha tavasz hajt már, s tele édes tejjel a sajtár:
 szemben a trójaiakkal ilyen sok fürtös akháj hõs
 állt a mezõn s vágyott azokat szétzúzni egészen.
 Őket, ahogy kecskék csapatát a mezõkõn a pásztor
 könnyen szétválasztja, ha elkeverednek a nyájak,
 úgy rendezték el vezetõik emitt is, amott is,
 hogy vívják a csatát; köztük meg az úr, Agamemnón:
 mennykõvezõ Zeuszénak tünt feje és szemepárja,
 melle Poszeidóné, Árészra ütött derekával.
 Mint ahogyan bika jól kimagaslik a csorda körébõl,
 mert már messzire látszik az egybeterelt tehenek közt:
 eznap az Átreidészt ily nagyvá tette Kronión,
 ily kimagaslóvá s ama sok hõs közt kitünõvé.
 S most, Múzsák, ti beszéltek: olümposzi bérceken éltek,

istennők vagytok, s mindent jól látva ti tudtok,
 míg minékünk csak hírhallásunk, semmi tudásunk:
 kik voltak danaók fejedelmei és vezetői?
 Én sokaságukat el nem mondom, nem nevezem meg,
 nem tudnám, ha akár tíz nyelvem volna, ha tíz szám,
 hangom nemszakadó és rézből volna a szívem;
 hogyha a Múzsák, pajzstartó Zeusz lányai, bennem
 föl nem idézik, hogy hány hős jött Ílion ellen;
 hát a hajó-vezetőket mondom s mind a hajókat.

Hatodik ének

Hektór és Andromakhé

És a hatalmas városon át Szkaiai kapujához*
 ért el, ahol kivonulni szokott a csaták mezejére;
 s ott sokajándékú felesége futott vele szembe,
 Andromakhé, lánysarja a nagyszivü Étiónnak:
 Étión Plakosz erdős alján lakta a házát,
 s ott Thébában volt a kilixeknek fejedelme:
 lánya az ércbeborult Hektórhoz ment feleségül;
 most meg elébe került, vele tartott szolgáléánya,
 ölben hozva fiát, aki zsenge kicsiny csecsemő volt,
 egyfia Hektórnak, s gyönyörű, mint csillag az égen:
 apja eképen hívta: Szkamandriosz; Asztüanaxnak*
 hívta a nép, minthogy Hektór maga védte a várat.
 S ő meglátva fiát, csendben mosolyogva figyelte;
 Andromakhé pedig ott állt sírva az oldala mellett,
 átkulcsolta kezét szorosan, szót szólva kimondta:
 „Rettenetes, fölemészt az erőd, nem esik meg a szíved
 csöpp fiadon s rajtam, nyomorulton, kit hamar özvegy
 sors vár, mert hamar ölnek meg, rád rontva sereggel,
 téged az argosziak; de nekem jobb lenne, ha téged
 elvesztelek, lekerülni a földbe: hiszen sohasem lesz
 már vigaszom többé, miután te betöltöd a sorsod,
 csak kínom: sem apám nincs már, sem anyám, a királynő.
 Mert hisz apámat a fényes Akhilleusz küldte halálba,
 és a kilixek dús várát feldúlta egészen,
 nagykapujú Thébát: ott végzett Étiónnal;
 nem fosztotta ki őt, ettől szive visszariadt már:
 fényes fegyvereit vele együtt tette a tűzre,
 majd sírhalmot emelt, s aköré szilfákat a pajzsos
 Zeusz atya lányai ültettek, gyönyörű hegyi nimfák.
 Hét fivérem is élt otthon, palotánknak ölben,

és ez mind lekerült Hádészhoz, mind ugyanaznap:
mert mindet lenyilazta az isteni fürge Akhilleusz,
kint a kaszáslábú ökrök s a juhok legelőin.
S édesanyámat, az úrnőt erdős nagy Plakosz alján,
kit minden kinccsel hurcolt el idáig Akhilleusz,
s végtelenül sok váltságért engedte el újra,
öt nyilas Artemisz* ölte meg otthon: az apja lakában.
S most, Hektór, te vagy édesapám, te vagy édesanyám is,
és te a fivérem, virulóerejű deli férjem.
Hát rajtam könyörülve maradj mellettem a bástyán;
árvává fiad, özvegyé ne tegyed feleséged.
Ám fügefánk mellé állítsad a néped, ahonnan
könnyü a várbarát, könnyü fölhágni a falra.
Mert ott háromszor támadtak a legderekbak,
hírneves Ídomeneusz meg a két Aiász seregükkel,
s mindkét Átreidész és Tüdeusz nagyszivű sarja:
vagy valamely jós mondta nekik, jól érteve jelekhez,
vagy pedig ötlekük buzdítja, sietteti őket.”
Néki sisakrázó deli Hektór válaszul így szólt:
„Ez nekem is gondom, feleségem; csakhogy a szégyen
bánt, ha a trójaiak s az uszályos trójai nők
azt látják, hogy a harctól, mint aki gyáva, vonakszom;
és lelkem sem ereszt, mert hősnek lenni tanultam
mindig is, és legelől tusakodni a trójaiak közt,
védvé az édesapám nagy hírét és magamét is.
Mert hisz a lelkemben s a szivemben jól tudom úgyis,
eljön a nap, mikoron megszentelt Ílion elvész
és Priamosz meg népe a jógerelyes Priamosznak.
Mégsem emészt oly erős nagy bánat a trójai népért,
sem Hekabéért*, sem Priamosz fejedelmi apámért,
sem testvéreimért, kik számosak és daliásak,
s mégis az ellenségtől sujtva a porba omolnak,
mint érted, ha egy ércpáncélos akháj tovahurcol,
s könnyed omol, s a szabadság napját elveszi tőled;
s még valamely más nő vásznát szövöd argoszi földön,
vagy korsót hordasz Messzéisz* vagy Hüpereia*
kútjáról kelletlen, s terhel a kényszerű végzet;
és ezt mondja talán, aki látja, hogy omlik a könnyed:
»Hektór asszonya ez, ki csatákban a legderekbak volt
Ílion ostromakor, lótarató trójaiak közt.«
Így szól majd amaz, és benned csak a fájdalom újul
ily férjért, ki a rabság napját tőled elűzze.
Haljak hát meg előbb, föld halma takarja be testem,
mint jajodat halljam, s tudjam, mint tépnek el innen.”

Szólt ragyogó Hektór, s karját nyújtotta fiáért;
 csakhogy a szépöví dajkához pityeregre simult most
 vissza a gyermek, mert megijedt, így látva az apját,
 félt a sok ércről és a sisak lószőr-tarajától,
 látva, hogyan leng az föntről iszonyú lobogással.
 Fölnevetett szerető jó apja, meg anyja, az úrnő.
 És ragyogó Hektór tüstént lecsatolta sisakját,
 és maga mellé tette a földre a messzesugárzót.
 Megcsókolta fiát, szeliden ringatta a karján,
 aztán Zeust meg az isteneket kérlelte imával:
 „Zeusz, s más égilakók, ti vigyétek teljesedésbe,
 hogy fiam is, mint én, tűnjék ki a trójaiak közt,
 ő is erős legyen, és Tróján gyakorolja uralmát;
 »Apjánál sokkal derekabb« – mondhassa, ki látja
 majd, ha a harcból jön; hozzon véres hadizsákmányt
 ellenségéről, szívében örüljön az anyja.”
 Szólt, s szeretett feleségének karjára helyezte
 csöpp gyereket, s ő illatozó kebelére ölelte
 sírva-nevetve fiát; megesett Hektór szive rajta,
 megsimogatta szelid kézzel, szót szólva kimondta:
 „Jaj, te szegény, ne gyötörje ilyen nagy bánat a lelked!
 Nincs oly férfi, ki sorson túl Hádészra vet engem;
 csakhogy a végzet elől, azt mondom, senki se futhat,
 sem hitvány, se nemes, miután megszülte az anyja.
 Hát csak eredj haza, és munkáddal foglalatoskodj,
 rokka* legyen gondod, s a szövőszék, szolgálélynak
 ossz munkára parancsot, a harc meg a férfiaké lesz,
 és legelőbb az enyém mind közt, aki Trója szülötte.”
 Így szólván ragyogó Hektór fölemelte a fényes
 lóforgós sisakot; s hú hitvese ment haza ismét,
 folyton visszatekintve, keserves könnyeket ontva.
 Jólépült házába elért hamar ennek utána
 férfiölő Hektórnak; igen sok szolgálélynát
 lelte amott, s vele mind zokogó sírásra fakadtak.
 S Hektórt, bár még élt, házában nyögve siratták:
 mert már nem hitték, hogy a harcból visszakérülhet,
 s hogy kikerülheti karjait és erejét az akhájnak.
 [...]

Tizennyolcadik ének

Akhilleusz pajzsa

[Héphaisztosz elkészíti Akhilleusz pajzsát]

Ötrétű lett végül a pajzs, és jártas eszével
 Héphasztosz sok-sok gyönyörű képet kalapált rá.
 Ráremekelte a földet, rá az eget meg a tengert
 és a sosempihenő napot is meg a szép teleholdat.
 S minden csillagot is, mely az ég peremét koszorúzza,
 Óriót s a fiastyúkot, meg a Húaszokat mind,
 velük a Medvét is – más néven híva Szekér ez –
 mint forog egy helyben, míg Óriót lesi egyre,
 s egymaga nem fürdik csak meg soha Ókeanoszban*.
 Két szép várost is remekelt ki a pajzson az isten,
 földi halandókét: egyben lakodalmakat ülték,
 s házukból a menyasszonyokat fáklyák tüze mellett
 végig a városon át, sok nászdalt zengve, vezették.
 Örvénylő táncban perdültek az ifjak; a lantok
 és fuvolák harsány szava szólt; de az asszonyok álltak,
 mind a saját tornáca előtt bámult a menetre.
 Míg a piactéren sokaság állt, pörlekedés folyt:
 meggyilkolt ember vérdíja fölött civakodtak
 ketten: az egyikük esküdözött, az mondta a népnek,
 mind kifizette; tagadta a másik: mit se kapott még.
 Mindkettén kívánták, hogy tanu döntsön a perben.
 Mindkettőt bízta a nép, két pártra szakadtak:
 jártak a hírnökök, és intették csöndre a népet;
 ülték a síma, csiszolt köveken szent körben a vének:
 botját tartották harsányszavu hírnökeiknek,
 föl-fölemelkedtek, s fölváltva itéltek a bottal.
 Köztük a kör közepén két tiszta talentum arany volt,
 annak díjául, ki a leghelyesebben itél majd.
 Míg két hadsereg állt ragyogó fegyverben a másik
 város előtt körben: szándékuk kétfele oszlott:
 [...]

Mintha csak éltek volna, aként harcoltak a pajzson,
 s úgy húzták el az elhulltak tetemét egymástól.
 Szép puha szántót is remekelt, televény laza földet,
 széleset és hármasszántásút: rajta a barmot
 hajtották a vetők, jártak velük erre meg arra,
 és valahányszor fordulván pereméhez elértek,
 mézédess borral teli korsót tett a kezükbe

egy társuk, s megfordultak, ki-ki ment a barázdán,
 mind vágyott a hatalmas ugar pereméhez elérni.
 Az feketéllt hátul, valamint a valódi puhult föld,
 bárha aranyból volt bámulnivalón remekelve.
 Rengő búzamezőt is formált: rajta a béres
 nép aratott, éles sarlót lendítve kezében:
 egyoldalt a csomók hullottak rendben a földre,
 ott meg a kévekötők fűzték kévekbe kötéllel.
 Három kévekötő kötözött, hátrább meg a markot
 kigyerekek szedték, tele öllel hordva szünetlen
 nyujtották a nyalábot; csöndben tartva a pálcát
 állt a király a barázda fölött, örvendve szívében.

Távol a tölgyfa alatt hiradók lakomát keritettek:
 áldoztak nagy tulkot, s mind körülötte sűrögtek;
 étket főztek a nők, behintve a hószinü lisztet.
 Majd szőlőskertet remekelt, dús fürttel a tőkén,
 tiszta aranyból volt: feketén függöttek a fürtök:
 és a karók sorban meredeztek, mind szinezüstből.
 Körbe zománcból árkot vont; a sövényt pedig ónból
 készítette: csak egy ösvény vezetett a karók közt:
 rajta a fürge szedők föl-alá jártak, szüretelve.
 Szép szűzek s velük viruló gyöngédszivü ifjak
 mézizü szőlőt hordoztak jólfont kosarakban.
 Víg csapatuk közepén fiu állt, csengőszavu lanton
 játszott édesen: és a Linosz* gyönyörű dala zendült
 vékony kis hangján: amazok meg ütemben emelték
 lábukat, és ahogyan dala szólt, kurjantva szökelltek.
 Majd egyenesszarvú marhák csapatát remekelte:
 szép tehenek készültek, mind ónból meg aranyból,
 istállójukból a mező fele bögvé siettek
 csörgedező víz mellett, nádas part közelében.
 [...]

Majd a nagy Ókeanosz bő áradatát remekelte
 legszelebb peremére a szép és nagyszerű pajzsna.
 És miután a hatalmas, erős pajzsot befejezte,
 készített tűznél ragyogóbb páncélt is a hősnek;
 készített súlyos sisakot, mely jól a fejére
 illett, és aranyos szép forgó ékesítette;
 készített végül lábvértet is, ezt puha ónból.
 Majd, amikor elkészült mindezzel a nagynevű Sánta,
 fogta, s a bajnok Akhilleusz anyja elé odatette.
 Hóborította Olümposzról ölyvként lecsapott az,
 s Héphaisztosz ragyogó munkáját vitte magával.

Huszonkettedik ének

Hektór halála

[Andromaché elsiratja Hektórt]

És miután odaért a tömegbe, a bástya fokához,
 állva maradt a falon s szétnézett: s látta, amint őt
 vonszolják a mezőn: a sebes paripák kegyeletlen
 hurcolják az akháj öblös gályák közelébe.
 Andromakhé szemeit sűrű éj lepte be nyomban:
 hátrahanyatlott bágyadtan, s elhagyta a lélek.
 És ragyogó ékét mind messzire szórta fejeéről:
 csattokat és homlok-szalagot meg a haj szorítóját,
 és fátylát, mely ajándék volt arany Aphroditétól
 aznap, hogy ragyogósisakú Hektór hazavitte
 Éiteit házából őt nagy nászadományért.
 Sógornők, ágyok sűrű sora állt körülötte,
 és fölfogták őt, aki vágyakozott a halálra.
 S hogy föllélegzett, s megtért kebelébe a lélek,
 tört hangon zokogott, ezt mondta a trójai nők közt:
 „Hektór! én nyomorult! így hát egy sorsra születünk
 mindketten: Priamosz házában, Trója ölén te,
 én meg Thébában, sűrűerdős nagy Plakosz alján,
 Éetiónnál: ő táplált, amikor kicsi voltam,
 sorsvertet balsorsu; minek nemzett a világra?
 Most te leszállsz Hádész házába, a földnek ölébe,
 és itt hagysz engem, keserű bánatba merülten
 házad ölén, özvegységben; s a fiunk csecsemő még,
 kit szültünk, nyomorultak: mert nem lesz neki, Hektór,
 gyámolítója, hisz elvesztél; sem néked e gyermek.
 S könnyes akháj viadalmakból ha meg is menekül majd,
 mégis csak robot és siralom lesz része ezentúl
 néki, mivel mezejét mások szántják el erővel.
 Mert hisz a sors megfosztja barátaitól is az árvát:
 mindig földresütött szemmel jár, könnyes az arca.
 Apja barátaihoz jár el nyomorában a gyermek,
 és ennek köpenyét, meghúzza amannak az ingét:
 és aki megkönyörül, poharát kissé odanyujtja,
 s éri a nedv a fiú ajakát, de nem éri az ínyét.
 S tán kinek apja is él, elkergeti őt az ebédőtől,
 megveri öklével, támadja goromba beszéddel:
 »Eltakarodj, az apád miközöttünk nem lakomázik!«
 S majd könnyes szemmel fut a gyermek az özvegy anyához,

Asztüanax, ki előbb apjának térdein ülve
 más nem evett, csak birkavelőt s a juhok java húsát:
 és ha elálmosodott s odahagyta a gyermeki játszást:
 akkor az ágyában szunnyadt, vagy a dajka ölében,
 jó puha párnákon, s szive eltelt édes örömmel.
 Most majd csak szenved, megfosztva a drága apától
 Asztüanax, kit a trójaiak tiszteltek e névvel:
 mert egyedül védted várunk kapuját meg a bástyát.
 Téged a görbe hajók mellett, távol szüleidtől
 majd nyüzsgő férgek falnak, miután a kutyák már
 meztelenül téptek: pedig itthon fekszenek ékes
 könnyü ruháid, szép hímzései női kezeknek.
 Én ezeket most mind lobogó lángokba hajítom,
 nincs rájuk szükség, hisz bennük már sose fekszel,
 ámde dicsőségedre a trószok*, a trójai nők közt.”
 Szólt és felzokogott; vele sírtak a trójai nők is.

Huszonnegyedik ének

Hektór kiváltása

[Priamosz Akhilleusznál]

Nem vették ők észre a nagy Priamoszt, ki belépett,
 és átfogta a térdét, megcsókolta kezét is,
 emberölőt, iszonyút, leölőjét sok gyerekének.
 Mint amikor tömör átok csap le a férfira, otthon
 embertölve ki más község földjére szökött, dús
 házba, s a ránézőt elfogja a szörnyü csodálat:
 így bámult Akhilleusz meglátva az isteni aggot;
 és ugyanígy bámult, egymásra tekintve, a többi;
 míg Priamosz hozzá könyörögve ilyen szavakat szólt:
 „Isteni hős Akhilleusz, emlékezz édesapadra:
 éltes, akár én, és a nehéz aggkor küszöbén áll.
 S tán őt is gyötrik, támadják, kik körülötte
 laknak, s nincs, ki a vést elháríthassa fejéről;
 és lásd: ő mégis, meghallva, hogy élsz, a szívében
 örvend, és mindennap bízva reméli, hogy újra
 látja szerette-fiát, aki Trója alól hazaindul;
 míg én legnyomorultabb, sok daliás fiu apja
 voltam Trójában, s közülük tán egy se maradt meg.
 Ötven gyermekem élt az akháj seregek közeledtén;
 és egy híján hús született nekem egy anyaméhből,
 míg palotámnak több más asszonya szülte a többit.

Harcos Arész oldotta meg annyinak eddig a térdét;
és ki egyetlen volt nekem, óvta a többit, a várost,
azt te megölted nemrég, míg harcolt a hazáért,
Hektórt: érte kerültem most az akháji hajókhoz
végtelenül sok ajándékkal megváltani tőled.
Tiszteld isteneinket, Akhilleusz, és könyörülj meg
emlékezve apádra: de szánandóbb vagyok annál,
vállalom azt, amit ember nem tett eddig a földön:
gyermekeim megölője felé emelem karom esdve.”
Szólt; s zokogásvágy kélt most apja miatt Akhilleuszban;
fogta kezét, s gyengéden odébbtaszította az aggot.
S emlékezve, egyik Hektórra, a férfiolőre,
sírt hevesen, fetrengve Akhilleusz lábai mellett;
míg Akhilleusz a saját apját keseregve siratta
s közben Patrokloszt: fölverte nyögésük a házat.
És hogy az isteni hős Akhilleusz eltelt siralommal,
és ez a vágy elhagyta a tagjait és a szívét is,
fölkelt székéről tüstént, fölemelte az aggot,
kézen fogva s az ősz hajon, ősz állon könyörülve;
és őt megszólítva eképp, szárnyas szavakat szólt:
„Jaj, te szegény, mily sok gyötrelmet túrt el a lelked.
Hogy mertél egyedül közeledni akháji hajókhoz,
színe elé annak, ki olyan sok nagyszerű sarjad
öltem már le idáig; tán vasból van a szíved?
Most hát ülj le a székre; s a fájdalmat, mi szivünkben
van, hagyjuk szunnyadni, akárhogy sujt is a bánat:
mert a fagyos zokogás nem használ semmit a földön.”
[...]
S hívta a szolgálókat, mosni, bekenni a testet,
arrébb tőle, nehogy Priamosz láthassa a sarját:
mert fájó szive tán fékezni se tudja haragját,
látva fiát, s Akhilleusznak kedves szíve fölindul,
s még Zeusz rendeletét megsérti, megölve az aggot.
Megmosták, s megkenve a lányok olajjal a testét,
inget is adtak rá, köribé meg drága palástot,
majd maga hős Akhilleusz fölemelte, s a gyászkeretre
tette, s a társak emelték véle a síma székérré.
Följajdult azután, a nevéen szólítva barátját:
„Meg ne neheztelj rám, Patroklosz, hogyha talán még
Hádésznál is hallod a hírt, hogy az isteni Hektórt
apjának kiadom: mert nem méltatlan a váltság:
s abból is részeltetek majd, úgy, ahogy illik.”
Szólt s ismét sátrába került be a fényes Akhilleusz,
s honnan ismét fölkelt díszes, faragott heverőre

ült le, a fal mellé, s így szólt az öreg Priamoszhoz:
 „Íme, kiadtam a gyermeked, agg, akiért könnyörögtél:
 fekszik a hordágyon, s tüstént mikor eljön a Hajnal,
 látod s elviheted; gondoljunk most az evésre.
 [...]

Most pedig áruld el nekem azt, és szólj egyenes szót:
 hány napig óhajtod gyászolni az isteni Hektórt,
 addig hogy magam és népem fékezzem a harctól.”

Erre az isteni agg Priamosz neki válaszul így szólt:
 „Hogyha kívánod az isteni Hektórnak temetését,
 ezt tévén, Akhileusz, vélem nagy jót cselekednél.
 Jól tudod azt, hogy a várba vagyunk beszorítva, s a szálfát
 távolról kell hoznunk: s félnek a trójaiak mind.
 Hát mi kilenc napon át gyászolnánk termek ölében,
 és azután földelnők el, s tort ülne a népünk.
 Majd tizenegyediken fölibé sírhalmot emelnénk,
 és azutáni napon küzdjünk; ha a végzet akarja.”

Válaszul ezt mondotta az isteni fürge Akhilleusz:
 „Meglesz hát ez is, agg Priamosz, valamint te kívánod:
 mert ahogyan kéred, megfékezem addig a harcot.”

Így szólván, az öreg jobbát megfogta kezével
 csuklónál, hogy a lelkében valahogy ne remegjen.
 Ők hát kint dőltek le a tornácon nyugovóra,
 együtt a vén hírnök s Priamosz, két bölcseszű bajnok;
 míg Akhileusz bent hált jólácsolt sátra zugában,
 s ott széparcu Briszéisz dőlt le az oldala mellé.
 Minden más isten s minden paripás-szekeres hős
 végigaludta az éjt, lágy álomtól leigázva:
 hasznótadó Hermészt egyedül nem fogta el álom,
 töprengett, hogyan is tudná Priamosz fejedelmet,
 szent kapuőrök tudtán kívül visszavezetni.
 Hát odaállt a fejéhez, s hozzá ily szavakat szólt:
 „Kedves öreg, nincs gondod a bajra: be édesen alszol
 ellenségek közt, mert nem sujtott le Akhilleusz;
 most te kiváltottad szeretett fiadat, sokat adtál:
 érted, az élőért, adnák háromszorosát is
 hátramaradt fiaid, ha az Átreidész Agamemnón
 észrevesz itt, s meglátnak véle az összes akhájok.”
 Így szólt ő; megijedt az öreg, s fölverte a társát;
 Hermész meg paripát és öszvért fogva szekérbe
 gyorsan a táboron át maga hajtott: senki se látta.
 S gázlójához amint odaértek a szépvizü árnak
 forgatagos Xanthosznak*, akít nagy Zeusz maga nemzett,
 akkor Hermeiász tovaszállt az olümposzi csúcsra,

s már sáfrány leplét borította a földre a Hajnal;
 s ők paripáikkal keseregve-jajongva haladtak
 Trója felé, s öszvérszekerük hordozta a holtat;
 és nem látta meg őket férfi, se szépövü asszony:
 csak maga Kasszandré*, arany Aphroditéra hasonló,
 Pergamon orma felé ment, és meglátta szekéren
 álló jó apját, meg a harsány hírnököt avval:
 és öszvérszekerén Hektórt is látta heverni;
 feljajdult ezután, és hangja bejárta a várost:
 „Jertek Hektórt nézni, ti trójai férfiak és nők,
 hogyha örültetek eddig, amíg még élt, a csatából
 visszajövönnek: mert igazán roppant örömünk volt.”

[A trójaiak gyásza és Hektór temetése – az eposz utolsó sorai]

Szólt; mire nem maradt sem férfi, se nő az egész nagy
 városban, mert mindre leszállt az a rettenetes gyász:
 és a kapun kívül közeledtek mind a szekérhez.
 Ott legelőbb szerető szép hitvese s anyja, az úrnő,
 tépdesték hajukat, kitűnő-kerekű szekéréhez
 rontva a holtak: a nép körülöttük sírva sereglett.
 S tán az egész napon át a kapuknál napnyugovásig
 sírtak volna a hős Hektórért könnyeket ontva,
 hogyha az agg nem szól, szekeréről intve a népet:
 „Nyissatok itt utat öszvérekkel a várba kerülnöm,
 majd eleget kesereghettek, ha bevitem a házba.”

Szólt; mire kettévált a tömeg, s út nyílt a szekérnek.
 Majd Hektór tetemét a dicső palotába bevitték,
 fúratos ágyra letették: mellé dalnokok ültek,
 rendeletükre, a gyászdalt kezdeni: búteli hangon
 zengtek azok, s körülöttük a nők is nyögve zokogtak.
 Hókaru Andromakhé kezdett legelőbb zokogásba,
 s férfiölő Hektór feje ott nyugodott a kezében.

„Ifjan pusztultál, férjem, s számomra a házban
 özvegységet hagysz; s lám, kisgyerekünk csecsemő még,
 kit szültünk, te meg én, nyomorultak; nem hiszem én már,
 hogy még fölserdül: sokkal hamarabb fog e város
 elhamvadni, hisz elvesztél te, az őre, ki eddig
 védted, s benne a kedves nőket, a kis csecsemőket.
 Görbe hajón viszik el most már hamar asszonyainkat,
 engem is ököztük; s te, fiacskám, vagy velem együtt
 jössz és majd távol, méltatlan munka között élsz,
 szívtelen úr mellett szolgálva, vagy egyik akháj fog
 mélybe taszítani nagy tornyunkról szörnyü halálra,

bosszújában, amért tán bátyját ölte le Hektór,
 vagy gyerekét, vagy az apját: mert Hektór keze által
 számos akháj harapott a hatalmas földbe, valóban.
 Mert hisz apád sose volt lágyszívű a szörnyű csatákban:
 városszerte ezért gyászolja a nép keseregve.
 Átkos nagy zokogást és gyászt hoztál szüleidre,
 Hektór, ámde leginkább énrám hagytad a vad kint,
 mert kezedet nem nyujtottad ki halódva az ágyból
 hozzám, nem mondtál bucsuszt sem, melyre örökké
 gondolnék éjen s napon át sűrű könnyeket ontva.”

Így szólt és zokogott; vele nyögtek az asszonyok is mind.
 S köztük most Hekabé kezdett panaszos zokogásba:
 „Hektór, legdrágább gyerekem valamennyi fiam közt,
 éltedben kedves voltál már isteneinknek,
 s lám, a halál sorsában is ők rád gonddal ügyelnek:
 mert hisz eladta a többi fiam gyorslábu Akhilleusz,
 mind, aki foglyul esett, meddő tenger vizein túl,
 vagy Szamosz, Imbrosz* vagy Lémnosz* füstös szigetére:
 s téged, amint elvette a lelked a nagyhegyű érccel,
 meghurcolt sokszor Patroklosz sírja tövében,
 kit te megöltél; bár nem támaszthatta föl így sem.
 S mégis harmatosan, friss-holtként is palotámban
 fekszel; olyan vagy, mit kit ezüstíjas nem Apollón
 gyengéd nyílveszőivel ölt meg a messze magasból.”

Így szólt sírva; heves zokogást keltett a szavával.
 S harmadikul köztük Helené kezdett a nyögésbe:
 „Hektór, lelkemnek legdrágább sógoraim közt,
 mert hisz az isteni-arcu Alexandrosz ma a férjem,
 ő Trójába hozott: bár veszttem volna előbb el!
 Lám, hiszen éppen húsz esztendőm telt el azóta
 már, hogy elindultam, s a hazám földjét odahagytam:
 s rossz szavadat nem hallottam soha, semmi gyalázó
 szót tőled, s amikor más támadt rám palotánkban,
 sógor, sógornő, vagy szépövű ángy, vagy anyósom,
 (mert az apósom, mintha apám lett volna, szelíd volt),
 akkor is őket fékezted folyton szavaiddal,
 kedvességeddel, gyöngéd intelmű beszéddel.
 S így teveled siratom magamat, keseregve szívemben,
 én nyomorult: mert többé kedves a tágterü Tróján
 senki se lesz hozzám: borzadva tekintenek énrám.”

Így szólt sírva; szavára a nagy nép sóhaja hangzott.
 Majd az öreg Priamosz szólalt meg a nagy sokaságban:
 „Trójaiak, hordjátok a fát várunkba, ne féljen
 lelketek álnok akháj cselte: megigérte Akhilleusz,

barna hajóktól útnak eresztve: amíg a tizenkét hajnal nem mulik el, nem kezdik el újra a harcot.”

Szólt; s a szavára azok fogták be az ökröt, az öszvért mind szekerekbe, s a város előtt sebesen gyülekeztek. Hosszu kilenc napon át hordták oda egyre a szálfát: ám hogy a Hajnal jött sugarát terjesztve tizedszer, hozták már ki a harcos Hektórt, könnyeket ontva, és tették tetemét tetejébe a máglya tüzének. És hogy a rózsásujjú Hajnal kelt ki a ködből, nagyhírű Hektór máglyája köré seregelték. Majd miután oda gyűltek s együtt volt valamennyi, máglyatüzét oltván legelőször lángsinű borral végig, ahol csak a tűz pusztított, ennek utána tiszta fehér csontját testvérei, társai szedték össze kesergés közt, s arcukról hullt a kövér könny. Drága aranyládába helyezték csontjait aztán, és betakarták lágy bíbor takarókkal utána; majd a kivájt sírboltba betették, és tetejébe roppant sziklákat seregestül hengeritettek. Halmot emeltek gyorsan; az örök körben ügyeltek, hogy ne rohanhassák meg a jólábvértes akhájok. Majd, mikor állt a halom, hazamentek: s ennek utána szép rendben gyülekezve, dicső lakomát lakomáztak házában Priamosznak, a Zeusz-táplálta királynak.

Így rendezték ők a lovas Hektór temetését.

Devecseri Gábor fordítása

Odüsszeia

[részletek]

Első ének

Az istenek gyűlése Athéné intelme Télemakhoszhoz

[Az eposz eleje]

Férfiuról szólj nékem, Múzsza, ki sokfele bolygott
s hosszan hányódott, földúlván szentfalú Tróját,
sok nép városait, s eszejárását kitanulta,
s tengeren is sok erős gyötrelmet túrt a szívében,
menteni vágyva saját lelkét, társak hazatértét.
Csakhogy nem tarthatta meg őket, akárhogy akarta:
mert önnön buta vétkeikért odavesztek a társak,
balgák: fölfalták Hüperión Éliosznak
barmait, és hazatértük napját ő elorozta.
Istennő, Zeusz lánya, beszélj minékünk is ezekből.
Hát aki megmenekült meredek vészből, valamennyi
otthon volt, túl háborun és a vizek veszedelmén;
őt egyedül, hitvesre, hazára hiába sovárgót
tartóztatta Kalüpszó nimfa, az isteni úrnő
barlang öblös ölén, mivel áhította urául.
És hogy az esztendők perdültén jött az az év is,
melyhez az istenek azt szőtték, hogy visszakerüljön
már Ithakába, a küzdelmekből nem menekült meg
még a szerettei közt sem. Az isten mind könyörült már
rajta; Poszeidáon egyedül gyűlölte szünetlen
isteni hős Odüsszeust, valameddig csak haza nem tért.

[Az istenek gyűlése]

Csakhogy az elment éppen a távoli aithiopokhoz
– kik két részre osztoltan a szélső népe a földnek
s hulló napra tekint egy részük, más a kelőre –,
hogy bárány s bikaáldozatukból kapja a részét.
Ott ült ő, lakomának örülve, s a többiek ekkor
mind az olümposzi Zeusz palotájában gyülekeztek.
S köztük az emberek, istenek apja fogott a beszédbe;
mert gondolt a szívében a gáncstalan Aigiszthoszra*,
kit ledöfött Agamemnón sarja, a híres Oresztész*;
őrá emlékezve beszélt a haláltalanokhoz:

„Jaj, csak örökkön az isteneket vádolja az ember: azt mondják, a csapás mind tőlünk jön, de bizony hogy ostoba vétkeikért szenvednek a végzetten is túl; lám, Aigiszthosz is Átreidész megkért feleségét sorsa fölött elvette, s a visszajövőt meg is ölte, tudta pedig meredek veszedelmét, hisz megüzentük, Argoszölő* Hermészt küldtük ki, a messzirelátót, hogy le ne döfje a hőst, s feleségét meg sose kérje: mert hiszen Átreidészt majd megbosszúlja Oresztész, rögtön, amint fölserdül s vágyik az otthoni földre. Hermeiász megmondta, de Aigiszthosz nem ügyelt rá, bár a tanács jó volt; s most mindért lett lakolása.”

Így szólt erre az istennő, a bagolyszemű Pallasz: „Ó, miatyánk, Kronidész, fejedelmek legmagasabbja, őt nagyonis méltó végzet terítette a földre; bárcsak más is ekép pusztulna, ki így cselekednék; csakhogy a bölcs Odüsszeuszért tépi a szívem a bánat, messze szeretteitől aki búban túri a sok kint, hullámvert szigeten, hol a tenger köldöke fekszik. Erdővelborított sziget, istennő a lakója, lánya a fondorlelkű Atlasznak, ki a tenger minden mélységét jól ismeri, tartja a roppant oszlopokat, mik a földet, eget széttartva merednek. Ennek a lánya nem engedi most a szegényt, a jajongót, s bővíli folyton lágy, hízelgőhangu szavakkal, hogy többé Ithakára ne gondoljon; de Odüsszeusz otthona fölszaladó füstjét bár, látni akarja s halni kíván. S a te kedves szíved, Olümposzi, hozzá még most sem hajlik. Hát nem tett néked Odüsszeusz argoszi gályáknál kedvedre az áldozatokkal tágterü Trója alatt? Mért sujtja szivedből e düh, Zeusz?”

Erre a fellegtorlaszoló Zeusz válaszul így szólt: „Lányom, ugyan mily szó szökkent ki fogad kerítésén? Hát tudnám-e feledni az isteni férfit, Odüsszeuszt, őt, ki legelmébb odalenn, legtöbbet is áldoz mindig a tágterü égbe lakó örök isteni népnek? Csakhogy a föld övezője Poszeidón*, az haragossa szüntelenül, amiért Polüphémoszt megvakította, isteni küklópszot, kinek ott legtöbb a hatalma társai közt, s kit a nimfa hozott a világra, Thoósza, meddő-tengeren-úr Phorküsznak a lánya, egy öblös barlangban ki Poszeidóonnal szerelembevegült volt. Akkortól Odüsszeuszt föld rendítője Poszeidón el nem emészti, de távortartja az otthoni földtől.

Rajta viszont, most itt együtt leljük meg a módját,
 hogy juthat haza végre; Poszeidáón a haragját
 már tegye félre, hisz egymaga úgysem tud civakodva
 minden öröklétű istennel szembeszegülni.”

Így szólt erre az istennő, a bagolyszemű Pallasz:
 „Ó, miatyánk, Kronidész, fejedelmek legmagasabbja,
 hát ha a boldog olümposziaknak már ez a kedves,
 hogy házába a bölcs Odüsszeusz hazatérjen, elérjen,
 küldjük el akkor az Argoszölő Hermészt, a vezérlőt
 Ógügié* szigetére, hogy ott kijelentse azonnal
 annak a szépfonatú nimfának: biztos a döntés,
 tűrőlelkű Odüsszeusz már haza kell hogy eredjen.
 S én Ithakába megyek tüstént, hogy az ő fusarját
 jobban fölrázzam s a szívét megtöltsem erővel,
 hívja a fürtös akháj népet gyűlésbe, s a házból
 küldje a kérőket haza mind, akik ott szakadatlan
 sűrű juhát s csámpásléptű barmát kaszabolják.
 Aztán elküldöm Spártába, Pülosz* fövényére,
 jó apjának jötte felől hogy hírt tudakoljon,
 és őt is nagy hír hordozza a földilakók közt.”

Ötödik ének

Odüsszeusz tutaja

[Odüsszeusz tutajt ácsol]

Válaszul erre eképen szólt leleményes Odüsszeusz:
 „Úrnőm, istennő, ne neheztelj. Jól tudom én is,
 s biztosan azt, hogy nálad a jóeszű Pénélopeia
 gyarlóbb szépségű és kisebb, hogyha tekintjük:
 földi halandó ő, te örök vagy s meg nem öregszel.
 Ám még így is vágyva kívánom minden időben
 otthonomat s hazatértem napját látni, elérni.
 Hogyha egy isten tör szét újra a borszinü áron,
 elviselem, hisz kintűrő kebelemben a lelkem:
 mert már jó sokat eltúrtem, s küszködtem elégszer
 tengeren és harcban; hát jőjjön ez is tetejébe.”
 Így szólt; és lebukott a nap és eljött a sötétség;
 mentek ketten a mélyüregű barlang zugolyába
 és odabent egymás mellett szerelemnek örültek.
 Majd hogy a rózsásujjú Hajnal kelt ki a ködből,
 hát köpenyét, ingét fölvette azonnal Odüsszeusz,
 tiszta fehér széles leplét fölvette a nimfa,

könnyűt és kecseset, csípője köré övet öltött,
szép aranyosmívűt, s fátylat borított a fejére.
S így rendezte a hőszívű Odüsszeusz hazatértét:
nagy fejszét nyújtott neki át, markába beillőt,
kétélűt, ércbőlkészültet, melybe a pompás,
ékes, olajfából faragott nyél jól beleillett;
s véle csiszolt bárdot; s már ment is előre az úton
széle felé a szigetnek, ahol nagy fák magasodtak,
nyárfá meg éger s égignyúló büszke fenyőfa,
régikiszáradt fák, melyek mind könnyeden úsznak.
És miután odavitte, ahol magasodtak e nagy fák,
indult vissza a házba Kalüpszó, isteni asszony.
Ő meg vágta a fát, sebesen végezte a munkát.
Hús törzset vágott ki, s a fejszével lefaragta
ágaikat, legyalulta tudón, csaptatta zsinórral.
S fúrókat hordott ki Kalüpszó, isteni asszony:
s ő egymáshoz is illesztette, kifúrva, a fákat,
s összeerősítette eresztékekkel, cövekekkel.
Mint amilyen szélesre keríti az ács a teherrel
járó bárka erős derekát, mert érti a dolgát,
jó tutaját ugyaníly szélesre faragta Odüsszeusz.
Bordákat tett rá, támasztván sűrű cölöppel,
végre keresztbe gerendákkal befejezte a munkát.
Árbocot állított bele és a vitorlarudat, mely
jól odaillott, és hogy irányíthassa, a kormányt.
Fűzfonadékkal az oldalait körül is kerítette
oltalmul habok ellen; s lombot szórt a tutajra.
Vásznakat is hordott ki Kalüpszó, isteni asszony,
néki, vitorlákhoz: s ezeket jól szabta ki szintén.
És a vitorlavonó- meg a talpkötelet kifeszítve,
hengereken tutaját taszította az isteni vízre.

Hatodik ének

Odüsszeusz megérkezik a phaiákokhoz

[Nauszikaá házukba hívja Odüsszeuszt]

Élvezvén az ebédet a szolgálók s a királylány,
fátylukat eldobták s labdával játszva mulattak:
hókaru Nauszikaá vezetett, táncolva daloltak.
Mint nyilas Artemisz* úrnő jár a hegyek meredélyén,
járja a hosszugerincű Téügetoszt s Erümanthoszt,
hol vadkanra, szökő szarvasra vadászik örömmel,

s véle a pajzsos Zeusz lányсарjai, völgybeli nimfák
játszadózón járnak s Létó örvend a szívében:
mert mindannyi közül feje, homloka úgy kimagaslik,
s könnyen ráismerni, pedig gyönyörű valamennyi:
szolgálói között így tűnt ki a szép hajadonlány.

Ámde midőn haza kellett már indulnia újra,
s öszvért is befogott, beredőzte a drága ruhákat,
akkor mást gondolt a bagolyszemű Pallasz Athéné*:
ébredjen föl már Odüszesz és lássa a szép lányt,
az meg a phaiák városhoz vezetője lehessen.
Szolgálója felé hajított labdát a királylány:
elvétette, s a mély örvénybe zuhant be a labda.
Fölsikítottak a nők: föl is ébredt fényes Odüszesz,
és föl is ült, így töprengett a szívében, eszében:
„Jaj nekem, újra milyen népek földjére jutottam?
Dölyfösek-é, vadak-é, törvénnyel mitse törődök,
vagy vendégszeretők s elméjük féli az istent?
Most lányok hangját hallottam, női sikoltást,
nimfákét, kik a csúcson laknak, a bérc meredélyén,
és a folyók forrásainál, s a füves legelőkön.
Tán szóval szóló népek közelébe kerültem.

Rajta, magam fogom ezt megtudni s látni szememmel.”

Szólt, s a sűrűből bújt ki az isteni bajnok Odüszesz,
ágot tört le erős markával a rengeteg erdőn,
lombosat, ezzel testét fedte, takarta szemérmét.
Mint a hegyekbennőtt, erejében biztos oroszlán,
ment, ahogy az megy a szélben, esőben, a két szeme fényben
szikrázik, s ökrökre rohan, vagy a gyöngye juhokra,
vagy szarvasra az erdőn, s arra is úzi a gyomra,
hogy juhokért az erős aklok közepére berontson:
így kívánt Odüszesz szépfürtű szüzek seregébe
törni ruhátlanul is, mivel ennyire bajba szorogott.
Rettenetesnek tűnt fel előttük a tengeri habtól
rútan; szétrebbenve futottak a parti fokokhoz.
Csak maga Nauszikaá várt; mert szívébe Athéné
merszet tett és tagjaiból kiemelte a félést.
Szembe tekintve csak állt; Odüszesz meg hányta-vetette:
átkulcsolja-e térdeit, úgy könyörögjön a lányhoz,
vagy csak a távolból, hízelgő szókkal, esengjen,
hogy városba vezetné tán és adna ruhát rá.
Így töprengett és úgy látta, hogy ez helyesebb lesz:
távolból fog csak hízelgő szókkal esengni,
hogy haragos ne legyen, ha a térdét illeti kézzel.
Édesen és ravaszul hát hozzá nyomban eképz szól:

„Úrnőm, esdekelek; ki vagy? isten? földi halandó?
 Hogyha te istennő vagy, a tágterű égbe lakók közt –
 Zeusz atya gyermeke: Artemisz az, akihez én a leginkább
 tartalak íme hasonlónak, természetre s alakra;
 és ha halandó vagy, ki a földön tartja lakását,
 boldog apád háromszor, anyád is boldog, az úrnő,
 és testvéreid is háromszor: bennük a lélek
 örvendezve repes bizonyára örökre miattad,
 táncbavegyülni ha látnak ilyen szép tiszta virágot.
 Ámde legáldottabb a szívében mindegyikük közt
 az, ki ajándékkal megnyer s házába vezet majd.
 [...]

Erre a hókaru Nauszikaá neki válaszul így szólt:
 „Jó idegen, nem vagy hitvány te, sem esztelen ember;
 csakhogy olümposzi Zeusz maga osztja az emberek üdvét,
 jóknak is és rosszaknak is úgy, ahogy őneki tetszik:
 ezt osztotta neked, s túrnöd kell mindenesetre;
 most miután a mi várunkat, földünket elérted,
 nem léssz már szűkébe ruhának semmi olyannak,
 mit sokateltűrt esdekelőnek nyujtani illik.
 Néked a várost megmutatom; halld népe nevét is:
 phaiákok lakják, az övék ez a föld, ez a város,
 én meg a lánya vagyok nagyszívű Alkinoosznak*,
 s nála találod a phaiák nép erejét s a hatalmát.”
 [...]

Kilencedik ének

Odüsszeusz elbeszéli kalandjait Alkinoosznak Küklópeia

[Megszabadulnak a küklópszától]

Szörnyű nagyot jajdult, visszhangzott körben a szikla;
 visszafutottunk megrémülve, kitepte szeméből
 vértől elborított nyársunkat azonnal a Küklópsz,
 és azután, hadonászva kezével, messziredobta;
 s küklópsz-társaihoz felüvöltött, kik körülötte
 laktak a szellős csúcok alatt, barlangok ölében.
 Hallották a kiáltást, jöttek is innen-amonnan,
 és barlangja előtt kérdezték, hogy mi baj érte:
 »Hát mi baj ért, Polüphémosz, mondd, hogy eképen üvöltesz
 ambrosziás éjben s tőlünk eloroztad az álmot?

Csak nem akarja talán rabló elhajtani nyájad,
vagy pedig elpusztítani téged csellel, erővel?»

Nékik a barlangból így szólt az erős Polüphemosz:

»Társak, Senkise* öl meg csellel, Senki erővel.«

Ők meg a választ így adták szárnyas szavaikkal:
»Már ha magad vagy egészen s nem bánt senki erővel,
Zeusztól jó nyavalyád, kikerülni biz azt lehetetlen;
rajta tehát, könyörögj te Poszeidáónhoz, apádhoz.«

Szóltak s távoztak; nevetett örömeben a szívem,
hogy rászedte a név őket meg nagyszerű eszmém.
Nyögve a Küklópsz s kínjai közt kínlódva, a sziklát
két kézzel tapogatva, a nyílástól elemelte,
ő maga szétterjesztve kezét odaült a küszöbre,
hogy valakit megfogjon, amint az lép ki a nyájjal;
lám, ő ennyire balgának hitt engem eszében.
Csakhogy azon töprengtem, hogy-mint lenne a legjobb,
hátha lelek számunkra menekvést még a halálból:
csel nem akadt, sem terv, mire nem gondoltam: az éltünk
kellett mentenem és a veszély fenyegetve közelgett.
Hát ez a terv látszott lelkemben a leghelyesebbnek.
Voltak a barlangban kosok is, sűrűgyapju kövérek,
szép nagytermetűek, hordtak violásszinü bundát;
hát ezeket jólfont vesszőkkel, amelyeken álmát
szokta aludni a vadszivü órjas, egybekötöttem
hármanként csöndben: s egy-egy embert vitt a középső,
kettő kétoldalt lépdelt, hogy a társaim óvja.
Egy embert három kos hordott; s én magam ekkor
– mert volt ott egy kos, mindjénél sokkal erősebb –
ennek a hátát fogtam meg s gyapjas hasa alján
függeszkedtem, a két kezemet becsavarva erősen
isteni gyapjába, s csüngtem roppant türelemmel.
Sóhajtozva ekép vártuk be az isteni Hajnalt;
és hogy a rózsásujjú Hajnal kélt ki a ködből,
akkor a hímek mind kirohantak a jó legelőre,
meg nem fejten a nöstények bégettek az aklok
mellett, mert tőgyük kifeszült. Gyötrődve a gazda,
kínjai közt, a juhok hátát végigtapogatta
sorban, amint álltak: s nem vette a balgatag észre,
hogy gyapjas hasukon csüng mind, odakötve, a társam.
[...]

Tizenegyedik ének

Neküia

[Teiresziász* jóslata]

»Édes, könnyü utat keresel haza, fényes Odüsszeusz, csakhogy az isten szörnyűvé teszi; nem hiszem én azt, hogy te kijátszod a Földrázót*, aki megdühödött rád szörnyen, amért szeretett fiusarját megvakítottad. S tán így is hazaértek azért, keseregve, bajok közt, csak lelkedre vigyázz, fékezd meg a társaidét is, rögtön amint odaértek remekívü hajóval Thrinakié* szigetére, kifutva a kékszinü vízből, és legelő tehenekre találtok, nagyszerü nyájra, Hélioszéra*, ki mindent lát és hall a világon. Hogyha az állatokat nem bántod, utadra ügyelsz csak, akkor tán hazaértek, bár keseregve, bajok közt. Hogyha pedig bántod, veszedelmet jósolok akkor, embereidnek s bárkádnek; te magad ha megélsz is, későn érsz s bajosan haza, társad mind odavesztve, mások bárkáján, s palotádban bajra találsz majd: dolyfős férfisereg, amely vagyonod fölemészti; isteni hitvesedet kérik mind, kincset ajánlva. Csakhogy erőszakukért bosszút állsz majd hazatérve; s hogyha megölted a kérőket palotádnak ölében, csellel akár, vagy szemtől-szembe velük, hegyes ércel, végy egy jólfaragott evezőt válladra, bolyongjál míg olyanokhoz nem jutsz, kik tengert sose láttak, s ételüket sem eszik megsózva a tengeri sóval: és sohasem láttak pirosarcú fürge hajókat, sem könnyü evezőt, mely szárnya a fürge hajónak. Íme, világos jelt mondok, tévedni te sem fogsz. Majd amidőn egy más vándor jó szembe veled s szól: magyszóró a lapát, mit fényes válladon őrzöl, akkor a jó evezőt szúrd nyomban a földbe, Poszeidón istennek pedig áldozz nagyszerü áldozatokkal, vágj le bikát és kost, és kant, mely hágja az emsét, aztán menj haza és ott áldozz szent hekatombát széles egekbe lakó örökéletü isteneinknek, mindnek sorba. A tengerről jó majd a halálad, gyöngéden közelít hozzád, és könnyü öregség végén sujt csak rád, amidőn körülötted a néped boldogan él. Ezt mondom néked igaz szavaimmal.«

[Agamemnón az Alvilágban elbeszéli halálát,
és figyelmezteti Odüsszeuszt]

Átreidész Agamemnón lelke került közelembé
bánatosan, s köribe gyűlt mind, aki övele együtt
Aigiszthosz házában halt s töltötte be sorsát.
Itta az éjszinü vért és nyomban utána fölismert:
éles hangon sírt, a kövér könny hullt a szeméből,
terjesztgette felém kezeit, vágyott megölelni.
Csakhogy az izmai nem voltak már jók, s az erő, mely
egykor a hajlékony tagokat töltötte meg, elszállt.
Néztem könnyeket ejtve, a szívem szánta erősen,
majd pedig így szóltam hozzá szárnyas szavaimmal:
»Hírneves Átreidész, sereget-vezető Agamemnón,
téged a hosszuranyujtó végnek mily neme vert le?
Tán a hajóiddal sujtott le a mélybe Poszeidón,
vészteli fúvását fölverve a vad viharoknak?
Vagy pedig ellenséges nép kaszabolt le a földön,
ökrük s szép juhukat mikor el kívántad orozni,
vagy tán asszonyukért meg a városukért verekedtél?«

Ezt mondtam; mire választ adva azonnal ekép szólt:
»Isteni sarj, Láertiadész, leleményes Odüsszeusz,
nem sujtott le Poszeidáon a hajóimon engem,
vészteli fúvását fölverve a vad viharoknak,
és nem is ölt meg az ellenséges nép sem a földön,
Aigiszthosz tervelte ki végemet, ő a halálom,
elvetemült feleségemmel hazahíva, leszúrt ott
– vendégelvén – mint ha ki barmot jászol előtt öl.
Így haltam meg a legnyomorultabb véggel; a társak
hullottak körülöttem, akár a fehérfogu disznók
hullanak egyre, mikor valamely nagybirtoku gazda
nászt ül, vagy sokakat meghív, vagy dús lakomát ad.
Már te sok ember hullását láthattad idáig,
párviadalban is és iszonyú heves ütközetekben:
mégis e látványon keseregtél volna leginkább:
mellettünk a borosvödör, és dús asztalok alján
fetrengünk odabent, vérünketől gőzöl a föld is.
Legszörnyűbb volt, mint sikított Priamosznak a lánya,
Kasszandré, akit oldalamon szúrt át a gonosz nő.
Hallottam, kezemet fölemeltem, azonban azonnal
újra, halódva, leejtettem, kard állt ki belőlem;
és az az ebszemü nő elfordult, még a szemem sem
fogta le, szám sem csukta be, bár Hádész fele mentem.
Nincs is az asszonynál iszonyúbb, mint nála kutyább sem,

nála, ki elméjében ilyen rút dolgokat érlel:
 mint amilyen csúf dolgot mívelt, lám, ez a nő is,
 törvényes férjét ki megölte. Hiszen hitem az volt,
 hogy majd gyermekeim s a cselédek jó öröme
 érkezem egykor meg: s ez a legszörnyebb gonosz asszony
 hozta magára a csúfságot, de a megszületendő
 összes nőre is, arra, ki jó leszen és szelid, éppúgy.«

Így szólt ő; mire én így adtam néki a választ:
 »Jaj, bizony Átreusz nemzetségét messziredörgő
 Zeusz dühe éppen eléggé sujtja az asszonyi bűnnel,
 kezdettől: hiszen oly sokan elvesztünk Helenéért,
 s íme, Klütaimnésztré ily cselet szőtt, míg oda voltál.«

Ezt mondtam; mire ő így adta azonnal a választ:
 »Éppenezért nődhöz te se légy túl kedves ezentúl
 és sose mondd el, amit tudsz, többé néki egészen:
 egy részét mondd csak, de sokat titkolj el előle.
 Bár, Odüsszeusz, téged soha nem gyilkol meg az asszony;
 mert ennél okosabb, és jobban is érti a dolgát
 Íkariosz* lánysarja, okosszivü Pénélopeia.
 Mint fiatal feleséget hagytuk az otthoni földön,
 harcba vonulva; a mellén csüngött még csecsemője:
 most bizonyára helyet foglalhat a férfiunép közt.
 Boldog gyermek ez: őt meglátja az apja is otthon,
 s ő hozzásimul apjához majd, mint ahogy illik.
 Nőm bizony azt sem hagyta, hogy elteljék a fiamnak
 látásával a két szemem: engem előbb terített le.
 Mást mondok neked én, te pedig vesd jól a szivedbe:
 rejtve, ne nyíltan térj bárkáddal a drága hazába,
 úgy köss ott ki, hisz asszonyban már senkise bízhat.
 Most pedig áruld el nekem azt és szólj egyenes szót:
 mit hallottatok, éle-e fiam, hol tölti a napját?
 Orkhomenosban* tán, a baráti Püilosz fővenyén él,
 vagy Meneláosznál Lakedaimón* tágterü földjén:
 mert tán csak nem halt meg a földön a fényes Oresztész?«

[Odüsszeusz találkozik Akhileusszal az Alvilágban]

S lám: Péléiadész Akhileusznak jött oda lelke
 és Patroklosznak, meg a gáncstalan Antilokhosznak*,
 s Aiásznak, ki a legjobb termetű és alakú volt
 minden akháj hős közt, a dicső Akhileusznak utána.
 Lelke reám ismert gyors lábú Aiakidésznek*,
 és zokogó hangon hozzám szárnyas szavakat szólt:
 »Isteni sarj, Láertiadész, leleményes Odüsszeusz,

jaj, te szegény, mit nem fogsz még kieszelni nagyobbat?
Hogy mertél Hádészhoz jönni, ahol csak a holtak
lagnak, s nincs tudatuk, s a halandók árnyai pusztán?»

Így szólt ő; mire én így adtam néki a választ:
»Ó, Akhileusz, Péleusz fia, legjobb minden akháj közt,
Teiresziászt kellett kérdezmem, hátha tanácsot
mond, hogyan érhessek haza már, sziklás Ithakába;
mert hiszen eddig akháj földnek közelébe sem értem,
sem földemhez, örökké bajban. Nálad azonban
senkise volt inkább boldog, de bizony sosem is lesz:
mert hisz előbb istenként tiszteltünk mi, akhájok,
míg éltél, s most íme uralkodol itt a halottak
népe fölött: ne szomorkodj hát a halálon, Akhilleusz.«

Így szóltam; mire ő így adta azonnal a választ:
»Csak ne dicsérd a halált nékem soha, fényes Odüsszeusz.
Napszámban szivesebben túrnám másnak a földjét,
egy nyomorultét is, kire nem szállt gazdag örökség,
mint hogy az összes erőtlén holt fejedelme maradjak.
Rajta azonban, szólj nekem egy szót drága fiamról,
ment-e utánatok ő, elsőik közt küzdeni, vagy sem?
Szólj a derék Péleuszról is, ha talán valamit tudsz:
megvan-e még tisztisége a népes mürmidonok közt,
vagy már megvetik őt Hellaszban, a phthiai földön,
mert a kezét meg a lábát már lenyügözte az aggkor?
Gyámolaként bizony én ha a nap sugarában aképen
állhatnék, ahogy egykor a tágas trójai téren
öltem az ellenség legjobbjait argosziak közt,
hogyha ekép házába mehetnék, csak kis időre:
rettenetes kezeimmel, erőmmel azokra rohannék,
kik bántalmazták s fejedelmi jogát elorozzák.«

Tizenkettedik ének

A szirének

Szkülla és Kharübdisz

Héliosz tehenei

[Kirké újabb tanácsai]

Végezetül hozzám nagy Kirké ily szavakat szólt:
»Hát ezek így mind megtörténtek; most idehallgass,
mit mondok neked én; noha majd maga isten is int rá.

Szirénekhez* fogsz legelőször elérni: az összes
embert mind elbűvölik ők, ki elér közelükbe.

És aki esztelenül közeleg s meghallja a szírén-
zengzeteket, felesége s az apró gyermekek otthon
azt többé sosem üdvözlik, neki már nem örülnek,
mert csengőszavu dallal a két Szírén megigézi;
ülnek a réten ezek, s körülöttük az emberi csontok
nagy sokasága hever, rothad, zsugorodnak a bőrök.
Húzz el ezek mellett, s a fülét jól tömd be viasszal
minden társadnak, nehogy egy is hallja; puhítsd meg
mézédes viaszod; de te hallgasd meg, ha kívánod.
Kössék ők a kezed meg a lábad a fürge hajónak
árboca talpához, s a kötélzet rátekeredjék,
hogy, gyönyörödre, a két Szírén hangjára figyelhess.
És ha esengesz a társakhoz, ha parancsot is adsz, hogy
oldjanak el – csak kössenek ők oda több kötélléssel.

Hogyha pedig szigetük mellett tovahúztak a társak,
azt az utat már végesvéig, amelyre utána
lépsz, nem mondhatom én meg, mert arról te magad fogsz
dönteni lelkedben: de kimondom, hogy mi a két út.
Errefelé meredek sziklák peremére csapódik
kékszemű Amphitríté* nagy hulláma zubogva;
tudd: ezeket Bolygó Szikláknak hívja a boldog
isten mind. S a madár sem szállhat el arra nyugodtan,
még a galambok sem, ha röpülnek az ambrosziával
Zeuszhoz, mert őket sima szikla ragadja magához
folyton, s Zeusz atya küld újat, pótolni a számuk.
Onnan még sohasem szabadult meg bárka, ha arra
tévedt, ám a hajó fáit s tetemét a hajósnak
mind tovahordja a vésteli láng viharával a hullám.
Tengerjáró gálya csak egy ment arra keresztül:
elhírhedt Argó*, Aiétésztől* hazatartó.
És a hatalmas szirten még ez is összetörik tán,
ám Héré* átvitte, mivel kedvelte Iászont*.

Másik irányban két nagy szirt van: a tágterű égbe
ér föl az egyik csúcsa, körötte a kékszinű felhő
terjeng egyre, sosem megy odébb, sose jár ama csúcson
fényes tiszta idő, sem a nyár, sem az ősz közeledtén.
Rá soha nem hághat, le se szállhat a földi halandó
róla, ha húsz keze volna akár, húsz lába is egynek:
mert oly síma, mikéntha csiszolták volna, a szikla.
És közepén barlang tátong sűrű ködbe takartan,
szája nyugat fele nyílik, a mélye leér Ereboszba.
Menjetek arra a bárkátokkal, fényes Odüsszeusz.
Öblös bárka felől kitűnő nyilazó ha kilőné
messze nyilát, az üreg szájáig a nyíl sosem érne.

Benne a szörnyen ugatva üvöltő Szküllá tanyázik.
Éles a hangja, akárcsak a mostszületett kutyakölykök
hangja, de ő maga roppant szörny; nem örülne, ki látná
őt, még isten sem, közelébe ha érne az útján.
Lába tizenkettő, levegőben leng valamennyi,
hat hosszú nyaka van, mindegyiken egy riadalmas
fej nőtt, és a fejekből három sor foga rémít,
sűrű, tömött agyarak, tele éjszinü szörnyü halállal.
Teste pedig bent áll, derekáig, az öblös üregben,
csak hogy a rémes nyílásból a fejek kihajolnak.
S ő ott, szikláját környültapogatva halászat
delphint, tenger ebét, de nagyobb viziszörnyet is olykor,
melyből rengeteget táplál zajos Amphitrité.
És nem tud dicsekedni hajós soha, hogy tovasiklott
sértetlen mellette: de hat feje húz ki hat embert
mindig hirtelenül a sötétkékoru hajóból.

Látsz ott egy másik, nem olyan nagy szirtet, Odüsszeusz
Nem nagy a távolság köztük, nyilad is beröpülné.
Rajta magas fűgefát láthatsz, sűrülombut; alatta
szívja magába a szörnyü Kharübdisz* az éjszinü tengert.
Háromszor kiereszti naponta, de újra beszívja
rémesen; arra, mikor szürcsöl, te nehogy közeledjél:
mert sose tudna a Földrázó se kihúzni a bajból.
Inkább Szküllá felé igyekezz a hajóddal, evezd el
gyorsan a szirtje alatt, mert többhasznú, ha a bárkán
hat társat gyászolsz majd, mint együtt valamennyit.«

Így szólt, ő; mire én így adtam néki a választ:
»Rajta, nagy istennő, áruld el igaz szavaiddal:
hogyan tudnék menekülni a szörnyü Kharübdisz elől is,
s győzni a Szküllá fölött, ha reátör az embereimre.«

Így szóltam; s ezt mondta azonnal az isteni asszony:
»Jaj, te merész, neked itt is a harcra s a fáradalomra
van gondod: sose térsz ki haláltalan isten elől sem?
Hisz nem enyésző ő, de sosem múló veszedelmed,
szörnyü, dühös, kínzó, aki ellen védekezés nincs;
ellene törni se jó; menekülni előle a legjobb.
Hogyha te fegyverkezve a szirtje alatt elidőzöl,
rettenetes fejeit, félek, majd újra kidugja,
és ugyanannyi barátodat újra magához orozza.
Csak sebesen húzz el mellette, kiáltva Kratáiszt,
anyja nevét, aki szülte, bajára a földilakóknak.
Az megfékezi majd, nehogy újra terád támadjon.

Thrinakié szigetére kerülsz most: Éliosznak*
nagy csordája legel földjén és nagyszerű nyája;

hét a tehéncsorda s hét nyája van ott a juhoknak;
 ötven az állat mindegyikben. Nincs születésük,
 nincs elmúlásuk, s istennők őrizik őket:
 Lampetié s Phaetúsza, a két gyönyörűhaju nimfa,
 Éliosz Hüperiónnak kit a nimfa, Neaira
 szült. S hogy fölnevelé a leányokat anyjuk, az úrnő,
 távoli Thrínaikéra vezette, vigyázni az apjuk
 csámpás csordáját, lépdelni a nyája nyomában.
 Nem bántván ezeket ha vigyázol visszautadra,
 akkor igen, hazaértek, bár keseregve, bajok közt.
 Hogyha pedig bántod, veszedelmet jósolok akkor
 embereidnek s bárkádnek; te magad ha megélsz is,
 társaid elvesztvén, haza későn kínok után érsz.«

Tizenhatodik ének

Télemakhosz fölismeri Odüsszeuszt

Szólt, és hozzáért aranyos pálcával Athéné.
 És legelőször tiszta palástot adott s vele inget
 melle köré, s fiatallá tette megint, daliássá.
 Arca megint megtelt, megbarnult újra a bőre,
 álla körül kékesfeketén csillant a szakállá.
 Ezt mívelve, megint elment; de a bajnok Odüsszeusz
 kunyhójába került. Megdőbbsent jó fia tüstént,
 másfele vetve szemét, félt: hátha egy isten a vendég.
 És őt megszólítva ekép, szárnyas szavakat szólt:
 „Másnak látszol most, idegen, mint még az imént is,
 más a ruhád, még bőröd színe is annyira más lett.
 Jaj, bizonyára egy isten vagy te a tágterű égből;
 hát könyörülj rajtunk, hogy vedd szép áldozatunkat
 s drága ajándékot szinaranyból; kímélj minket.”

Erre eképen szólt a sokattúrt isteni férfi:
 „Nem vagyok én isten, minek is vetnél velük egybe?
 Édesapád vagyok én, akiért keserű siralomban
 tűröd a sok-sok kint, dolyfét az erőszakosaknak.”

Szólt és megcsókolta fiát, és hulltak a földre
 könnyei arcáról, melyeket rég viaszszorított.
 Télemakhosz még el nem hitte, hogy apja, ki ott áll,
 újra ekép fordult hozzá, szólalva szavával:

„Jaj, nem vagy te Odüsszeusz, nem vagy apám, de a daimón*
 bűvöl el engem, hogy mégtöbb siralomba zokogjak.
 Mert hiszen ezt sohasem mívelheti földi halandó,
 bármilyen élesesű, ha az isten nem maga jön, hogy

kedve szerint könnyen tegye vénné vagy fiatalá.
Mert hisz még az előbb vén voltál, csúnya ruhában:
most pedig isteneinkre, az égbeliekre hasonlítsz.”

Válaszul erre eképen szólt leleményes Odüsszeusz:
„Télemakhosz, mikor itt van apád bent, már nem is illik
ennyire bámulnod s őt meghökkenve csodálnod;
mert sosem ér ide többé hozzád másik Odüsszeusz,
én vagyok az, ki a sok baj után, sok hosszú bolyongás
multán érkeztem, húsz évnek utána, hazámba.
Tudd meg: a zsákmányosztó Pallasz* műve, amit látsz;
könnyen, a kedve szerint ő tett ezzé meg amazzá,
egyszer olyanná, mint egy koldus, másszor azonban
ismét ifjúvá, rajtam szép drága ruhákkal.
Könnyü hisz isteneinknek, a tágterü égbe lakóknak,
földi halandókat széppé, vagy váltani rúttá.”

Így szólván le is ült; ráomlott Télemakhosz most,
hős apjára borult, zokogott és könnyei hulltak.
Mindkettőjükben vágy ébredt s kélt zokogásra,
sírtak a nagykörmű keselyűknél is keserűbben
és a sasoknál is, melyeknek gyermekeit még
szárnyrakelésük előtt földművesek el-kirabolták:
így pergettek a pillájukról könnyeket ők is.

Huszonegyedik ének

Békekötés

[Az íjverseny]

• És amidőn kérőihez ért le az isteni asszony,
gondosmívü tető pillére tövébe megállott,
s arca elé csillámló fátylát vonta kezével;
szorgos szolgáléány állt mindkét oldala mellé.
Nyomban a kérőkhöz fordult, így mondta beszédét:
„Hallgassátok a szóm, ti nemes kérők, kik e háznak
úgy nekiestetek, esztek is, isztok is itten örökké,
mert rég távolidőzik a gazda; de mondani mást már
nem tudtok, sem egyéb ürügyet kitalálni, csak azt, hogy
engem akartok mind elvenni hitese feleségül.
Rajta tehát, kérők, ha ilyen díj tűnik elétek.
Isteni hős Odüsszeusz íját versenyre bocsátom:
mert aki legkönnyebben tudja fölajzani íját,
s mind a tizenkét fejsze fokán átló a nyilával,
majd ahhoz megyek én, elhagyva e hitvesi házat,

mely pedig oly gyönyörű, telides-tele dús vagyonával;
jól tudom én: álmomban is emlékezni fogok rá.”

Szólt, és Eumaioszt odahívta, az isteni kondást,
íját tennie s szürke vasat kérői elébe.

Könnyrefakadt, átvette, letette elébük a kondás;

s látva az úr íját, a gulyás is sírt a sarokban.

Antinoosz rájukförmedt, szót szólva kimondta:

„Bamba parasztok, nem láttok messzebb ti a mánál,
két nyomorult, minek is pityeregtek, az asszonyotoknak
lelkét keblében bolygatva? Hisz úgylég sok
kín bénítja a lelkét, mert jó hitvese meghalt.

Hát idebent némán egyetek, vagy sírjatok ottkinn,

eltakarodva a házból, és hagyjátok az íjat

áldatlan versenyre a kérőknek: mivel én azt

nem hinném, hogy akadna, ki egykönnyen felidegzi.

Mert hisz ezek közt nincs olyan egy sem, mint amilyen volt

bajnok Odüsszeusz, kit magam is láttam szememmel,

s emlékszem még rá, pedig akkor kisfiu voltam.”

Így szólt, ám közben kebelében a lelke remélte:

ő lesz majd, aki fölhúrozza s a sok vason átló.

És bizony ő lett az, ki megízlelhette először

nyílvesszőjét hős Odüsszeusznak, akit lakomázva

sértegetett a teremben s ráuszította a többit.

[...]

Hát így szóltak a kérők; ám leleményes Odüsszeusz

nyomban, amint fölemelte az íjat, megtapogatta.

S mint aki nagyszerű énekmondó s ért is a lanthoz,

és könnyen kifeszíti a húrt, új szegre csavarva,

és a juh-bélt mindkétoldalt megerősíti szépen,

úgy idegezte föl azt, nem erőlködven, nagy Odüsszeusz.

Próbát tett azután, jobbkézszel nyúlva a húrhoz:

fözendült, s mint fecskéké, szép hangja olyan volt.

Bosszankodtak a kérők szörnyen, mindnek a színe

megsápadt. Zeusz jelt mutatott, dörgött a magasból.

Örvendett ezután a sokattúrt isteni férfi,

hogy csodajelt küldött a ravasz Kronosz égbeli sarja.

Fogta a gyors nyílvesszőt, mely mellette kihúzva

asztalon ott feküdt: öblös tegezében a többi

várt, de hamar meg kellett még ízlelniök azt is.

Húrta helyezve, rovátkáit most vont a magához,

s még ugyanonnan, a székből célozva szilárdul,

lőtte ki azt a nyilat, s egyetlen fejsze fokát sem

tévesztette el ő, hanem átsuhogott valamennyin

részterhes nyila. Ő pedig így szólt Télemakhoszhoz:

„Télemakhosz, nem hoz vendéged rád a teremben szégyent: nem vétettem a célt el, az ij idegével sem bajlódtam hosszan: erőm sértetlen, egész még, épp nem olyan, mint becsmérelve gyaláztak a kérők. Most pedig itt az idő vacsorát készíteni nekik napfényben, s azután még máshogyan is mulatozni táncsal, lantszóval, mely a víg lakomák koronája.”

Így szólt: intve szemölddel; s jó kardját felővezte Télemakhosz, kedves fia isteni hős Odüsszeusznak, s drága kezét kelevéze köré kulcsolva, közelben állt meg, a trónszéknél, ragyogó ércmezbe takartan.

Huszonkettedik ének

A kérők megölése

Rongyait elhajította a sokleleményü Odüsszeusz, s nagy küszöbére szökölt, markolva az íjat, a tegzet, mely nyíllal teli volt, gyors vesszőit meg a földre szórta a lába elé, s kérők közepette ekép szólt: „Ennek az áldatlan versenynek végeszakadt már; most más célt keresek, mire ember még se célzott: hátha sikerre jutok s diadalt ad nékem Apollón.”

Szólt, s keserű nyíllal célzott hamar Antinooszra. Az pedig éppen a drága kupát készült fölemelni, kétfülű szép szinarany kelyhet, forgatta kezében, hogy bort ízleljen, nem járt a halál a fejében; hisz gondolni ki tudna olyat, hogy a sok lakomázó közt egyetlen férfi, akármily szörnyü erős is, ráküldhesse a csúnya halált meg az éjszinü véget? S lám Odüsszeusz átlótte a vesszőt mégis a torkán, gyenge nyakán másoldalt jött ki az érchegyü vessző. Félrehanyatlott és a pohár kiesett a kezéből, nyomban, s dőlt ki az élete vére azonnal az orrán vastag bő sugarában. Az asztalt fölborította, lábával fellökve, az ennivaló legurult mind: mocskos lett a kenyér meg a hús. Zsivalyogtak a kérők végig a termeken át, hogy látták társuk elését, fölpattantak a székökből, szaladoztak a házban, fűrkészték a szilárd falakat, mindenfele nézve, s nem letek pajzsot, jó dárdát kézberagadni. Hát Odüsszeuszt haragos szavaikkal ekép fenyegették: „Hé, idegen, vesztetre nyilaztál férfiseregbe.

Nem vár több verseny: kész már meredek veszedelmed: lám, lenyilaztad a legderakabb fiatal daliánkat itt Ithakában; ezért léssz most keselyűk lakomája.”

Így szólt mindegyikük, hiszen azt vélték: akaratlan ölte meg azt a vitézt: nem vették észre a balgák, hogy veszedelmük hurka fonódott már a nyakukra. Görbén fölfele nézve beszélt leleményes Odüsszeusz: „Hej, ti kutyák, azt hittétek, hogy már sose térek Trója alól haza én, hát így nyírtátok a házam, együtt háltatok itt szolgálóimmal erővel, még éltem s feleségül akartátok feleségem, nem féltétek az isteneket, kik az égbe lakoznak, s nem rettegve, hogy egyszer elérhet az emberi gáncs is. Most a halál hálóját hurkolom én nyakatokra.”

Így szólt; és elfogta a sápadt félelem őket. Körbetekintgettek, ki hová menekülhet a vészből. S csak maga Eurümakhosz volt az, ki felelt a szavára: „Hát ha te vagy, ki megérkeztél, Ithaké Odüsszeusza, akkor igazsággal mondod, hogy a bajnok akhájok házában s mezeidben sok gonoszat cselekedtek. Csakhogy már itt fekszik az összes kár okozója, Antinoosz: hisz mindezeket csakis ő cselekedte, és nem is annyira házasságot akart a szívében, mást inkább, mit néki Kronión úgysem adott meg: jólépuilt Ithaké fejedelme hogy ő maga légyen; és fiadat, neki cselt vetvén, meg akarta öletni. Íme, elérte a végzete már; kíméld a te néped. És mi a községben gyűjtünk majd kincseket össze, és mit ettünk-ittunk itt a te termed ölében, kárpótlunk érte, fejenként húszökör-érő jó rezet és aranyat hordván ide, mígcsak a szíved nem melegül föl. S addig nem vétek, ha haragszol.”

Görbén fölfele nézve felelt leleményes Odüsszeusz: „Eurümakhosz, ha ti mindazt, mit csak apátok örökbe nektek adott, nekem adnátok, s még többet is annál, még akkor se pihenne kezem meg az öldökölésben, csak ha a kérők dolyféért mind megfizetek már. Most választhattok, mit akartok: küzdeni vélem, vagy menekülni, ha lesz, ki a vészt el tudja kerülni: ám meredek veszedelme elől, hiszem, egy se menekszik.”

Huszonharmadik ének

Pénélopé fölismeri Odüsszeuszt

Válaszul így szólt most az okosszivü Pénélopeia:
 „Ó, te csodás, nincs bennem sem dölyf, sem lekicsinylés,
 s nem bámullak: jól tudom én, mily külsejű voltál
 hogy hosszúvezőjű hajón innen tovaszálltál.
 Most hát, Eurükleia, eredj, és vedd meg az ágyát,
 kívül a jólépült hálón, melyet ő maga ácsolt:
 vessétek meg az ágyát ottkinn, és tegyetek rá
 drága köpenyt s vele bundákat, ragyogó takarókat.”

Így szólt s tette urát próbára; de bajnok Odüsszeusz
 felsóhajtott, megszólítva a hű feleséget:
 „Asszony, olyant mondtál, amivel csak gyötröd a lelkem.
 Máshova, mondd, ki is állította az ágyam? Az értők
 sem tudnák azt tenni, hacsak nem jön be egy isten,
 s könnyen a kedve szerint nem hordja ki máshova onnan:
 ember olyan nem akad, de nagyon fiatal se; ki könnyen
 elmozdítja, mivel nagy titkot rejt az az értőn
 készített ágy mit nem más, de az én kezem ácsolt.
 Mert kerítésünkön belül egy nagy olajfa virágzott,
 dúslombú, magas is, vastag, mint oszlop, a törzse.
 Én eköré kívántam a hálótermem emelni,
 sok kőből föl is építettem, jól betetőztem,
 és jólzáródó, faragott ajtót remekeltem.
 Majd az olajfának lombját vágtam le utána,
 és törzsét gyökerétől kezdve simára faragtam
 érczel jól s értőn, hosszát csaptatva zsinórral,
 s ágylábbá kifaragtam, fúróval kilyukasztva.
 Innen kezdtem az ágyat emelni, amíg befejeztem,
 díszítvén elefántcsonttal, meg arannyal-ezüsttel;
 s bíbortól ragyogó szíjat feszítettem az ágyra.
 Lám, elmondtam a titkos jelt: ám nem tudom én azt,
 asszony, hogy vajon ott van-e még épségben az ágyam,
 vagy pedig elvitték, elfűrészelve a törzset.”

Szólt; és Pénélopé kedves szive, térde elernyedte;
 mert, mire Odüsszeusz szólt, ráismert a jelekre.
 Könnyeket ontva szaladt hozzá, a nyakába vetette
 két karját, s csókolta fejét, ezt mondta urának:
 „Ó, ne neheztelj rám, Odüsszeusz, ki a földilakók közt
 úgyis a legbölcsebb vagy: ránk mérték a siralmat
 isteneink; irigyelték, hogy mi az ifjukorunknak
 együtt örvendjünk s aggkor küszöbére így érjünk.

Most legalább ne neheztelj érte, ne is haragudj rám,
hogy nem öleltelek így meg, amint megláttam az arcod,
mert hisz az én lelkem kedves kebelemben örökké
attól borzadózott, hogy majd még eljön egy ember
és szóval rászéd: sok a csúf nyereségre törekvő.
Mert sose tér az az argoszi szép Helené sem, a Zeusz-lány,
más ágyába, a vendéggel szerelemben vegyülve,
hogya a bajnok akháj sarjakról tudja előre,
hogy majd visszaviszik szeretett földjére honának.
Őt bizonyára egy isten vitte a csúnya dologra,
mert ilyen átkos terv lelkében még sosem ébredt
addig, s akkor kezdődött a mi szörnyű bajunk is.
Most, miután elmondtad igaz szavaiddal az ágyunk
titkát, melyet nem látott más földi halandó,
csak te meg én, és egy szolgáló-lány, az egyetlen:
Aktór lánya, kit édesapám jöttömkor adott még,
és ki szilárd hálótermünkre azóta vigyázott,
most, noha kétkedtem nagyonis, meggyőzted a lelkem.”

Szólt; s Odüszeuszban erősebb vágy ébredt zokogásra,
lelkének-kedves feleségét sírva karolta.

[...]

Devecseri Gábor fordítása

TÜRТАIOSZ

(Kr. e. 7. század)

Szép a halál...

Szép a halál, ha az első sorban harcol a férfi
 bátran, s ott esik el védve hazája rögét.
 Ám ki bolyong elhagyva a várost s dús legelőit
 koldusként, nem akad még egy olyan nyomorult;
 kóborol anyja is és öreg apja, s hordja magával
 kisdied gyermekeit, megy hitess asszonya is,
 gyűlöletes lesz, hogyha betér majd bárhova, már nem
 bírva viselni a kint, kárhuzatos nyomorát,
 megcsúfolja családját, szépségére homályt vet,
 szégyene és keserű sorsa kíséri nyomon.
 Lám, a bolyongó férfira senkise néz, nem ügyel rá
 senki, a tisztelet és irgalom is kerüli,
 harcoljunk hát bátran e földért s gyermekeinkért,
 haljunk meg, ha hazánk életet is követel.

* * *

Ifjak, küzdjeteK egymás mellett hát, ne ragadjon
 félelem el titeket, szégyen a gyáva futás,
 hősi szívet, bátor lelket hordozzon az ifjú,
 s harc közben ne legyen kedves az élete sem;
 és az elaggott férfiakat, mert lassu a lábuk,
 hátra ne hagyjátok, mentve saját magatok.
 Mert szégyenletes ám az, hogyha elesve az első
 sorban fekszik idős férfi az ifjak előtt,
 mindvégig bátor lelkét kilehelve a porban,
 állán szürke szakáll, ősz haja leng a fején,
 vérrel elöntött ágyékán ott tartja kezét még –
 rút s szégyenletes ezt látni, csupasz tetemét;
 ifjakat illet a harc javarésze, amíg csak a bájós
 ifjúság ragyogó tarka virága övék.
 Tiszteli minden férfi a harcost, kedves a nőknek,
 míg él, s hős, ha csatán ott esik el, legelől;
 két lábát hát jól megvetve maradjon az ember
 földjén, ajka fölött összeszorítva fogát.

Kerényi Grácia fordítása

A spártai harcosokhoz

Rajta, ti Héraklész sose-vert ivadékai, bátran
 küzdeni! – nem fordult Zeusz kegye tőletek el!
 Félni vagy megrettenni se kell a csatár-sokaságtól,
 csak bele pajzzsal az él-harcosok ezrein át!
 Vessétek meg az életet, áhítsátok a Kérek*
 gyászos szellemeit, mint csak a nap sugarát.
 Tudjátok, hogy a megsiratott Árész csupa-rémség
 műve milyen, hogy a bős harc dühe rettenetes.
 Hisz már űztetek is, menekültetek is csata közben,
 untig elég, amit így éltetek át, fiaim.
 Mert hol a hős katonák hada együtt, zárt csatasorban,
 bátran az elsők közt vívja a kézitusát,
 ott kevesebb esik el, de megóvjá az otthoni népet,
 míg aki meghátrál: minden erényt odaveszt!
 Senkise tudná mind elmondani emberi szóval,
 mennyi gyalázat is ér gyávaszivű katonát.
 Szégyen a férfira, hogyha a véres harcban a dárda
 hátulról döfi át, épp amikor menekül.
 Még a halálban is átkozzák, ha a porba hanyatlót
 hátul, a vállai közt szúrta keresztül a vas.
 Rajta kilépni! ma mind gyökerezze keményen a földbe
 lábait, – ajkbamaró daccal a harcba tehát!
 Mellet, vállakat és le egészen a combig, a lábíg
 mindent védjen a jó, öblösölű hadipajzs.
 Jobb kezetek csak rázza a roppant érchegyű lándzsát,
 szörnyen lengjen a toll fent a sisak tetején!
 Küzdelem árán szokhat a férfi vitézi erényhez,
 hogyha kezében a pajzs: el ne kerülje a vést,
 rontson az ellenség közelébe, hajítsa a dárdát
 messzire, villámló kardja kaszálja le mind.
 Lábat a lábhoz, pajzsot a pajzshoz a párviadalban,
 míg sisak ér sisakot, bóbíta-tollat a toll.
 Mellet a mellre szorítva viaskodjék, de a jobbja
 fogja marokra a kard vagy csata-dárda nyelét.
 Ám ti csatárok a pajzsok alá itt-ott lelapulva,
 sok nagy sziklakövet dobjatok át szaporán.
 Árasszátok el őket a símanyelű gerelyekkel,
 mindig az első sor hős katonái mögött!

Franyó Zoltán fordítása

MIMNERMOSZ

(Kr. e. 7. század)

Nannó

Élni mit ér arany Aphrodité nélkül s mi lehet szép?

Haljak meg, ha nekem gondot okozni se tud
már édes szerelem nyoszolyáján titkos ajándék.

Mert csak az ifjúság gyöngé virága gyönyör
férfinak és nőnek. De ha megjön a gyászos öregség,
mely férfit hitvány vázra cserél, derekat
szívén már a gonosz gondok rágnak csak örökké,
napfénynek sem örül, hogyha az égre tekint,
gyűlölik őt a fiúk, asszonyok semmirekellő.

Vétségünkre ilyen terhet az isten adott.

*

Úgy, mint fán a levél, ha virágba borulva tavasz jön,
zsendül, nő, mihelyest érik a napsugarak,
úgy mi arasznyi időn örülünk a drága napoknak
ifjan, az istentől, hogy mi a jó, mi a rossz,
nem tudván. De élénk állnak feketében a Kérek,
egyik a vénséget tartva kezében élénk,
másik már a halált. Be hamar megfonnyad a hamvas
gyöngé gyümölcs, hol a nap szórja a földre a fényt!
Ám ki a csúcsra felért, mindjárt megfordul a sorsa,
rögtön az életnél jobb neki már a halál.
Mert lelkére sok baj tör: kit a gondok emésztnek,
pusztul a háza, szegény lát szomorú napokat,
ezt a kívánság gyötri a gyermek után, de hiába,
Hádész háza felé sírba kíséri a vágy,
más meg a lélekölő kórságnak rabja, de nincsen
ember senki, kinek bajt ki ne osztana Zeusz.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

SZOLÓN

(Kr. e. 638 k. – 558 k.)

Kétféle ember

Sok gaz gazdag, amíg nyomorognak a legderekabbak.
 El ne cseréljük azért kincseikért az erényt!
 Mert maradandó ez mindenkor, míg a világon
 kézről kézre tovább perdül örökkön a pénz.

Kárpáty Csilla fordítása

Az igazi gazdagság

Egyformán vagyonos mindaz, ki ezüstben-aranyban
 gazdag, mind, aki dús búzavetéseken úr,
 sok lova és öszvére van; ámde az, ki derűsen
 éli le épkezláb testtel az élete sorát,
 nőjén és gyerekén örömet leli, míg fiatalság
 fűti s boldogító, szép napok üdve virul.
 Mindez kincs a halandónak. De nem is viszi senki
 nagy vagyonát Aidész* éji lakába soha,
 meg nem váltja magát a haláltól és az emésztő
 kórtól, nem menekül mégsem az aggkor elől.

Franyó Zoltán fordítása

Szalamisz

Mint követ érkezem én Szalamisz gyönyörű szigetéről,
 érveitekre hozom válaszul énekemet.

*

Lennék bár pholegandroszi ember vagy szikiníta,
 lenne hazám bármily kis sziget és ne Athén!
 Mert azt érzük meg, hogy ránk ujjal mutogatnak:
 „Nézd ez athénit, ez is veszni hagyá Szalamisz!”

*

Menjünk hát Szalamisz gyönyörű szigetére, hogy érte
 harcoljunk s döntsünk: szégyen-e vagy becsület?

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

ARKHILOKHOSZ

(Kr. e. 7. század)

Költő és katona

Árésznak vagyok én szolgálja, a vad csatazajnak,
s Múzsáktól adatott szép tudományom, a dal.

*

Dárdával szerzem kenyerem, dárdával a bort is,
iszmaroszit, s dőlven dárda nyelére iszom.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

Neobulé

Kezében mirtus-ág, abban gyönyörködik,
s a rózsá szép virágain...

...Fürtös haja

beárnyékolja vállait s a homlokát...

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

Megnyugvás a sorsban

Ó, te szív, te űzhetetlen gondok által meggyötört,
légy erős hát és a rosszal szembevetve melledet,
állj a harcot, tartva hűn a baj között is elved,
rendületlen; s más szemének győztesen se légy kevély,
ám legyőzve, könnyeket titkon se hullass, csüggedőn,
hanem örömmel és keservnek – jóban-rosszban egyaránt –
vess határt, s fogadd el hát az emberélet ritmusát.

Marticskó József fordítása

SZIMONIDÉSZ

(Kr. e. ?556–?468)

A thermopülai-i hősökre

Itt fekszünk, Vándor, vidd hírül a spártaiaknak:
Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza.

Ponori-Thewreuk Emil fordítása

ALKAIOSZ

(Kr. e. 630–570)

Az állam hajója

Nem értem ésszel, honnan is ér a szél,
mert egyszer innen zúdul az ár felénk,
majd onnan – így futunk e kettős
vész közepette sötét hajónkkal.

Mig annyi kínnal álljuk a bőszi vihart,
de már az árboc-tőbe kapott a hab,
s a szélcibálta nagy vitorlák
rongya lefoszlik ezer cafatban.

A horgony enged.....

A feldübörgő árban, esővel és
vad szélviharral küzdeni nem gyönyör –
így mondja mind – se láthatatlan
zátonyon összezuzódni ronccsá.

De most ilyen veszélybe került hajónk.
Feledni mindezt, cimbora, újra csak
tivéletek borozni, Bükkhisz*
élvezetébe merülni vágyom.

Ezért a nappalt vígan aludjuk át

.....

Franyó Zoltán fordítása

Bordal

Nem kell a bajnak önmagad adnod át,
mert el mit érsz, ha mindig a baj gyötör,
barátom? Ámde drága gyógyszer
bort a pohárba töltve inni.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

SZAPPHÓ

(Kr. e. 612 k. – 550)

Aphroditéhez*

Tarka trónodról, ravasz istenasszony,
mért küldesz nékem szerelemkirálynő,
bút és bajt mindég, te örök leánya
fényes egeknek?

Mért nem jössz inkább, ahogy egyszer jöttél,
hallattad kérő szavamat, kiléptél
kedvemért apád aranyos házából
és befogattad

cifra hintódat; lebegő galambok*
vonták azt fűgén a sötétbe-süllyedt
föld felé; szárnyuk sebesen csapdosva
vert a nagy égben,

s már itt is voltak; te pedig, te boldog,
istenarcodon mosoly ült, és nyájas
szóval kérdeztél, mi bajom van és mért
hívlak az égből

és mi volna megkeserült szívemnek
kivánt orvosága? „Ki bántott, Sapphó?
kit küldjek kemény szerelem szavával
téged ölelni?

Ha eddig került, ezután majd üldöz;
hogya semmit nem fogadott el, eztán
ő ad már, s ha nem szeretett, szeret majd,
bár ne akarjad.”

Jer most is hozzám, a nehéz gondokból
oldd föl szívemet, s amiért eped, ne
sajnálj teljesíteni: légy harcomban
drága szövetség.

Babits Mihály fordítása

Tarka trónodon, kegyes Aphrodité,
Zeusz leánya, már könyörülj te rajtam!
Fájó kínra mért csalog, ó hatalmas,
törbe a lelkem?

Inkább jőjj hozzám, ahogy annyi másszor
mindig hajlottál a szavamra, s jöttél,
kedvemért elhagyva aranylakását
égi atyádnak.

Fürge pár veréb a kocsidba fogva
siklott, míg a föld feketélt a mélyben,
sűrűn verték szárnyukat, égi úton
vágva az ösvényt.

Gyorsan érkeztek veled, és mosoly járt
halhatatlan arcodon, ő te boldog,
úgy kérdezted, hogy mi bajom, mi végre
hívtalak újra,

hogy mi kívánság gyötör újra engem.
„Csábító szóval kit akarsz, hogy hozzád
hozza Peithó hű szerelemre, Szapphó,
mondd ki, ki bántott?

Mert ha most kerül, hamar ő keres fel,
most ha nem kell tőled ajándék, ő ad,
most ha nem szeret, hamar érted ég majd,
bár ne akarja.”

Jöjj ma is hozzám s szabadíts ki engem
súlyos gondomból, s mire hajt a lélek,
teljesíts nekem te magad s e harcom
küzdj velem együtt.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

Úgy tünik nékem...

Úgy tünik nékem, hogy az istenekkel
egy a férfiú, aki szemben ülhet
véled és édes szavadat közletről
hallja, hogyan szól,

s ezt a vágykeltő nevetést, amelytől
felszökik mellem közepén a szívem;
hisz ha látlak s bár kis időre, hangot
nem tud a nyelvem

adni, megtörvén elakad, s a könnyű
tűz egész bőröm befutossa végig
nyomban, és nem lát a szemem se, zúgván
zúg a fülem már.

És veríték önt el, egész valómban
reszketek, fűnél színem íme zöldebb,
s mint aki végéhez közelít, olyannak
látszom, Agallisz.

Tűrni kell mindezt, ha ez így van, úgylis...

Devecseri Gábor fordítása

Édesanyám! Nem perdül a rokka...

Édesanyám! nem perdül a rokka, olyan
szakadós ma a szál –
vágy nehezül rám:
mert a sudár, szép Aphrodité letepert!
Szerető, szerető
kell ma nekem már!

Radnóti Miklós fordítása

ANAKREÓN

(Kr. e. 570–500 k.)

Gyűlölöm

Gyűlölöm azt, aki telt kupa mellett, bort iszogatóván,
háborut emleget és lélekölő viadalt.
S kedvelem azt, aki bölcs és Aphrodité meg a Múzsák
szép adományairól zengve szeretni tanít.

Radnóti Miklós fordítása

Töredék a halálról

A halánték deres immár, a haj őszül koponyámon,
fiatalságom elillant, feketéllnek fogaim már,
oda van múltam, az édes, rövid és csúf, ami jön még.
Remegek már a haláltól, hisz a Hádészban* a szöglet,
ami vár rám, hideg és szűk, a lejárát is ijesztő,
s aki egyszer lemegy, az már soha fel nem jön a fényre...

Radnóti Miklós fordítása

Engem a Szerelem...

Engem a Szerelem piros
lapdával sziven ért, és egy
szépcipőjű, aranyhajú
lánnyal játszani hívott.

Lesbosban született a lány,
Csak csúfolta fehér fejem
s elfutott gonoszul, gonosz
társnőjére kacsintva.

Óh dacos szemü drágaság!
Vágyom rád, de te meg se látsz.
Fájón rázza gyerek-kezed
életem zaboláját.

Babits Mihály fordítása

ARISZTOTELÉSZ*

(Kr. e. 384–322)

Poétika*

[részletek]

V.

A komédia*, mint mondtuk, a hitványabbak utánzása, nem a rosszaságé a maga egészében, hanem a csúfságé, amelyhez hozzátartozik a nevetséges is. A nevetséges ugyanis valami hiba, vagyis fájdalmat és így kárt nem okozó csúfság, amilyen – rögtöni példával élve – a komikus álarc: rút és torz valami, de nem okoz fájdalmat.

[...]

VI.

A hexameterben írt utánzásról és a komédiáról később fogunk beszélni; tárgyaljuk meg viszont a tragédiát, kiemelve lényegének a mondottakból adódó meghatározását. A tragédia tehát komoly, befejezett és meghatározott terjedelmű cselekmény utánzása, megízesített nyelvezettel, amelynek egyes elemei külön-külön kerülnek alkalmazásra az egyes részekben; a szereplők cselekedeteivel – nem pedig elbeszélés útján –, a részvét és a félelem felkeltése által éri el az ilyenfajta szenvedélyektől való megszabadulást. „Megízesített” beszédnek azt nevezem, amelynek ritmusa, harmóniája és dallama van; az „egyes elemek külön-külön” azt jelenti, hogy egyes részek csak a versmértékkel hatnak, mások viszont énekkel is. Mivel az utánzást cselekvő személyek végzik, először is szükségszerűen része a tragédiának a színpadi díszlet, azután az ének és a nyelvezet, mert ezek által megy végbe az utánzás. Itt nyelvezetnek a versmértékek alkalmazását nevezem, az ének jelentése pedig úgyis világos.

[...]

Az egész tragédiának tehát hat alkotóeleme kell hogy legyen, ezek által kapja meg jellegét a tragédia, mégpedig; a történet, a jellemek, a nyelv, a gondolkodásmód, a díszletezés és a zene. Két elem eszköze, egy módja, három tárgya az utánzásnak – ezeken kívül semmi más nincs. Ezeket jó néhány tragédiáíró úgyszólván különálló eszközökként használja fel. A díszletezés ugyanis megvan mindben, s a jellem, a történet, a nyelv, a zene és a gondolkodásmód ugyanígy.

A legfontosabb ezek közül a tettek összekapcsolása, mert a tragédia nem az emberek, hanem a tettek és az élet utánzása. A szerencse és a szerencsétlenség is a cselekvésben van, és a cél is valamilyen cselekedet, nem valamiféle elvont jelleg; az emberek jellemük szerint lesznek olyanok, amilyenek, de tetteik szerint lesznek szerencsések vagy ellenkezőleg. Egyáltalán nem azért cselekszenek, hogy jellemeket utánozzanak, hanem a jellemek nyilatkoznak meg a tettek által. Ezért a cselekedetek – vagyis a történet – a tragédia célja, a cél pedig minden közt a legfontosabb. Cselekmény nélkül nem is léteznék tragédia, de jellemek nélkül még lehetne.

Valóban, a legtöbb új költő tragédiáiból hiányoznak a jellemek, és általában sok ilyen költő van, mint ahogy például a festők között Zeuxisz* viszonyul Polügnótoszhoz*: ez kitűnő jellemfestő, amannak festészetében azonban semmi jellem nincs. Sőt, ha valaki összerakna erkölcsös beszédek, nyelvezettel és gondolkodásmóddal jól megalkotva, akkor sem végeznék

el azt, ami a tragédia feladata; sokkal inkább megteszi ezt a szegényesebb eszközű tragédia, ha van benne történet, azaz a cselekedetek összekapcsolása.

A további legfontosabb tényezők, amelyek által a tragédia a lélekre hat, a történet elemei: a fordulatok és a felismerések. Ezt bizonyítja az is, hogy a kezdő költők előbb tudnak a nyelv és a jellemek tekintetében sikeresen alkotni, mint cselekményt szerkeszteni, akárcsak a régi költők is szinte mindnyájan. Tehát a tragédiának az alapja és mintegy lelke a történet, a jellemek csak másodrendűek. Hasonló a helyzet a festészetben is: ha valaki a legszebb festékeket keni is fel, de összeviszza, nem gyönyörködtet úgy, mintha alakokat rajzol, még ha csak fehéren is. Hiszen a tragédia a cselekvés utánzása, és ezáltal *főleg cselekvő embereké*.

A harmadik elem a gondolkodásmód, vagyis a képesség annak kifejezésére, ami lehetséges és a helyzetnek megfelelő, ami a beszédekben a politika és a retorika körébe tartozik; a régiek ugyanis politikusan, a mostaniak retorikusan beszélő alakokat alkotnak. – A jellem az, ami megvilágítja a törekvést, hogy miféle. Ezért nincs jellem az olyan beszédekben, amelyekben nem világos, mire törekszik, vagy mit kerül a beszélő. A gondolkodásmód pedig az az elem, amely által kimutatják, hogy valami van vagy nincs, vagy általánosságban jelentenek ki valamit.

XIII.

Mire kell törekedniük és mitől kell óvakodniuk a történet megalkotóinak, és hogyan jön létre a dráma hatása – erről kell beszélni, az elmondottakhoz kapcsolódva.

Mivel a legszebb tragédia szerkezetének nem egyszerűnek, hanem bonyolultnak, félelmetes és szánalmat keltő események utánzásának kell lennie – mert ez a sajátsága az ilyen utánzásnak –, először is világos, hogy nem szabad derék, erényes embereket úgy bemutatni, amint boldogságból szerencsétlenségbe hullnak, mert ez nem félelmetes vagy szánalmat keltő, hanem felháborító. Hitványakat sem szabad úgy bemutatni, amint szerencsétlenségből szerencsés állapotba jutnak, mert mind közt ez illik a legkevésbé a tragédiához; abból ugyanis, amire szüksége van, nincs meg benne semmi, mert nem emberséges, és nem kelt szánalmat, sem félelmet. Nagyon hitványakat sem szabad úgy bemutatni, amint boldogságból szerencsétlenségbe hullnak: az ilyen történet emberi érzéseket kelt ugyan, szánalmat és félelmet viszont nem, mert az előbbi a méltatlanul szerencsétlenséget szenvedőt, az utóbbi pedig a hozzánk hasonlót illeti meg (a szánalom a méltatlanság, a félelem a hasonlóság miatt); ami viszont ebben az esetben történik, sem félelmet, sem szánalmat nem kelt. Marad tehát a közbülső lehetőség: az olyan ember, aki nem emelkedik ugyan ki eredményével és igazságosságával, de nem gonoszsága és hitványsága miatt zuhan szerencsétlenségbe, hanem valamilyen, éppen a nagy tekintélyben és boldogságban élők közt előforduló hiba következtében, mint például Oidipusz*, Thüesztész* és az ilyen nemzetségekből való más nevezetes férfiak.

A jól felépített történet tehát – egyesek felfogásával szemben – inkább egyszerű legyen, mint kettős kimenetelű, és a változás ne szerencsébe vigyen a szerencsétlenségből, hanem ellenkezőleg, szerencséből szerencsétlenségbe, mégpedig ne hitványság, hanem valamely súlyos tévedés miatt, amelyet olyan ember követ el, amilyenről beszéltünk, vagy inkább még jobb, mint rosszabb. Ezt bizonyítja a valóság is: eleinte a költők tetszés szerint az éppen kéznél levő történeteket vették sorra elő, most pedig alig néhány nemzetségről írják a legszebb tragédiákat, mint például Alkmeónról*, Oidipuszról, Oresztészről, Meleagroszról*,

Thüesztészről és Téléphoszról* meg a többiekéről, akik szörnyű dolgokat szenvedtek vagy cselekedtek. Ilyen szerkesztés alapján jön létre a művészi mesterség szempontjából legsikerültebb tragédia.

Ezért tévednek azok, akik Euripidészben* kifogásolják, hogy éppen ezt csinálja tragédiáiban, és hogy sok közülük szerencsétlenséggel végződik. Ez ugyanis – mint kifejtettük – helyes, s leginkább az bizonyítja a helyességet, hogy a versenyeken és a színpadon az ilyen művek bizonyulnak a letragikusabbaknak, ha egyébként jól vannak megalkotva, és hogy Euripidész – ha egyebekben nem is jól építi fel a szerkezetet – jóval tragikusabbnak bizonyul a többi költőnél.

Csak másodsorban jöhet az a némelyek által elsőrendűnek minősített szerkezet, amely kettős megoldást tartalmaz, mint az „Odüsszeia”, vagyis ellenkező kimenetelű a jók és a gonoszok számára. Ez csak a nézők szellemi gyengesége következtében látszik elsőrendűnek; mert a költők a közönséget követik, annak kívánsága szerint írnak. Ez azonban nem a tragédiából származó gyönyörűség, hanem inkább a komédia jellemzője; ez utóbbiban még azok is, akik a mítosz szerint halálos ellenségek (mint Oresztész és Aigiszthosz), végül összebarátkozva vonulnak le a színpadról, és egyik sem öli meg a másikat.

Sarkady János fordítása

SZOPHOKLÉSZ

(Kr. e. 496–406)

Oedipus király

[részlet]

HÍRNÖK

Megtudhatnám-e, idegenek, tóletek,
Oedipus király palotája merre van?
Vagy mondjátok meg inkább, hol van ő maga?

KAR

Ez itt a háza, jövevény, s ő benne most;
gyermekeinek anyja e királyi nő.

HÍRNÖK

Legyen hát boldog, s éljen mindig boldogok
között, ha teljes-jogszerinti hitvese.

IOKASTÉ

Te is légy boldog, idegen! Szives szavad
érdemli a viszonzást. Szólj hát, mit kívánsz,
miért jössz? Vagy milyen hírt hoztál minékünk?

HÍRNÖK

Jó hírt háznak és férjednek, asszonyom.

IOKASTÉ

Mi az a jó hír? És kitől a megbizás?

HÍRNÖK

Korinthosból*. S szavaimon te jóllehet
örülni is fogsz: hogyne? – de búsulni is.

IOKASTÉ

Halljam hát: hogy tehetnek ily kettős hatást?

HÍRNÖK

Királyvá fogják választani Oedipust
a földszoros lakói is: ez ott a hír.

IOKASTÉ

Hogyan? Már nincs kormányon öreg Polybos*?

HÍRNÖK

Nem: mivel már a halál tartja sírban őt.

IOKASTÉ

Mit szólsz? Oedipus apja meghalt? Igaz ez?

HÍRNÖK

Ha nem mondok igazat, haljak meg magam.

IOKASTÉ

(Egy szolgálóhoz)

Te lány, szaladj, ahogy csak tudsz, vidd hírül a királynak ezt! Óh, istenek jóslatai, hol vagytok? Ez az ember volt, kit Oedipus került, hogy meg ne ölje: és most lám, szegényt megölte, nem ám Oedipus, hanem a sors!

(Oedipus kijön a palotából)

OEDIPUS

Drága Iokastém; édes asszonyom, miért hívatál ki a palotából engemet?

IOKASTÉ

Hallgasd meg ezt az embert, s lásd magad, mi lett az istenek szentséges jóslataiból?

OEDIPUS

Ki ez az ember, s mit tud nékem mondani?

IOKASTÉ

Korinthosból jött, avval a hírrel, hogy agg atyád, Polybos, meghalt, és többé nem él.

OEDIPUS

Mit mondasz, hírnök? Hadd hallom magadtól ezt.

HÍRNÖK

Ha már erről kell legelőször szólanom: tudd meg, hogy ő valóban elhalálozott.

OEDIPUS

Beteg volt? Vagy valaki csejt vetett neki?

HÍRNÖK

Elaggott testet kis betegség is ledönt.

OEDIPUS

Úgy látszik hát, betegség ölte meg szegényt?

HÍRNÖK

És az, hogy hosszú éveket mért élete.

OEDIPUS

Aj, haj! mit ér hát, asszony, megkérdezni még a jós Pythó* oltárát, és a madarak légben rikoltó hangját? Hisz szerintük én lennék apám gyilkosa; pedig ő a föld alatt pihen, már, íme! én meg itt vagyok, s kardhoz se nyúltam – hacsak az nem ölte meg, hogy reám vágyott: s így lettem halála én. Ő sírban már, s magával vitte e bolond semmirevaló jóslatoknak hitelét.

IOKASTÉ

Nem mondtam én meg régen és előre ezt?

OEDIPUS

Mondtad; de engem megzavart a félelem.

IOKASTÉ

Ne adj hát semmit ilyenekre ezután.

OEDIPUS

S anyám ágyától ne borzadjak? Lehet, ez?

IOKASTÉ

Mit borzadozzon, féljen, aki pusztá sors rabja s előre semmit sem lát biztosan? Legjobb vaktában élni csak, ahogy ki tud. Te sem remegj, hogy anyád szeretője légy. Álmaiban már sok ember szeretkezett saját anyjával. Aki ilyet nem nagyon vesz szívre: csak az túri könnyen életét.

OEDIPUS

Mindezeket jól mondtad volna, ha anyám sem élne már! De ő még él, s a rettegés nem hagyhat el, akármily szépen is beszélj.

IOKASTÉ

Apád halála mégis nagy megkönnyebbülés.

OEDIPUS

Igaz: de még súlyos rém anyám élete.

HÍRNÖK

Mily anya az, hogy tőle így remegsz király?

OEDIPUS

Merópé*, öreg! akivel Polybos élt.

HÍRNÖK

S mi benne az, mi ilyen rettegésbe ejt?

OEDIPUS

Egy rém-jóslat az istentől, óh, jövevény!

HÍRNÖK

Elmondhatod? Vagy másnak tudni nem szabad?

OEDIPUS

Sőt inkább. Azt jósolta egyszer Loxias*, hogy anyámmal kell majd szeretkezniem, és apám vérét saját kezemmel ontanom. Ezért is hagytam magam mögött messzire Korinthost: és szerencsém volt ez – óh, pedig nincs édesebb, mint a szülők tekintete.

HÍRNÖK

És ettől félve vagy hazátlan máig is?

OEDIPUS

Nem akarok apámnak lenni gyilkosa.

HÍRNÖK

Hát mért ne oldjalak föl én e rettegés alól, hisz jó szándékkal jöttem, óh, király?

OEDIPUS

Méltómód hozzád hálás is lennék ezért.

HÍRNÖK

Hisz avval is jöttem főképp, hogy, ha majd hazajössz, csöppen tőled nékem valami.

OEDIPUS

Sohsem megyek én szüleimmel együvé!

HÍRNÖK

Látszik, hogy nem tudod, mit cselekszel, fiam.

OEDIPUS

Hogy érted ezt, öreg? Az istenekre! szólj.

HÍRNÖK

Ha csak ez gátol abban, hogy még hazatérj –

OEDIPUS

Félek, hogy ott utolér Phoebus* igaza.

HÍRNÖK

S hogy átok szennye ég rád szüleid miatt?

OEDIPUS

Attól, öreg, örökké attól rettegek.

HÍRNÖK

Tudod-e hát, hogy minden ok nélkül remegsz?

OEDIPUS

Hogy, ok nélkül? Hisz csak szülők a szüeim!

HÍRNÖK

De Polyboshoz nincsen vér szerint közöd.

OEDIPUS

Mit szólsz? Nem vagyok édes fia hát neki?

HÍRNÖK

Csak éppen úgy, nem jobban, mint akár nekem.

OEDIPUS

Apám nem jobban apám, mint aki nem az?

HÍRNÖK

Polybos sem volt apád, én se vagyok az.

OEDIPUS

Miért hívott hát fiának akkor engemet?

HÍRNÖK

Mert, tudd meg, ajándékba kezemből kapott.

OEDIPUS

S ha mástól kapott, miért szeretett annyira?

HÍRNÖK

Mivel magának sohasem volt gyermeke.

OEDIPUS

S te úgy *vettél*, vagy találtál, hogy neki adj?

HÍRNÖK

Kithaerón erdős völgyei közt leltelek.

OEDIPUS

S mi célból jársz te ilyen vad vidékeken?

HÍRNÖK

Mert én őriztem ott a hegyi nyájakat.

OEDIPUS

Pásztor voltál hát? aki bérbe kódorog?

HÍRNÖK

De megmentőd is, fiam, kínjaid között.

OEDIPUS

S micsoda kínok közt találtál engemet?

HÍRNÖK

Lábad csuklói megmondhatják néked azt.

OEDIPUS

Óh, jaj, miért említéd régi bajomat?

HÍRNÖK

Én oldtam meg átfűzött bokád kötelét.

OEDIPUS

Jaj, szörnyű szégyen! Ilyen pólyám volt nekem?

HÍRNÖK

És erről kaptad *Dagadtlábú* nevedet!

OEDIPUS

S anyám vagy apám tette ezt velem? Beszélj!

HÍRNÖK

Azt jobban tudja az, akitől kaptalak.

OEDIPUS

Hát nem magad találtál? Más adott neked?

HÍRNÖK

Nem... Egy másik pásztortól vettelek csak át.

OEDIPUS

Ki volt az? Nem tudnád-e megnevezni őt?

HÍRNÖK

A Láios* házanépéhez tartozott.

OEDIPUS

Aki e földnek volt királya azelőtt?

HÍRNÖK

Igen, ugyanaz: annak volt ő pásztora.

OEDIPUS

És él még ez az ember, hogy láthassam őt?

HÍRNÖK

(*A kar felé*)

Ti idevalók, jobban tudhatjátok ezt.

OEDIPUS

(*A karhoz*)

Ti, kik itt álltok, ráismer-e köztetek valaki a pásztorra, kiről ez beszél,

hallott-e róla itt vagy künn a földeken?
Szóljatok! Mindennek ki kell derülni most.

KAR

Úgy hiszem, senki más az, mint kit épp előbb
kivántál ide a mezőkről: ezt csak a
királynő tudná igazán megmondani.

OEDIPUS

Iokasté, tudsz-e róla, hogy kit az imént
hivattunk, s kiről szól a hírnök, egy személy?

IOKASTÉ

Mi az? Kiről szólt? Mit törödsz te vele? Jobb,
ne is végy számba ilyen üres fecsegést.

OEDIPUS

Szó sem lehet, hogy ily nyomokra jutva már
föl ne derítsem származásom titkait.

IOKASTÉ

Az istenekre, hogyha kedves életed
ezt ne kutassad! – Elég kín ez *énnekem!*

OEDIPUS

Ne félj! Legyek bár dédanyámig vér szerint
háromszorosan rabszolga: *rád* nem szégyen az!

IOKASTÉ

Mégis fogadj szót, kérlek, ne kutass tovább!

OEDIPUS

Hogy fogadjak szót? Nekem látni s tudni kell.

IOKASTÉ

Én jót mondok... Én a legjobbat akarom...

OEDIPUS

Már ez a *jó* régóta gyötri lelkemet.

IOKASTÉ

Boldogtalan, bár sohse tudnád meg, ki vagy!

OEDIPUS

Menjen valaki, hozza a pásztort elém! –
s csak védje rangos családját a női gőg.

IOKASTÉ

Jaj, szerencsétlen! ez az egyetlen neved:
csak így hívhatlak, soha máshogy ezután.

(Berohan a palotába)

KAR

Miért rohant el a királynő, Oedipus,
ilyen vad fájdalommal? Félek, ebből a
különös némaságból nagy baj tör ki még.

OEDIPUS

Jöjjön, aminek jönni kell! Meg akarom
ismerni származásomat, ha koldus is!
Iokasté tán, mert minden asszony nagyranéz,
szégyellni fogja alacsony származásomat.
De én a Sors fiának vallom magamat,
ki minden jót ad, és pirulni nem fogok.
Az én anyám a Sors volt, és testvéreim
a hónapok, akikkel nőttem s fogytam én.
Az vagyok, aki vagyok. Úgyse lehetek
más: mért féljek hát fölfödözni, ki vagyok?

Babits Mihály fordítása

IV. A RÓMAI IRODALOM

CAIUS VALERIUS CATULLUS

(Kr. e. 87 k. – 54 k.)

Gyűlölök és szeretek...

Gyűlölök és szeretek. Kérded tán, mért teszem én ezt?
Mit tudom! Ezt érzem. Szenvedek, ezt tudom én.

Illyés Gyula fordítása

Gyűlölök és szeretek...

Gyűlölök és szeretek. Miért? Nem tudom én se, de érzem:
így van ez, és a szívem élve keresztre feszít.

Szabó Lőrinc fordítása

Gyűlölök és szeretek...

Gyűlölök és szeretek. Hogy mért teszem ezt, ugye kérded?
Mit tudom én. Így van: érzem és öl e kín.

Kerényi Károly fordítása

Odi et amo...

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

Éljünk, Lesbia...

Éljünk, Lesbia, és szeressük egymást;
 hadd zsörtöljenek a mogorva vénék:
 nem ér a szavuk egy lyukas fityinget!
 A Nap megteheti, hogy nyugszik és kel:
 bennünket, ha kihuntunk, semmi többé
 föl nem ver soha örök éjszakánkból.
 Csókot ezret előbb, utána százat,
 s ezret másikat adj, és újra százat,
 ezret újra utána, s újra százat,
 s ezrek ezre ha csattant már a szánkron,
 belezavarodunk a számolásba,
 s jobb ha nem sejti az irigy gonosz, hogy
 ennyi csók is létezik a világon.

Szabó Lőrinc fordítása

Éljünk és szeressünk

Éljünk, Lesbia, éljünk és szeressünk
 és a mord öregek sok zsémbelődő
 szitkát többre ne tartsuk egy garasnál.
 Lám, a nap lemehet s fölkelhet ismét:
 ránk, ha kurta napunk leáldoz egyszer,
 mindörökre lehull az éj s az álom.
 Adj hát csókot, ezert, utána százat,
 aztán újra ezert és újra százat
 és harmadszor ezert és újra százat.
 És ha már sokezerre gyűlt a csókunk
 – úgysem fontos a szám –, zavarjuk össze:
 ellenség nehogy elkivánja tőlünk,
 híret hallva, hogy ennyit csókolózunk.

Dsida Jenő fordítása

PUBLIUS VERGILIUS MARO

(Kr. e. 70–19)

IV. ecloga

Pásztori Múzsák, szálljon a dal kissé magasabban!
Nem mindenkit igéz a csalit* s a kicsiny tamariszkusz:
Erdőt énekelünk, de az erdő consuli erdő.

Eljött már az idő, mit a jósnő szent szava hirdet,
Újraszületve az évszázak nagy rendje megépül.
Már megtérhet a Szűz, meg az ősi saturnusi korszak*,
Már új sarjat küld a magasból a földre az ég is.
Csak te a most születő gyermekre, ki hozza a vaskor
Végét, és akivel beköszönt az aranykor a földre,
Szűz Lucina, vigyázz: bátyád országol, Apollo.

És te leszel consul, te, midőn eljő e dicső kor,
Pollio*, és a világév nagy hónap-sora indul,
És te vezér, amidőn, ha maradt még bűn nyoma rajtunk,
Eltűnik s az örök remegés elhagyja a földet.
Ő pedig isteni életet él és isteni körben
Látja a hőszokat meg s őt is látni közöttük,
S kormányoz megbékélt földön az ősi erénnyel.

S néked, gyermek, a föld maga első áldozatul hoz
Gazdagon omló repkénnyel keveredve gyökönkét,
És vízi rózsát ont s vele együtt tarka akantuszt.
Önként tér meg a kecske fejésre, duzzad a tögye,
S többé már nem féli a nyáj a hatalmas oroszlánt.
Illatosan, szeliden bölcsőd maga szirmokat áraszt.
Elbukik a kígyó, meg a mérges csalfa növény is
Elbukik, és az aszír balzsam beborítja a földet.

Majd, amidőn hősök nagy tetteit és az atyádét
Már olvasni tudod s mi a férfi erénye, megérted,
Lassan, lágyan a búzakarász nő szőke mezőkön,
Tüske között a vadonban a szőlő fürtje piroslik,
És a kemény tölgy törzse arany mézharmatot izzad.
Mégis, a régi csalárdság magva megmarad itt-ott,
Az hajt gyenge hajón tengert kísértetni istent,
Fallal övezni a várost, földbe hasítani barázdát.
Lesz új Tiphys is akkor s hordani messzire Argo*
Választott hősök seregét, új harcok is esnek,
És elküldetik újra a trójai síkra Achilles.

Attól kezdve, hogy emberré érleltek az évek,
Kalmár hagyja hajóit, nem hord büszke fenyőszál
– Mindenhol minden terem – át a tengeren árut.

Föld a kapától nem szenved, szőlő a kacortól*:
 Barna paraszt az igát is eloldja bikái nyakától,
 És a juhok gyapját se hazugság festi színesre.
 Bíbor gyapjat a rét maga ad a rajt legelésző
 Kosnak, majd a színét sáfrány-sárgára cseréli,
 És a bodor bárány maga öltözik enyhe pirosba.
 „Már ily századokat pergesz”, szólnak guzsalyukhoz*

Végzetes egy akarattal a sors őrzői, a Párkák.
 Hív méltó hivatal, vállald, az idő neked érik,
 Isteni szent gyermek, nagy magzata nagy Jupiternek!
 Nézd, minden meginog, boltívei rengnek az űrnek,
 Benne a föld és ég, meg a tengerek árja morajlik,
 Nézd, ujjong a világ a jövő korszak elébe!

Hosszú élet után bár addig tartana bennem
 A lélek s az erő, hogy zengjem tetteidet még:
 Zengő szómat a thrák Orpheus sem győzi le dallal,
 Sem Linus, anyja amaszt bár, ezt pedig atyja segítse,
 Orpheust Calliopea, Linust szépséges Apolló*.
 Pánt is, hallja egész Arcadia, hallja, s ítéljen,
 Pánt is, hallja egész Arcadia, dalba legyőzőm*.

Kezdd, kicsi gyermek, kezdj nevetést, ismerd fel anyádat,
 Hosszú volt a nehéz tíz hónap az édes anyának,
 És aki nem nevetett bölcsőben már szülejére,
 Istenek asztala, istennő nászágya se várja.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

IX. ecloga

LYCIDAS

Hát te hová mégy Moeris? a városi útra igyekszel?

MOERIS

Ó, Lycidas, mit is ér meg az ember, hogyha soká éls;
Hirtelen itt terem egy jövevény s azt mondja e földön:
„Mind az enyém, takarodjatok innen régi lakósok!”
Most letiportan, – mert felforgat a sors keze mindent, –
Néki viszek gödölyét, – átok keserítse a húsát!

LYCIDAS

Én pedig úgy hallom, hogy a lány lejtőre futó domb
Lábától le egészen a vízig, amott meg az ősi
Villámtól hasított tölgyfák zúgó ligetéig
Verseivel néktek megvédte Menalcas a földet.

MOERIS

Hallhattad, hire járt Lycidas, de tudod, hogy a versek
Oly tehetetlenek ott, hol a Mars* dárdái ropognak,
Mint a sasűzte, bozótba futó kicsi chaoni gerlék.
Hisz ha a holló épp az imént a baloldali odvas
Tölgy tetején nem szól s a vizályt le nem inti jelével,
Nem látnád Moerist soha már s nem is élne Menalcas.

LYCIDAS

Érhet-e ily nagy baj valakit? jaj, hát lehet az, hogy
Elnémultál volna örökre te drága Menalcas?
Nimfákról ki dalolna? ki hímezné teli rétünk
Gyöngye virágokkal s remegő zöld árnnyal a forrást?
Most egy vers jut eszembe, minap lestem ki a csöndben,
Míg Amaryllishez mentél, aki oly gyönyörű szép:
„Tityrusom, míg megjövök, őrizd addig a nyájad,
S hogyha legelt, itatóra tereld, de figyelj s ha a vén bak
Megtorpanna, – ugorj szaporán, ravasz az s ravaszul döf.”

MOERIS

Hát még Varusról az a vers, melynek fele kész csak:
„Hogyha miénk marad a szép Mantua, Varusom immár, –
Mantua, melyhez olyan közel ép a bajérte Cremona –
Éneklő hattyúk röpitik fel az égre neved majd.”

LYCIDAS

Corsica rossz tiszafája felé méhed sose szálljon,
 És legelő tehened nagy tőgye legyen teli tejjel:
 Kezdd el, halljam az új dalt! engem is úgy noszogatnak
 A Pieridák már, hiszen egy-két verset is írtam,
 Melyet a pásztori nép dalol, ámde az ősi hizelgő!
 Variusunk költő, vagy Cinna! de én mi vagyok még?
 Lúd, aki gágog, amíg hattyúk lebegő dala hallik.

MOERIS

Így van ez, értelek én Lycidas, töröm is fejemet, várj,
 Hogy felidézzem e dalt, de talán te is ismered, oly szép:
 „Jöjj, Galatea te! hagyd a folyót, mire jó az a játék?
 Itt van a bíborszínű tavasz, már önti az újult
 Föld a virágot; a nyárfa fehéren hajlik a barlang
 Árnya fölé s ím összefonódnak a zöld venyigék is:
 Jöjj ide hát, hadd verje a zengő partot a hullám.”

LYCIDAS

És amit egyszer rég te daloltál egy derüs éjjel,
 Dallama már a fülemben motoz, szavait keresem még:
 „Daphnis, az égi jelek keltét minek is figyeled most?
 Új csillag ragyog ím, Caesar nagy csillaga jött fel,
 Zsendül tőle mezőnk, maggal teli hajlik a búza,
 S messze piroslik a fűrt a napos dombon mosolyogva.
 Daphnisom olts körtét, unokád szedi majd a gyümölcsét.”

MOERIS

Száll az idő, megvénül az ember, gyengül az ész is,
 Míg fiu voltam, egész napokat zengtem teli dallal,
 Most feledékenység nyomorít, fut tőlem a szó is,
 Ó, te szegény Moeris! máris megijeszt az a farkas?
 Nem baj, tudja Menalcas a dalt s éneklí neked majd.

LYCIDAS

Csak kibuvót keresel, kertelsz, pedig égek a vágytól.
 A sima tenger is úgy figyel itt, hogy a fodra se rezzen,
 S nézz körül, a fecsegő szellők hallgatva leülnek.
 Íme az út fele már; a Bianor sírja fehérlik
 Ott a kanyarnál; ülj ide Moerisem! itt, hol a dudvát
 Irtja a bokrok közt a paraszt, heverészve daloljunk;
 Tedd le a két gödölyét, még úgyszólván elérjük a várost.
 Vagy ha te attól félsz, beborul s hogy az éj zivatart hoz,
 Ám menjünk, de dalolva! dalod rövidítse utunkat,
 S hogy jókedvre derülj, add át, viszem én a te terhed.

MOERIS

Nincs értelme fiam, másról van szó e napokban,
 Majd dalolunk akkor, ha a drága Menalcas is itt lesz.

Radnóti Miklós fordítása

Aeneis

[részlet]

[Első ének]

Harcokat énekelek s egy hőst, akit Itáliába,
 Trója vidékéről lán partig, legelőszőr
 Űzött végzete; sok földet, tengert bebolyongott,
 Égi erők és Júnó nem-feledő dühe folytán
 És sok háborut is túrt, míg várost alapított,
 Isteneit Latiumba vivén, honnét a latin faj,
 Alba atyái s Róma magas bástyái erednek.

Lakatos István fordítása

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

(Kr. e. 65–8)

Thaliarchushoz*

Nézd a Soractét!* nézd, magas orma hogy
ragyog fehéren! roskad a hó alatt
és nyög az erdő, és a fagyban
a folyamok vize mind beállott.

Fűts hát, hadd oldja vad szigorát a tél,
fűts jó keményen! s hozd ide kétfülű
kancsódat, és tölts bőkezűbben,
ó, Thaliarchus, a legjavából!

A többbit bízd rá, bízd az egekre: ha
legyűrték a tengerkavaró vihart,
megint feláll a karcsu ciprus,
s nem csikorognak a fák a kertben.

Ne bánd, a holnap mit hoz; akármire
ébreszt a sors, vedd tiszta haszonnak; és
ne vesd meg, ne kerüld, barátom,
a szerelem gyönyörét s a táncot,

míg rá nem őszül ifju fejedre a
mogorva vénség! Hívnak a versenyek,
s ilyenkor édes sugdolózni
titkon az alkonyi félhomályban,

ilyenkor édes a kacagás, amely
megmondja, merre bujt el a kedvesed,
s a zálogul rabolt gyűrű, mit
a keze véd, de a szíve enged.

Szabó Lőrinc fordítása

Licinius Murenához*

Jobban jársz, Liciniusom, ha nem törzs
 folyton a nyílt tengerek ostromába
 s gyors szelektől tartva nem óvakodsz a
 parti hegyekhez.

Akinek szívében arany közép tart
 súlyegyent, azt nem nyomorítja rozzant
 putri szennye, nem nyomorítja bántó
 udvari pompa.

Égverő fenyvek sudarát sűrűbben
 rázza fürgeteg, recsegő robajjal
 dől a nagy torony s a hegyek legormát
 sújtja a villám.

Jót remél a vészben, a jóban ismét
 fordulattól tart az előrelátó
 szív. Ahogy meghozza a tél haragját
 Juppiter, éppúgy

űzi is. Nem lesz, ami rossz ma, nem lesz
 folyton az. Ha hallgat a Múza, olykor
 lanttal ébreszti, s nyilait nem ontja
 mindig Apolló.

Álld helyed bátran, ha szorít a sors, és
 légy szilárd; viszont, okosan, magad vond
 össze, hogyha kedvez a szél, tulontúl
 büszke vitorlád.

Szabó Lőrinc fordítása

Leuconoénak

Kedves, csak ne kutasd, tudni tilos, hogy nekem és neked
 Mit szánnak, mi jövőt isteneink, kár Babylon sötét
 Számításait is kérdeni. Jobb tűrni, akármi lesz.
 Vagy még több telet is ad Jupiter, vagy soha látni már
 Nem fogjuk, ha a zord téli vihar zúg el a tengeren:
 Szúrd meg bölcsen a bort, balga reményt tilt az irígy idő
 Hosszan szóni. Amíg szánton a szó, már tovatűnt a nap:
 Élvezd, míg meg teheted; holnapokat, Leuconoe, ne várj.

Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

PUBLIUS OVIDIUS NASO

(Kr. e. 43 – Kr. u. 17-18?)

Átváltozások

[Pygmalion]

Pygmalion, látván, hogy ezek mily vétkesen élnek,
 elborzadt buja bűnűktől, mit az asszonyi szívnek
 nyújt bővebben a természet, nem vett maga mellé
 asszonyt, nőtelen élt, nőtlen volt ágya sokáig.
 Nagy művészettel készített szobrot eközben
 hó elefántcsontból, amelyen szép nő a világra
 nem születik sohasem; s a saját művébe bolondult.
 Élő szép szűznek vélhetnéd könnyen e szobrot;
 tán a szemérem tiltja csupán mozdulnia, vélnéd;
 művészet fedi el, hogy csak művészet. Az ámult
 Pygmalion az utánzott testtől gyúl szerelemre.
 Ujjaival művét tapogatja: ha emberi test-e
 vagy csak ivor; s hogy ivor, nem vallja be mégse magának.
 Csókokat ad, s hiszi: kap; szól hozzá, tartja ölében,
 és hiszi: ujjai lány testébe nyomódnak a lánynak,
 s fél, hogy kék folt kél a leányon, ahol tapogatta.
 Mond gyöngéd szavakat, s azután ami kedves ajándék
 mindig a lánynak, elé viszi: kagylót, síma kövecskét,
 gyöngö madárkákat, sokezerszinü tarka virágot,
 szép liliomszálat, festett labdákat, a fákról
 Heliasok könnyét*; testére ruhákat is aggat;
 ujjait ékkövel s a nyakát csinosítja nyakékkal;
 gyöngéd gyöngy a fülére, kerül kebelére kőöntyű:

mind illik neki ez; s nem csúnyább meztelenül sem.
 Sidoni bíborral készült kerevetre teríti,
 hitvesnek hivatgatja, pihér párnára nyugosztja
 végre nyakát, valamintha csak érezhetne akármit.

Jött Venus ünnepe, mely Cyprusban mindig igenszent,
 és, szarvuk körülöntve arannyal, hullnak a tulkok
 áldozatul, hősín nyakukat bárd metszi keresztül,
 füstöl a sok tömjén; s ő, mint kell, áldozat-adva
 áll meg az oltárnál, s félénk szava szól: „Ha ti mindent,
 égiek, adhattok, vágyom feleségemül...” Azt nem
 merete kimondani: „Őt”, pusztán: „...egy olyant, ki hasonló.”
 Csakhogy arany Venus átértette (hisz ünnepi napján
 ott volt), hogy mire áhítozik; s hogy kedvez e vágnak,
 égig háromszor lobogó lánggal kimutatta.
 Pygmalion hazatér, lányszobrát látni szeretné,
 ágyra lefekteti, ad csókot neki, érzi: melegszik;
 ajkát nyomja reá ismét, mellére az ujját:
 s lám az ivor* lágyul, s már nem mereven, benyomódik
 vágyó ujjá alatt, valamint a hymetti viasz*, ha
 nap heve éri, puhul, ha hüvelyk meggyúrja, igen sok
 más alakot vesz föl, használják, hasznos eképp lesz.
 Ámul, félve örül, s aggódik, hátha csalódik,
 most a szerelmes, a vágyott lányt érinti megújra.
 Élő test! Ereit már verni tapintja hüvelyke.
 Most azután a Paphos-beli hős szívbéli szavakkal
 adja Venusnak a háláját; és ajkait immár
 nyomja a nem hazudott ajkakra; a szűz meg a csókot
 érzi, el is pirul, és félénk szemeket vet a fényre,
 és egyszerre az ég boltját és látja szerelmét.
 Eljön az istennő is, mit megadott, ama nászhoz,
 és hogy a holdnak szarva kerekre kilencszer egészül,
 jó a világra Paphos, nevet ő ad majd a szigetnek.

Devecseri Gábor fordítása

V. A BIBLIA MINT KULTURÁLIS KÓD

ÓSZÖVETSÉG

[részletek]

A Teremtés könyve

[I. Az őstörténet]

[A világ teremtése]

Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. A föld pusztá volt és üres, sötétség borította a mélységeket, és Isten lelke lebegett a vizek fölött. Isten szólt: „Legyen világosság”, és lett világosság. Isten látta, hogy a világosság jó. Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. A világosságot nappalnak nevezte Isten, a sötétséget pedig éjszakának. Azután este lett és reggel: az első nap.

Isten újra szólt: „A vizek közepén keletkezzék szilárd boltozat, és alkosson válaszfalat a vizek között.” Úgy is lett. Isten megalkotta a szilárd boltozatot, és elválasztotta vele a boltozat fölötti és a boltozat alatti vizeket. Isten a boltozatot égnek nevezte. Erre este lett és reggel: a második nap. Isten ismét szólt: „Gyűljenek össze az ég alatti vizek egy helyre és emelkedjék ki a száraz.” Úgy is történt. Isten a szárazat földnek nevezte, az összefolyt vizeket pedig elnevezte tengernek. Isten látta, hogy ez jó. Akkor megint szólt Isten: „Teremjen a föld zöldellő növényeket, amelyek termést hoznak, és fákat, amelyek magot rejtő gyümölcsöt teremnek a földön.” Úgy is lett. A föld zöldellő növényeket termelt, amelyek termést hoznak fajuk szerint, és fákat, amelyek gyümölcsöt érlelnek, amelyben magvak vannak, a fajtának megfelelően. Isten látta, hogy ez jó. Este lett és reggel: a harmadik nap. Akkor megint szólt Isten: „Legyenek világító testek az égbolton, s válasszák el a nappalt az éjszakától. Ezek határozzák meg az ünnepeket, a napokat és az éveket. Fényeskedjenek az égbolton, s világítsák meg a földet.” Úgy is lett. Isten megteremtette a két nagy világítót. A nagyobbik világítót, hogy uralkodjék a nappalon és a kisebbik világítót, hogy uralkodjék az éjszakán, s hozzá még a csillagokat is. Isten az égboltra helyezte őket, hogy világítsanak a földnek, uralkodjanak a nappal és az éjszaka fölött, s válasszák el a világosságot meg a sötétséget. Isten látta, hogy ez jó. Este lett és reggel: a negyedik nap. Isten szólt: „A vizek teljenek meg élőlények sokaságával, az égen, a föld felett pedig röpködjenek madarak.” Úgy is történt. Isten megteremtette fajtájuk szerint a nagy tengeri állatokat és mind az élőlényeket, amelyek mozognak vagy a vízben úszkálnak. És a röpködő madarakat is, ugyancsak fajtájuk szerint. Isten látta, hogy ez jó. Isten megáldotta őket és így szólt: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön.” Este lett és reggel: az ötödik nap. Aztán szólt Isten: „Hozzon elő a föld élőlényeket fajuk szerint: háziállatokat, csúszómászókat és mezei vadakat fajuk szerint.” Úgy is történt. Isten megteremtette a mezei vadakat fajuk szerint, a háziállatokat fajuk szerint és az összes csúszómászót a földkerekségen, fajonként. Isten látta, hogy ez jó. Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog.” Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket. Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: „Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá. Uralkodjatok a tenger halai, az ég

madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog.” Azután ezt mondta Isten: „Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen. A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok.” Úgy is történt. Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott. Este lett és reggel: a hatodik nap.

Így készült el a föld és az ég minden bennelevővel együtt. Isten a hetedik napon befejezte művét, amit alkotott. A hetedik napon megpihent munkája után, amit végzett. Isten megáldotta és megszentelte a hetedik napot, mert azon megpihent egész teremtő munkája után. Ez a története az ég és a föld teremtésének, ahogy az lefolyt.

[A második teremtéstörténet, a Paradicsom]

Azon a napon, amikor az Úristen a földet és az eget megalkotta, még nem volt a földön semmiféle vad bozót, és nem nőtt semmiféle mezei növény, mert az Úristen még nem adott esőt a földnek, s nem volt ember sem, hogy a földet művelje. Egyszer pára szállt fel a földről és megáztatta a föld egész felszínét. Akkor az Úristen megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet lehelétét. Így lett az ember élőlényé. Az Úristen kertet telepített Édenben, keleten, és oda helyezte az embert, akit teremtett. És az Úristen a földből mindenféle fát sarjasztott, ami tekintetre szép és táplálkozásra alkalmas; azután kisarjasztotta az élet fáját a kert közepén, meg a jó és a rossz tudásának a fáját. Egy Édenben eredő folyó öntözte a kertet, s ott négy ágra szakadt. Az egyiknek a neve Pison: ez átfolyik Havilla egész földjén, ahol arany található. Ennek az országnak aranya kiváló, van ott még bdellium* és ónixkő is. A második folyó neve: Gichon, ez öntözi Kus egész földjét. A harmadik folyó neve: Tigris, ez Asszurtól keletre folyik. A negyedik folyó az Eufrátesz. Az Úristen vette az embert és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizze. Az Úristen parancsot adott az embernek: „A kert minden fájáról ehetsz. De a jó és rossz tudás fájáról ne egyél, mert amely napon eszel róla, meghalsz.” Azután így szólt az Úristen: „Nem jó az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hozzá illő.” Az Úristen megteremtette még a földből a mező minden állatát, s az ég minden madarát. Az emberhez vezette őket, hogy lássa, milyen nevet ad nekik. Az lett a nevük, amit az ember adott nekik. Az ember tehát minden állatnak, az ég minden madarának és a mező minden vadjának nevet adott. De a maga számára az ember nem talált segítőtársat, aki hasonló lett volna hozzá. Ezért az Úristen álmot bocsátott az emberre, s mikor elaludt, kivette egyik oldalcsontját, s a helyét hússal töltötte ki. Azután az Úristen az emberből kivett oldalcsontból megalkotta az asszonyt, és az emberhez vezette. Az ember így szólt: „Ez már csont a csontomból és hús a húsemból. Asszony a neve, mivel a férfiből lett.” Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz. Mind az ember, mind az asszony meztelen volt, de nem szégyenkeztek egymás előtt.

[A bűnbeesés]

A kígyó ravaszabb volt a föld minden állatánál, amit az Úristen teremtett. Ezt mondta az asszonynak: „Valóban mondta Isten, hogy nem ehettek a kert valamennyi fájáról?” Az asszony így válaszolt a kígyónak: „A kert fáinak gyümölcséből ehetünk. Isten csak a kert közepén álló fa gyümölcséről mondta: Ne egyetek belőle, ne érintsetek, nehogy meghaljatok.” Erre a kígyó

így beszélt az asszonyhoz: „Semmi esetre sem fogtok meghalni. Isten jól tudja, hogy amely napon abból esztek, szemetek felnyílnak, olyanok lesztek, mint az istenek, akik ismerik a jót és a rosszat.” Az asszony látta, hogy a fa élvezhető, tekintetre szép, és csábít a tudás megszerzésére. Vett tehát gyümölcséből, megette, adott férjének, aki vele volt, és az is evett belőle. Erre felnyílt a szemük, észrevették, hogy meztelenek. Fügefaleveleket fűztek össze, és kötényt csináltak maguknak. Azután meghallották az Úristen lépteit, aki a nappali szellőben a kertben járkált. Az ember és az asszony elrejtöztek az Úristen előtt a kert fái között. De az Úristen hívta az embert és így szólt hozzá: „Hol vagy?” Ő így válaszolt: „Hallottam lépteidet a kertben, s félttem, mert meztelen vagyok, tehát elrejtőztem.” De ő így szólt: „Ki adta tudtodra, hogy meztelen vagy? Ettél a fáról, amelyről megtiltottam, hogy egyél?” Az ember így válaszolt: „Az asszony adott a fáról, akit mellém rendeltél, azért ettem.” Az Úristen megkérdezte az asszonyt: „Mit tettél?” Az asszony így felelt: „A kígyó vezetett félre, azért ettem.” Az Úristen így szólt a kígyóhoz: „Mivel ezt tetted, átkozott leszel minden állat és a mező minden vadja között. Hasadon csúszol, és a föld porát eszed életed minden napján. Ellenkezést vetek közed és az asszony közé, a te ivadékod és az ő ivadéka közé. Ő széttiporja fejedet, te meg a sarkát veszed célba.” Az asszonyhoz pedig így szólt: „Még sokasítom terhességed kínjait. Fájdalmak közepette szüled gyermekeidet. Vágyakozni fogsz férjed után, ő azonban uralkodni fog rajtad.” Az embernek ezt mondta: „Mivel hallgattál az asszony szavára és ettél a fáról, jöllehet megtiltottam, hogy egyél róla, a föld átkozott lesz miattad. Fáradsággal szerzed meg rajta táplálékodat életed minden napján. Töviset és bojtortjánt terem számodra. A mező fűvét kell enned. Arcod veritékével eszed kenyeredet, amíg vissza nem térsz a földbe, amiből lettél. Mert por vagy és a porba térsz vissza.” Az ember Évának nevezte feleségét, mert ő lett minden élő anyja. Az Úristen pedig bőrből ruhát készített az embernek és feleségének, s felöltöztette őket. Azután így szólt az Úristen: „Lám, az ember olyan lett, mint egy közülünk, ismer jót és rosszat. De nem fogja kinyújtani kezét, hogy az élet fájáról is vegyen, egyék és örökké éljen!” Ezért az Úristen eltávolította az Éden kertjéből, hogy művelje a földet, amelyből lett. Amikor az embert elűzte, az Éden kertjétől keletre odaállította a kerubokat és a fenyegető tüzes kardot, hogy őrizzék az élet fájához vezető utat.

[A vízözön]

Az Úr így szólt Noéhoz: „Szállj be egész családdal a bárkába, mert csak téged találtak igaznak színem előtt az egész nemzedékben. Minden tiszta állatból vigyél hetet-hetet, hímet és nőtényt, a tisztátalanokból pedig kettőt, hímet és nőtényt. (A madarakból is hetet-hetet, hímet és nőtényt), hogy ivadéuk az egész földön életben maradjon. Mert még hét nap, és akkor negyven nap és negyven éjjel esőt bocsátok a földre, s eltörlök a föld színéről minden lényt, amit alkottam.” Noé úgy tett, ahogy az Úr megparancsolta neki. Noé 600 esztendő volt, amikor a vízözön rátört a földre. Noé a vízözön előtt beszállt a bárkába: vele együtt fiai, felesége és fiainak feleségei. (A tiszta és tisztátalan állatok, a madarak és a földön élő állatok közül kettő-kettő, egy hím és egy nőtény ment Noéval a bárkába, ahogy Isten megparancsolta.) Hét nap elteltével a vízözön rátört a földre. Noé 600. évében, a második hónap 17. napján, ezen a napon megnyíltak a nagy mélységek forrásai és megeredtek az ég csatornáit*. Az eső negyven nap és negyven éjjel zuhogott a földre. Ezen a napon Noé és fiai, Szem, Kám és Jáfet Noé feleségével és fiainak három feleségével együtt beszálltak a bárkába, s velük

minden fajtájú vadállat, minden fajtájú háziállat, mindenféle földi csúszómászó és mindenféle madár és szárnyas. Minden lény, ami lélegzik, párosával ment Noéhoz a bárkába. Minden lényből egy hím és egy nőstény ment, ahogy Isten megparancsolta. Az Úr bezárta mögötte az ajtót.

Ezután negyven napig ömlött az eső a földre. A víz megdagadt és fölemelte a bárkát úgy, hogy a föld felett úszott. Az ár elhatalmasodott, és erősen megduzzadt a föld felett, a bárka azonban a vízen úszott. A víz még magasabb lett a földön, annyira, hogy az ég alatt minden magas hegyet elborított. Tizenöt könyöknyivel múlta felül a víz őket, annyival emelkedett a hegyek fölé. Így minden élőlény elpusztult, amely a földön mozgott: madarak, háziállatok, vadállatok, mindenféle földi csúszómászó és minden ember. Minden, ami lélegzett, ami a szárazföldön élt, elpusztult. Így törölt el (Isten) minden élőlényt a földön: az embertől az állatig, a csúszómászóig és az égi madarakig. Mind eltörölte őket a földről. Csak Noé maradt meg, és ami vele volt a bárkában. A víz százötven napig áradt a földön.

Ekkor Isten megemlékezett Noéről és minden vadállatról, minden háziállatról, ami vele volt a bárkában. Isten szelet támasztott a föld felett, mire a víz apadni kezdett. A mélységek forrásai és az ég csatornáit bezárultak: az eső megszűnt esni az égből, és a víz lassan elapadt a földön. Százötven nap elteltével a víz visszahúzódott, s a hetedik hónapban, a hónap 17. napján a bárka megállt az Ararát hegyén. A víz a tizedik hónapig egyre jobban lepadt, s a hónap első napján feltűntek a hegycsúcsok. Negyven nap elteltével Noé kinyitotta a bárka ablakát, amit csinált, s kiengedett egy hollót. Az ide-oda röpdösött, amíg a víz fel nem száradt a földről. Azután kiengedett egy galambot, hogy lássa, vajon a víz visszahúzódott-e már a föld színéről. De a galamb nem talált helyet a lába számára, ezért visszatért a bárkába, mivel még víz állt az egész földön. Ő kinyújtotta kezét, megfogta, és bevitte magához a bárkába. Még várt további hét napot, és újra kiengedett egy galambot. A galamb este visszatért hozzá, és íme, friss olaját tartott a csőrében. Ebből megtudta Noé, hogy a víz eltűnt a földről. Újabb hét napig várt, és ismét kiengedett egy galambot, de ez már nem tért vissza hozzá. Noé 600. életévében, az első hónapban, a hónap első napján felszáradt a víz a föld színén. Ekkor Noé félretolta a bárka fedelét, körülnézett, s íme, a föld felszíne szikkadt volt. A második hónapban, a hónap 27. napján a föld száraz volt.

[Noé kiszáll a bárkából]

Ekkor Isten szólt Noéhoz: „Szállj ki a bárkából: te, a feleséged, a fiaid és fiaidnak feleségei. Minden élőlény, amely veled van, a madarak, az állatok, a földi csúszómászók menjenek ki, nyüzsögjenek a földön, legyenek termékenyek és szaporodjanak el a földön.” Noé kiszállt fiaival, feleségével és fiainak feleségeivel. Minden vadállat, minden háziállat, minden madár, minden földi csúszómászó kijött a bárkából, egyik fajta a másik után. Noé oltárt épített az Úrnak. Aztán fogott minden tiszta állatból és tiszta madárból, s égőáldozatot mutatott be az oltáron. Amikor az Úr megérezte a jó illatot, így szólt magában: „Az ember miatt nem átkozom meg többé a földet, hiszen az emberi szív vágya ifjúkorától kezdve hajlik a rosszra. Nem törlek el még egyszer minden élőlényt, ahogy megtettem. Mostantól fogva, amíg a föld áll, nem szűnik meg a vetés és az aratás, a hideg és a meleg, a nyár és a tél, a nappal és az éjszaka.”

[A bábeli torony]

Az egész földnek ugyanaz volt a nyelve és ugyanazok voltak a szavai. Amikor keletről elindultak, Sineár földjén találtak egy nagy síkságot és ott letelepedtek. Így szóltak egymáshoz: „Gyertek, csináljunk téglát és égessük ki.” A téglát épületkő gyanánt szolgált, a szurok pedig kötőanyagul. Azután így szóltak: „Rajta, építsünk várost és tornyot, amelynek teteje az égig ér. Szerezzünk nevet magunknak, és ne szóródjunk szét a földön!” Akkor az Úr leszállt, hogy megnézzé a várost és a tornyot, amelyet az emberek építettek. Így szólt: „Nézzétek, egy népet alkotnak és egy nyelvet beszélnek. Ez csak a kezdete tevékenységüknek. Ezután semmi sem lesz nekik lehetetlen, aminek a megvalósítását elgondolják. Ezért szálljunk le és zavarjuk össze nyelvüket, hogy senki ne értse a másik nyelvét!” Az Úr tehát szétszórta őket onnét az egész földön, s abba kellett hagyniuk a város építését. Ezért nevezik azt Babelnek, mivel az Úr ott zavarta össze az egész föld nyelvét és onnét szórta szét őket az Úr az egész földön.

Szent István Társulat

József története

[részletek]

[József Egyiptomban]

Mikor Józsefet elvitték Egyiptomba, Potifár, a fáraó egyik kincstárnoka, a testőrség parancsnoka, egy egyiptomi ember vásárolta meg az izmaelitáktól*, akik odavitték. De az Úr Józseffel volt s így minden sikerült neki. Urának, az egyiptominak a házában maradt, Ura látta, hogy az Úr vele van, és hogy az Úr sikerre segít mindent, amihez hozzáfog, azért József kegyelmet talált szemében: neki kellett őt kiszolgáltatnia. Azután házának intézőjévé tette vagyonát rábízta. Attól az időtől kezdve, hogy vagyonának intézőjévé tette, az Úr József miatt megáldotta az egyiptomi házát. Az Úr áldása volt mindenben, ami a házban és a mezőn az övé volt. Tehát egész vagyonát rábízta Józsefre, s nem törődött semmivel, csak az étellel, amit evett. József amellet szép külsejű és szép arcú volt.

A történetek után urának felesége szemet vetett Józsefre, és így szólt hozzá: „Hálj velem!” Ő azonban vonakodott s azt mondta ura feleségének: „Nézd, uram semmivel sem törődik mellettem a házban, egész vagyonát rám bízta. Neki sincs ebben a házban nagyobb hatalma, mint nekem. Semmit sem vont meg tőlem, csak egyedül téged, mivel te a felesége vagy. Hogyan követhetnék el ilyen súlyos igazságtalanságot és hogyan vétkezhetnék Isten ellen?” Jóllehet naponta csábította Józsefet, az nem hallgatott rá, hogy vele háljon és hozzá adja magát.

Amikor egyik nap bejött a házba dolgait intézni és a ház népe közül senki sem volt otthon, az megfogta a ruháját és így szólt: „Hálj velem!” De ő ruháját a kezében hagyta, elmenekült és kifutott. Az látva, hogy ruháját a kezében hagyta és elfutott, összehívta házanépét, s ezt mondta nekik: „Na, lássátok! Idehozott nekünk egy hébert, hogy erőszakoskodjon velünk. Hozzám jött, hogy velem háljon, de én hangosan kiabáltam. Mikor hallotta, hogy hangosan

kiabálok, itt hagyta ruháját mellettem, elmenekült, és kiszaladt.” És a ruhát magánál tartotta, míg a férje haza nem jött. Akkor elmondta neki a jelenetet és így szólt: „A héber szolga, akit a házba hoztál, idejött hozzám, hogy erőszakoskodjon velem. De mikor hangosan kiabáltam, itt hagyta ruháját mellettem, menekült, és kiszaladt.” Ura felesége szavának hallatára, hogy a rabszolga – úgymond – így tett velem, haragra gerjedt. Ura elfogatta Józsefet, s abba a börtönbe vetette, ahol a király foglyait őrizték. Ott maradt a börtönben. De az Úr Józseffel volt és irgalmat gyakorolt vele. Feléje fordította a börtönfelügyelő jóindulatát. A felügyelő rábízta Józsefere az összes foglyot, aki csak a börtönben volt. Ami ott történt, annak az ő rendelkezése szerint kellett végbemenni. A börtönfelügyelő nem törődött többé semmivel, ami rá volt bízva. Az Úr vele volt, és amihez csak hozzáfogott, azt sikerre vezette.

[A tisztviselők álma]

Bizonyos idő múlva Egyiptom királyának pohárnoka és sütőmestere vétettek uruk, Egyiptom királya ellen. A fáraó megharagudott a két tisztviselőre, a főpohárnokra és a főszütőmesterre, és börtönbe vetette őket a testőrség parancsnokának házában, oda, ahol fogva tartották. A testőrség parancsnoka Józsefet bízta meg szolgálatukkal. Egy ideig börtönben voltak. Egyszer mindkettőnek ugyanazon az éjjel álma volt, olyan álma, amelyiknek mindkettőjük számára különös jelentősége volt: az egyiptomi király főpohárnoka és főszütőmestere számára, akik börtönben ültek. József másnap reggel a börtönbe ment s látta, hogy le vannak törve. Megkérdezte a fáraó tisztviselőit, akik urának házában vele együtt fogva voltak, s így szólt: „Miért vágtok ma olyan bús arcot?” „Álmodtunk – felelték azok –, és nincs itt senki, aki megfejtene.” József ezt mondta: „Az álom megfejtése nemde Isten dolga? De azért mondjátok el!” A főpohárnok elbeszélte álmát Józsefnek e szavakkal: „Álmomban egy szőlőtőkét láttam magam előtt. A tőkén három vessző volt. Amikor kirügyezett, kinyílt a virágja is és a szőlőfürtök érett szemeket hoztak. A fáraó pohara a kezemben volt, vettem a bogycsészéket, belefacsartam a poharába és a poharat a fáraónak nyújtottam.” József azt felelte, hogy ez a jelentése: A három vessző három napot jelent. Három nap múlva a fáraó fölemeli fejedet és visszahelyez hivatalodba. Úgy nyújtsd majd a poharat a fáraónak, mint azelőtt, amikor pohárnoka voltál. Gondolj rám is, ha majd jól megy a sorod! Gyakorolj kegyet velem, emlékezzél meg rólam a fáraó előtt, és szabadíts ki ebből a házból, mivel elraboltak a héberék földjéről s itt sem követtem el semmit, amiért börtönbe kellett volna vetni engem.”

A főszütőmester látta, hogy kedvező magyarázatot adott, ezért így szólt Józsefhez: „Álmomban olyan volt, mintha a fejemen három kosarat vittem volna finom süteménnyel. A legfelső kosárban mindenféle étel volt, amelyet a pék a fáraónak készített. De madarak jöttek és felfalták a fejemen levő kosárból.” József feleletül így szólt: „A megfejtés ez: a három kosár három napot jelent. Három nap múlva a fáraó fölemeli fejedet, felakasztat egy oszlopra és a húsdot a madarak szedik le rólad.” Harmadnap a fáraó születésnapja alkalmából lakomát rendezett összes udvari tisztviselője számára. Udvari tisztviselői jelenlétében fölemelte a főpohárnok fejét és a főszütőmester fejét. A főpohárnokot újra visszahelyezte hivatalába, újra nyújthatta a poharat a fáraónak. A főszütőmestert pedig felakasztatta, ahogy József az álmodat értelmezte. A főpohárnok azonban nem gondolt többé Józsefere, hanem elfelejtette.

[A fáraó álma]

Két év múlva a fáraónak álma volt. Úgy tűnt neki, mintha a Nílusnál állna. Hét szép és kövér tehén jött elő a Nílusból, és legelt a füves réten. Utánuk azonban hét más tehén jött elő a Nílusból, csúnya és sovány, és odament a többi tehénhez a Nílus partjára. A csúnya és sovány tehenek felfalták a hét szép és kövér tehenet. Erre a fáraó fölébredt. Mikor újra elaludt, másik álma volt. Hét kalász nőtt egy száron, szép és kövér, utánuk azonban üres és a keleti szélről megperzselt kalászkok nőttek. Az üres kalászkok elnyelték a hét kövér és tele kalászt. A fáraó erre fölébredt és tisztában volt vele, hogy álmodott. Másnap nyugtalannak érezte magát. Elküldött, összehívta Egyiptom minden írástudóját és bölcsét. A fáraó elbeszélte nekik az álmot, de nem akadt egy sem, aki a fáraó álmát meg tudta volna fejteni. Ekkor a főpohárnok így szólt a fáraóhoz: „Nekem most vissza kell emlékezniem vétségemre. A fáraó megharagudott szolgáljára és fogva tartotta a testőrség parancsnokának házában, engem és a fősütőmestert. Azon az éjszakán álmunk volt, nekem és neki, s mindegyikünknek olyan álma, amelyiknek jelentősége volt számunkra. Ott volt velünk egy fiatal héber férfi, a testőrség parancsnokának rabszolgája. Ennek elbeszélte álmunkat, s ő megfejtette nekünk. Mindegyikünknek megadta a megfelelő jelentést. Ahogy megfejtette, úgy teljesedett. Engem ismét visszahelyeztek hivatalomba, a fősütőmestert fölakasztották.” A fáraó erre elküldött és hívatta Józsefet. Sietve kihozták a börtönből, s miután megnyiratkozott és ruhát váltott, elindult a fáraóhoz. A fáraó ezt mondta Józsefnek: „Álmot láttam és senki sem tudja megfejteni. De hallottam rólad, hogy neked elég hallani az álmot és meg tudod fejteni.”

József így felelt a fáraónak: „Én nem tudok semmit, de Isten kinyilvánítja a fáraónak a jó hírt.” A fáraó tehát ezt mondta Józsefnek: „Álmomban a Nílus partján álltam. A Nílusból hét kövér és szép tehén jött és legelt a réten. Azután láttam, hogy utánuk más hét nyomorúságos, csúnya és sovány tehén jön fel. Egész Egyiptomban nem láttam olyan csúnyákat, mint ezek voltak. A sovány és csúnya tehenek felfalták a hét elsőt, a kövér teheneket. De amikor a gyomrukba értek, nem látszott, hogy a gyomrukba jutottak, mert alakjuk éppen olyan csúnya volt, mint azelőtt. Erre fölébredtem. Azután álmomban azt láttam, hogy egy száron hét teli és szép kalász nőtt, de utánuk hét üres, kiaszott és a keleti szélről megperzselt kalász hajtott ki. A hét üres üres kalász elnyelte a hét jó kalászt. Elmondtam az írástudóknak, de nem tudták megfejteni.”

József így válaszolt a fáraónak. A fáraó álmai ugyanazok. „Isten tudtára adta a fáraónak, amit tenni akar. A hét szép tehén hét esztendő jelent, éppenúgy a hét kalász is hét esztendőt jelent. Az álmom csak egy. A hét sovány és csúnya tehén, amely utánuk feljött, szintén hét esztendőt jelent és a hét száraz, s keleti szélről megperzselt kalász hét ínséges esztendőt jelent.

Erre gondoltam, amikor a fáraónak mondtam: Isten betekintést engedett a fáraónak abba, amit tenni készül. Íme, hét esztendő következik, amikor Egyiptom egész földjén nagy bőség uralkodik. De utána jön hét ínséges esztendő, s akkor Egyiptom földjén elfelejtik az egész bőséget. Az ínség Egyiptom egész földjét emészteni fogja. Az éhínség következtében, ami bekövetkezik, semmit sem látnak majd az országban a bőségből, mert az nagyon nyomasztó lesz. Az, hogy a fáraó álma kétszer ismétlődött, azt jelenti, hogy Isten a dolgot erősen és haldék nélkül végre is hajítja. Ezért a fáraó válasszon ki egy okos és bölcs férfit, s állítsa Egyiptom élére. Továbbá jelöljön ki a fáraó felügyelőket az országban, hogy a bőség hét esztendejében

Egyiptom földjén tegyék félre az ötödészt. A most következő hét bő esztendőben az egész termést gyűjtsék össze, a gabonát a fáraó rendelkezésére helyezték magtárba, hozzák a városokba és raktározzák el. A gabona szolgáljon majd készletül az országnak a hét ínséges esztendőben, amely majd rátör Egyiptom földjére. Így az ország nem megy tönkre az éhínség miatt.

[József találkozása testvéreivel]

Jákob hallotta, hogy Egyiptomban van gabona, ezért így szólt fiaihoz: „Mit késlekedtek még? Nézzétek, hallottam, hogy Egyiptomban van gabona. Menjetek oda és vegyetek gabonát, hogy életben maradjunk és ne haljunk meg.” József tíz testvére le is ment Egyiptomba gabonát vásárolni. Benjamins azonban, József öccsét Jákob nem küldte el bátyjaival, mert – úgymond – valami szerencsétlenség érhetné.

Így azok között, akik (Egyiptomba) jöttek, megérkeztek Izrael fiai is, hogy gabonát vásároljanak, mivel Kánaán* földjére is ránehezedett az ínség. József volt az úr az országban: ő adott el gabonát az országban az egész népnek. Amikor József bátyjai megérkeztek, földig meghajoltak előtte. József meglátta testvéreit, fölismerte őket, de úgy viselkedett, mint idegenekkel; keményen rájuk szólt és megkérdezte: – „Honnét jösztok?” – „Kánaán földjéről – felelték –, hogy gabonát vásároljunk.” József fölismerte testvéreit, de azok nem ismerték meg őt. József ekkor visszagondolt álmaira, amelyek róluk szóltak. Ezt mondta nekik: „Kémek vagytok, s csak azért jöttetek, hogy kikémléljétek az ország gyenge részeit.” Azok így válaszoltak: „Nem, urunk, hanem azért jöttünk szolgálid, hogy gabonát vásároljanak. Mindnyájan ugyanannak az embernek vagyunk fiai, becsületes emberek vagyunk, szolgálid nem kémek.” De ő ellenkezett: „Nem úgy, csak azért jöttetek, hogy az ország gyenge helyeit kikémléljétek.” Azok ezt válaszolták: „Szolgálid tizenketten vannak; ugyanannak a férfinak a fiai Kánaán földjén. A legfiatalabb atyánknál van, egy pedig már nem él.” József ezt felelte: „Mégis úgy van, ahogy én mondtam: kémek vagytok. A fáraó életére! Próbára kell tenni benneteket! Addig nem mehetek el innét, amíg legfiatalabb testvéretek el nem jön. Küldjétek haza egyet magatok közül, hogy hozza el az öcséteket. Ti többiek addig foglyok maradtok. Így vizsgáljuk ki állítástokat, hogy komolyan veszíték-e az igazságot. Ha nem – a fáraó életére! –, akkor kémek vagytok.” Azután három napig mindannyiukat őrizetben tartotta.

[...]

[József megismerteti magát]

Ekkor József a körülötte állók előtt nem tudta tovább visszatartani magát. Rájuk kiáltott: Menjetek ki mindnyájan! Így senki sem volt nála, amikor József fölfedte magát testvérei előtt. Olyan hangosan sírt, hogy az egyiptomiak mind hallották és a híre eljutott a fáraó házába is. József így szólt testvéreihez: „József vagyok! Él-e még atyám?” De testvérei nem tudtak felelni neki, annyira meglepődtek, ahogy ráismertek. József így szólt hozzájuk: „Gyertek hát közelebb hozzám!” Mikor közelebb mentek, ezt mondta: „József vagyok! A testvéretek, akit eladtatok Egyiptomba. De most ne nyugtalankodjatok, és ne tegyetek magatoknak szemrehányást amiatt, hogy eladtatok. Isten azért küldött előre engem, hogy megmentsen az életeteket. Már két éve pusztít az éhínség az országban, de még öt esztendő van hátra, hogy nem vetnek és nem aratnak. De Isten előre küldött engem, hogy megmentsen és életben tartsa

nemzetségeket a földön. Nem ti hoztatok engem ide, hanem Isten. A fáraó atyjává és házá-
nak urává tett, és én parancsolok Egyiptom egész földjén. Sietve térjetek hát vissza atyánkhöz
és mondjátok neki: Ezt üzeni a fiad, József: Isten engem Egyiptom egész földjének urává tett.
Gyere hozzám, ne késlekedj! Gósen* földjén fogsz lakni, közel leszel hozzám, te és fiad és
unokáid, nyájaddal, barmaiddal és minden vagyonoddal együtt. Én majd gondoskodom itt
ellátásodról, mert az ínség még öt évig tart. Nem fogsz elszegényedni sem te, sem házad és
semmi, ami a tied. Saját szemetekkel látjátok és öcsém, Benjamin is látja, hogy az én szám
szól hozzátok. Tehát vigyetek hírt atyámnak az én magas egyiptomi állásomról és mindarról,
amit láttatok, azután sietve hozzátok ide atyámat!”

Ezután nyakába borult öccsének, Benjaminsnak, és sírt. Benjamin is sírt az ő nyakában.
Azután megsókolta bátyjait is, sírt és megölelte őket. Testvérei pedig elbeszélgettek vele.

Szent István Társulat

Kivonulás könyve

[részletek]

[Az égő csipkebokor]

Mózes apósának, Jetrónak*, Midián papijának a juhait őrizte. Egyszer messzire behajtott
a juhokat a pusztába, és eljutott az Isten hegyéhez, a Hórebhez. Itt megjelent neki az Úr an-
gyala a tűz lángjában, egy égő csipkebokorban. Mikor odanézett, látta, hogy a bokor ég, de
nem ég el. Így szólt magában: „Odamegyek és megnézem ezt a különös jelenséget, hadd lás-
sam, miért nem ég el a csipkebokor.” Amikor az Úr látta, hogy vizsgálódva közeledik, az Isten
megszólította a csipkebokorból: „Mózes, Mózes!” „Itt vagyok” – felelte. Erre így szólt: „Ne
közelíts! Vedd le sarudat a lábadról, mert a hely, ahol állasz, szent föld.” Azután így folytatta:
„Én vagyok az Isten, atyáid Istene: Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene.” Erre Mózes
eltakarta arcát, mert félt Istenre tekinteni.

[Mózes küldetése]

Az Úr pedig így szólt: „Láttam Egyiptomban élő népem nyomorúságát és hallottam
a munkafelügyelőkre vonatkozó panaszát; igen, ismerem szenvedését. Azért szálltam le,
hogy kiszabadítsam az egyiptomiak hatalmából, és hogy kivezessek arról a földről egy
szép, tágas országba, egy tejjel-mézrel folyó országba, a kánaániak, a hettiták, az amoriták,
a periziták, a hivviták és a jebuziták* területére. Most tehát Izrael fiainak a kiáltása felha-
tott hozzám, és láttam a gyötrelmet is, amellyel az egyiptomiak kínozzák őket. Ezért menj,
elküldelek a fáraóhoz, hogy népemet, Izrael fiait kivezessed Egyiptomból.” Mózes így szólt
Istenhez: „Ki vagyok én, hogy a fáraóhoz menjek és Izrael fiait kivezessek Egyiptomból?”
Isten ezt válaszolta: „Veled leszek, s ez lesz a jel, amelyről felismered, hogy küldetésed tő-
lem van... Ha majd kivezeted a népet Egyiptomból, ezen a hegyen mutattok be áldozatot
Isteneteknek.”

[Isten nevének kinyilvánítása]

Mózes ezt mondta Istennek: „Ha megérkezem Izrael fiaihoz és így szólok hozzájuk: Atyáitok Istene küldött, akkor majd megkérdezik: Mi a neve? – mit feleljek erre?” Isten ezt válaszolta: „Én vagyok, aki vagyok.” Azután folytatta: „Így beszélj Izrael fiaihoz: Aki van, az küldött engem hozzátok.” Azután még ezt mondta Isten Mózesnek: „Jahve, atyáitok Istene, Ábrahám Istene, Izsák* Istene, Jákob* Istene küldött hozzátok. Ez az én nevem minden időkre, s így kell neveznetek nemzedékről nemzedékre.”

[...]

[A húsvéti bárány]

Az Úr így szólt Mózeshez és Áronhoz* Egyiptomban: „Ez a hónap legyen számotokra a kezdő hónap: ez legyen az év első hónapja. Hirdesd ki Izrael egész közösségének: a hónap tizedik napján mindenki szerezzen egy bárányt családonként, egy bárányt házanként. De ha a család kicsi egy bárányhoz, akkor a személyek számának megfelelően a szomszédos családdal együtt vegyen egyet. Aszerint számoljátok a meghívottakat, hogy ki-ki mennyit eszik. Az állat legyen hibátlan, hím és egyéves. Vehettek bárányt vagy kecskét. Tartsátok a hónap tizennegyedik napjáig. Akkor Izrael közösségének egész gyülekezete a két este között vágja le. Vegyenek a véreből és kenjenek belőle annak a háznak a két ajtófélfájára és szemöldökfájára, amelyben elköltik. A húsát – tűzön megsütve – még akkor éjszaka egyék meg. Kovásztalan kenyérral és keserű salátával fogyasszák el. Ne egyetek meg belőle semmit nyersen vagy vízben megfőzve, hanem csak tűzön sütve, a fejével, a lábával és belső részeivel együtt. Semmit ne tegyetek el belőle másnap reggelre. Ami másnapra megmarad, azt tűzön égessétek el. Így fogyasszátok: a derekatok felővezve, saru a lábatokon, bot a kezetekben. Sietve egyétek, mert ez az Úr átvonulása. Én végigvonulok azon az éjszakán Egyiptomon, és megölök minden elsőszülöttet Egyiptomban: embert és állatot, s ítéletet tartok Egyiptom minden istene fölött, én, az Úr. A vért használjátok annak a háznak a megjelölésére, amelyben laktok. Ha látom a vért, kihagyok benneteket. Titeket nem ér a megsemmisítő csapás, amellyel Egyiptomot megverem. Ez a nap legyen számotokra emléknap, és üljétek meg úgy, mint az Úr ünnepét. Nemzedékről nemzedékre tegyétek meg ünnepnapnak mindörökre.”

[...]

[Az egyiptomiak üldözik Izraelt]

Amikor Egyiptom királyát értesítették, hogy a nép elmenekült, a fáraónak és hivatalnokainak magatartása megváltozott a nép iránt. Ezt mondták: „Mit tettünk? Elengedtük Izraelt, hogy ne szolgáljon nekünk.” A fáraó befogatott harci szekérébe és mozgósította seregét. Vett hatszáz válogatott harci szekeret, az egyiptomiak többi harci szekerét, mindegyiket kiváló katonákkal. Az Úr megkeményítette a fáraónak, Egyiptom királyának a szívét, s az üldözőbe vette Izrael fiait, akik felemelt kézzel vonultak ki. Az egyiptomiak utánuk mentek és elérték őket, amikor a tengerparton, Pi-Hachirotnál*, Baal-Cefonnal* szemben táboroztak: ott volt a fáraó minden lóva, szekerei, lovai és serege. Amikor a fáraó közeledett, Izrael fiai felnéztek és látták, hogy az egyiptomiak üldözik őket. Erre Izrael fiai nagyon megijedtek és hangosan kiáltottak az Úr-

hoz. Mózesnek pedig ezt mondták: „Nem voltak sírok Egyiptomban, hogy idehoztál bennünket a pusztába meghalni? Milyen szolgálatot tettél nekünk azzal, hogy kivezettél Egyiptomból? Nem mondtuk neked már Egyiptomban is, hagyd minket békében, hadd szolgáljunk az egyiptomiaknak? Valóban jobb lett volna az egyiptomiaknak szolgálni, mint itt a pusztában meghalni.” Mózes így válaszolt a népnek: „Ne féljete, legyetek erősek, és meglátjátok az Úr segítségét, amelyet ma nyújt nektek. Mert ahogy ma látjátok az egyiptomiakat, soha többé nem fogjátok látni őket. Az Úr harcol majd értetek, s nektek nem lesz semmi dolgotok.”

[Átvonulás a Sás-tengeren*]

Az Úr így szólt Mózeshez: „Miért kiáltasz hozzám? Parancsold meg Izrael fiainak, hogy induljanak. Te pedig emeld fel botodat, nyújtsd ki kezéd a tenger fölé és válaszd ketté, hogy Izrael fiai száraz lábbal átmelessenek rajta. Én azonban megkeményítem a fáraó szívét, ezért utánatok fut, s akkor majd megmutatom dicsőségemet a fáraón, egész seregén, harci szekerein és lovasain. Az egyiptomiak megtudják, hogy én vagyok az Úr, ha majd megmutatom dicsőségemet a fáraón, a szekerein és a lovasain.” Akkor az Isten angyala, aki az izraeliták csapata előtt járt, megváltoztatta helyét és mögéjük vonult. A felhőoszlop eljött előlük, mögöttük ereszkedett le, s az egyiptomiak serege és az izraeliták* tábora között helyezkedett el. A felhő sötét maradt, s az éjszaka elmúlt anélkül, hogy a két sereg közeledett volna egymáshoz. Mózes ekkor kinyújtotta kezét a tenger fölé. Az Úr egész éjjel tartó erős keleti széllel visszazórtotta a tengert és kiszárította. A víz kettévált, és Izrael fiai a száraz tengerfenéken vonultak át, miközben a víz jobb és bal felől úgy állt, mint a fal. Az egyiptomiak utánuk vetették magukat, a fáraó minden lova, szekere és lovasa utánuk ment a tengerbe. A reggeli őrég idején az Úr a tűz- és felhőoszlopból rátekintett az egyiptomiak seregére és megzavarta. Akadályozta a szekerek kerekét, ezért csak bajjal jutottak előre. Az egyiptomiak kiabálni kezdtek: „Meneküljünk Izrael fiai elől, mivel Jahve harcol értük az egyiptomiak ellen.” Az Úr pedig így szólt Mózeshez: „Nyújtsd ki kezéd a tenger fölé, hogy a víz visszazúduljon az egyiptomiakra, szekereikre és lovasaikra.” Mózes kinyújtotta kezét a tenger fölé. Erre a víz napkeltekor visszarámolt régi helyére, amikor az egyiptomiak éppen arra menekültek. Az Úr besodorta őket a habok középebe. A víz visszaömlött, és ellepte a szekereket, a lovasokat és a fáraó egész népét, amely utánuk behatolt a tengerbe. Senki sem maradt életben közülük. Izrael fiai azonban száraz talajon mentek át a tengeren, miközben a víz tőlük jobbra és balra úgy állt, mint a fal. Így mentette meg az Úr azon a napon Izrael fiait az egyiptomiak hatalmától. Az izraeliták látták az egyiptomiakat holtan feküdni a tenger partján. Izrael fiai tanúi voltak a nagy tettnek, amelyet az Úr az egyiptomiakon véghezvitt. A népet félelem töltötte el az Úr színe előtt, de bízott az Úrban és Mózesben, az ő szolgájában.

[A Tízparancsolat]

Az Úr ezeket jelentette ki: „Én vagyok az Úr, a te Istened, én hoztalak ki Egyiptom földjéről, a szolgáság házából. Senki mást ne tekints Istennek, csak engem. Ne csinálj magadnak faragott képet vagy hasonmást arról, ami fent van az égben, vagy lent a földön, vagy a vizekben a föld alatt. Ne borulj le ilyen képek előtt és ne tiszteld őket, mert én, az Úr, a te Istened féltékeny Isten vagyok. Azoknak a vétkét, akik gyűlölnék engem, megtorlom fiaikon, unokáikon

és dédunokáikon. De ezredízig irgalmasságot gyakorlok azokkal, akik szeretnek és megtartják parancsaimat. Uradnak, Istenednek a nevét ne vedd hiába, mert az Úr nem hagyja büntetlenül azt, aki a nevét hiába veszi. Gondolj a szombatra és szenteld meg. Hat napig dolgozzál és végezd minden munkádat. A hetedik nap azonban az Úrnak, a te Istenednek a pihenő napja, ezért semmiféle munkát nem szabad végezned, sem neked, sem fiadnak, sem lányodnak, sem szolgálóknak, sem szolgálólányodnak, sem állatodnak, sem a kapuidon belül tartózkodó idegennek. Az Úr ugyanis hat nap alatt teremtette az eget és a földet, a tengert és mindent, ami bennük van; a hetedik napon azonban megpihent. Az Úr a hetedik napot megáldotta és megszentelte. Tiszteld apádat és anyádat, hogy sokáig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad neked. Ne ölj. Ne törj házasságot. Ne lopj. Ne tégy hamis tanúságot embertársad ellen. Ne kívánd el embertársad házáat, ne kívánd el embertársad feleségét, sem szolgálóját, sem szolgálólányát, sem szarvasmarháját, sem szamarát, sem más egyebet, ami az övé.”

Szent István Társulat

Zsoltárok* könyve

[23. zsoltár]

(Dávid* zsoltára.) Az Úr az én pásztorom, nem szenvedek hiányt, zöldellő réteken legeltet. A nyugalom vizéhez terel és felüdíti lelkemet. Az igaz úton vezérel, nevéhez híven. Ha sötét völgyben járok is, nem félek a bajtól, hisz te velem vagy. Botod, pásztorbotod biztonságot ad. Számomra asztalt terítettél, ellenségeimnek szeme láttára. Fejemet megkented olajjal, s a poharam színültig töltötted. Kegyelmed és jóságod vezet életemnek minden napján, s az Úr házában lakhatom örök időken át.

[42. zsoltár]

(A karvezetőnek – Korach fiainak* tanítókölteménye.) Ahogy a szarvasünő a forrás vizére kívánczik, úgy vágyakozik a lelkem utánad, Uram. Lelkem szomjazik az Isten után, az élő Isten után. Mikor mehetek már, hogy lássam Isten arcát? Könny a kenyerem nappal és éjjel, ha naponta mondják: „Hol marad Istened?” A szívem megdobbán, ha arra gondolok, hogyan vonultam be a fönséges sátorba, az Úr házába, ujjongás és énekszó közepette a vidám ünnepi közösséggel. Lelkem, miért vagy szomorú és miért háborogsz? Remélj az Úrban és majd újra dicsőítem, mint arcom felderítőjét és Istenemet! A lelkem roskadozik, amikor a Jordán földjén a Hermon felől rád gondolok, te kicsi hegy. Örvény hívja az örvényt vizeid zuhogásában, s minden örvényed és hullámod rám zúdul. Nappal az Úr adja kegyelmét és éjjel neki énekelek, áldom éltető Istenemet. Így szólok Istenhez: Sziklám vagy, miért feledkeztél meg rólam? Miért kell szomorúan járnom, ellenségtől szorongatva? A velőmbé hatol, ha ellenségeim gúnyolódnak, ha naponta mondják: „Hol maradt Istened?” De miért vagy szomorú, lelkem, és miért háborogsz? Remélj Istenben és majd újra dicsőítem, mint arcom felderítőjét és Istenemet!

Szent István Társulat

Királyok könyve 1.

[Salamon* bölcs ítélete]

Abban az időben elment két parázna nő a királyhoz, és elébe járult. Az egyik nő ezt mondta: Kérlek, uram, én ezzel a nővel egy házban lakom, és én ott szültem nála abban a házban. Három nappal azután, hogy szültem, ez a nő is megszült. Csak magunk voltunk a házban, nem volt velünk senki idegen; kettőnkön kívül senki sem volt a házban. De egy éjjel meghalt ennek a nőnek a fia, mert ráfeküdt. Fölkelt erre éjfélkor, elvette mellőlem a fiamat, amíg a te szolgálóleányod aludt, és a keblére fektette, az ő halott fiát pedig az én keblemre fektette. Amikor reggel fölkeltem, hogy megszoztassam a fiamat, láttam, hogy halott. De amikor reggel jól megnéztem, kiderült, hogy nem az a fiú volt, akit én szültem. Ekkor a másik nő ezt mondta: Nem úgy van! Az én fiam él, a te fiad az, aki meghalt! Amaz viszont ezt mondta: Nem igaz! A te fiad halt meg, és az én fiam az, aki él! Így vitatkoztak a király előtt. Akkor ezt mondta a király: Ez azt állítja: az én fiam él, a te fiad halt meg. Amaz meg ezt mondja: nem igaz, a te fiad halt meg, és az én fiam az, aki él. Hozzatok hát ide egy kardot! – mondta a király. Oda is hoztak egy kardot a királynak, a király pedig megparancsolta: Vágjátok ketté az élő gyermeket, és adjátok oda egyik felét az egyiknek, másik felét a másiknak! Ekkor azt mondta az élő gyermek anyja a királynak, mivel megesett a szíve a fián: Kérlek, uram, adjátok neki inkább az élő gyermeket, csak meg ne öljétek! A másik azonban ezt mondta: Ne legyen se az enyém, se a tiéd, vágjátok ketté! Ekkor megszólalt a király, és ezt mondta: Adjátok annak az élő gyermeket, és ne öljétek meg, mert ő az anyja! Egész Izráel meghallotta ezt az ítéletet, amelyet a király hozott, és félelemmel tekintettek a királyra, mert látták, hogy isteni bölcsesség van benne, és azzal szolgáltat igazságot.

[A szövetség ládáját* a templomba viszik]

Akkor összegyűjtötte Salamon Izráel véneit és minden törzsfőjét, Izráel fainak családfeleit magához Jeruzsálembé, hogy elvigyék az Úr szövetségládáját Dávid városából, azaz Sionból. Összegyülekeztek tehát Salamon királyhoz mindezek az izráéli férfiak étáním havában, azaz a hetedik hónapban, az ünnepen. Amikor Izráel vénei mind megérkeztek, a papok fölemelték a ládát, és föl vitték az Úr ládáját meg a kijelentés sátrát és a szentély egész fölszerelését, amely a sátorban volt. A papok és a lévíták vitték azokat. Salamon király és Izráel egész közössége, amely megjelent nála, ott állt vele együtt a láda előtt. Olyan sok juhott és marhát áldoztak, hogy sem megszámolni, de még csak megbecsülni sem lehetett azokat. Azután bevitték a papok az Úr szövetségládáját a helyére, a templom legbelső részébe, a szentek szentjébe, a kerúbok szárnyai alá. A kerúbok* ugyanis kiterjesztették szárnyaikat a láda helye fölé, és betakarták a kerúbok fölülről a ládát és annak rúdait. A rudak olyan hosszúak voltak, hogy a rudak végei láthatók voltak a szentek szentje előtt levő szentélyből, de kívülről nem látszóttak. Ott vannak még ma is. Nem volt a ládában más, csak a két kőtábla, amelyeket Mózes tett bele a Hórebbe, amikor az Úr szövetséget kötött Izráel fiaival, miután kijöttek Egyiptomból. Amikor a papok kijöttek a szentélyből, felhő töltötte be az Úr házát, úgyhogy a papok a felhő miatt nem tudtak odaállni, hogy szolgálatukat végezzék, mert az Úr dicsősége betöltötte az Úr házát.

~ A Prédikátor könyve ~

[Első fejezet]

[A Prédikátornak*, Dávid fiának, Jeruzsálem királyának szavai]

»Minden hiúság, mondja a Prédikátor,
csupa hiúság, minden csak hiúság!

Mi haszna az embernek minden vesződségéből,
amellyel bajlódik a nap alatt?«

Nemzedék elmúlik és nemzedék érkezik,
a föld pedig mindig megmarad.

A nap felkel és lenyugszik,
majd visszasiet helyére, s ott újra felkel.

Dél felé kerül, majd északra fordul,
mindent bejárva körben kering a szél,
és visszatér körforgásában.

A folyók mind a tengerbe ömlenek,
s a tenger mégsem árad meg,
a helyre, ahonnan a folyók elindulnak,
visszatérnek, hogy újra folyjanak.

A dolgok megannyian fárasztanak,
úgyhogy az ember szóval ki sem tudja mondani.
A szem nem tud jóllakni látással,
s a fül nem tud betelni hallással.

Mi az, ami volt? Ugyanaz, mint ami lesz.
Mi az, ami történt? Ugyanaz, mint ami ezután is történik,

és semmi sem új a nap alatt.
Senki sem mondhatja: »Íme, ez új!«
Mert megvolt az már azokban az időkben,
amelyek előttünk elmúltak.

Nem gondolnak az emberek az elmúltakra,
s a jövőre sem gondolnak majd,
akik még később lesznek.

Jónás* könyve

[Jónás szembeszegül az isteni paranccsal]

Az Úr szózatot intézett Jónáshoz, Amittai fiához: „Kelj útra, menj el Ninivébe, a nagy városba! Hirdesd neki, hogy gonoszsága színem elé jutott.” Jónás el is indult, de azért, hogy Tarsisba* meneküljön az Úr színe elől. Lement Jaffába, és talált is egy hajót, amely Tarsisba készült. Megfizette az útiköltséget, és beszállt, hogy elmenjen velük Tarsisba az Úr színe elől. Az Úr azonban nagy szelet támasztott a tengeren. Hatalmas vihar támadt a tengeren. A hajó már-már összezúzódot. A hajósok megrémültek, és isteneikhez imádkoztak. A hajó rakományát mind a tengerbe dobálták, csak hogy könnyítsenek rajta. Jónás lement a hajó aljába, és mélyen elaludt. A hajóskapitány megszólította: „Miért alszol? Kelj fel, és imádkozz Istenhez! Talán megemlékezik rólunk, s nem kell elvesznünk!” Majd így szóltak egymáshoz: „Vessünk sorsot, hogy megtudjuk, ki miatt ért bennünket ez a veszedelem!” Sorsot vetettek, és a sors Jónásra esett. Erre megkérdezték tőle: „Kérünk, mondd el nekünk, miért tört ránk ez a szerencsétlenség? Mi a foglalkozásod, honnan jöttél, hol a hazád, melyik néphez tartozol?” Így felelt: „Héber vagyok, az Urat, az eget Istenét tisztetem, aki a tengert és a földet teremtette.” Nagy félelem fogta el az embereket. Megkérdezték tőle: „Miért tetted ezt?” Az emberek ugyanis megtudták, hogy az Úr színe elől menekül, mert elbeszélte nekik. Aztán megkérdezték tőle: „Mit tegyünk veled, hogy a tenger lecsendesedjék?” Mert a tenger még mindig zúgott és háborgott. Azt felelte nekik: „Fogjatok meg, és vessetek a tengerbe, akkor lecsendesedik a tenger. Tudom ugyanis, hogy miattam tört rátok ez a hatalmas vihar.” A férfiak evezni próbáltak, hogy visszatérjenek a szárazföldre, de nem sikerült, mert a tenger zúgott és háborgott. Erre az Úrhoz kiáltottak: „Kérünk, Urunk, ne vesszünk el e miatt az ember miatt! Ne szálljon ránk igaz ember vére! Hisz te vagy az Úr, aki úgy tettél, amint neked tetszett!” Aztán megfogták Jónást, és a tengerbe vetették. A tengernek azonnal megszűnt a háborgása. Az embereket elfogta az Úrtól való félelem. Áldozatot mutattak be az Úrnak, fogadalmi ajándékokat szenteltek neki.

Az Úr odarendelt egy nagy halat, hogy nyelje el Jónást. Jónás három nap és három éjjel a hal gyomrában volt. A hal gyomrában Jónás így imádkozott az Úrhoz: Szorongatásomban az Úrhoz folyamodtam, és ő meghallgatott; az alvilág gyomrából kiáltottam, és ő meghallotta hangomat. A mélybe vetettél, a tenger mélyére, körülvevett az áradat; örvényeid és hullámaid összecsaptak fölöttem. Így szóltam: Elvetettél színed elől. Bárcsak meglátnám még szent templomodat! A vizek torkomig hatoltak, körülvevett a mélység, hínár borítja fejemet a hegyek tövében. Leszálltam a föld alatti országba, a régmúlt idők népei közé, de kimentetted a pusztulásból életemet, Uram, én Istenem! Amikor elcsüggedt a lelkem, az Úrra emlékeztem, és imám eljutott színed elé, szent templomodba. Akik mihaszna (bálványokat) szolgálnak, elfordulnak az irgalmasságtól. Én azonban a dicséret szavát mutatom be neked áldozatul; teljesítem, amit fogadtam, mert az Úrtól jön a szabadulás. Az Úr szólt a halnak, és az kivetette Jónást a szárazra.

Az Úr másodszor is szólt Jónáshoz: „Kelj fel, menj el Ninivébe*, a nagy városba, és hirdesd azt, amit majd mondok neked!” Jónás fölkelt és elment Ninivébe az Úr parancsa szerint. Ninive nagy város volt, három napba telt, míg az ember végigment rajta. Jónás bement a városba, egynapi járásnyira, és hirdetni kezdte: „Még negyven nap, és Ninive elpusztul!” Ninive

lakói hittek az Istennek. Böjtöt hirdettek, nagyok és kicsik egyaránt zsákruhát öltöttek. Amikor a szózat eljutott Ninive királyához, ő is leszállt trónjáról, levetette palástját, és zsákruhába öltözve hamuba ült. Aztán a király és a főemberek parancsára kihirdették és elrendelték Ninivében: „Ember és állat, ökör és juh semmit se egyék, ne legeljen, és vizet se igyék. Öltösn zsákruhát ember és állat, és harsány hangon könyörögjön az Istenhez. Mindenki hagyja el gonosz útjait és a rosszat, amit a keze végbevitt. Ki tudja, hátha irgalmas lesz és újra megbocsát az Isten, lecsillapul izzó haragja, és nem kell elvesznünk!” Amikor Isten látta, hogy letérnek gonosz útjaikról, megbánta a rosszat, amivel fenyegette őket, és nem tette meg.

Szent István Társulat

KÖLCSEY FERENC*

(1790–1838)

Vanitatum vanitas*

Itt az írás, forgassátok

Érett ésszel, józanon,
S benne feltalálhatjátok
Mit tanít bölcs Salamon:
Miképp széles e világon
Minden épül hitványságon,
Nyár és harmat, tél és hó
Mind csak hiábavaló!

Földünk egy kis hangyafészek,

Egy perchozta tűnemény;
A villám és dörgő vészek
Csak méhdongás, s bolygó fény;
A történet röpülése
Csak egy sóhajtás lengése;
Pára minden pompa s ék:
Egy ezred egy buborék.

Sándor* csillogó pályája,

Nyúl vadászat, özfutás;
Etele* dúló csordája
Patkánycsoport, folt darázs;
Mátyás dicső csatázási,
Napoleon hódítási,
S waterlooi diadal:
Mind csak kakasviadal.

A virtus* nagy tüneményi

Gőz, mit hagymáz lehele;
A kebel lángérményi*
Vértolulás s kínjele;
A vég, melyet Sokrat* ére,
Catonak* kihulló vére,
S Zrínyi Miklós szent pora
Egy bohóság láncsora.

És ti bölcsek, mit hozátok

Ami volna szép s jeles?
Mámor bírta koponyátok,
Plato* s Aristoteles.
Bölcselkedő oktalanság,
Rendbe fűzött tudatlanság,
Kártyavár s légállítvány
Mindenféle tudomány.

Demosthén* dörgő nyelvével

Szitkozódó halkufár*;
Xenofon* mézbeszédével
Rokka közt mesére vár;
Pindár* égi szárnyalása
Forró hideg dadogása;
S Phidias* amit farag,
Berovátkolt kődarab.

Mi az élet tűzfolyása?

Hulló szikra melege.
A szenvedelmek zúgása?
Lepkeszárny fergetege.
Kezdet és vég egymást éri,
És az élet hű vezéri,
Hit s remény a szűk pályán,
Tarka párák s szivárvány.

Holdvilág csak boldogságunk;

Füst a balsors, mely elszáll;
Gyertyaláng egész világunk;
Egy fúvlat a halál.
Vársz hírt s halhatatlanságot?
Illat az, mely tölt virágot,
És a rózsát, ha elhúll,
Még egy perccel éli túl.

Hát ne gondolj e világgal,
 Bölcs az, mindent ki megvet,
 Sorssal, virtussal, nagysággal
 Tudományt, hírt s életet.
 Légy, mint szikla rendületlen,
 Tompa, nyugodt, érzetlen,
 S kedv emel vagy bú temet,
 Szépnek s rútnak húnnyj szemet.

Mert mozogjon avagy álljon
 E parányi föld veled,
 Lengjen fényben, vagy homályon
 Hold és nap fejünk felett,
 Bárminő színben jelentse
 Jöttét a vándor szerencse,
 Sem nem rossz az, sem nem jó:
 Mind csak hiábavaló!

THOMAS MANN* (1875–1955)

József és testvérei [részletek]

Amikor pedig harminc és hét napot ültek itt, és József, mint minden reggel, megjelent, hogy éjszakai nyugodalmuk felől érdeklődjék s parancsaikat várja, az urakat olyan kedélyállapotban találta, amely egyszerre volt izgatottnak, nyomottnak és ingerültnek nevezhető. [...]

Álmodtak éjszaka, felelték József részvevő kérdésére, ugyanakkor mindketten, de mind-egyik a maga külön álmát; s álmuk a megszólalásig eleven, nagy hatású, felejthetetlen volt, s egészen különös ízt hagyott lelkükben; igazi jelképalom volt mindkettő, homlokukon az „Érts meg jól” jelével, s szinte kiáltottak értelmezésért. [...]

József meghallgatta őket, és ajakát kissé előretolta:

– Urak – mondotta –, ha kezdetnek vigasztaló számotokra, hogy szomorúságotokban valaki veletek érez, akkor bennem ilyenre találtok. Ezenfelül azonban mindenesetre segíthetnék a hiányon, amely benneteket sért és nyomaszt. Inasnak és gondozónak vagyok mellétek rendelve és úgyszólván mindenesnek, végül is miért ne szolgáljalak ki benneteket álmaitek terén is? Nem vagyok egészen járatlan ezen a területen, sőt azzal dicsekedhetem, hogy az álmokkal bizonyos családi viszonyban állok; ne gondoljátok, hogy a szó helytelen, ellenkezőleg, találó, mert családomban és nemzetségemben mindenkor sokat és példázatosan álmodtak. Atyám, a pásztor király egy meghatározott helyen, útközben elsőrangú álmodót látott, mely örökre méltóságossá színezte lényét, s amelynek elbeszélését hallani tőle rendkívüli élvezet volt. S magamnak is előző életemben oly sok közöm volt álmokkal, hogy fivéreim között gúnynevet kaptam, amely jóindulatúan célzott erre a sajátosságomra. Már gyakorlatot szerzettetek abban, hogy kevéssel beérjétek, mi lenne, ha beérnétek velem, és álmodokat elbeszelnétek nekem, hogy megkísérleljem értelmezésüket?

– No, igen! – mondták. – Szép, szép. Barátságos ifjú vagy és csinos, sőt szép szemekkel oly fátyolosan tudsz a távolba nézni, mikor álmokról beszélsz, hogy csaknem elhisszük képességedet megsegítésünkre. De mindenesetre mégiscsak más álmodni és álmokat értelmezni!

– Ne mondjátok ezt – felelte József. – Ne mondjátok ezt csak úgy! Az álmodás lehet kerek egész, amelyben álom és értelmezés összetartozik, s az álmodó és értelmező csak látszólag kettő és fölcserélhetetlen, valójában azonban fölcserélhető, s mondhatni egy és ugyanaz, mert együtt alkotják az egészet. Aki álmodik, az értelmez is, és aki értelmezni akar, annak előbb álmodnia kell. Ti a felesleges munkamegosztás fényűző körülményei közt éltetek, kegyelmes uraim, te, kenyér hercege és te, főpohárnok, úgyhogy ti álmodtatok, az értelmezést pedig háziprófétáitokra bízátok. Alapjában és természet szerint azonban mindenki álmának megfejtője, és csak eleganciából szolgáltatja ki magát megfejtéssel. Én elárulom nektek az álmodás titkát: az értelmezés előbbi, mint az álom, és mi már értelmezésből álmodunk. Különböznél, hogyan lehetne, hogy az ember rögtön tudja, ha az értelmező hamisan értelmez, és így kiált: „Hordd el magad, kontár! Másik álmofejtőt akarok, aki igazságot fejt álmomból!” Nohát, kíséreljétek meg velem, és ha kontárkodom, és nem a saját tudomásotok szerint értelmezek, kergessetek el szégyennel és gyalázzal!

– Én nem mesélem el – mondta a főszűz. – Jobbhoz vagyok szokva, és inkább, mint mindenben, ebben is nélkülözök, semhogy hívatlant fogadjak el értelmezőmnek!

– Én elmesélem – mondta a pohárnok. – [...] Mert úgy rémlett, mintha Fáraóval szőlőskertjében lettem volna, és szőlőskertjének íves lugasában, ahol uram pihent. S előttem egy szőlőtő állt, még most is látom, különös szőlőtő volt, s rajta három szál vessző. Érts meg: zöldellt, és emberkézszerű levelei voltak, de noha a lugasban már mindenütt fürtök csüngtek, ez még nem hozott virágot és gyümölcsöt, hanem csak szemem láttára, álmomban. Mégpedig így: szemem előtt nőtt s virágozni kezdett, kedves virágnyalábot dugva ki lombja közt, és három vesszeje fürtöket hajtott, amelyek szemlátomást szélesebben értek, és bíbor bogyóik feszültek, mint orcáim, és duzzadtak, mint körös-körül egy sem. Ekkor megörültem, és jobb kezemmel szakítottam a fürtökből, mert a balban Fáraó poharát tartottam, amely félig telve volt lehűtött vízzel. Érzéssel facsartam ebbe a bogyók levét, miközben, úgy hiszem, arra emlékeztem, hogy te, ifjú néha egy kevés szőlőlevet facsartál vizünkbe, ha bort parancsoltunk, s aztán a poharat Fáraó kezébe adtam. És ez volt minden – fejezte be csüggedten, csalódva tulajdon szavaiban.

– És ez nem kevés – felelte József, fölnyitva szemét, amelyet csukva tartott, mialatt készleges füllel figyelt. – Ott volt a pohár, és tiszta víz volt benne, és te saját kezűleg facsartad belé a háromvesszős tőke bogyóinak nedvét, és odanyújtottad a koronák urának. Tiszta volt, amit adtál, és nem voltak legyek benne. Értelmezzem?

– Igen, értelmezd! – kiáltotta amaz. – Alig várom!

– Íme a megfejtés – szökött József. – Három vessző: három nap. Három nap múlva tiéd lesz az élet vize, és Fáraó fölemeli fejedet, és leveszi rólad csúfnevedet, úgyhogy „Igaz Thébében” lesz a neved, mint azelőtt, s visszahelyez hivatalodba, hogy a poharat kézbe add az előbbi tisztod szerint, amikor pohárnoka voltál. És ez minden.

– Kitűnő! – kiáltotta a kövér. – Ez kedves, kitűnő, példás értelmezés, soha életemben így még ki nem szolgáltak, és te, kedves ifjú, kimondhatatlan szolgálatot tettél velem lelkemnek. Három vessző: három nap! Milyen kereken kimondtad, te okos!... És ismét „Igaz Thébében”,

és az előbbi tisztem szerint, és megint Fáraó barátja! Köszönöm neked, drágaságom, köszönöm, nagyon köszönöm.

És csak ült és sírt örömeiben.

József pedig így szólt hozzá:

– [...] Említs meg Fáraó előtt, és figyelmeztess, hogy itt ülök pusztá félreccsavarás folytán, és emelj szót értem, hogy vezessen ki kegyelmesen ebből a tömlöcből, ahol nem szívesen vagyok. [...]

– Hogyne, hogyne, természetesen! – kiáltott a kövér. – Megígérem neked, hogy a legelső alkalommal megemlítelek, ha ismét Fáraó előtt állok, és megemlítelek újra és újra, ha szelleme nem fogadja be szavam azonnal! [...]

– Úgy látszik – mondta a hosszú –, itt egészen feledésbe merül, hogy én is álmodtam. Nem tudtam, héber, hogy ilyen ügyes értelmező vagy, különben nem utasítottam volna el kiségitő szolgálatodat. Most már hajlandó vagyok, hogy elmeséljem álmomat, amennyire ez szavakba foglalható, te pedig értelmezd. Készülj föl, és halld!

– Hallom – felelte József.

– Amit álmodtam – kezdte a sütőmester –, ez volt, a következő. Azt álmodtam... no nézd, milyen tréfásan történt álmomban, mert hogy kerülhetek ilyen helyzetbe én, Menfe hercege, aki valóságosan sohasem dugja fejét a sütőkemencébe, hogyan illik hozzám, hogy mint holmi pékinas és mint kifli- és pereckihordó... no de mindegy, lám, álmomban csak mentem, és fejemen három süteményeskosarat vittem, egyiket a másik fölött, olyan laposakat, szépen egymásba rakva, s mindegyik meg volt töltve mindenféle péksüteménnyel a palota pékműhelyéből, s a legfelsőben szabadon heverték a Fáraónak sült étkek, a lepények és perecek. Akkor madarak jöttek szárnyaló szárnyal, karmukat hátrahúzza röptükben, előrenyújtott nyakkal és düledő szemmel, és károgtak. És ezek a madarak szemtelenül lecsaptak, és megvámolták a fejemen levő ételt. Szabad kezemet föl akartam emelni s azzal legyezni a kosarak fölött, hogy elijeszem a csürhét, de nem sikerült, kezem bénultan csüggött alá. És ők belevagdostak, és körülöttem köröztek, s átható, rohadt madárszaguk volt... – Itt a pék szokása szerint megijedt, elsápadt, és mosolyogni próbált kellemetlen szájszögletével. – Azaz – mondotta –, azért nem kell sem a madarakat és büzüket, sem csőrüket és düledt szemüket túlságosan ocsmánynak képzelned. Éppolyan madarak voltak, mint a többi, és ha azt mondtam: belevagdostak – nem emlékszem pontosan, hogy ezt mondtam-e, de meglehet –, az csak kissé elevenebben választott szó volt, hogy álmomat érzékeltessem. Csipkedtek, kellett volna mondanom. A madarak beleszipkedtek a kosaramba, mert nyilván azt gondolták, őket akarom etetni, hiszen a legfelső kosár a fejemen nem volt befedve és nem volt kendővel letakarva... röviden, minden nagyon természetesen játszódott le ebben az álmomban, azzal a kivétellel, hogy én, Menfe hercege személyesen vittem fejemen a péksüteményt, és mindenesetre még azzal, hogy nem sikerült legyezniem, de talán nem is akartam, mert tetszettek nekem a vendégeskedő madarak. És ez volt minden.

– Most értelmezzem? – kérdezte József.

– Ahogy tetszik – felelte a sütő.

– Három kosár – szólt József – három nap. Harmadnap múlva Fáraó kivezet ebből a házból, és fölemeli a te fejedet, amennyiben fára szöveg és karóra, amely egyenesen áll ott, és a te húsdodat leeszik rólad a madarak. És, sajnos, ez minden.

[...]

Így beszélt Jákób fia az urakhoz. Három nap múltán pedig, miután álmukat értelmezte, elszállították őket a tömlőcből, s mindkettőnek feje fölemeltetett, a pohárnoké dicsőségre, a sütőé gyalázatra, mert keresztfára szögezték. A pohárnok pedig tökéletesen elfelejtette Józsefet, mert nem szeretett a tömlőre gondolni, és ennél fogva őrá sem.

Sárközi György fordítása

ÚJSZÖVETSÉG

Máté evangéliuma*

[részletek]

[Jézus Krisztus születése]

Jézus Krisztus születése pedig így történt: Mikor anyja, Mária már jegyese volt Józsefnek, de még nem keltek egybe, kitűnt, hogy áldott állapotban van a Szentlélektől. Férje, József, aki igaz ember volt, és nem akarta őt szegyenbe hozni, elhatározta, hogy titokban elbocsátja. Amikor azonban ezt végiggondolta magában, íme, az Úr anyala megjelent neki álmában, és ezt mondta: József, Dávid fia, ne félj feleségül venni Máriát, mert ami benne fogant, az a Szentlélektől van. Fiút fog szülni, te pedig majd Jézusnak nevezed, mert ő fogja megszabadítani népét bűneiből. Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr mondott a próféta által: „Íme, a szűz fogan méhében, és fiút szül, és Immánuélnak nevezik majd” – ami azt jelenti: Velünk az Isten. József pedig, amikor felébredt álmából, úgy tett, ahogyan az Úr anyala parancsolta neki, és feleségül vette őt, de nem érintette addig, amíg meg nem szülte fiát, akit Jézusnak nevezett el.

[Jézus megkeresztelése]

Akkor eljött Jézus Galileából a Jordán* mellé Jánoshoz, hogy keresztelje meg őt. János azonban megpróbálta visszatartani őt: Nekem volna szükségem arra, hogy megkeresztelj, és te jössz hozzám? Jézus ezt válaszolta: Engedj most, mert így illik minden igazságot betöltenünk. Akkor engedett neki. Amikor pedig Jézus megkeresztelkedett, azonnal kijött a vízből, és íme, megnyílt az ég, és látta, hogy Isten Lelke mint egy galamb aláereszkedik, és őreá száll. És íme, hang hallatszott a mennyből: Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm.

[A Hegyi Beszéd]

Amikor Jézus meglátta a sokaságot, felment a hegyre, és miután leült, odamentek hozzá tanítványai. Ő pedig megszólalt, és így tanította őket:

Kik a boldogok?

Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa. Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak. Boldogok a szelídek, mert ők öröklik a földet. Boldogok, akik éheznek

és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtettek. Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek. Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják Istent. Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek. Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert övék a mennyek országa. Boldogok vagytok, ha éniattam gyaláznak és üldöznek titeket, és mindenféle rosszat hazudnak rólatok. Örüljete és ujjongjatek, mert jutalmatok bőséges a mennyekben, hiszen így üldözték a prófétákat is, akik előttetek éltek.

Só és világosság

Ti vagytok a föld sója. Ha pedig a só megízetlenül, mivel lehetne ízét visszaadni? Semmire sem való már, csak arra, hogy kidobják, és eltapossák az emberek. Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen épült város. Lámpást sem azért gyújtanak, hogy a véka alá tegyék, hanem a lámpatartóra, hogy világítson mindenkinek a házban. Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.

A törvény magyarázata

Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltsen azokat. Mert bizony mondom nektek, hogy amíg az ég és a föld el nem múlik, egy ióta* vagy egy vessző sem vész el a törvényből, míg az egész be nem teljesedik. Tehát ha valaki a legkisebb parancsolatok közül akár csak egyet is eltöröl, és úgy tanítja az embereket, az a legkisebb lesz a mennyek országában; ha pedig valaki ezeket megtartja és tanítja, nagy lesz az a mennyek országában. Mert mondom nektek, ha a ti igazságotok nem múlja felül az írástudók és farizeusok* igazságát, akkor semmiképpen sem mentek be a mennyek országába. Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek: „Ne ölj! Mert aki öl, megérdemli az ítéletet.” Én pedig azt mondom nektek, hogy aki haragszik testvéreire, megérdemli az ítéletet, aki pedig azt mondja testvéreinek: Ostoba! – megérdemli, hogy a nagytanács elé kerüljön; aki pedig azt mondja: Bolond! – méltó a gyehenna tüze. Amikor tehát áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott eszedbe jut, hogy testvérednek valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb testvéreddel, és akkor térj vissza, és vidd fel ajándékodat! Békülj meg ellenfeleddel idejében, amíg együtt vagy vele az úton, hogy át ne adjon ellenfeled a bírónak, a bíró pedig a szolgának, és börtönbe ne kerülj! Bizony mondom neked, ki nem jössz onnan, amíg meg nem adod az utolsó fillérig. Hallottátok, hogy megmondatott: „Ne paráználkodj!” Én pedig azt mondom nektek: aki kívánsággal tekint egy asszonyra, már paráznaságot követett el vele szívében. Ha a jobb szemed visz bűnre, vágd ki, és vesd el magadtól, mert jobb neked, ha egy testrészed vész el, mint ha egész tested vettetik a gyehennára. Ha pedig jobb kezed visz bűnre, vágd le, és vesd el magadtól, mert jobb neked, ha egy testrészed vész el, mint ha egész tested vettetik a gyehennára.

Megmondatott ez is: „Aki elbocsátja feleségét, adjon neki válólevelet!” Én pedig azt mondom nektek, hogy aki elbocsátja feleségét, paráznaság esetét kivéve, az házasságtörővé teszi őt, és aki elbocsátott asszonyt vesz feleségül, az házasságtörést követ el. Hallottátok azt is, hogy megmondatott a régieknek: „Ne szegd meg esküdet, hanem teljesítsd az Úrnak, amit esküvel fogadtál!” Én pedig azt mondom nektek, hogy egyáltalán ne esküdjete: sem az égre, mert az Isten trónusa, sem a földre, mert az lábainak zsámolya, sem Jeruzsálemre, mert az a nagy Király városa; de ne esküdj saját fejedre sem, hiszen egyetlen hajszáladat sem

tehedd fehérré vagy feketévé. Ellenben ha igent mondotok, az legyen igen, ha pedig nemet, az legyen nem, minden további szó a gonosztól van. Hallottátok, hogy megmondatott: „Szemet szemért, fogat fogért.” Én pedig azt mondom nektek, hogy ne szálljatok szembe a gonosz emberrel, hanem aki arcul üt téged jobb felől, tartsd oda annak arcod másik felét is! Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni az alsóruhádát, engedd át neki a felsőt is! Ha pedig valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre! Aki kér tőled, annak adj, és ne fordulj el a kölcsönt kérőtől! Hallottátok, hogy megmondatott: „Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket, hogy így mennyei Atyátoknak fiai legyetek, mert ő felhossa napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak. Mert ha azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, mi a jutalmatok? Nem ugyanezt teszik-e a vámszedők is? És ha csak testvéreiteket köszöntitek, mennyivel tesztek többet másoknál? Nem ugyanezt teszik a pogányok is? Ti azért legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletesek.

Az adakozás

Vigyázzatok: kegyességeiteket ne az emberek előtt gyakoroljátok, csak azért, hogy lássák azt, mert így nem kaptok jutalmat mennyei Atyától. Amikor tehát adományt adsz, ne kürtöltesd magad előtt, ahogyan a képmutatók teszik a zsinagógákban* és az utcákon, hogy dicsérjék őket az emberek. Bizony mondom nektek: megkapták jutalmukat. Te pedig amikor adományt adsz, ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb, hogy adakozásod rejtve maradjon; és majd a te Atyád, aki látja a rejtett dolgokat, megjutalmaz téged.

Az imádkozás

Amikor imádkoztok, ne legyetek olyanok, mint a képmutatók, akik szeretnek a zsinagógákban és az utcákon megállva imádkozni, hogy lássák őket az emberek. Bizony mondom nektek: megkapják jutalmukat. Te pedig amikor imádkozol, menj be a belső szobádba, és ajtódat bezárva imádkozzál Atyádhoz, aki rejtve van; a te Atyád pedig, aki látja, amit titokban teszel, megjutalmaz majd téged. Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok, akik azt gondolják, hogy bőbeszédűségükért hallgattatnak meg. Ne legyetek tehát hozzájuk hasonlók, mert tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, még mielőtt kérnétek tőle. Ti azért így imádkozzatok: Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is; mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; és ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól; mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen. Mert ha az embereknek megbocsátjátok vétkeiket, nektek is megbocsát mennyei Atyátok. Ha pedig nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket.

A böjtölés

Amikor pedig böjtöltök, ne nézzetek komoran, mint a képmutatók, akik eltorzítják arcukat, hogy lássák az emberek böjtölésüket. Bizony mondom nektek: megkapták jutalmukat. Te pedig, ha böjtölsz, kend meg a fejedet, és mosd meg az arcodat, hogy böjtölésedet ne az emberek lássák, hanem Atyád, aki rejtve van; a te Atyád pedig, aki látja, ami titokban történik, megjutalmaz téged.

Az igazi kincs

Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, ahol a moly és a rozsdá megemészti, és ahol a tolvajok betörnek, és ellopják, hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem a moly, sem a rozsdá nem emészti meg, és ahol a tolvajok sem törnek be, és nem lopják el. Mert ahol a te kincsed van, ott lesz a te szíved is.

A test lámpása

A test lámpása a szem. Ezért ha a szemed tiszta, az egész tested világos lesz. Ha pedig a szemed gonosz, az egész tested sötét lesz. Ha tehát a benned lévő világosság sötétség, milyen nagy akkor a sötétség!

Isten és a mammon*

Senki sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket fogja gyűlölni, a másikat pedig szeretni, vagy az egyikhez ragaszkodik majd, a másikat pedig megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak.

Isten gondviselése

Ezért mondom nektek: ne aggódjatok életetekért, hogy mit egyetek, vagy mit igyatok, se testetekért, hogy mibe öltözködjetek. Nem több-e az élet a tápláléknál, és a test a ruházatnál? Nézzétek meg az égi madarakat: nem vetnek, nem is aratnak, csűrbe sem gyűjtenek, és a ti mennyei Atyátok táplálja őket. Nem vagytok-e ti értékesebbek azoknál? Aggódásával pedig ki tudná közületek meghosszabbítani életét csak egy perccel is? Mit aggódtok a ruházatért is? Figyeljétek meg a mező liliomait, hogyan növekednek: nem fáradoznak, és nem fonnak, de mondom nektek, hogy Salamon teljes dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül akár csak egy is. Ha pedig a mező fűvét, amely ma van, és holnap a kemencébe vetik, így öltözteti Isten, nem sokkal inkább titeket, kicsinyhitűeket? Ne aggódjatok tehát, és ne kérdezzétek: Mit együnk? – vagy: Mit igyunk? – vagy: Mit öltünk magunkra? Ilyesmikért a pogányok törnek magukat; a ti mennyei Atyátok pedig tudja, hogy szükségetek van minderre. Keressétek először Isten országát és az ő igazságát, és mindezek ráadásaként megadatnak majd nektek. Ne aggódjatok tehát a holnapért, mert a holnap majd aggódik magáért: elég minden napnak a maga baja.

A képmutató ítékezés

Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek! Mert amilyen ítélettel ítélték, olyannal fogtok megítéltetni; és amilyen mértékkel mérték, nektek is olyannal mérnek majd. Miért nézed a szálkát a testvéred szemében, a saját szemedben pedig még a gerendát sem veszed észre? Vagy hogyan mondhatod testvérednek: Hadd vegyem ki a szálkát a szemedből! – miközben ott a gerenda a saját szemedben? Képmutató, vedd ki előbb saját szemedből a gerendát, és akkor majd jól fogsz látni ahhoz, hogy kivehesd testvéred szeméből a szálkát.

A szent dolgok megbecsülése

Ne adjátok azt, ami szent, a kutyáknak, gyöngyeiteket se dobjátok a disznók elé, nehogy lábukkal megtiporják azokat, majd ellenetek fordulva széttépjenek titeket.

Az imádság meghallgatása

Kérjétek, és adatik nektek, keressetek, és találtok, zörgesetek, és megnyitják nektek. Mert aki kér, mind kap, aki keres, talál, és a zörgetőnek megnyitják. Vagy ki az közületek, aki fiának követ ad, amikor az kenyeret kér tőle, vagy amikor halat kér, kigyót ad neki? Ha tehát ti gonosz létekre tudtok jó ajándékokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább ad jót a ti mennyei Atyátok azoknak, akik kérnek tőle?

Az arany szabály

Amit csak szeretnétek, hogy az emberek tegyenek veletek, mindenben ugyanúgy tegyetek ti is velük, mert ezt tanítja a törvény és a próféták.

Szoros kapu, keskeny út

Menjétek be a szoros kapun! Mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a kárhozatba visz, és sokan vannak, akik bemennek azon. Mert szoros az a kapu, és keskeny az az út, amely az életre visz, és kevesen vannak, akik megtalálják azt.

A hamis próféták

Óvakodjatok a hamis prófétáktól, akik báránybőrbe bújva jönnek hozzátok, de belül ragadozó farkasok. Gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Tüskebokorról szednek-e szőlőt, vagy bogáncskóróról fügét? Így minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa pedig rossz gyümölcsöt terem. Nem hozhat a jó fa rossz gyümölcsöt, a rossz fa sem hozhat jó gyümölcsöt. Amelyik fa nem terem jó gyümölcsöt, azt kivágják, és tűzre vetik. Tehát gyümölcsseikről ismeritek meg őket.

Isten akaratának cselekvése

Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát. Sokan mondják majd nekem azon a napon: Uram, Uram, nem a te nevedben prófétáltunk-e, nem a te nevedben üztünk-e ördögöket, és nem a te nevedben tettünk-e sok csodát? És akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők!

Aki kősziklára épít

Aki tehát hallja tőlem ezeket a beszédeket, és cselekszi azokat, hasonló a bölcs emberhez, aki kősziklára építette a házat. És ömlött a zápor, és jöttek az árvizek, tomboltak a szelek, és nekirontottak annak a háznak, de nem dőlt össze, mert kősziklára volt alapozva. Aki pedig hallja tőlem ezeket a beszédeket, de nem cselekszi, hasonló a bolond emberhez, aki homokra építette a házat. És ömlött a zápor, és jöttek az árvizek, tomboltak a szelek, és beleütköztek abba a házba; és az összedőlt, és teljesen elpusztult.

A Hegyi Beszéd vége

Amikor Jézus befejezte ezeket a beszédeket, a sokaság álmélkodott tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint az írástudóik.

[A magvető]

Azon a napon kiment Jézus a házból, és leült a tenger partján, de nagy sokaság gyűlt köré, ezért hajóba szállt, és leült; az egész sokaság pedig a parton állt. Azután elmondott nekik sok mindent példázatokban: Íme, kiment a magvető vetni, és amint vetette a magot, néhány az útfélre esett, jöttek a madarak, és felkapkodták azokat. Más magok köves helyre estek, ahol kevés volt a föld, és azonnal kihajtottak, mert nem voltak mélyen a földben; de amikor a nap felkelt, megperzselődtek, és mivel nem volt gyökerük, kiszáradtak. Más magok tövisek közé estek, és amikor a tövisek megnőttek, megfojtották azokat. A többi viszont jó földbe esett, és termést hozott: az egyik százannyit, a másik hatvanannyit, a harmadik harmincannyit. Akinek van füle, hallja! A tanítványok odamentek hozzá, és megkérdezték tőle: Miért beszélsz nekik példázatokban? Ő így válaszolt: Mert nektek megadatott, hogy ismerjétek a mennyek országának titkait, azoknak pedig nem adatott meg. Mert akinek van, annak adatik, és bővelkedik, akinek pedig nincs, attól még az is elvételik, amije van. Azért beszélek nekik példázatokban, mert látván nem látnak, és hallván nem hallanak, és nem értenek, és beteljesedik rajtuk Ézsaiás jövendölése: „Hallván halljatok, de ne értsetek, látván lássatok, de ne ismerjétek! Mert megkövérédett e nép szíve, fülükkel nehezen hallanak, szemüket behunyták, hogy szemükkel ne lássanak, fülükkel ne halljanak, szívükkel ne értsenek, hogy meg ne térjenek, és meg ne gyógyítsam őket.” A ti szemetek pedig boldog, mert lát, és fületek boldog, mert hall. Bizony mondom nektek, hogy sok próféta és igaz ember kívánta látni, amiket ti láttok, de nem látták, és hallani, amiket ti hallotok, de nem hallották. Ti azért halljátok meg a magvető példázatát! Mindazokhoz, akik hallják a mennyek országának igéjét, és nem értik, eljön a gonosz, és elragadja azt, ami szívükbe van vetve: ez az útfélre esett mag. A köves talajra esett mag pedig az, aki hallja az igét, és azonnal örömmel fogadja, de valójában nincs gyökere, nem állhatatos: mihelyt nyomorúság vagy üldözés támad az ige miatt, azonnal elbukik. A tövisek közé esett mag pedig az, aki hallja az igét, de e világ gondja és a gazdagság csábítása megfojtja az igét, és terméketlen lesz. A jó földbe esett mag pedig az, aki hallja és érti az igét, és termést hoz: az egyik százannyit, a másik hatvanannyit, a harmadik harmincannyit.

[Az utolsó vacsora]

A kovásztalan kenyerek első napján odamentek a tanítványok Jézushoz, és megkérdezték tőle: Hol akarod megenni a páskavacsorát*, hol készítsük el? Ő ezt válaszolta: Menjete a városba egy bizonyos emberhez, és mondjátok neki: A Mester üzeni: Az én időm közel van, nálad tartom meg a páskavacsorát tanítványaimmal. A tanítványok úgy tettek, amint Jézus parancsolta nekik, és elkészítették a páskavacsorát. Amikor beesteledett, asztalhoz telepedett a tizenkét tanítvánnyal. Miközben ettek, így szólt: Bizony mondom nektek, hogy közületek egy el fog árulni engem. Ekkor nagyon elszomorodtak, és egyenként kezdtek kérdezni tőle: Talán csak nem én vagyok az, Uram? Ő pedig így válaszolt: Aki velem együtt mártja kezét a tálba, az árul el engem. Az Emberfia elmegy, amint meg van írva róla, de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát elárulja: jobb lett volna annak az embernek, ha meg sem születik. Megszóltalt Júdás is, az áruló, és ezt kérdezte: Talán csak nem én vagyok az, Mester? Ő azt felelte neki: Te mondtad. Miközben ettek, Jézus vette a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, a tanítványoknak adta, és ezt mondta: Vegyétek, egyétek, ez az én testem! Azután vette a poharat,

és hálát adva nekik adta, és ezt mondta: Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. De mondom nektek, nem iszom mostantól fogva a szőlőtőnek ebből a terméséből ama napig, amelyen majd újat iszom veletek Atyám országában.

[Az Olajfák hegyén]

Miután elénekelték a zsolnárokat, kimentek az Olajfák hegyére. Akkor így szólt hozzájuk Jézus: Mindnyájan megbotránkoztok bennem ezen az éjszakán, mert meg van írva: „Megverem a pástort, és elszélednek a nyáj juhai.” De miután feltámadtam, előttetek megyek Galileába. Ekkor Péter így szólt hozzá: Ha mindenki megbotránkozik is benned, én soha meg nem botránkozom. Jézus ezt mondta neki: Bizony mondom neked, hogy ezen az éjszakán, mielőtt a kakas megszólal, háromszor tagadsz meg engem. Péter így válaszolt: Ha meg is kell hálnom veled, akkor sem tagadlak meg. Ugyanígy beszélt a többi tanítvány is.

[A Gecsemáné-kertben*]

Akkor elment velük Jézus egy helyre, amelyet Gecsemánénak hívtak, és így szólt tanítványaihoz: Üljetek le itt, amíg elmegyek, és amott imádkozom. Maga mellé vette Pétert és Zebedeus két fiát, azután szomorkodni és gyötrődni kezdett. Akkor így szólt hozzájuk: Szomorú az én lelkem mindhalálig: maradjatok itt, és virrasszatok velem! Egy kissé továbbment, arca borult, és így imádkozott: Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár; mindazáltal ne úgy legyen, ahogyan én akarom, hanem amint te. Amikor visszament a tanítványokhoz, alva találta őket, és így szólt Péterhez: Nem tudtatok egy órát sem virrasztani velem? Virrasszatok, és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek: a lélek ugyan kész, de a test erőtlen. Másodszor is elment, és így imádkozott: Atyám, ha nem távozhat el tőlem ez a pohár, hanem ki kell innom, legyen meg a te akaratom. Amikor visszament, ismét alva találta őket, mert elnehezült a szemük. Otthagyta őket, újra elment, és harmadszor is imádkozott ugyanazokkal a szavakkal. Azután visszatért a tanítványokhoz, és így szólt hozzájuk: Aludjatok tovább és pihenjete! Íme, eljött az óra, és az Emberfia bűnösök kezébe adatik. Ébredjete, menjünk! Íme, közel van az, aki engem elárul.

[Jézus elfogatása]

Még beszélt, amikor megjött Júdas, egy a tizenkettő közül, és nagy sokaság jött vele kardokkal és botokkal a főpapoktól és a nép véneitől. Az árulója ezt a jelet adta nekik: Akit megcsókolok, ő az, őt fogjátok el! És azonnal Jézushoz lépett, és így szólt: Üdvöz légy, Mester! – és megcsókolta őt. Jézus ezt mondta neki: Barátom, ezért jöttél! Akkor odamentek, megragadták Jézust, és elfogták. Egy pedig azok közül, akik Jézussal voltak, a kardjához kapott, kirántotta azt, lesújtott a főpap szolgájára, és levágta a fülét. Ekkor így szólt hozzá Jézus: Tedd vissza kardodat a helyére, mert akik kardot fognak, kard által vesznek el. Vagy azt gondolod, hogy nem kérhetném meg Atyámat, hogy adjon mellém most tizenkét sereg angyalnál is többet? De akkor miképpen teljesednének be az Írások, hogy ennek így kell történnie? Abban az órában így szólt Jézus a sokasághoz: Mint valami rabló ellen, úgy vonultatok ki kardokkal és botok-

kal, hogy elfogjatok engem! Mindennap a templomban ültem és tanítottam, és nem fogtatok el. Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjenek a próféták írásai. Akkor a tanítványok mind elhagyták őt, és elfutottak.

[Jézus a nagytanács előtt]

Azok pedig, akik elfogták Jézust, elvitték Kajafához, a főpaphoz, ahol összegyűltek az írástudók és a vének. Péter távolról követte őt egészen a főpap palotájáig, bement az udvarra, és ott ült a szolgálkkal, hogy lássa, mi lesz ennek a vége. A főpapok pedig és az egész nagytanács hamis tanúvallomást kerestek Jézus ellen, hogy halálra adhassák, de nem találtak, pedig sok hamis tanú állt elő. Végül előálltak ketten, akik azt állították, hogy Jézus ezt mondta: Le tudom rombolni az Isten templomát, és három nap alatt fel tudom építeni. A főpap felállt, és így szólt hozzá: Semmit sem felelsz arra, amit ezek ellened vallanak? Jézus azonban hallgatott. A főpap azt mondta neki: Az élő Istenre kényszerítelek, mondd meg nekünk, vajon te vagy-e a Krisztus, az Isten Fia! Jézus így felelt: Te mondtad. Sőt, azt mondom nektek: mostantól fogva meglátjátok az Emberfiát, amint a Hatalmas jobbán ül, és eljön az ég felhőin. A főpap ekkor megszaggatta ruháját, és így szólt: Istent káromolta! Mi szükségünk van még tanúkra? Íme, most hallottátok az istenkáromlást. Mit gondoltok? Azok így feleltek: Méltó a halálra! Azután szembeköpték, arcul ütötték, mások pedig bottal verték, és ezt mondták: Próféta!d meg nekünk, Krisztus, ki ütött meg téged!

[Péter megtagadja Jézust]

Péter pedig kinn ült az udvaron. Odament hozzá egy szolgálóleány, és így szólt: Te is a galileai* Jézussal voltál. Ő azonban tagadta mindenki előtt, és ezt mondta: Nem tudom, mit beszélsz. Mikor pedig kiment a kapuba, meglátta őt egy másik szolgálóleány, és ezt mondta az ott levőknek: Ez a názáreti* Jézussal volt. Ő ismét tagadta: Esküszöm, hogy nem ismerem azt az embert. Kis idő múlva az ott álldogálók mentek oda, és így szóltak Péterhez: Bizony, közülük való vagy te is, hiszen a beszéded is elárul téged. Akkor átkozódni és esküdzöni kezdett: Nem ismerem azt az embert. És nyomban megszólalt a kakas. Péter visszaemlékezett Jézus szavára, aki azt mondta neki: Mielőtt megszólal a kakas, háromszor tagadsz meg engem. Azután kiment onnan, és keserves sírásra fakadt.

[Jézust átadják Pilátusnak*]

Amikor megvirradt, a főpapok és a nép vénei valamennyien azt a határozatot hozták Jézus ellen, hogy halálra adják őt. Azután megkötözték, elvitték, és átadták Pilátusnak, a helytartónak.

[Júdás halála]

Amikor pedig Júdás, aki elárulta őt, látta, hogy elítélték, megbánta tettét, visszavitte a harminc ezüstöt a főpapoknak és a véneknek, és ezt mondta: Vétkeztem, mert ártatlan vért árultam el. De azok ezt mondták: Mi közünk hozzá? A te dolgod. Ekkor ő behajította az ezüstöket a templomba, és eltávozott, majd elment, és felakasztotta magát. A főpapok fel-

szedték az ezüstöket, és így szóltak: Nem szabad a templom kincséhez tenni, mert vérdíj ez. Azután határozatot hoztak, és megvásárolták belőle a Fazekasmezőt, az idegenek számára temetőnek. Ezért hívják ezt a mezőt a mai napig Vérmezőnek. Ekkor teljesedett be Jeremiás próféta mondása: „És vették a harminc ezüstöt, a felbecsültnek árát, akit ennyire becsültek Izráel fiai, és odaadták a Fazekasmezőért, ahogyan megparancsolta nekem az Úr.”

[Jézus Pilátus előtt]

Jézust pedig a helytartó elé állították, aki ezt kérdezte tőle: Te vagy a zsidók királya? Jézus pedig ezt felelte: Te mondod. De mikor a főpapok és a vének vádolták, semmit sem válaszolt. Akkor így szólt hozzá Pilátus: Nem hallod, mennyi mindennel vádolnak? Jézus azonban nem felelt egyetlen szavára sem, úgyhogy a helytartó nagyon elcsodálkozott.

[Jézus és Barabbás]

Ünnepenként a helytartó szabadon szokott bocsátani a sokaságnak egy foglyot, akit ők kívántak. Volt pedig akkor egy nevezetes foglyuk, akit Barabbásnak hívtak. Amikor tehát összegyűltek, Pilátus ezt kérdezte tőlük: Mit akartok, melyiket bocsássam nektek szabadon: Barabbást vagy Jézust, akit Krisztusnak mondanak? Tudta ugyanis, hogy Jézust irigységből szolgáltatták ki neki. Mikor pedig a bírói székben ült, felesége ezt üzenté neki: Ne avatkozz ennek az igaz embernek a dolgába, mert sokat szenvedtem ma álmomban miatta. A főpapok és a vének azonban rávetették a sokaságot, hogy Barabbást kérjék ki, Jézust pedig veszítsék el. A helytartó újra megkérdezte őket: Mit kívántok, a kettő közül melyiket bocsássam nektek szabadon? Azok ezt mondták: Barabbást. Pilátus így szólt hozzájuk: Mit tegyek akkor Jézussal, akit Krisztusnak mondanak? Mindnyájan azt kiáltották: Keresztre vele! Azután ezt kérdezte: De mi rosszat tett? Azok pedig még hangosabban kiáltottak: Keresztre vele! Amikor Pilátus látta, hogy nem ér el semmit, sőt a zavargás még nagyobb lesz, vizet hozatott, a sokaság előtt megmosta a kezét, és így szólt: Ártatlan vagyok ennek az igaz embernek a véréből. A ti dolgotok! Az egész nép így kiáltott: Az ő vére mirajtunk és a mi gyermekeinken! Akkor szabadon bocsátotta nekik Barabbást, Jézust pedig megostoroztatta, és átadta őt, hogy megfeszítsék.

[Jézus megcsúfolása]

Akkor a helytartó katonái magukkal vitték Jézust a helytartóságra, és az egész őrség köré gyűlt. Levetkőztették, bíborszínű köpenyt adtak rá, tövisből font koronát tettek a fejére, nádszálat adtak a jobb kezébe, és térdet hajtva előtte, gúnyolták őt: Üdvöz légy, zsidók királya! Azután leköpdösték, majd elvették tőle a nádszálat, és a fejét verték vele.

[Jézus megfeszítése]

Miután kigúnyolták, levették róla a köpenyt, felöltöztették a saját ruhájába, és elvitték, hogy keresztre feszítsék. Kifelé menet találtak egy cirénei emberrel, akinek Simon volt a neve: ezt arra kényszerítették, hogy vigye a keresztet. Amikor arra a helyre értek, amelyet Golgotának, azaz Koponya-helynek neveznek, epével kevert bort adtak neki inni. De amikor

megízlelte, nem akart inni belőle. Miután megfeszítették, sorsvetéssel megosztottak ruháin; azután leültek ott, és őrizték. Feje fölé függesztették az ellene szóló vádat, ezzel a felirattal: EZ JÉZUS, A ZSIDÓK KIRÁLYA. Vele együtt feszítettek keresztre két rablót is, az egyiket a jobb, a másikat a bal keze felől. Akik elmentek mellette, a fejüket csóválva káromolták, és ezt mondták: Te, aki lerombolod a templomot, és három nap alatt felépíted, mentsd meg magadat, ha Isten Fia vagy, és szállj le a keresztről! Hasonlóan a főpapok is gúnyolódva mondták az írástudókkal és a vénekkel együtt: Másokat megmentett, magát nem tudja megmenteni. Ha Izráel királya, szálljon le most a keresztről, és hiszünk benne! Bízott az Istenben, szabadítsa meg most, ha kedveli őt; hiszen azt mondta: Isten Fia vagyok. A vele együtt megfeszített rablók is ugyanígy gyalázták.

[Jézus halála]

Tizenkét órától kezdve három óráig sötétség támadt az egész földön. Három óra tájban Jézus hangosan felkiáltott: Éli, éli, lámá sabaktáni, azaz: Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem? Néhányan az ott állók közül, akik hallották ezt, így szóltak: Illést hívja. Egyikük azonnal elfutott, hozott egy szivacsot, megtöltötte ecettel, nádszálla tűzte, és inni adott neki. De a többiek ezt mondták: Hagyd csak, lássuk, eljön-e Illés, hogy megmentse őt. Jézus pedig ismét hangosan felkiáltott, és kilehelte lelkét. És íme, a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt, a föld megrendült, és a sziklák meghasadtak. A sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek feltámadt a teste. Ezek kijöttek a sírokból, és Jézus feltámadása után bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek. Amikor pedig a százados és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagyon megrémültek, és így szóltak: Bizony, Isten Fia volt ez! Volt ott sok asszony is, akik távolról figyelték mindezt. Ezek Galileából követték Jézust, hogy szolgáljanak neki. Közöttük volt a magdalai Mária* és Mária, Jakab és József anyja, valamint Zebedeus fainak anyja.

[Jézus temetése]

Amikor beesteledett, eljött egy Arimátiából* való gazdag ember, név szerint József, aki maga is tanítványa volt Jézusnak. Elment Pilátushoz, és elkérte Jézus holttestét. Akkor Pilátus megparancsolta, hogy adják ki neki. József elvitte a holttestet, tiszta gyolcsba göngyölte, és elhelyezte a maga új sírjába, amelyet a sziklába vágatott. A sír bejáratához egy nagy követ hengerített, és elment. Ott volt pedig a magdalai Mária és a másik Mária, akik a sírral szemben ültek.

[A sír őrzése]

Másnap pedig, szombaton, összegyűltek a főpapok és a farizeusok Pilátusnál, és így szóltak: Uram, eszünkbe jutott, hogy ez a csaló még életében ezt mondta: Három nap múlva feltámadok! Ezért parancsold meg, hogy őrizték a sírt a harmadik napig, nehogy tanítványai odamenjenek, és ellopják őt, azután azt mondják a népnek: Feltámadt a halottak közül! Ez az utóbbi csalás rosszabb lenne az előzőnél. Pilátus azonban ezt válaszolta: Van őrségetek, menjetek, őriztessétek ti, ahogyan tudjátok! Ők pedig elmentek, lepecsételték a követ, és őrséggel őriztették a sírt.

[Jézus feltámadása]

Szombat elmúltával, a hét első napjának hajnalán, elment a magdalai Mária és a másik Mária, hogy megnézzék a sírt. És íme, nagy földrengés támadt, mert az Úr angyala leszállt a mennyből, és odalépve elhengerítette a követ, és leült rá. Tekintete olyan volt, mint a villámlás, és ruhája fehér, mint a hó. Az örök a tőle való félelem miatt megrettentek, és szinte holtra váltak. Az asszonyokat pedig így szólította meg az angyal: Ti ne féljete! Mert tudom, hogy a megfeszített Jézust keressétek. Nincsen itt, mert feltámadt, amint megmondta. Jöjjetek, nézzétek meg azt a helyet, ahol feküdt. És menjete el gyorsan, mondjátok meg a tanítványainak, hogy feltámadt a halottak közül, és előttete meggy Galileába: ott meglátjátok őt. Íme, megmondtam nektek. Az asszonyok gyorsan eltávoztak a sírtól, félelemmel és nagy örömmel futottak, hogy megvigyék a hírt tanítványainak. És íme, Jézus szembejött velük, és ezt mondta: Legyetek üdvözölve! Ők pedig odamentek hozzá, megragadták a lábát, és leborultak előtte. Ekkor Jézus így szólt hozzájuk: Ne féljete! Menjete el, adjátok hírül testvéreimnek, hogy menjenek Galileába, és ott meglátanak engem.

Lukács evangéliumából

[Jézus születése]

Történt pedig azokban a napokban, hogy Augustusz császár rendeletet adott ki: írják össze az egész földet. Ez az első összeírás akkor történt, amikor Szíriában Kvirinius volt a helytartó. Elment tehát mindenki a maga városába, hogy összeírják. Felment József is a galileai Názáretből Júdeába, Dávid városába, amelyet Betlehemnek* neveznek, mert Dávid házából és nemzetségéből származott, hogy összeírják jegyesével, Máriával együtt, aki áldott állapotban volt. És történt, hogy amíg ott voltak, eljött szülésének ideje, és megszülte elsőszülött fiát. Bepólyálta, és a jászolba fektette, mivel a szálláson nem volt számukra hely. Pásztorok tanyáztak azon a vidéken a szabad ég alatt, és örködtek éjszaka a nyájuk mellett. És az Úr angyala megjelent nekik, körülragyogta őket az Úr dicsősége, és nagy félelem vett erőt rajtuk. Az angyal pedig ezt mondta nekik: Ne féljete, mert íme, nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz: üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában. A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban. És hirtelen mennyei seregek sokasága jelent meg az angyallal, akik dicsérték az Istent, és ezt mondták: Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békeesség, és az emberekhez jóakarát. Miután elmentek tőlük az angyalok a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: Menjünk el Betlehembe, és nézzük meg azt, ami ott történt, amit az Úr tudtunkra adott. Elmentek tehát sietve, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő kisgyermeket. Amikor meglátták őt, elmondták mindazt, amit erről a kisgyermekről az angyalok hirdettek, és mindenki, aki hallotta, elcsodálkozott azon, amit a pásztorok mondtak nekik. Mária pedig mindezeket a beszédeket megjegyezte, és szívében forgatta. A pásztorok pedig visszatértek, dicsőítve és magasztalva Istent mindazért, amit hallottak és láttak, úgy, ahogyan ő megüzente nekik.

[Az irgalmas samaritánus*]

Ekkor felállt egy törvénytudó, hogy megkísértse őt, és ezt kérdezte: Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet? Ő pedig ezt mondta neki: Mi van megírva a törvényben? Hogyan olvasod? Ő pedig így válaszolt: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, és felebarátodat, mint magadat.” Jézus ezt mondta neki: Helyesen feleltél: tedd ezt, és élni fogsz. Ő viszont igazolni akarta magát, ezért megkérdezte Jézustól: De ki a felebarátom? Válaszul Jézus ezt mondta neki: Egy ember ment le Jeruzsálemből Jerikóba, és rablók kezébe esett, akik kifosztották, meg is verték, azután félholtan otthagya elmentek. Történetesen egy pap ment azon az úton lefelé, de amikor meglátta, elkerülte. Hasonlóképpen egy lévita is odaért arra a helyre, de amikor meglátta, ő is elkerülte. Egy arra utazó samaritánus pedig, amikor odaért hozzá és meglátta, megszánta, odament, olajat és bort öntött sebeire, és bekötötte azokat. Azután feltette őt a saját állatára, elvitte egy fogadóba, és gondját viselte. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadósnak, és azt mondta neki: Viselj rá gondot, és ha valamit még ráköltesz, amikor visszatérek, megadom neked. Mit gondolsz, e három közül ki volt a felebarátja a rablók kezébe esett embernek? Ő így felelt: Az, aki irgalmas volt hozzá. Jézus erre ezt mondta neki: Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj!

[A tékozló fiú]

Azután így folytatta: Egy embernek volt két fia. A fiatalabb ezt mondta az apjának: Atyám, add ki nekem a vagyon rám eső részét! Ő pedig megosztotta közöttük a vagyont. Néhány nap múlva a fiatalabb fiú összeszedett mindent, elköltözött egy távoli vidékre, és ott eltékozlta a vagyonát, mert kicsapongó életet élt. Miután elköltötte mindenét, nagy éhínség támadt azon a vidéken, úgyhogy nélkülözni kezdett. Ekkor elment, és elszegődött annak a vidéknek egyik polgárához, aki kiküldte őt a földjeire disznókat legeltetni. Ő pedig szívesen jóllakott volna akár azzal az elességgel is, amit a disznók ettek, de senki sem adott neki. Ekkor magába szállt, és ezt mondta: Az én apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én pedig itt éhen halok! Útra kelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Nem vagyok többé méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek, tégy engem olyanná, mint béreseid közül egy. És útra kelve el is ment az apjához. Még távol volt, amikor apja meglátta őt, megszánta, elébe futott, nyakába borult, és megcsókolta őt. A fiú ekkor így szólt hozzá: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened, és nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek. Az apa viszont ezt mondta szolgálainak: Hozzátok ki hamar a legszebb ruhát, és adjátok rá, húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára! Hozzátok a hízott borjút, és vágjátok le! Együnk, és vigadjunk, mert ez az én fiam meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott. És vigadozni kezdtek. Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazajövet közeledett a házhoz, hallotta a zenét és a táncot. Előhívott egy szolgát, és megtudakolta tőle, hogy mi történt. A szolga így felelt: A testvéred jött meg, és apád levágatta a hízott borjút, mivel egészségben visszakapta őt. Ekkor az megharagudott, és nem akart bemenni. De az apja kijött, és kérlelte őt. Ő azonban ezt mondta az apjának: Látod, hány esztendeje szolgállok neked, soha nem szegtem meg parancsodat, de te sohasem adtál nekem még egy kecskegidát sem, hogy mulathassak barátaimmal. Amikor pedig megjött ez a te fiad, aki parázna nőkkel tékozlta el vagyonodat, levágattad neki a hízott borjút. Ő azonban ezt mondta neki: Fiam, te mindig velem vagy, és mindenem a tied. Vigadnod és örülnöd kellene, hogy ez a te testvéred meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott.

Pál* első levele a korinthusiakhoz

[13. fejezet]

[A szeretet]

Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom. És ha prófétálni is tudok, ha minden titkot ismerek is, és minden bölcsességnek birtokában vagyok, és ha teljes hitem van is, úgyszólván hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok. És ha szétszatom az egész vagyonomat, és testem tűzhalálra szánom, szeretet pedig nincs bennem: semmi hasznom abból. A szeretet türelmes, jóságos; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat. Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal. Mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr. A szeretet soha el nem múlik. De legyen bár prófétálás: el fog töröltetni; legyen nyelveken szólás: meg fog szünni; legyen ismeret: el fog töröltetni. Mert töredékes az ismeretünk, és töredékes a prófétálásunk. Amikor pedig eljön a tökéletes, eltöröltetik a töredékes. Amikor gyermek voltam, úgy szóltam, mint gyermek, úgy gondolkodtam, mint gyermek, úgy értettem, mint gyermek; amikor pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermeki dolgokat. Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert Isten. Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet.

Márk evangéliuma

Jézus meggyógyítja a bénát

Néhány nap múlva ismét elment Kapernaumba*, és elterjedt a híre, hogy otthon van. Erre olyan sokan gyűltek össze, hogy még az ajtó előtt sem volt hely; ő pedig hirdette nekik az igét. Oda akartak hozzá menni egy bénával, akit négyen vittek. De mivel a sokaság miatt nem vihették őt hozzá, megbontották a tetőt ott, ahol ő volt, és a résen át leeresztették az ágyat, amelyen a béna feküdt. Jézus pedig látva a hitüket, így szólt a bénához: Fiam, megbocsáttattak a te bűneid. Ott ültek néhányan az írástudók közül, és így tanakodtak szívükben: Hogyan beszélhet ez így? Istent káromolja! Ki bocsáthat meg bűnöket az egy Istenen kívül? Jézus lelkében azonnal felismerte, hogy így tanakodnak magukban, és ezt mondta nekik: Miért tanakodtok így szívetekben? Melyik a könnyebb? Azt mondani a bénának, hogy megbocsáttattak a te bűneid, vagy azt mondani, kelj fel, vedd az ágyadat és járj? Azért pedig, hogy megtudjátok, az Emberfiának van hatalma bűnöket megbocsátani a földön – így szólt a bénához: Neked mondom, kelj fel, vedd az ágyadat, és menj haza! Az pedig felkelt, azonnal felvette az ágyát, és kiment mindenki szeme láttára; úgyszólván ámulatba estek mind, dicsőítették Istent, és ezt mondták: Ilyet még sohasem láttunk!

Keresztelő János halála

Hallott erről Heródes király*, mert Jézus neve ismertté vált; és azt beszélték, hogy Keresztelő János támadt fel a halálból, és ezért vannak benne a csodatevő erők. Mások pedig azt mondták, hogy Illés* ő, ismét mások azt beszélték, hogy olyan, mint valamelyik próféta. Amikor Heródes ezt meghallotta, így szólt: Az a János támadt fel, akit én lefejeztettem. Ez a Heródes fogatta el ugyanis Jánost, és záratta börtönbe a testvére, Fülöp feleségének, Heródiásnak a kedvéért, mivel feleségül vette őt. Mert János megmondta Heródesnek: Nem veheted el a testvéred feleségét! Heródiás ezért megharagudott rá, és meg akarta öletni. De nem tehetette, mert Heródes félt Jánostól, akiről tudta, hogy igaz és szent ember, ezért védelmébe vette; bár hallgatva őt gyakran zavarba jött, mégis szívesen hallgatta. De eljött a kedvező alkalom, amikor Heródes a születésnapján lakomát adott főembereinek, vezéreinek és Galilea előkelőinek. Ekkor Heródiás leánya ment be táncolni. Ez kedvére volt Heródesnek és a vendégeknek. A király ezt mondta a leánynak: Kérj tőlem, amit csak akarsz, és megadom neked. Meg is esküdött neki: Bármit kérsz, megadom neked, akár országom felét is. A leány kiment, és megkérdezte anyjától: Mit kérjek? Az pedig ezt válaszolta: Keresztelő János fejét. A leány nagy sietve bement a királyhoz, és azt kérte: Szeretném, ha rögtön ideadnád nekem egy tálon Keresztelő János fejét. Ekkor a király nagyon elszomorodott, mert a vendégek előtt tett esküje miatt nem akarta őt elutasítani. Azonnal el is küldte a hóhért, és megparancsolta, hogy hozza el János fejét. Az elment, lefejezte Jánost a börtönben, elhozta a fejét egy tálon, és átadta a leánynak, a leány pedig odaadta azt az anyjának. Amikor ezt meghallották a tanítványai, eljöttek, elvitték a holttestét, és egy sírboltba helyezték.

János evangéliuma

[Nikodémus Jézusnál]

Volt a farizeusok között egy Nikodémus nevű ember, a zsidók egyik vezető embere. Ő egy éjjel elment Jézushoz, és így szólt hozzá: Mester, tudjuk, hogy Istentől jöttél tanítóul, mert senki sem képes megtenni azokat a jeleket, amelyeket te teszel, csak ha Isten van veled. Jézus így válaszolt: Bizony, bizony, mondom neked: ha valaki nem születik újonnan, nem láthatja meg az Isten országát. Nikodémus ezt kérdezte tőle: Hogyan születhetik az ember, amikor vén? Bemehet anyja méhébe, és megszülethet ismét? Jézus így felelt: Bizony, bizony, mondom neked, ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába. Ami testtől született, test az, és ami Lélektől született, lélek az. Ne csodálkozz, hogy ezt mondtam neked: Újonnan kell születnetek. A szél fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön és hová megy: így van mindenki, aki a Lélektől született. Nikodémus megkérdezte tőle: Hogyan történhet meg mindez? Jézus így válaszolt: Te Izráel tanítója vagy, és ezt nem tudod? Bizony, bizony, mondom neked: amit tudunk, azt szóljuk, és amit láttunk, arról teszünk bizonyosságot, de nem fogadjátok el a mi bizonyágtételünket. Ha a földi dolgokról szóltam nektek, és nem hisztek, akkor hogyan fogtok hinni, ha majd a mennyiekről szólok nektek? Nem ment fel a mennybe senki, csak az, aki a mennyből

szállt le, az Emberfia. És ahogyan Mózes felemelte a kígyót a pusztában, úgy kell az Emberfiának is felemeltetnie, hogy aki hisz, annak örök élete legyen őbenne. Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert Isten nem azért küldte el a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön a világ általa. Aki hisz őbenne, az nem jut ítéletre, aki pedig nem hisz, már ítélet alatt van, mert nem hitt Isten egyszülött Fiának nevében. Az ítélet pedig az, hogy a világosság eljött a világba, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert a cselekedeteik gonoszak. Mert aki rosszat cselekszik, gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, hogy le ne lepleződjének a cselekedetei. Aki pedig az igazságot cselekszi, a világosságra megy, hogy nyilvánvalóvá legyen cselekedeteiről, hogy Isten szerint cselekedte azokat.

[Jézus az út az Atyához]

Ne nyugtalanodjék a ti szívetek: higgyetek Istenben, és higgyetek énbennem! Az én Atyám házában sok hajlék van; ha nem így volna, vajon mondtam volna-e nektek, hogy elmegyek helyet készíteni a számotokra? És ha majd elmentem, és helyet készítettem nektek, ismét eljövök, és magam mellé veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ti is ott legyetek. Ahova pedig én megyek, oda tudjátok az utat. Tamás erre így szólt hozzá: Uram, nem tudjuk, hova megy: honnan tudnánk akkor az utat? Jézus így válaszolt: Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csak énáltalam. Ha ismernétek engem, ismernétek az én Atyámat is: mostantól fogva ismeritek őt, és látjátok őt. Fülöp így szólt hozzá: Uram, mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk. Jézus erre ezt mondta: Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp? Aki engem lát, látja az Atyát. Hogyan mondhatod: Mutasd meg nekünk az Atyát? Talán nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van? Azokat a beszédeket, amelyeket én mondok nektek, nem önmagamtól mondom; az Atya, aki énbennem van, ő viszi végbe a maga cselekedeteit. Higgyetek nekem, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van; ha pedig másért nem, magukért a cselekedetekért higgyetek!

A jelenések könyve

[A profécia beteljesedése közel van]

[...] Íme, eljövök hamar, velem van az én jutalmam, és megfizetek mindenkinek a cselekedete szerint. Én vagyok az Alfa* és az Ómega*, az első és az utolsó, a kezdet és a vég. Boldogok, akik megmossák ruhájukat, mert joguk lesz az élet fájához, és bemennek a kapukon a városba. Kívül maradnak az ebek, a varázslók és a paráznák, a gyilkosok és a bálványimádók és mindenki, aki szereti és cselekszi a hazugságot. Én, Jézus, küldtem el angyalomat, hogy ezekről bizonyosságot tegyen nektek a gyülekezetek előtt. Én vagyok Dávid gyökere és új hajtása, a fényes hajnalcsillag. A Lélek és a menyasszony így szól: Jöjj! Aki csak hallja, az is mondja: Jöjj! Aki szomjazik, jöjjön! Aki akarja, vegye az élet vizét ingyen! Én bizonyosságot teszek mindenkinek, aki a profécia eme könyvének beszédeit hallja: Ha valaki hozzátesz ezekhez, arra

Isten azokat a csapásokat bocsátja, amelyek meg vannak írva ebben a könyvben; ha pedig valaki elvesz e próféta könyv ígéiből, attól Isten elveszi az osztályrészét az élet fájából, a szent városból és mindabból, ami meg van írva ebben a könyvben. Így szól az, aki ezekről bizonyosságot tesz: Bizony, hamar eljövök. Ámen. Jöjj, Uram Jézus! Az Úr Jézus kegyelme legyen mindnyájatokkal! Ámen.

Új fordítású revideált Biblia

~~~~ Rákóczi Ferenc buzgó éneke* ~~~~
[részlet]

1. Ó, felséges Isten, ki lakozol mennyben,
Fényes mennyországban, mint királyi székben,
Úgy ülsz és parancsolsz földön és az égen,
Senki teelűtted nem bújhat rejtekben.
  2. Mostan beszédemet nyújtom tihozzátok,
Azkik magyaroknak mondjátok magatok:
Éktelen szitkotok, kérlek, elhagyjátok,
Hogy Isten irgalma terjedjen reátok.
  3. Vajki sok* ideje, hogy Isten ostorát
Szenveditek méltán, az ő nagy csapását,
Kérlek, engeszteljük az Isten haragját,
Hogy mireánk ontsa az ő bőv áldását.
  4. Magyar nemzet, kérlek, tekénts meg magadat,
Vitéz módra termett nagy híres voltodat,
Mert mind eltapodták minden hatalmadat,
És mind elterdelték szép friss ágaidat.
- [...]
14. Végezd el, ó, Uram, akaratod bennem,
Fényes angyalodat bocsássad elűttem,
Szűzanyád pediglen légyen énmellettem,
Szép sugár* hajával lepassze nemzetem.
  15. Kardom fölkötöttem, Uram, szent nevedben,
Népemet vezetem szép rendelt seregben,
Indulásom vagyon te dicsőségedben,
Segélj, Jézus, segélj szép Szűzzel, mentemben*.

16. Ó, te angyaloknak ragyogó csillaga,
Édes Jézusomnak szerelmetes anyja,
Édes nemzetemnek ki vagy patrónája*,
Hívlak segítségül népem oltalmára!
17. Fogadásod szerint magyar népet ne hadd,
Minden ellenségtől, kérlek, hogy oltalmazd.
Ó, édes Szűryanám, ellenségem rontsad,
Népem színe elütt futamását* adjad.
18. Özvegyek-, árváknak halld meg kiáltását,
Véneknek s ifjaknak sűrő könnyhullását*,
Sok egyházi rendek szép búcsújárását,
Atyáknak, anyáknak szívek fakadását.
19. Véget vetik immár ez kis énekemnek,
Mert sűrő könnyei folynak szemeimnek,
Mert nagy veszedelmit szánom nemzetemnek,
Add végít, jó Isten, nyomorgatásinak.
20. Bizonytalán hát én is véremnek hullását,
Nem szánom fejemet s életem fogyását,
Talán az nagy Isten tekénti szolgálját,
És nem erősíti ellenségim karját.
21. Magyar nemzet, kérlek téged az Istenért,
Hogy magyar magyarnak ne szomjúzza vérét,
És senki ellenem ne fogja fegyverét,
Mert én nem kívánom magyar veszedelmét.
22. Gondolám verseim szép Lengyelországban,
Azután leírom, jutván az határban,
Szép hazámban levő vég Kálló várában,
Ezerhétszáz után jutván harmadikban.

[...]

KARINTHY FRIGYES (1887–1937)

Barabbás

A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton. Kétoldalt feketén füstölögtek a romok. Lent, a kiszáradt árok fenekén találta az elsőt azok közül, akik Pilátus háza előtt kiáltották Barabbás nevét. Elfeketőül nyelvel vonított a vörös felhők felé.

Megállt előtte, és csendesen így szólt:

– Itt vagyok.

Az pedig felnézett rá, és zokogni kezdett.

– Rabbi*! Rabbi! – zokogott.

És a mester szelíden folytatta:

– Ne sírj. Állj fel, és jöjj velem. Mert visszamegyek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé, és új törvényt kérek magamra és reátok, akik Barabbást választottátok, s akikkel ezt mívelte Barabbás. A nyomorult pedig feltápáskodott, és az ő öltönyét megragadta.

– Mester! – kiáltott elfulladva és könnyek között – ó, mester, jövök! Mondd meg, hogy mentsem meg magam! Mondd meg, mit tegyek! Mondd meg, mit mondjak!

– Semmit – mondta ő szelíden –, csak azt, amit három nap előtt kellett volna mondanod, mikor Pilátus megállt a tornácon, és megkérdezett titeket: „Kit engedjek hát el közülök, Barabbást, a gyilkost, vagy a názáretit?”

– Ó, én bolond – kiáltott a nyomorult, fejét öklével verve –, ó, én bolond, aki Barabbást kiáltottam! Barabbást, aki ide juttatott!

– Jól van – folytatta szelíden a mester –, most hát jöjj velem Pilátus háza elé, ne törődj semmivel, ne figyelj semmire, csak rám, és amikor én intek neked, kiáldsd egész szívedből és egész tüdődből: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „Az életemet!”

Az pedig követte őt.

És találának útközben másik nyavalyást, akinek Barabbás elvette házát és feleségét és gyermekét, és szemeit kiszúratta.

És ő homlokát érinté csendesen kezével, és így szólt:

– Én vagyok az. Jöjj velem Jeruzsálembe, és amikor én kezemmel érintelek, kiáldsd: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „A házamat! a gyermekemet! a szemem világát!”

Az pedig felzokogott, és követte őt.

És találtak még másikat is, kinek kezei és lábai kötéllel voltak összekötve és nyakára hurkolva, őt magát pedig arccal lefelé bűzhödt mocsárba nyomta le Barabbás, tetvek és csúszómászók közé. És odament hozzá, és megoldotta kötelékeit, és így szólt:

– Ismerlek téged. Te költő voltál, aki a lélek, rajongó repülését hirdetted. Jöjj velem, és amikor intek, kiáldsd: „a názáretit!”, mintha ezt kiáltanád: „A szabadságot! a léleknek és gondolatnak szabadságát!”

Az pedig megcsókolta az ő saruját, és csak a szemével könyörgött, mert a szája még tele volt sárral.

És így mentek tovább, és egyre több béna és sánta és nyomorult bélpoklos csatlakozott hozzájuk, akiket Barabbás tönkretett. És mindegyik külön-külön zokogva verte mellét, és könyörgött neki, hogy intsen majd, ha kiáltani kell: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanák: „Békesség! békesség! békesség e földön!”

Estére pedig megérkeztek Jeruzsálembé, Pilátus háza elé.

Pilátus a tornácon ült, és estebédjét költötte Barabbással, a gyilkossal. Kövéren és fénylő arccal ültek ott, nehéz borokat ittak és drága ételeket ettek aranyedények fenekéről: skarlát-piros palástjuk messze világított.

A názáreti pedig, élén a sokaságnak, mely követte őt, a tornác elé járult, és felemelvén átszegezett kezeit, szelíden szólni kezdett:

– A pászkák ünnepe* nem múlt még el, Pilátus. Törvény és szokás, hogy húsvétkor egyikét az elítélteknek elbocsássad, úgy, ahogy a nép kívánja. A nép Barabbást kívánta, s engem megfeszítettek – de vissza kellett térnem halottaimból, mert láttam, hogy a nép nem tudta, mit cselekszik. E sokaság mögöttem megismerte Barabbást, és most új törvényt akar – kérdezd meg őket újból, amint az törvénykönyveinkben meg vagyon írva.

Pilátus pedig gondolkodott, aztán vállat vont, s kiállván a tornác szélére, csodálkozva nézett végig a sokaságon, és szólt:

– Hát kit bocsássak el mármost, Barabbást vagy a názáretit?

És ekkor ő intett nekik.

És ekkor zúgás támadt, mint a mennydörgés zengett fel a sokaság. És a sokaság ezt kiáltotta: „Barabbást!”

És rémulten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik azt kiáltotta: „A názáretit!”

A mester pedig halovány lett, és megfordulván végignézett rajtuk. És külön-külön megismeré mindegyiknek az ő arcát, de e sok arcból egyetlen arc lett az esti homályban, óriási fej, mely ostobán és gonoszul és szemtelenül vigyorgott az ő arcába, véres szemei hunyorogtak, és szájából bűzös lé szívárgott, és torkából úgy bömbölt rekedten: „Barabbás!”, mintha azt hörögné: „Halál! halál! halál!”

Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit, és mondá neki: „Te látod!...”

Ő pedig bólintott fejével, és csendesen felmenvén a lépcsőn, kinyújtotta kezeit a hóhér felé, hogy kötözzé meg.

BABITS MIHÁLY* (1883–1941)

A Jézust kereső kisfiú

Az időben Jézus elindula Galileából és méne Júdeának határiba, a Jordánon által kelvén. A Tanítványok vele mentek. Történt pedig útközben, hogy Scythopolis* városában, mely már Samáriának szélén vagyon, Jézus prédikálván a népnek, nagy tömeg sereglett körébe, s a tömeg között nagyszámú kisebb-nagyobb gyerek is, aki mind látni szeretett volna valamit... Mert tudvalevő, hogy minden gyerek kíváncsi. De a Tanítványok haragudtak a gyerekekre s mérges szavakkal akarták szétkergetni őket:

– Ereggyetek innen; ti úgysem értitek, amit a Mester mond!

A gyerekek persze nem sokat adtak ezekre a beszédekre és mindig újra meg újra elötlokodtak. Csak a hétesztendős kis Aramiás, – ő olyan szelíd, félénk fiúcska volt, mert a mostohaapja, a foltozóvarga, mindig ütötte, – ő nem mert közel menni. Messziről, az utca túlsó végéről nézte az édes, fehér ruhás Jézust. Úgy ragyogott a fehér ruhája! Kegyetlenül égett, süttött

a nap, vakított a kékség, tüzeltek a sétányos tetejű házak. De ez mind semmi se volt a Jézus ruhájának fehérsége mellett. Ő, bizonynal Aramiás semmit sem értett volna a beszédéből: de mégis úgy szerette volna hallani.

– Engedjétek hozzám jönni a kicsinyeket! – mondta az édes, szelíd hang; de éppen ekkor jöttek le a Tanítók és Farizeusok a felső utcából; köntösük* széles, sárga sávjai belekiabáltak a házak fehérségébe; hosszú szakálluk reszketett; nem mentek közel azokhoz, akik a Jézus körül álltak, de Aramiást útban érték és rá is mordultak:

– S te mit ácsorogsz itt, takarodj haza, gonosz kis csavargó!

– Avagy nincs dolgod a csirizestál mellett, apád műhelyében?

– Nű, és ha nem volna? Én, mikor ekkora voltam, ott ültem a zsinagógában...

– Ott ültünk egész nap a zsinagógában, a tudós rabbik lábainál, akik a szent Betűkre oktattak...

Aramiás ijedten sompolygott tovább, mert látta már a sanda aleph-et és a többi betűket, amint a szétcsavart sárga lapból kimászva, kunkorodott testű nagy, kegyetlen hangyák, mind sorban az ő szegény kis fejébe igyekeznek... Szerencsére a Tanítók Jézusról kezdtek beszélni, nagyon haragosan és nem törődtek már vele... Aramiás lekanyarodott egy hosszú fal mellett, a mezők felé, messze kerülve a zsinagógát; de megjárta vele, mert egyszerre a mostohaapja állt előtte, aki éppen a szőlők között nyaraló latin úrnak vitte haza az új saruit; dúlt-fült a méregtől.

– Hol jártál? hé! – ordított Aramiásra – én vigyem haza a lábbeliket? hé! – És a fülinél fogta meg Aramiást, mint ahogy a sarukat szokta a zsinóruknál.

Aramiás nézett jobbra-balra, hol surranhatna ki? de a körmök kapcsai kitűnően zárultak cimpáin és nem volt sehonnan segítség. A tücskök iszonyú éles csúfnótát zengtek a mezőről.

– Az anyád se dőgozik; te se dőgozol – folytatta a varga. – Az anyádat kilelte a hideg, te meg elcsavarogsz. Minek eszitek a kenyereimet? No megállj, csak legyünk egyszer otthon! Hol az istenbe vótál, gazember?

Az asszony meg-megrázkódva kínlódott a vackán; a varga – amint hazaértek – belerúgott: erre aztán elcsöndesült és mozdulatlan maradt. A varga akkor a fiúhoz látott: szegény Aramiás először bőgött nagyon és ordított; de később ő is elcsöndesült és mozdulatlan maradt. A varga pedig áldomást ivott a munkára: borostömlőt hozott a pincéből, és attól legelőbb is énekelni kezdett; de a végén ő is elcsöndesült és mozdulatlan maradt.

Eközben este lett.

A tücskök zenéje az egekig csapkodott; Jézus pedig megindult a tanítványokkal, mezítláb az esteli harmaton, Jeruzsálem felé. Aramiás csodálatos fehérségeket látott álmában és reggeltájban fölnyitotta szemeit. Csöndben, hogy a vargát föl ne ébressze, kilopózott a házból és ment a piacnak.

A piacon nyoma se volt a fehér Jézusnak: üres volt még minden, csak Zaffira, az öreg galambáros kofá*, tákolta a sátrát, mert ünnepek közeledtek s ilyenkor nagyban veszik az áldozathoz való galambokat.

– Nini, a vargáék kis Aramiása – kiáltott Zaffira. – Mit keresel te itt ily korán, naplopó?

– A Jézust keresem – felelt Aramiás.

– No éppen, a Jézust! keresed bizony az áldozati kalácsokat, hogy csenhess belőlük! Hiszen a Jézus már az éjjel elindult a húsben és meg sem áll Jeruzsálemig! Takarodj innen! nem kell nekem ilyen kalácsok-körülsettenkedő.

Aramiás ijedten húzódott vissza a harcias hölgytől, aki egy hosszú sátorrudat lengetett kezében; éhes kis szeme édes kalácsok emlékét vitte magával. A hosszú fal mentén leszaladt a város végéig, ahol két sovány pálmafa még ebben a reggeli órában egy csipet árnyékot is vetett. A pálmákon nem volt már egy szem datolya se. Aramiás lenézett a jeruzsálemi útra: messze, az ég alján, úgy tűnt föl neki, mintha fákat látna, és valami fehérséget a fák között. Aramiás elindult az úton... Apró gyíkok surrantak szét előle a porban, de ő meg se látta. Mély tünődésbe merülve sietett, sietett. Azon tünődött, hogy jól emlékszik-e? Mert úgy emlékezett, hogy tegnap a Jézus apró kalácskákat adott azoknak a gyerekeknek, akik a közelébe jutottak.

Nagyon, nagyon éhes volt Aramiás.

Alig tudott menni. Minden csontja fájt még a tegnapi veréstől. Aztán, amint a nap egyre föllebb jött, – a Nap, ez a kérlelhetetlen ellenség – a meleg tűrhetetlenné kezdett válni. Sehol egy fa, sehol egy kis felhő. Aramiás felhőről ábrándozott, nagy lengő felhőről, amely olyan, mintha az Isten legyezőt emelne, fehér toll-legyezőt, mint amilyent a latin úr gyaloghintaja mellett szoktak a rabszolgák tartani. Aztán addig tünődött erről a fehérségről, míg Jézust képzelte az égen, a fehér ruhában, édes kalácskával az ölében. Fölemelte a fejét, de egyszerre elvakult, elszedült: mintha az egész ég csupa nap volna, egyetlen tűztenger!

Már az a gyér növényzet is eltűnt, a széleslevelű lapuk, poros giz-gazok. Már kiért a kő-sivatagra. Itt az út sem volt látható többé: egyforma, fehér, kiégett, lapos, töredezett sziklák mindenfelé, melyek százszorosan verték vissza a nap sugarát. Akármerre nézett Aramiás, egyforma fehérségek villantak elébe, és a fény táncolt, mint a tükrök között. A fiúcska elkáprázva és támolyogva ámult ide-oda.

– Itt, itt a Jézus! – gondolta magában; és csakugyan mintha minden oldalról tíz-húsz fehérhúhás Jézus lebbent volna elé, csak hogy abban a minutában* tovasuhanjanak. – Merre lehet itt Jeruzsálem? – kérdezte magától Aramiás.

Ebben a pillanatban egyszerre valami csengés csengett fel előtte, egy csengetyű hangja, mindig tisztábban, mindig élesebben. Oly édes, ezüstös csengés volt. Itt, itt a Jézus! Aramiás megindult arra, ahonnan a hangot hallotta.

A csengés játszott vele, hol itt, hol ott hangzott, néha egyszerre több irányból is. Az út már tökéletesen elveszett, a kövek egyre rögzesebbek lettek, barlangok és szakadékok nyíltak mindenfelé. Aramiás erőltlenül bukdácsolt a csengő után, míg egyszer csak megbotlott, elesett, és nem tudott rögtön fölkelni. Ekkor a csengés feléje közeledett: különös emberek jelentek meg, rongyos ruhában, lefogyott, vézna testtel, tarisznyával, bottal; piros és fehér sebek voltak a bőrükön, és nagy csengőket ráztak maguk előtt. Amint meglátták Aramiást, megálltak messziről, mintha nem mernének közelebb jönni.

– Egy kis gyerek – mondotta az egyik.

– De hogy kerül ide? – kérdezte a másik.

Aramiás fölkelte és feléjük ment. A csengős emberek tanácstalanul húzódtak vissza, mint hogyha nem tudnák mire vélni a dolgot.

– Nem félsz tőlünk? – kérdezte az első.

Aramiás azon tünődött, hogy a Jézus ruhája sokkal fehérebb volt, és az arca is más. Az is zavarba ejtette, hogy egy helyett öt-hat alakot látott maga körül. Szédülten támolygott és kapott az egyik után, mintha testetlen tünemény lenne, amely el akar lebbenni. Így megint elvesztette az egyensúlyt, és el is bukott volna, ha a csengős ember hirtelen az ölébe nem fogja.

– Édes kis fiúcska!

A csengők egy pillanatra mind megnémultak, aztán idegesen csörrentek meg itt meg ott.
 – Ne nyúlj hozzá! Átkozott! Ne érintsd őt! – kiáltották innen is, onnan is a csengős emberek.

Az első, aki ölébe kapta a kis fiút, maga is megijedt erre, s el akarta lökni; de Aramiás két kézzel kapaszkodott a durva szőrharába, és nem hagyta magát lerázni.

– Mi szegény poklosok vagyunk – mondta a csengős ember – és azért járunk a csengőkkel, hogy az emberek, hallva a hangot, messziről elkerülhessenek, és ne kapják meg ezt a borzasztó betegséget. Minket mindig elkerülnek: még senki se jött hozzánk, soha senki! Kár volt idejönnöd hozzánk, kis fiú! Most majd nem eresztünk el többet. Nekünk is szükségünk van egy ilyen kis gyerekre, mint te vagy: egy ilyen kis szájra, amit csókolhassunk; ilyen kis kézre, ami belénk kapaszkodik. Éhes vagy? Nesze, adunk az élelemből, amit jóságos lelkek hordanak számunkra! de megeszed benne a betegségünket... Szomjazol? Adunk inni, de lázunkat iszod... Jere, fuss, maradj, szaladj, szeretünk, sajnálunk, megölünk... Fogd, itt van az irgalom kalácsa; ízleljed, édes és halálos, siratunk, nevetünk, hej, pajtások, poklos testvéreim, küldött a Mennybéli nekünk egy kis kölyköt, kis kóduskölyköt, akinek csengőt akasszunk a nyakába, alleluja, táncoljatok, poklos testvéreim!...

A csengők most ütemes csingilingit kezdtek, a zenitre ért nap minden erejével tűzött, a kövekből áradt az izzó fehérség, ingott és rengett a fényben a pusztá, egy kéz egy kaláccsal nyúlt Aramiás felé, aj, micsoda fehérség és zene és halleluja volt égen és földön! És mialatt a gonosz poklosok röhögve körülállták a kis fiút, és körül táncolták, és azt hitték, hogy az ő gyermekük lesz, azalatt a kis Aramiás titokzatos módon magát Jézust látta, amint kalácsot nyújtott feléje; s leroskadt a forró kőre, s mintha a Jézus ragyogóan fehér és meleg ölébe hullt volna; és kiadta szegény, meggyötört kis lelkét, és egyenesen a Mennysországba jutott, mint ahogy a Jézus megmondta:

– Engedjétek hozzám a kicsinyeket!

JORGE LUIS BORGES* (1899–1986)

Márk evangéliuma

Fogta a könyvet, és találomra felnyitotta: Márk evangéliumának elején akadt meg az uja. Mintegy fordítási gyakorlatként, meg talán hogy lássa, értenek-e valamit belőle, elhatározta, ebéd után felolvassa nekik azt a részt. Meglepte, hogy milyen figyelemmel, sőt néma odaadással hallgatják. Talán a könyv fedelén levő arany betűk tették meg a hatásukat. A vérükben van, gondolta. És az is felmerült benne, hogy az embereknek két visszatérő történetük van időtlen idők óta: a bolyongó gályáról, amely egy áhított szigetet keres a földközi vizeken, és egy istenről, aki keresztre feszíteti magát a Golgotán.

A Los Alamos birtokon történt, délen, a juníni* járásban, 1928 márciusának utolsó napjaiban. A főszereplő egy orvostanhallgató, Baltasar Espinosa. Egyelőre elég, ha annyit mondunk róla, hogy olyan volt, mint akármelyik Buenos Aires-i fiatalember: semmivel se tűnt ki a többiek közül, legfeljebb szónoki képességével több díjat nyert a Ramos Mejía-i* angol kollégiumban – és szinte határtalan jóságával. Nem szívesen vitatkozott; jobban szerette, ha a má-

siknak van igaza, nem pedig neki. Bár vonzotta a játék izgalma, mégis rossz játékos volt, mert nem szeretett nyerni. Éles eszű volt, csak lusta; harminchárom éves korában még hiányzott egy vizsgálja, éppen abból a tárgyból, amely a legjobban érdekelte. Apja, aki szabadgondolkodó volt, mint akkoriban minden úriember, Herbert Spencer* tanaival itatta át, anyja viszont egy montevideói* utazás előtt megígértette vele, hogy minden este elmondja a miatyánkot, és keresztet vet. Ezt az ígértét később sem szegte meg, ahogy múltak az évek. Nem volt híján a bátorságnak; egy reggel inkább szenvtelenül, mint dühösen, ökölpárbajba keveredett néhány társával, akik arra akarták kényszeríteni, hogy részt vegyen egy diáksztrájkban. Minthogy nem szeretett ellenkezni, sok vitatható nézet és szokás ragadt rá: nem sokat törődött a hazájával – de azért ne higgyék a külföldiek, hogy tollakat hordunk; tisztelte Franciaországot, de lenézte a franciákat; nem tartotta sokra az amerikaiakat, de azért Buenos Airesben csak legyenek felhőkarcolók; hitt benne, hogy a síkságon élő gaucsók jobb lovasok, mint a dombvidékiek vagy a hegylakók. Amikor unokaöccse, Daniel meghívta nyaralni a Los Alamosra, mindjárt igent mondott, nem mintha szerette volna a vidéket, csak természetes engedékenységből, és mert nem volt kedve nyomós érveket keresni, hogy nemet mondhasson.

A kúria* nagy volt, és kissé elhanyagolt; közvetlen szomszédságában a Gutre nevű intéző háza. A Gutre családnak három tagja volt: az apa, a fiú – rendkívül faragatlan fickó – és egy apját tekintve bizonytalan származású lány. Magasak voltak, tagbaszakadtak, csontosak, hajuk vörösbe játszó, arcuk indiános. Szinte sohase beszéltek. Az intéző felesége évekkal azelőtt meghalt.

Vidéki tartózkodása alatt Espinosa sok mindent tanult, amit addig nem tudott és nem is sejtett. Például azt, hogy nem szabad vágatni, ha a házak közelébe ér, és hogy az ember csak akkor ül lóra, ha dolga van. Idővel kezdte felismerni hangjukról a madarakat.

Danielnek néhány hónap múlva be kellett mennie a fővárosba valami jószágügyben. Egy hét, és lebonyolítja az üzletet. Espinosa, aki egy kissé unta már unokaöccse gáláns kalandjait és az úri divat iránti fáradhatatlan érdeklődését, inkább kinn maradt a birtokon, a tankönyveivel. Fullasztó volt a hőség, és az éjszaka se hozott enyhülést. Hajnalban arra ébredt, hogy dörög az ég. A kazuárfák* rázkódtak a szélben. Ahogy Espinosa meghallotta az első cseppeket, hálát adott Istennek. Hirtelen lehűlt a levegő. A Salado* aznap délután kiöntött a medréből.

Másnap, amikor a tornácról végignézett a vízzel borított földeken, Baltasar Espinosa arra gondolt: ma reggel többé-kevésbé meg lehet érteni, miért hasonlítják a pampát a tengerhez, habár a tenger, mint Hudson* írja, nagyobbak látszik, mert a hajó fedéltetéről nézzük, nem pedig lóhátról vagy a szemünk magasságából. Az eső nem akart alábbhagyni; a Gutre család, a vendég segítségével, illetve a segítsége ellenére, a jószág nagy részét megmentette, bár sok állat vízbe fúlt. A birtokra négy út vezetett: most mind a négy víz alatt állt. A harmadik napon egy felhőszakadás veszélybe sodorta az intéző házat; Espinosa átengedett nekik egy szobát a ház végében, a szerszámofészker mellett. Az átköltözés közelebb hozta őket egymáshoz; azontúl együtt ettek a nagy ebédlőben. A beszélgetés akadozott; a Gutre család ugyan sokat tudott a gazdálkodásról, de nem tudta kifejezni magát. Egy este Espinosa megkérdezte, van-e még, aki emlékszik rá, hogyan törtek be az indiánok, amikor még Junín volt a megyeszékhely. Bólogattak, de ugyanígy bólogattak volna, ha I. Károly* kivégzését említi. Eszébe jutott, amit az apja szokott mondani: vidéken a legtöbbször csak azért olyan öregek az emberek, mert rossz a memóriájuk, vagy bizonytalan fogalmaik vannak a dátumokról. A gaucsók rendszerint nem tudják, melyik évben születtek, és azt se, hogy ki nemzette őket.

Az egész házban nem volt más könyv, csak a La Chacra című folyóirat egyik évfolyama, egy állatorvosi kézikönyv, egy díszkiadású Tabaré*, A shorthorn szarvasmarha története Argentínában, néhány erotikus, illetve bűnügyi elbeszélés és egy új regény: a Don Segundo Sombra*. Hogy az ebéd utáni kényszerű együttlét unalmát valahogy elűzze, Espinosa felolvasott belőle néhány fejezetet Gutrééknak, akik analfabéták* voltak. De sajnos az intéző annak idején gulyás volt, és nem érdekelték más gulyások kalandozásai. Azt mondta, hogy abba a munkába nem kell beleszakadni: mindig volt velük egy málhás öszvér, az cipelte, ami kellett, és ha nem szegődött volna el gulyásnak, sose jutott volna el a Gómez-tóig, Bragadóig, sőt egészen Chacabucóig*, a Núñez-birtokra*. A konyhában volt egy gitár; régebben a napszámosok körbeültek; valaki hangolni kezdte, de játszani sose játszott rajta. Ezt hívták gitározásnak.

Espinosa, aki közben szakállt növesztett, elnézegette megváltozott arcát a tükörben, és mosolyogva gondolt arra, hogy Buenos Airesben majd halálra gyötri a fiúkat az árvíz történetével. Furcsa, de csupa olyan hely jutott az eszébe, valamiféle nosztalgiával, ahol sohase járt, és nem is készült elmenni: a Cabrera utca sarka a postaládával, egy Jujuy* utcai kapu kőoroszlánjai, az Once* vasútállomástól néhány sarokra, egy mozaikpadlós üzlet, nem tudta pontosan, hogy hol. Közben apja és testvérei már biztosan megtudták Danieltől, hogy ő itt – a szónak eredeti értelmében – el van szigetelve a külvilágtól.

Átkutatva a házat, amely körül nem akart leapadni a víz, ráakadt egy angol nyelvű Bibliára. A könyv utolsó lapjain bejegyzések: a Guthrie család története – ez volt az eredeti nevük. Invernessből* származtak, a XIX. század elején jöttek át erre a földrészre, nyilván mint napszámosok, aztán indiánokkal is összeházasodtak. A krónikának ezernyolcszázhetven-egynéhányban vége szakadt; már nem tudtak írni. Még egy-két generáció, és elfelejtettek angolul; amikor Espinosa megismerte őket, már a spanyolt is törve beszéltek. Vallásuk nem volt, de vérükben mint sötét emlék lappangott a kálvinisták vad fanatizmusa és a pampa* számtalan babonája. Espinosa beszámolt nekik a fölfedezéséről, de alig figyelték oda.

Fogta a könyvet, és találomra felnyitotta: Márk evangéliumának elején akadt meg az ujsza. Mintegy fordítási gyakorlatként, meg talán hogy lássa, értenek-e valamit belőle, elhatározta, ebéd után felolvassa nekik azt a részt. Meglepte, hogy milyen figyelemmel, sőt néma odaadással hallgatják. Talán a könyv fedelén levő arany betűk tették meg a hatásukat. A vérükben van, gondolta. És az is felmerült benne, hogy az embereknek két visszatérő történetük van időtlen idők óta: a bolyongó gályáról, amely egy áhított szigetet keres a földközi vizeken, és egy istenről, aki keresztre feszíteti magát a Golgotán. Eszébe jutottak a Ramos Mejía-i szónoklattani órák, és felállt, hogy előadja a példabeszédeket.

A Gutre család gyorsan befalta a sült húst és a szardíniát – jöjjön már az evangélium.

Az egyik kisbárány, amelyet a Gutre lány annyira szeretett, hogy kék masnit kötött a nyakába, megsebezte magát egy szögesdróttal. A vérzést pókhálóval akarták elállítani; Espinosa néhány tablettával meggyógyította. Ezért olyan hálások voltak, hogy Espinosa nem győzött ámuldozni. Kezdetben nem bízott a Gutre családban, és a nála levő kétszáznegyven pesót bedugta az egyik könyvébe; most, hogy nem volt itt a birtok ura, ő vette át a helyét; félnék utasításait azonnal végrehajtották. Mindenhová követték, szobáról, szobára vagy végig a tornácon, mintha nem tudnának megenni nélküle. Mialatt felolvasott, észrevette, hogy felszedeztetik a morzsákat, amelyeket az asztalra szórt. Egyik délután azon kapta őket, hogy róla beszélnek, kevés szóval és nagy tisztelettel. Amikor befejezte Márk evangéliumát, a másik három közül akart felolvasni egyet, de az apa arra kérte, inkább kezdje előlről, amit már felolvasott, hogy jól megértsék. Espinosa

arra gondolt, hogy olyanok, mint a gyerekek, akiknek az ismétlés nagyobb örömet okoz, mint a változatosság vagy az újdonság. Egy éjjel az özönvízről álmodott, amin nincs mit csodálkozni; a bárkaépítők kopácsolására riadt fel, és azt hitte, hogy az ég dörög. És csakugyan: az eső, amely már alábbhagyott, most újra teljes erővel rákezdte. Dermesztő volt a hideg. Azt mondták, a vihar leszakította a szerszámofészker tetejét, és ha majd elkészülnek a gerendákkal, megmutatják. Már nem tekintették idegennek: mindhárman elhalmozták a figyelmükkel, szinte kényeztették. Egyikük sem szerette a kávé, de ő mindig kapott egy csészével, jól megcukrozva.

A vihar egy keddi napon tört ki. Csütörtök éjjel arra ébredt, hogy valaki halkán kopogtat az ajtaján, amit a biztonság kedvéért mindig kulcsra zárt. Felkelt és kinyitotta: a lány volt az. A sötétben nem látta, de lépteinek neszből megállapította, hogy mezítláb van, később pedig, az ágyban, hogy anyaszült meztelen: így jött át a ház végéből. A lány nem ölelte át, és nem is szólt semmit; csak feküdt mellette, és remegett. Eddig még nem ismert férfit. Amikor elment, nem csókolta meg; Espinosa arra gondolt, hogy még a nevét se tudja. Valami belső kényszerből, amit nem próbált felderíteni, megesküdt, hogy ezt Buenos Airesben nem mondja el senkinek.

A következő nap ugyanúgy kezdődött, mint az addigiak, egy dolgot kivéve: az apa megszólította Espinosát, és azt kérdezte, vajon Krisztus azért hagyta-e, hogy megöljék, mert meg akarta váltani az embereket. Espinosa, aki szabadgondolkodó volt, de úgy érezte, hogy tartania kell magát ahhoz, amit felolvasott, ezt válaszolta:

– Igen. Hogy mindenkit megváltson a pokoltól.

Mire az apa azt kérdezte:

– Mi a pokol?

– Egy hely a föld alatt, ahol örökkön-örökké égnek a lelkek.

– És azokat is megváltotta, akik beléje verték a szögeket?

– Azokat is – mondta Espinosa, akinek csak homályos teológiai ismeretei voltak.

Már attól félt, az intéző azt akarja számon kérni tőle, ami a lánnyal történt az éjjel. Ebéd után megkérték, hogy olvassa fel még egyszer az utolsó fejezeteket.

Aznap délután Espinosa hosszan elsziesztázott; könnyű álmából fel-felriasztotta a kitartó kopácsolás és valami homályos előérzet. Estefelé felkelt, és kiment a tornácra. És ezt mondta, mintha hangosan gondolkodna:

– A víz leapadt. Már nem sok van hátra.

– Már nem sok van hátra – visszhangozta Gutre.

Mind a hárman utánajöttek. A kövön térdepeltek, és kérték, hogy áldja meg őket. Aztán megátkozták, megköpdösték és hátratuszkolták. A lány sírt. Espinosa tudta, hogy mi vár rá az ajtó mögött. Amikor kinyitották az ajtót, a pusztá ég tekintett rá. Egy madár felrikoltott; azt gondolta: tengelice. A fészernak hiányzott a teteje: lebontották, a gerendáiból ácsolták a keresztet.

Székács Vera fordítása

VI. A KÖZÉPKOR IRODALMA

SZENT ÁGOSTON

(354–430)

Vallomások

[részlet]

[Ágoston a csodálatos hang intésére teljesen megtér]

(8. könyv/12. fejezet)

Midőn pedig ez a mélyenszántó elmélkedésem teljes nyomorúságomat összeszedte titkos rejtekéből, és odatárta lelkem szeme elé, sűrű könnyzárpot magával görgető hatalmas vihar kerekedett bennem.

És, hogy szavakban is levezetődjék bennem az egész, fölugrottam Alypius mellől. Úgy éreztem, zokogásomhoz még alkalmasabb lesz a magány. Távolabbra mentem, hogy ne legyen teherre még Alypius jelenléte sem.

Tehát így voltam és Alypius ezt megérezte. Nem tudom, mit mondtam neki, de gondolom, hogy szóltam valamit, és hangomon már a könnyek súlya rezgett, mikor fölugrottam. Alypius ott maradt, ahol ültünk, és módfelett bámult viselkedésemem. Már hogyan is történt, pontosan nem tudom, de valami fügefá alá heveredtem hétrét görnyedten, és szabad folyást engedtem könnyeimnek. Fölszakadtak szemem könnyes patakjai, és ez kedves áldozat volt neked. Nem ugyanezekkel a szavakkal, de ilyen értelemben nyöszörögtem sok mindent feléd:

– Meddig még, Uram?¹

„Meddig haragszol még Uram szüntelenül? Ne emlékezzél meg régi gonoszságaimról.”²

Éreztem, hogy ezek a gonoszságok béklyóba fognak engem. Ajkam szálnalmas szavakat nyögdecselet. Meddig? Meddig lesz ez a holnap, és az újra holnap? Miért nem most rögtön? Aljasságomnak miért nem veti végét mindjárt ez az óra?

Így szóltam és szívem keserves szomorúságával zokogtam.

És íme, a szomszédos házból hangot hallok. Ének csendül, nem tudom hogyan, mintha fiú vagy leányka mondaná, és többször ismételné:

Tolle, lege

Tolle, lege

Vedd föl, olvasd

Vedd föl, olvasd...

Arcom íziben megváltozott. Kutattam rögtön emlékezetemben, akad-e olyan játéféle, amelyben ilyet szoktak énekelni a gyerekek? Egyáltalán nem jutott eszembe, hogy hallottam volna valahol ilyesmit.

Visszaszorítottam könnyeim patakját és fölugrottam. Csupán arra magyaráztam ezt a szót, hogy mennyei parancs zendül most felém: üssem föl a könyvet, és olvassam el a leg-

1 Zsolt. 6, 4.

2 Zsolt. 78, 5, 8.

először szemembe ötlő fejezetét. Hallottam ugyanis Antaltól, hogy intést kapott az evangéliumból, pedig egészen véletlenül toppant be annak olvasásakor. Mintha neki mondotta volna a föllovasott szöveg:

„Menj, add el, amid vagyon és oszd el a szegényeknek, és kincsed leszen a mennyekben, és jer kövess engem.”³ És hozzád tért azonnal erre a csodálatos megnyilatkozásra. Tehát följáztottan siettem vissza a helyre, ahol Alypius üldögélt, mert ott tettem le az apostol könyvét, midőn fölkeltem onnan. Kezembe kaptam, fölütöttem és csöndben olvastam azt a fejezetet, amelyre először esett a szemem:

„Nem tobzódásban és részegeskedésben, nem bujálkodásban és kicsapongásban, nem civódásban és versengésben, hanem öltsetek magatokra az Úr Jézus Krisztust, és ne gondozzátok a testeteket a vágyakozásokra.”⁴

Nem akartam már tovább olvasni. Nem is volt erre szükség. E mondat végeztével tüstént a bizonyosság derűje ömlött el szívemben, és a kételkedés minden homálya szertefoszlott.

Ujjammal, vagy nem tudom miféle jellel, megjelöltem a könyvet, és azután becsuktam. Arcom nyugodt volt már, amikor Alypiusnak mindent elbeszéltem. Ő pedig illetéknéppen mondotta el – én ezt nem is sejtettem –, hogy mi ment végbe benne. Kért, mutassam meg, mit olvastam a könyvben. Megmutattam. Ő tovább is figyelt a szövegre, mint ahogy én olvastam. Nem is tudtam, hogy mi következik: Íme, ez jött: „Karoljátok fel szeretetben azt, aki gyöngye a hitben.”⁵ Alypius ezt magára értelmezte, és meg is mondta nekem. Őt azonban ez az intés csak megerősítette. Az erkölcsi fölfogásának igen megfelelő jó szándékhoz és elhatározáshoz – ezen a téren előbb is messze hagyott ő már engem – minden késedelmes habozás nélkül, azonnal csatlakozott.

Innét a hírrel anyámhoz siettünk.

Megörült anyám.

Töviről hegyire elmondottuk a történeteket. Fölujjongott győzelmes boldogságban. Téged áldott: „Ki mindent megtehetsz bőven azon túl is, mit is kérünk, avagy megértünk.”⁶ Láttá, hogy sokkal többet adtál neki bennem, mint amennyit szokása szerint ő kért könnyes, keserves sóhajaiban. Magadhoz terelgettél engem, hogy sem feleséget ne keressek többé, sem e világnak semmi más reménységét. Ott állottam immár a hit mérővesszején, ahol annyi esztendő előtt neki megmutattál. Siránkozását örömmre fordítottad.⁷ Bőségesebben, semmint ő kívánta. Drágább, tisztább öröm ragyogta be, mint amilyenre véremből sarjadt unokáiban vágyakozott.

Városi István fordítása

3 Máté 19, 21.

4 Róm. 13, 13, 14.

5 Róm. 14, 1.

6 Ef. 3, 20.

7 Zsolt. 29, 12.

NURSI AI SZENT BENEDEK

(480 k. – 547)

Regula*

[részletek]

Prológus

Fel kell tehát állítanunk az Úr szolgálatának iskoláját. Reméljük, hogy ebben az intézményben semmi kemény vagy nehéz dolgot nem rendelünk el. Ha mégis a méltányosság úgy kívánná, hogy valamit kissé szigorúbban rendeljünk el a hibák kiirtására és a szeretet megőrzésére, azért ne riadj vissza, ne fuss el mindjárt az üdvösség útjáról, melynek kezdete szűk és szoros. De ha a szerzeteséletben és a hitben előrehaladunk, akkor majd szárnyaló szívvel és a szeretet elmondhatatlan édességével sietünk előre az Isten parancsainak útján. Így az ő vezetése alól magunkat soha ki nem vonva, mindhalálíg állhatatosan megmaradunk tanítása mellett a monostorban*, és béketűrésünkkel részt veszünk Krisztus szenvedéseiben, hogy aztán országának is méltó részesei lehessünk. Amen.

5. Az engedelmisség

Az alázatosság legkiválóbb foka a késedelem nélküli engedelmisség. Ez illik azokhoz, akik Krisztusnál semmit kedvesebbnek nem tartanak. Mihelyt tehát az előljáró valamit parancsol, azon szent szolgálat miatt, melyet fogadtak, valamint a pokoltól való félelem és az örök élet dicsősége miatt, mintha csak isteni parancs volna, késlekedést ne ismerjenek a cselekvésben. [...] Az ilyenek tehát rögtön otthagyják a maguk dolgait, lemondanak saját akaratukról, azonnal letesznek mindent kezükből, s amin dolgoztak, azt befejezetlenül hagyják, s a parancsadó szavát gyorslábú engedelmisségben tetteikkel követik. Így a két dolog: a mester kimondott parancsa és a tanítvány véghezvitt tette mintegy egyszerre, ugyanabban a pillanatban az istenfélelem sietségével gyorsan történik meg. Akiket az örök élet elnyerésére sarkall a szeretet, a szoros utat választják, melyről az Úr azt mondja: „Szoros az út, mely az életre vezet.” (Mt 7,14) Mivel nem a saját fejük szerint élnek és nem vágyaiknak és gyönyöreinek engedelmeskednek, hanem másnak az ítélete és parancsa szerint járnak, monostorban élnek le életüket, és azt kívánják, hogy apát legyen fölöttük. Az ilyenek kétségkívül az Úrnak azt a kijelentését követik: „Nem azért jöttem, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem azért, aki engem küldött.” (Jn 6,38)

De maga ez az engedelmisség csak akkor lesz tetsző Isten előtt és kedves az embereknek, ha a parancsot nem ingatagon, lassan, lagymatagon, vagy zúgolódva és nem ellentmondva teljesítjük. Az előljárónak adott engedelmisséget ugyanis Istennek nyújtjuk. Hisz ő maga mondta: „Aki titeket hallgat, engem hallgat.” (Lk 10,16) És hozzá még jó lélekkel kell a tanítványoknak engedelmeskedniük, mert „Isten a jókedvű adakozót szereti”. Mert ha rossz lélekkel engedelmeskedik a tanítvány és szájával, de ha csak szívében is zúgolódik, hiába teljesíti a parancsot, mégsem lesz már tetsző az Isten előtt, aki a zúgolódót szíve szerint ítéli meg. Az ilyen tettért semmi jutalom nem jár, sőt még a zúgolódó büntetést is von magára, hacsak elégtételadással meg nem javul.

[...]

7. Az alázatosság

Azért, testvérek, ha a legtökéletesebb alázatosság csúcsát el akarjuk érni, és gyorsan el akarunk jutni arra az égi felmagasztalásra, amelyre a jelen élet alázatossága révén emelkedhetünk, akkor fölfelé törekvő cselekedeteinkkel olyan létrát kell felállítanunk, amilyen Jákobnak jelent meg álmában, s amelyen angyalokat látott fölemelkedni és alászállni. Ezt a fölemelkedést és leszállást bizonyára csak arra érthetjük, hogy önmagunk felmagasztalásával leszállunk, és az alázatossággal fölemelkedünk. Ez a felállított létra pedig földi életünk, melyet, ha alázatos a szívünk, az Úr az édig emel. A létra két oldalának pedig lelkünket és testünket mondhatjuk, s ezek közé az oldalak közé az isteni meghívás az alázatosságnak és a szerzeteséletnek különböző fokait illesztette, hogy rajtuk fölfelé haladjunk.
[...]

22. Hogyan aludjanak a szerzetesek?

Mindegyik külön ágyban aludjék. Ágyfelszerelést, a szerzeteséletnek megfelelőt, az apát rendelése szerint kapjanak. Ha lehetséges, mindnyájan egy helyen aludjanak; ha pedig nagy számuk ezt nem engedi, tizenként vagy huszanként aludjanak dékánjukkal együtt, hogy örökdjék fölöttük. Ebben a helyiségben egészen reggelig égjen a mécses. Ruhában aludjanak, és övvel vagy kötéllel felövezve, de késük ne legyen az oldalukon, amikor alusznak, hogy az alvót álom közben véletlenül meg ne sebezze, így a szerzetesek mindig készen legyenek arra, hogy a jeladásra késedelem nélkül fölkeljenek, és egymást megelőzve, de mégis komolyan és serényen az istenszolgálatra siessenek. A fiatalabb testvérek ágai ne legyenek egymás mellett, hanem az öregebbekével vegyest. Mikor pedig fölkelnek az istenszolgálatra, egymást halkán biztatgassák, hogy az aluszékonyaknak ne legyen mentségük.
[...]

33. Lehet-e a szerzeteseknek tulajdonuk?

Kiváltképpen ezt a bűnt kell gyökerestül kiirtani a monostorból. Senki se merészeljen az apát rendelése nélkül bármit is adni vagy elfogadni, vagy bármit is sajátjaként bírni; egyáltalán semmit sem: se könyvet, se írotáblát, se íróvesszőt, tehát igazán semmit se. Hiszen még saját testüket vagy akaratukat sem szabad tulajdon hatalmukban tartaniuk, hanem minden szükségset a monostor atyjától várjanak. Ne is legyen semmijük sem, amit az apát nem ad, vagy meg nem enged. Mindenük legyen közös, amint írva van, senki se valljon magáénak semmit (ApCsel 4,32), se ne tartson jogot semmire. Ha valakit rajtakapnának, hogy ebben az igen gonosz bűnben találja örömét, figyelmeztessék első- és másodízíglén; ha nem javul meg, büntetéssel sújtsák.

Söveges Gábor fordítása

ISMERETLEN SZERZŐ (1195 k.)

Halotti beszéd és könyörgés

[Feltételezett vagy valószínűsített egykori olvasat]

Látjátuk feleim szümtükhel, mik vogymuk: isa, por és homou vogymuk. Mēnyi milosztben* terümtvé elevelé miü isēmüköt Ádámot, és odutta volá neki paradicsumot házoá. És mēnd paradicsumben valou gyimilcsēktül mondá neki élniē. Hēon* tilutoá út igy fá gyimilcsētül. Gye mondoá neki, mérēt nūm ēnēik: isa, ki napon ēmdöl az gyimilcstül, halálnék haláláal holsz. Hadlavá holtát terömtevé Istentül, gye feledevé. Engedé ürdüng intetüinek, és évék az tilvot gyimilcstül. És az gyimilcsben halálut évék. És az gyimilcsnek úl keseröü vala vizē, hūgy turkukat migé szakasztja valá. Nūm hēon mogánek, gye mēnd ű fajának halálut évék. Haraguvék Isten és vetevé út ez munkás világ belé: és lēün halálnék és pukulnek fészē, és mēnd ű nemének. Kik ozuk? Miü vogymuk. Hūgy és tiü látjátuk szümtükhel: isa, és nūm igy embēr mülhatja ez vermöt, isa mēnd azhuz járou vogymuk. Vimádjuk Uromk Isten këgyilmét ez lélekért, hūgy jorgasson ű neki, és kegyiggyēn, és bulcsássá mēnd ű bűnét! És vimádjok szen[t] ahszin Máriát és boudog Miháél arhangyēlt és mēnd angyēlkat, hūgy vimádjának éréttē! És vimádjok szent Pétēr urat, kinek adot hatalm oudania és kétñiē, hūgy oudja mēnd ű bűnét! És vimádjok mēnd szentököt, hūgy lēgyenek neki segéd Uromk szinē eleüt hūgy Isten iü vimádságok miá bulcsássá ű bűnét! És szobodohha út ürdüng ildetüitül és pukul kīnzatujátül, és vezessē út páradicsum nyugalma belé, és adjon neki münyi uruszág belé utat és mēnd jouben részēt! És kíássátuk Uromkhuz hármül: kyrie eleison*!

Szerelmes brátim! vimádjomuk ez szēgín embēr lilkiért, kit Ūr ez napon ez hamus világ timnücē belől menté, kinek ez napon tēstēt tömetjök; hūgy Ūr út këgyilméhel Ábraám, Izsák, Jakob kebelében helhezjē; hūgy bírságnap jutván mēnd ű szentēi és ünüttei küzēkōn jou felől johtatnia íleszjē út! És tiü bennetük. Clamate ter*: kyrie eleison!

[Pais Dezső olvasata]

Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk! Bizony por és hamu vagyunk. Mennyi malasztban* teremte először Isten a mi őszünket, Ádámot, és adta vala neki a paradicsomot házul. És a paradicsomban való minden gyümölcsből, monda neki, hogy éljen, csupán egy fa gyümölcsétől tiltá el. De monda neki, miért ne egyék. „Bizony, amely napon eszel azon gyümölcsből, halálnak halálával halsz.” Hallá holtát az ő teremte Istenétől, de feledé. Engede az ördög intésének, és évék azon tiltott gyümölcsből. És azon gyümölcsben halált évék. És azon gyümölcsnek oly keserü vala a vize, hogy a torkát megszakasztja vala. Nem csupán magának, de az ő egész fajának halált évék. Haraguvék Isten, és veté őt e munkás világba, és lőn Ádám a halálnak és pokolnak fészke és az ő egész nemének kárára kihatóan. Kik azok? Mi vagyunk. Ahogy ti is látjátok szemetekkel. Bizony egy ember sem kerülheti el e vermet. Bizony mind ahhoz járók vagyunk. Kérjük Urunk Isten kegyelmét e lélekért, hogy irgalmazzon őneki, és kegyelmezzēn és bocsássá meg az ő minden bűnét. És kérjük Szent Asszony Máriát és Boldog Mihály arkangyalt és az angyalokat mind, hogy imádkozzanak érette. És kérjük Szent Péter urat, kinek adatott hatalom oldásra és kötésre, hogy oldja fel az ő minden bűnét. És kérjük

mind a szenteket, hogy legyenek neki segedelmére Urunk színe előtt, hogy Isten az ő imádságuk miatt bocsássa meg az ő bűnét – és szabadítsa meg az ördög üldözésétől és a pokol kínzásától, és vezesse őt a paradicsom nyugalmaiba, és adjon neki a mennyei országba utat és minden jóban részt. És kiáltások Urunkhoz háromszor: Kírie eleison!

Szerelmes barátim! Imádkozzunk e szegény ember lelkéért, kit az Úr e napon e hamis világ tömlöcéből kimente, kinek e napon a testét temetjük, hogy az Úr őt kegyelmével Ábrahám, Izsák, Jákob kebelébe helyezze, hogy az ítéletnap eljövén az ő minden szentjei és felemelkedettei (választottai) közé jobb felől való odaiktatás végett felelőssze őt! És tibenneteket is! Clamate ter: Kírie eleison!

[Benkő Loránd olvasata]

Láttátuk feleim szümtükkel mik vogymuk. Isa pur es chomuu vogymuk. Menyi milosztben terümtvé e levé mü isemüküt, Ádámüt, és adutta vola neki paradisumut házoá. Es mend paradisumben volou gyimilsiktül mundá neki élnie. Héon tilutoá üüt igy fa gyimilsétül. Gye mundoá neki, meret nüm eneik. „Isa, ki nopun emdüil oz gyimilstüül, halálnek haláláal holsz.” Hadlává holtát terümtve istentül, gye feledevé. Engede ürdüng inetüüinek, és evék oz tilvut gyimilstüül, es oz gyimilsben halálut evék. Es oz gyimilsnek uly keserüü volá vize, hogy turkukat mígé szokosztya vola. Nüm heon mugának, gye mend üü fojánék halálut evék. Horoguvék isten es vetevé üüt ez munkás világbelé, es leün halálnek és pukulnek fesze es mend üü nemenek. Kik ozuk? Müü vogymuk. Hügy és tüü láttátuk szümtükkel. Isa és nüm iggy ember mulchottya ez vermüt. Isa mend ozchuz járour vogymuk Vimággyuk uromk isten kegyilmét ez lélikért, hügy jorgossun üü neki es kegyiggyen es bulsásza mend üü bünét. Es vimággyuk szent achszin Máriát és boudug Michael archangyelt és mend angyelküt, hügy vimággyonok érette. Es vimággyuk szent Péter urot, kinek odutt hotolm oudonia es ketnie, hügy ougya mend üü bünét. Es vimággyuk mend szentüküt, hügy legyenek neki segéd uromk szine eleüt, hügy isten iü vimádságuk miá bulsásza üü bünét. Es szoboducha üüt ürdüng ildetüütül es pukul kintozjátul, es vezesse üüt paradisum nyugalmaibeli, es oggyun neki münyi uruszágbeléutot es mend juoban reszet. Es keássátuk uromkhoz chárml: Kyrrie elesion!

Szerelmes brátim! Vimággyomuk ez szegin ember lilkiért, kit ur ez napun ez homus világ timnücébeleül mente, kinek ez nopun testét tümettyük, hogy ur üüt kegyilméhel Ábraám, Izsák, Jákob kebelében helhezje, hügy birságnop jutva mend üü szentii es ünüttei küzikün jou feleül jochtotnia ileszje üüt. Es tüü bennetük! Clamate ter: Kyrrie eleison! Láttátuk feleim szümtükkel mik vogymuk. Isa pur es chomuu vogymuk. Menyi milosztben terümtvé e levé mü isemüküt, Ádámüt, és adutta vola neki paradisumut házoá. Es mend paradisumben volou gyimilsiktül mundá neki élnie. Héon tilutoá üüt igy fa gyimilsétül. Gye mundoá neki, meret nüm eneik. „Isa, ki nopun emdüil oz gyimilstüül, halálnek haláláal holsz.” Hadlává holtát terümtve istentül, gye feledevé. Engede ürdüng inetüüinek, és evék oz tilvut gyimilstüül, es oz gyimilsben halálut evék. Es oz gyimilsnek uly keserüü volá vize, hogy turkukat mígé szokosztya vola. Nüm heon mugának, gye mend üü fojánék halálut evék. Horoguvék isten es vetevé üüt ez munkás világbelé, es leün halálnek és pukulnek fesze es mend üü nemenek. Kik ozuk? Müü vogymuk. Hügy és tüü láttátuk szümtükkel. Isa és nüm iggy ember mulchottya ez vermüt. Isa mend ozchuz járour vogymuk Vimággyuk uromk isten kegyilmét ez lélikért, hügy jorgossun üü neki es kegyiggyen es bulsásza mend üü bünét. Es vimággyuk szent achszin Máriát és boudug Michael archangyelt és

mend angyelkut, hury vimágyyonok érette. Es vimágyyuk szent Péter urot, kinek odutt hotolm oudonia es ketnie, hury ougya mend üü bünét. Es vimágyyuk mend szentüküt, hury legyenek neki segéd uromk szine eleüt, hury isten iü vimádságuk miá bulsássa üü bünét. Es szoboducha üüt ürdüng ildetüitül es pukul kinzotujátul, es vezesse üüt paradisum nyugalmábeli, es oggyun neki münyi uruszágbeléutot es mend juoban reszet. Es keássátuk uromkhuz chármul: Kyrie elesion! Szerelmes brátim! Vimágygomuk ez szegin ember lilkiért, kit ur ez napun ez homus világ timnücébeleül mente, kinek ez nopun testét tümettyük, hogy ur üüt kegyilméhel Ábraám, Izsák, Jákob kebelében helhezje, hury birságnop jutva mend üü szentii es ünüttei küzikün jou feleül jochtotnia ileszje üüt. Es tiü bennetük! Clamate ter: Kyrie eleison!

ISMERETLEN SZERZŐ

Szent Gellért* püspök legendája¹ [részlet]

Ezután Szent Gellért figyelmeztette őket, hogy gyónják meg egymásnak bűneiket. A mise végeztével buzgón imádkoztak és az örök boldogságnak most már – mert vértanuságukkal elérik – biztos reményétől fölvidultan, mindnyájan megáldoztak. Azután útra kerekedtek a Duna-rév felé. Szent Gellért püspök, kis termete miatt, és mivel Isten szolgálatában minden erejét kimerítette, kocsin ment. Mikor a pesti révhez jutottak, ime öt istentelen ember, Vatha és társai, eltelve a gonosz szellemekkel, amelyeknek magukat fölajánlották, rárontottak a püspökökre és társaikra, és kövekkel hajigálták őket. Szent Gellért püspök pedig azokra, akik kövekkel dobálták, Szent István első vértanú példájára szüntelenül a Kereszt jelét vetette. S Magyarország első vértanúja, letérdelve, fönnhangon így kiáltott: „Uram Jézus Krisztus, ne tudd ezt nékik vétkül, mert nem tudják, mit cselekszenek.“ Ám azok ennek láttára még inkább megdühödtek, neki támadtak és kocsiját felfordították a Duna partjára, ott leráncigálták kocsijáról, taligára rakták és a kelenföldi hegyről alátasztották. Mivel pedig még mindig lihegett, mellébe lándzsát döftek, azután egy sziklához vonszolták és agyvelejét szétronsolták. Így költözött el Krisztusnak dicsőséges vértanúja e földi nyomorúságból az örök boldogságba, az Urnak 1047. esztendejében. A Duna meg mindig meg-megáradt, és a szikláról, amelyen Szent Gellért fejét összetörték, hét évig senki sem tudta a vért lemosni. Akkor a papok a véres szírtet elvitték. A szent ember teste pedig az nap ott maradt, ahol vértanuságot szenvedett. Budi püspököt is megkövezték, úgy dicsőült meg. Besztrid 30 püspök pedig halálos sebesülést szenvedett s harmadnapra költözött el e világból. Beneta püspököt azonban Endre herceg megmentette. Szónok ispánt* is az egész népével – Beneta kivételével – és a püspökök cseléségét meggyilkolták. Ezen a napon pedig annyi keresztényt mészároltak le, hogy számukat csak Isten kegyelme tudná. Es így beteljesült Szent Gellért jövendölése, és valóban világos, mekkora szentséggel ragyogott életében Istennek ez a kegyelmek sok-sok ajándékával szeretett embere. Mert szűz volt, és az egyházi jog tudósa a szent hittudományak mestere, gyermekségének ötödik évétől kezdve viselte Szent Benedek rendjének öltözetét, s azonfölül püspöki méltóságra emelkedett, dicsőséges vértanú lett, a szent Egyházért Magyarországon az első.

Gálos Rezső fordítása

1 A 13. századból maradt ránk Szent Gellért püspök nagyobbik, latin nyelvű legendája (Legenda maior Sancti Gerhardi), melynek szerzője ismeretlen.

SZ. JÓNÁS ILONA (1929–2017)

Szent Erzsébet* legendája² [részlet]

„A szentek élete konkrét megvalósítása az evangéliumi szellemnek, az evangéliumi eszmének és a legenda azáltal, hogy ezt a fenséges ideált érzékelhetővé teszi, ezáltal a legenda éppúgy, mint minden költészet, a valóság magasabb fokát juttatja kifejezésre, mint maga a történet.”

Szent Erzsébet alakját az utókor gyönyörű legendákba öltöztette. Az életéről szóló prózai vagy verses írások, prédikációk, himnuszok, ezekben a legendákban ünneplik, ezek lettek ikonográfiájának is legfőbb témái. Ezért is írta Hauck német egyháztörténetében Erzsébettel kapcsolatban, hogy „...amit tudunk róla, amit megpillanthatunk életéből, nem a valóság, csupán az a kép, amelyet, mintegy színes üvegen át láttatnak róla”. Mégis, ezek a legendák azok, amelyek a leghívebben közvetítették tetteinek valóságos értékeit, amelyek századokon át fenntartották életének példáját, s ezeknek az erzsébeti cselekedeteknek mindenkori szükségességét és igényét. [...]

A gyermek Erzsébet a tilalmak ellenére egy téli napon élelmet vitt titokban a koldusoknak. Apja meglátva őt, megkérdezte, mit rejteget ruhájában, mire a gyermek azt felelte, rózsákat. A hitetlenkedő apa a feltárt kötényben a téli idő ellenére friss rózsákat talált. A rózsacsoda a gyermekkor legendájaként került az életrajzokba, mégis Erzsébet egész életének, tetteinek szimbóluma, ikonográfiájának egyik fő témája lett. Őlében rózsákkal, ifjú hercegnőként ábrázolja Lorenzetti Trónoló Madonna című képén, Mária jobbján, Szent Katalin párkaként, ugyancsak a perugiai Szent Katalin templom fali képén, ifjú feleségként tárja ki rózsákkal teli kötényét a várból kilépő férje és kísérete előtt. Hosszan sorolhatnánk a nagyszámú hasonló ábrázolásait, különösen az újabb koriakat, amelyeken a szent attribútumaként van jelen.

Sz. Jónás Ilona: Árpád-házi Szent Erzsébet három legendája

ISMERETLEN SZERZŐ

Szent Margit* legendája³ [részletek]

I. Boldogságos szűz Szent Margit királyi nemes nemzetből származott. Kinek test szerint való atyja a magyaroknak negyedik Béla nevű király[a] vala. Ő [nagyatyja] is vala harmadik András király, Szent Erzsébet asszonynak atyja. Őneki egy méhben feküdt atyjafia vala ötödik István király. Az ő anyjának neve vala Mária, görög császárnak leánya.

Midőn szűz Szent Margitot az ő anyja még méhében viselné, a tatárok kemény üldözésének idejében, szűz Szent Margitnak anyja az ő férjével, úgy mint a királlyal, fogadást tőnek némi-nemű áldozatképpen magoknak és az országoknak megszabadításáért. Fogadást tőnek, hogy az Úristen őnekik leány magzatot adna, a szent apáca szüzek kezére adnák azt, mivel e szent szűzön kívül soha a magyar királyok nemzetéből senki apáca nem lett vala.

2 Heisterbachi Caesarius (1180–1240) német szerzetes a Dialogus miraculorum című művében jegyezte le Szent Erzsébet legendáját

3 A legenda keletkezése, szerzője ismeretlen, Ráskay Lea, Domonkos-rendi apáca másolatában (1510) maradt ránk.

Születvén pedig Szent Margit és illendőképpen mint a királyi magzatot felnevelék. Legottan még gyermekségében kezdte szolgálni nagy ájtatossággal a mi Urunk Jézus Krisztusnak és az ő dicsőséges szent anyjának, Máriának. A szülei adák ötet az Istennek és asszonyunk, Szűz Máriának örökké való szolgálatára, Sámuel próféta hasonlatossága szerint. Mert miképpen Sámuel ő gyermekségében adaték templomba, az Istennek szolgálatára, azonképpen Szent Margit gyermekségében adatott a klostromba Istennek szolgálatára.

E szent szűz még kétesztendősi lévén, az ő anyja kérdésére megfelelően jövendölt az ő atyja felől, Béla király felől, hogy az ausztriai herceg ellen lévő hadban el nem vész, sőt egészségben megtér, de az ő hadának egy része eloszlik és megöletik, és hogy a királynak ő ellensége és a herceg elesik a harcon. Valamint jövendölt Szent Margit szűz, mindenek beteltek.

Háromesztendősi avagy egy kevésbé idősebb lévén Szent Margit, az ő anyja, Béla királyné hozzá hívatván némely nemes özvegyasszonyt Zichnek tartományában, holott apáturak lakoznak vala, ada és ajánlá az említett Olimpiádisz nevű nemes özvegyasszonynak, hogy az ő leányát, Szent Margitot őrizné-e, nevelné-e. Melyet Olimpiádisz vőn nagy tisztevével és hálaadással és őrizé, nevelé mint tulajdon maga leányát. Ezek után kevés napok elmúlván, a királyné vivé leányát, Szent Margitot és Olimpiádisz asszonyt és helyezteté a veszprémi Szent Katalin asszonynak klostromába, holott az időben prédikátor szerzetbeli szororok* lakoznak vala. Ott hagyá a királyné Szent Margitot, hogy apáca lenne, és ismét ajánlá Olimpiádisz asszonynak.

Ezenképpen hagyá őket a királyné asszony a klostromban és ő maga elméne. Ezeknek utána negyednapon Olimpiádisz asszony felvevé a szent szerzetnek ruháját.

Ez időben Szent Margit asszony még jól nem szólhat vala. Ezen időben kezdé Szent Margit tanulni ábct, *Ave Mariá-t** és kevés időnek utána igen jól kezdé tanulni és énekelni az egybekisded leányokkal.

E leánygyermek, Szent Margit asszony vőn egy keresztfát kezébe és kezdé kérdezni az ő társától, hogy mi volna a keresztfa. Az ő társi pedig úgy mondanak vala neki, hogy Urunk Jézus ekképpen öletett meg emberi nemzetért. Ezeket hallván sír vala e szent gyermek.

Ezen időben e szentséges gyermek, Szent Margit asszony felvevé a szent szerzetnek ruháját, az ő ideje szerint nagy ájtatossággal, hogy az ő gyenge gyermekségétől fogva éltetnék szerzetes regulák szokásával.

Mikoron e szent szűz volna ötesztendősi, látá, hogy a szororok közül némelyek ciliciumban* járnak. Kéré az Olimpiádisz asszonyt, kit mindenkoron anyjának hí vala, hogy őnéki ciliciumot adna: kit őnéki megada Olimpiádisz asszony, de Szent Margit asszony el nem viselheté. Kevés időnek utána növekedvén, keményebb ruhákat és némikoron cilicium foltocskákat mezítelen húsán lassan-lassan szokott vala viselni.

Oh, ki nagy csoda ez, hogy ily nagy felséges királyi magzat, ilyen gyenge gyermekségének idejében ezenképpen gyötörje magát!

Mikoron Szent Margit asszonynak adnak vala köntöst, kápát jobb posztóból a társinál, tehát szégyenli vala megviselni. Ha mikoron pedig kényszerítetik vala a priorisszától* elviselni a ruhát atyjának, anyjának tisztességéért, tehát Szent Margit asszony elmegyén vala a konyhára, és a konyhán való fazekaknak és egyéb edényeknek mosásával és sepréseknek porával sieti vala megfeketíteni. Mikoron őnéki új ruhát adnak vala, csak alighogy valamikoron az ő ruháját elváltottatta, mígnem mindenestől fogva megavult, szakadozott. Örül vala Szent Margit asszony immár az ennyi aláztatosságnak jégéről és a boldog szegénységéről.

Mikoron Szent Margit asszonyt valaki király leányának mondja vala, tehát elmegyen vala Olimpiádisz asszonyhoz és sírva úgy mond vala: „Én édes anyám, nagy tiszteletlenséget mondanak énnekem. Azt mondják, hogy én király leánya vagyok.”

Azért mikoron e szent szűz, Szent Margit asszony immár volna tízesztendő, az ő szüleinek és prédikátor szerzetbeli frátereknek nagy tisztes társaságival és ővele megmaradó jó szororoknak társaságával, Veszprémből, Szent Katerina asszonynak klastromából változtaték, hozattaték a klastromba, melyet az ő szülei a Dunának szigetében - mely sziget az időtől fogva nevezteték Szűz Máriának szigetének, avagy Boldogasszony szigetének, mert annak előtte mondatik vala Nyulaknak szigetének -, a mindenható Istennek tisztességére és Istennek anyjának, szeplőtelen Szűz Máriának neve és oltalma alá első fundamentomától fogva építének, rakának és mindvégig elvégezék, királyi nemes ajándékokkal megajándékozák, miképpen illik királyi felségeknak.

Egy időben, mikoron cseh király küldött volna nagy tisztes követeket magyar királyhoz, Béla királyhoz, hogy őneki adná az ő leányát, Szent Margit asszonyt házasul, és hogy ő is megbékélnék vele, tehát királyné asszony hívatá hozzá az időbeli provinciálist, fráter Marcellust és monda neki: „Menj el, én jó atyám az én leányomhoz, Margithoz, mert íme király el akarja őtet adni házasságra, tudjad meg őneki akarját.” Tehát a provinciális királyné asszonynak parancsolatja szerint jöve Szent Margit asszonyhoz és hívatá hozzá Szent Margit asszonyt és megmondá az ő anyjának izenetét neki, a priorissának, Olimpiádisznak és Szent Margit asszonynak egy öcsce előtt, és jól megtudakozék az ő akarjátjáról. Tehát boldogságos szűz, Szent Margit asszony általában megfelele és monda a provinciálisnak: „Tudjad azt, atyám, bizonynal, hogy inkább szenvedem, hogy engemet megátkozzanak, hogynem én ebben engednék az én szüleimnek és semminémű okért nem teszek az én professziómnak ellene.”

[...]

Ismét egy példa olvastatik egy betegről, kit Szent Margit asszony meggyógyíta:

Vala némely fráter, aki lakozik vala az ispitályházban és ez vala tisztességbeli és vala ájtatos az Úristenhez és az ő szentjéhez. És ez embernek vala neve Albert, és ő tartatik vala nagy, nehéz negyednapis kórsággal, avagy negyednapis hidegleléssel. Mely hidegleléssel esék ez Albert nevű fráter nagy fájdalomba, úgyhogy az ő lábai megsugorodának az ő térdében, de maga ez Albert nevű fráter fogadást tön Szent Margit asszonynak és bízék az ő szent érdemében: teljességgel, nagy siralmakkal ajánlá ő magát Szent Margit asszonynak. Legottan, hogy ez ajánlást elvégezé és a napnak egy része elmúlván, e beteg az ő betegségének ágyából és a negyednapis hideglelésből és az ő térdeinek megsugorulásából mindenestül fogva megszabadulván, felkele és Szent Margit asszonynak koporsójához jöve. Nagy ájtatossággal és alázatossággal földre leterjeszkedvén hálát ada e szent szűznek. És e dolgot megmondá a frátereknek és egyéb nagy sok embereknek. Ezenképpen elméne.

Ismét kezdetnek némely csodatételek, kiket tön Úristen e szent szűznek érdeme miatt. Mert az ő koporsójánál vakoknak látások megadatott, sántáknak járások, csonkáknak kezek megadatott és egyéb sok különb-különb kórságbelieknek meggyógyulás adatott:

Vala egy leány, kinek vala tizenkét esztendeje, néminémű Pinka nevű háziatyának leánya. E leány vala Szent Margit asszonynak koporsójához ájtatos és hű. A jótételekért, kiket hallott vala Szent Margit asszonyról, elhozatá ő magát e leány az ő szülőjével e szent szűznek koporsójához az ő egészségének megépüléséért. E leánynak ő bal keze mind ő születésétől fogva hátra fordulva vala, megsugorodván mind hónaljig az ő vállára. És oly igen megszott vala az ő keze, hogy valakik látják vala, semmit egyebet nem látnak vala, hanem csak a bőrben az asszú

tetemeket mutatják vala ragaszkodván. Mely leány, mikoron gyakorta jött volna Szent Margit asszonynak koporsójához egy néhány napig, tehát a nagy misének alatta, mikoron az evangélium olvastatnék mind a nagy sokaságnak előtte, kik akkoron ott valának, e leány az ő tenyerét, kezeit, kik megsugorultak vala és hátra fordultak vala, megnyitá és karját felemelé és őmagát mindeneknek meggyógyultnak mutatá. E leány ezután ájtatosságból egy néhány napon ugyanott a koporsónál megmarada és valakik kívánják vala, mindeneknek megmutatja vala, miképpen e napoknak alatta lassan-lassan a hús az asszú tetemekre növekedvén az Úristennek jótétele miatt és szűz Szent Margit asszonynak érdeme miatt teljességgel meggyógyula. Amen, Jézus!

*A Ráskay Lea domonkos apáca kézírásában 1510-ből fennmaradt magyar nyelvű legenda
Érszegi Géza által modernizált változata*

ASSISI SZENT FERENC

(1182–1226)

Naphimnusz

Felséges Úr, mindenható s jó mindenek felett!
Tied a dicsőség, dicséret, áldás
és minden tisztelet!
Minden Téged illet, Felség, egyedül
s nincs ember, aki Téged méltón emleget.

Dicsérjen s áldjon, én Uram
kezednek minden alkotása,
különösen bátyánk-urunk, a Nap,
ki nappalt ad, világít és minket megvidámít.
Fényes ő és ékes ő és sugárzó roppant ragyogása
felséges arcod képmása.

Áldjon, én Uram, asszony-nénénk, a Hold és minden csillagok,
kiket az égre szórtál és szépek most és kedvesek és csillogók.

Áldjon, én Uram, a mi öcsénk, a Szél,
az Ég s a Lég s a Hó s a Hő s a derűs és borús Idő,
kik által éltetsz mindent, ami él.

Áldjon, én Uram, hugunk a Víz,
oly tiszta, hasznos, jóleső, alázatos és kedves ő.

Áldjon, Uram, mi testvérünk, a Tűz,
kit világul az éjszakába gyújtasz.
Szépséges és hatalmas, erős és felvidult az.

Áldjon, Uram, mi Földanya-nénénk,
ki tart és táplál minket, hogy megélnénk,
ki füvet hajt és gyümölcsöt terem és sok színes virággal élénk.

Áldjon, én Uram,
minden ember, kit háborúság, baj, gyötremelem ért,
de tűr és megbocsájt szerelmedért.

Boldogok, kik mindent békén viselnek,
Te nyújtasz nekik, Felség, egykoron babért.

Áldjon, én Uram,
mi nővérünk, a testi Halál,
ki minden élő embert megtalál.
Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,
boldogok, akik szentséges akaratodhoz igazodnak,
nem tesz kárt bennük második halál.

Dicsérjétek s áldjátok az Urat,
s adjatok hálát Neki,
s roppant alázattal szolgáljatok Neki!

Dsida Jenő fordítása

JACOPONE DA TODI (1230 k. – 1306)

Himnusz a fájdalmas anyáról

[Stabat mater*]

Állt az anya* keservében
sírva a kereszt tövében,
melyen függött szent Fia,
kinek megtört s jajjal-tellett
lelkét kemény karnak kellett
kínzón általjárnia.

Óh mily búsan, sujtva állt ott
amaz asszonyok-közt-áldott,
ki Téged szült, Egyszülött!
Mily nagy gyásza volt sírása
mikor látta szent Fiát a
szívtépő kínok között!

Van-e oly szem mely nem sírna
Krisztus anyjával s e kínra
hidegen pillantana?
aki könnyek nélkül nézze,
hogy merül a szenvedésbe
fia mellett az anya?

Látta Jézust, hogy fajtája
vétkéért mit vett magára
és korbáccsal vereték.
S látta édes fiát végül
haldokolni vigasz nélkül,
míg kiadta életét.

Kútja égi szeretetnek,
engedd érzem sebednek
mégét: hadd sírjak veled!
Engedd hogy a szívem égjen
Krisztus isten szerelmében,
s ő szeressen engemet!

Óh szentséges anya, tedd meg,
a Keresztrefeszítettnek
nyomd szívembe sebeit!
Oszd meg, kérem, kínját vélem,
kinek érdem nélkül értem
tetszett annyit túrni itt!

Jámborul hadd sírjak veled
és szenvedjek mígcsak élek
Avval ki keresztre szállt!
Álljak a kereszt tövében!
Szívem szíved keservében
társad lenni úgy sovárg!

Szüzek szüze! légy szivedben
hozzám jó és nem kegyetlen!
Oszd meg vélem könnyedet!
Add hogy sírván Krisztus sírján
sebeit szívembe írnam
s bánatodban részt vegyek!

Fiad sebe sebesítsen!
Szent keresztje részegítsen
és vérének itala,
hogy pokol tüzén ne égjek!
S az ítélet napján, kérlek,
te légy védőm, Szűzanya!

Ha majd el kell mennem innen,
engedj győzelemre mennem
anyád által, Krisztusom!
És ha testem meghal, adjad
hogy lelkem dicsőn fogadja
a pálmás paradicsom!

Babits Mihály fordítása

ISMERETLEN SZERZŐ

(1300 k.)

Ómagyar Mária-siralom

[Az eredetileg folyószöveggént leírt siralomvers itt verssorokra és versszakokra tördelve olvasható háromféle módon:]

[*Betű szerint leírt szövege áttördelve:*]

Volek syrolm thudothlon
syrolmol sepedyk.
buol ozuk epedek.

Walasth vylagumtul
sydou fyodumtul
ezes urumentuul.

O en eses urodum
eggen yg fyodum,
syrou aniath thekunched
buabeleul kyniuhhad.

Scemem kunuel arad,
en iunhum buol farad
the werud hullothy
en iunhum olelothy

Vylag uilaga
viragnac uiraga.
keseruen kynzathul
uos scegegel werethul.

Vh nequem en fyon
ezes mezuul
Scegenul scepsegud
wirud hioll wyzeul.

Syrolmom fuhazatum
therthetyk kyul
en iumhumnok bel bua
qui sumha nym [kyul] hyul

[*Egykori kiejtés szerinti szöveg Pais Dezső olvasatában:*]

Volék sirolm tudotlon.
Sirolmol sepedik,
buol oszuk, epedek,

Választ világumtuul,
zsidou fiodumtuul,
ézes ürümentüül.

Ó én ézes urodum,
eggyen-igy fiodum,
sírou anyát teküncsed,
buabeleül kinyuhhad!

Szemem künyüel árad,
junhum buol fárad.
Te vérüd hullottya
én junhum olélottya.

Világ világa,
virágnak virága,
keserüen kinzatul,
vos szegekkal veretül!

Uh nekem, én fiom,
ézes mézüül,
szégyenül szépségüd,
vírüd hioll vizeül.

Sirolmom, fuhászatum
tertetik kiül,
én junhumnok bel bua,
ki sumha nim hiül.

[*Mészöly Gedeon értelmezése szerint mai nyelven:*]

Nem tudtam, mi a siralom.
Most siralommal zokogok,
bútól aszok, epedek.

Zsidók világosságomtól,
megfosztanak én fiamtól,
az én édes örömemtől.

Ó, én édes Uram,
egyetlenegy fiam,
síró anyát tekintsed,
bújából őt kivonjad!

Szemem könnytől árad,
szívem bútól fárad.
Te véred hullása
szívem alélása.

Világnak világa,
virágnak virága,
keservesen kínzanak,
vas szegekkal átvernek!

Jaj nekem, én fiam!
édes vagy, mint a méz,
de szépséged meggyalázzák,
véred hull, mint a víz.

Siralmam, fohászkodásom
belőlem kifad,
én szívemnek belső bújája,
mely soha nem enyhül.

Wegh halal engumet
eggedum illen
maraggun urodum,
kyth wylag félleyn

O ygoz symeonnok
bezzeg scouuo ere
en erzem ez buthuruth
kyt niha egyre.

Tüled ualmun
de num ualallal
hul yg kynzassal,
Fyom halallal.

Sydou myth thez turuentelen
fyom merth hol byuntelen
fugwa huztuzwa
wklelue kethwe ulud.

Keguggethuk fyomnok
ne leg kegulm mogomnok
owog halal kynaal
anyath ezes fyaal
egembelu ullyetuk.

Végy halál engümet,
eggyedűm ilyen,
maraggyun urodum,
kit világ féllyen!

Ó, igoz Simeonok¹
bezzeg szovo ére:
én érzem ez bútürüt,
kit níha egíre.

Tüüled válnum;
de nüm valállal,
hul így kinzassál,
fiom, halállal!

Zsidou, mit téssz türvéntelen,
Fiom mert hol biüntelen.
Fugvá, husztuzvá,
üklelvé, ketvé ülüd!

Kegyüggyetük fiomnok,
ne légy kegyülm mogomnok!
Ovogy halál kínáal
anyát ézes fiáal
egymbelű üllýétük!

Végy magadhoz engem, halál,
egyetlenem éljen.
Maradjon meg az én Uram,
világ tőle féljen!

Ó, az igaz Simeonnak*
bizony érvényes volt a szava.
Én érzem e bú törét,
melyet egykor jövendölt.

Tetőled válnom kell,
de nem ily szörnyű valósággal,
mikor így kínoznak,
én fiam, halálosan!

Zsidó, mit téssz törvénytelenül?
Fiam miért hal büntelenül?
Meggfогván, rángatván,
öklözvén, kötözvén megöled!

Kegyelmezzetek fiamnak,
nem kell kegyelem magamnak!
Avagy halál kínjával,
anyát édes fiával
vele együtt öljétek!

1 Simeon és Anna

És íme, élt egy ember Jeruzsálemben, akinek Simeon volt a neve. Igaz és kegyes ember volt, várta Izráel vigasztalását, és a Szentlélek volt rajta. Azt a kijelentést kapta a Szentlélektől, hogy nem hal meg addig, amíg meg nem látja az Úr Krisztusát.

A Lélek indítására elment a templomba, és amikor a gyermek Jézust bevitték szülei, hogy eleget tegyenek a törvény előírásainak, akkor karjába vette, áldotta az Istent, és ezt mondta: Most bocsátod el, Uram, szolgádat beszéded szerint békességgel, mert meglátta szemem üdvösségedet, amelyet elkészítettél minden nép szeme láttára, hogy megjelenjék világosságul a pogányoknak és dicsőségül népednek, Izráelnek. A gyermek apja és anyja csodálkoztak azon, amit róla mondott, Simeon pedig megáldotta őket, és ezt mondta anyjának, Máriának: Íme, ő sokak elesésére és felemelésére rendeltetett Izráelben, és jelül, amelynek ellene mondanak – a te lelkedet is éles kard járja majd át –, hogy nyilvánvalóvá legyen sok szív gondolata. Volt ott egy próféta is, Anna, Fánuel leánya, Ásér törzséből. Igen idős volt; csak hét évig élt férjével hajadonkora után, és nyolcvannégy éves özvegyasszony volt. Nem távozott el a templomból, hanem böjtöléssel és imádkozással szolgált éjjel és nappal. Abban az órában is megjelent, hálát adott Istennek, és beszélt róla mindazoknak, akik várták Jeruzsálem megváltását. Miután mindent elvégeztek az Úr törvénye szerint, visszatértek városukba, a galileai Názáretbe. A gyermek pedig növekedett és erősödött, megtelt bölcsességgel, és Isten kegyelme volt rajta.

Új fordítású revideált Biblia

TOMMASO DA CELANO (1190–1260)

Ének az utolsó ítéletről (Dies irae...)

1. Ama nap, a harag napja, e világot lángba dobja: Dávid és Szibilla mondja.	9. Rólam, Jézus, emlékezzél, akiért a földre jöttél, veszni aznap ne engedjél.
2. Mily irtózat fog az lenni, ha a Bíró el fog jönni mindent híven számbavenni.	10. Engem fáradtál keresve, értem szálltál a Keresztre: annyi munkád kárba esne!
3. Harsonának szörnyü hangja hull a millió sirhantra kit-kit a Trón elé hajtva.	11. Igaz bosszú Mérlelője, bocsánatod add előre, míg a Számadás nem jőne!
4. Hökken Halál és Természet ahol a Teremtés ébred felelni a Vádló-széknek.	12. Fölnyögök bús vádlott módján, bűntudattól pirul orcám, úgy könyörgök, Uram, nézz rám!
5. Az írott könyv elhozatik melyben minden foglaltatik kiből végzés formáltatik.	13. Ki Magdolnát föloldottad, és a latrot meghallgattad: nekem is e reményt-adtad.
6. S ha a Bíró leül ottan, ami csak lappang, kipattan, misem marad megtorlatlan.	14. Nem méltó az én kérésem; de Te jó vagy, tedd kegyessen, hogy örök tűz ne égessen.
7. Én szegény ott mit beszéljek, milyen pártfogókat kérjek, hol még a szentek is félnek?	15. Bárányaid közt helyezz el, bakok közé ne rekessz el: jobbod felől várjon kész hely!
8. Nagy Király kit retteg minden, de a jót megváltod ingyen, kegyek kútja, válts meg engem!	16. Vesd a gonoszt kárhozatra, a vad lángnak általadva; engem végy a hív csapatba!
	17. Esdve és ölelve térded, hamuvá tört szívvel kérlek: őrizz, hogy jó véget érjek!

Babits Mihály fordítása

ANONYMUS

(12. század vége – 13. század eleje)

Gesta Hungarorum

[részletek]

[A görögök és bolgárok serege]

Eközben Salán* vezér, mikor megismerte a magyarok hatalmát és tetteit, megijedt, hogy egyszer csak haragra gyulladva őt űzik ki országából. Tehát tanácsot tartván övéivel, követeit a görögök császárához meg a bolgárok vezéréhez küldötte, hogy adjanak neki segítséget az Árpád magyar vezér ellen való küzdelemre. A görög császár és a bolgár vezér nagy hadsereget küldöttek Salán vezérnek. Mikor ezek megérkeztek, azon a helyen, amelyet Titelnek mondanak, nagy öröm támadt a vezér udvarában. Másnap pedig Salán vezér és nemesi tanácsot tartván, követeket küldöttek Árpád vezérhez azzal a felszólítással, hogy a földjüket hagyja el, s induljon haza szülőföldjére. Mikor ezek megérkeztek Árpád vezérhez, és előadták neki Salán vezér üzenetét, Árpád vezér meg nemesi felbosszankodva, ugyanazon követek útján ezt üzenték vissza Salán vezérnek: „A földet, amely a Duna és a Tisza között terül el, azonkívül a Duna vizét, amely Regensburg felől Görögországba folyik, a magunk pénzén szereztük meg akkor, amikor új emberekként megjelentünk itt, s azok ára fejében küldöttük a tizenkét fehér lovat meg a szóban volt többi mást. Ő maga az, aki földje jóságát dicsérve egy nyaláb füvet küldött Alpár homokjáról és egy korsót a Duna vizéből. Megparancsoljuk tehát uratoknak, Salán vezérnek, hogy hagyja el a mi földünket, s amilyen gyorsan csak szaladni tud, hordja el magát a bolgárok földjére, ahonnan ősapja idetelepedett a mi ősapánknak, Attila királynak a halála után. Ha pedig ezt meg nem teszi, tudja meg, hogy mi ellene rögtön hadat indítunk.” A követek ennek hallatára, miután megkapták az engedelmet, szomorú arccal Salán vezérhez siettek. Árpád vezér és nemesi pedig az egész hadsereggel elindultak a Zagyva folyótól, és a Tetétlen-hegy mellett ütöttek tábornot egészen a Tiszáig. Azután a Tisza partján tovább vonulva, Alpár homokjára érkeztek.

[Salán vezér elindulása Árpád vezér ellen]

Salán vezér a görögök és bolgárok segédcsapataival együtt elindult Titelről, és övéi biztatására is dühösen Árpád vezér ellen lovagolt. S mialatt a két sereg egymás közelében éjszakázott, egyik sem mert aludni egész éjjel, hanem felnyergelt lovukat kézen tartva virrasztottak. Reggel pedig, még hajnal előtt, mind a két fél készült a csatára. Árpád vezér, akinek a mindenség Istene volt a segítője, felövezte fegyvereit, felállította a csatarendet, aztán könnyhullatva imádkozott Istenhez, majd imigyen tüzelte vitézeit: „Szittyák, kik a bolgárok dölyféből Hungvárától a hungárus nevet kaptátok, a görögöktől való félelem miatt ne feledkezzetek meg kardotokról, és el ne veszítsétek jó hírneveteket. Hanem serényen és vitézül harcoljatok a görögök és bolgárok ellen, akik a mi asszonyainkhoz hasonlítanak, és úgy féljünk a görögök sokaságától, mint az asszonyokétól.” Ennek hallatára vitézei nagyon felbuzdultak. Tas fia Lél megfújta a kürtjét, Bogát fia Bulcsú meg felemelte a zászlaját, s az első hadsorban indultak

ütközetbe a görögök ellen. Erre harcba elegyedett a két ellenséges csatarend, és kezdtek hevesen vívni egymással. S amikor Árpád vezérnek egész serege viadalra kelt a görögök ellen, igen sokan elesetek a görögök és bolgárok közül. A fent említett Salán vezér pedig, amint látta, hogy övéi alulmaradnak a küzdelemben, futásnak eredt, s hogy életét megmentse, Bolgárfejvárra sietett. A görögök meg bolgárok a magyaroktól való rettegésükben eszüket vesztve elfelejtették, hogy melyik úton jöttek, s midőn életüket mentve futásnak eredtek, a Tiszát kicsiny folyónak vélve, át akartak úszni rajta. De mivel ekkora félelem és rémület szállotta meg őket, a magyaroktól való rettegésükben majdnem mindnyájan a Tisza vizébe veszttek, s alig maradtak néhányan, hogy császáruknak balsorsukról hírt mondjanak. Ezért azt a helyet, ahol a görögök vesztüket lelték, attól a naptól kezdve mostanig görögök révének hívják.

[Árpád vezér győzelme]

A diadal után Árpád vezér meg vitézei innen továbbvonulva addig a mocsárig mentek, melyet Körtvélytónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy miképpen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek, vagy miképpen tegyenek igazságot bárminő elkövetett vétekért. Egyszersmind ott a vezér vele jött nemeseknek különböző helységeket adományozott összes lakosságukkal együtt. Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának. Majd a vezér azt a helyet Ondnak, Ete apjának adta a Tiszától a Botva-mocsárig és a Körtvélytótól Alpár homokjáig. Utóbb pedig bizonyos idő elteltével Ond fia, Ete sok szlovént gyűjtött össze, s Alpár vára meg a Bőd-rév között igen erős földvárat építtetett, melyet a szlovének a maguk nyelvén Csongrádnak, azaz fekete várnak neveztek.

Pais Dezső fordítása

KÁLTI MÁRK

(14. század)

Képes Krónika

[részlet]

[Attila magyar királlyá választásáról és győzelmeiről]

Az Úr megtestesülése utáni négyszázegyedik, a magyarok Pannóniába történt bejövetelétől számított huszonnyolcadik esztendőben a magyarok, vagyis a hunok a rómaiak szokása szerint egyetértő akarattal királyul emelték maguk fölé Attilát, Bendegúz fiát, aki előbb a kapitányok közé tartozott; ő pedig öccsét, Budát rendelte fejedelemmé és bíróvá a Tisza folyótól a Donig; magát a magyarok királyának, a földkerekség rémének, Isten ostorának nevezette: Attila, Isten kegyelméből Bendegúz fia, a nagy Magor unokája, ki Engadiban* nevelkedett, a hunok, médek, gótok, dánok királya, a földkerekség ijedelme, Isten ostora stb.

Attila sötétbarna bőrű, fekete, haragos szemű, hivalkodó járású, széles mellű volt, hosszú szakállt hordott, és módfelett szerelmes természetű volt. Megvetendőnek tartotta, hogy ládában őrizze a pénzét; a merészségben mértéket tartott, a harcban ravasz és körültekintő volt; úgy mondták, testében meglehetősen erő lakozott. Elhatározásában nagylelkű, fegyvere fényesített, sátra, holmija tiszta volt. Bőkezűsége és közvetlensége miatt szerették a külső nemzetek; szigorú természete miatt pedig az övéi csodálatosképpen félték tőle. A földkerekség végéről is özönlöttek hozzá a különböző nyelvű nemzetek, ezeket tőle telhetően bőkezűségével árasztotta el. Seregével tízezer kaszás szekeret járatott, mindenféle gépezeteket és szerszámokat; ezekkel rombolta a városokat, táborokat. Sátrait különböző országok módja szerint szokta elkészíttetni; az egyik oly nevezetes, oly pompás volt, hogy csodálatos módon aranylemezekből állította össze; ezt tetszés szerint szétszedhették és ismét összerakhatták. Ennek oszlopai aranyból készültek, belül üresek voltak, aranykapcsokkal ellátva, és hajlataikba drágaköveket helyeztek mesterséggel. Amikor hadba indult, istállója telve volt mindenféle országokbeli lóval; igen szerette ezeket, de könnyen el is ajándékozta, ha valakinek ló kellett, úgyhogy olykor lovaglásra magának is alig maradt egy-kettő. Istállóit patyolattal és bársonnyal ékesültek, királyi nyergei pedig arannyal és drágakövekkel voltak kirakva. Asztala teljességből aranyból készült. Konyhaedényei szintén aranyból voltak. Csodálatos művű, színaranyból készült ágyát a táborba is magával hozatta. Ezekben és más evilági pompákban dicsőséges volt Attila, a hunok királya. Az idegen nemzetségeken kívül serege tízszer százezer fegyveresből állott, úgyhogy mihelyt egy szittyá* elesett, nyomban másikat állíthatott helyére.

Népének védőfegyverei főképpen bőrből készültek, de különféleképpen feldolgozott ércből is. Íjat, éles kopját és derekukra kötött kardot hordtak. Attila király pajzsán címert viselt, ez koronás fejű madárhoz hasonlított. Ezt a címert a magyarok mindaddig, amíg a községek önmagukat kormányozták, Géza fejedelem, Taksony fia idejéig, a községek hadaiban mindenkor hordozták.

Geréb László fordítása

WALTHER VON DER VOGELWEIDE

(1170 k. – 1230 k.)

A hársfaágak csendes árnyán

A hársfaágak
 csendes árnyán,
 ahol kettőnknek ágya volt,
 ott láthatjátok
 a gyepárnán,
 hogy fű és virág meghajolt.
 Fölöttünk az ág bogán
 ejhajahujj!
 dalolt ám a csalogány!

Vigan futottam
 ki a rétre
 és kedvesem már várt reám.
 Oly izgatottan
 jött elémbé! –
 Mily boldogság volt, Máriám!
 Hogy megcsókolt-e? Meg biz ám!
 ejhajahujj!
 Most is pirúl belé a szám.

S tréfás-kacagva
 hamar ágyat
 vetett szép pázsitos helyen
 Nevethet rajta
 s titkon vágyat
 érezhet aki arra jön,
 mert jól láthatja a nyomot
 ejhajahujj!
 amit a fejem nyomott.

Ha tudná más azt,
 hogy mi jártunk
 ott: ó hogy szégyelném magam!
 Nem sejtí más azt,
 mit csináltunk,
 csak ő maga meg én magam,
 meg egy kis madár a fán
 ejhajahujj!
 az nem árul el talán.

Babits Mihály fordítása

Ó jaj, hogy eltűnt minden...

Ó jaj, hogy eltűnt minden,   hogy hullt le évre év!
 Éltem valóban én, vagy   álmodtam itt elébb?
 Amit valónak hittem,   nem volt talán sehol?
 Mély álom ringatott el,   csak nem tudom mikor.
 Most íme fölriadtam   és oly idegen,
 mit úgy ismertem én még,   akár a tenyerem.
 Az emberek s a táj,   amelyet úgy szerettem,
 gyerekkorom kalandos   vidéke ismeretlen.
 Ki akkor víg barát volt,   ma sír felé hajol,
 erdőt irtottak erre,   amott bedőlt major;
 s ha régi patakunk is   másképpen folyna itt,
 mint hontalan, csak nézném   eltűnő fodrait.
 Akikre ismerősként   gondoltam még tavaly,
 alig köszönnek s mindent   betölt a baj s a jaj.

Úgy foszlik semmivé most a boldog és merész
gyerekkor, mint a tenger vizére mért ütés
örökre már, ó jaj!

Ó jaj, hogy élnek itt most az ifjú emberek!
Bűnbánat nincs szivükben s mind gondok közt remeg
és mind aggódik folyton: így élni jó talán?
e bús világban, látom, senki sem vidám.
Nincsen tánc, sem ének, gond marta szerteszt,
keresztény ember még ily gyászosan nem élt,
az asszonyok fejéke régen nem ragyog,
parasztgunyát viselnek büszke lovagok.
Haraggal írt levélben intett meg minket Róma,
örömünk nincs s a bánat oly szívet szaggató ma,
hogy teljesen kifáraszt (jól éltünk hajdanán!)
s most mintha régi kedvünk búra váltanám.
Az égi vadmadár is bánatos felettem,
csodálható-e hát, hogy én is csüggedt lettem?
S mit mondtam vén bolond most sok bajom között?
Aki gyönyörben él itt, mennyekben lesz számüzött,
örökre már, ó jaj!

Ó jaj, mi édes volt, mind megromolt hát mégis!
A mézben látom én ma már lebegni az epét is.
Kívül fehér, piros, zöld a világ s dalra vár,
de bévül úgy sötétlik, mint a rossz halál,
s kit látszat csábított csak, az majd vigaszra lel,
a földi bünt bűnhődés, vezeklés oldja fel.
Lovagok, a vezeklés, ez itt a dolgotok,
sisaktok jó s a páncél, a csuklóvas forog,
megszentelt kardotok van és pajzsotok kemény.
Adná az Úr, hogy méltó lennék a győzelemre én!
Akkor, bár oly szegény vagyok busás zsold várna rám,
mert nem birtokra vágyom, aranyra sem ma már,
az üdvök koronája örökre szívem vágya,
egy zsoldos is elnyerheti, markában ott a dárda.
Ha átkelhetnék én a szent hadak hajóival,
a vízen zsoldárt zengenék és már nem azt, hogy: jaj!
azt már sosem, hogy: jaj!

Radnóti Miklós fordítása

UMBERTO ECO* (1932–2016)

A rózsza neve
[részletek]

[Prológus]

Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala az Istennél, és Isten vala az Ige. Ez kezdetben az Istennél vala, s a jámbor szerzetes dolga az volna, hogy zsoldárokozó alázattal naponta e mindenek közt egyedül módosíthatatlan eseményt hirdesse, melynek megváltoztathatatlan igazsága biztos állítható. Ám videmus nunc per speculum et in aenigmate*, s az igazság, ha egyelőre nem is szemtől szembe, de legalább vonásonként (ó, mely kivehetetlenül!) megmutatkozik a világ tévelygésében, amiért is betűzni tartozunk hűségese jegyzeit, ha itt-ott sötétben derengők s gonosz szándékkal terhesek is. Most, hogy lassan vége bűnös életemnek, őszem elaggva, akár a világ, s azt várva, mikor veszek bele a néma és pusztai isteni lét feneketlen mélyébe, itt késlekedvén már súlyos és beteg testemmel a jó melki* kolostor cellájában, íme nekigyürkőzöm, hogy e vellumon* tanúságot hagyjak az ifjúkoromban megtapasztalni adatott csodálatos és borzasztó eseményekről, főlelevenítvén Verbatim*, mit láttam s hallottam, de odáig nem merészkedvén, hogy valami képet is alkossak ebből, s így azoknak, akik majd utánam jönnek (hacsak az Antikrisztus meg nem előzi őket), mintegy jelek jeleit hagyom örökül, hadd gyakorlódják rajtuk az olvasat imádsága. Az Úr adja kegyesen, hogy hű tanúja lehessen mindannak, ami egy bizonyos apátságban – nevét is elhallgatnom illő és istenes ma már – az Úr 1327. évében történt, amikor is Lajos császár Itáliába vonult, hogy helyreállítsa a szent római birodalom méltóságát, híven a Mindenható szándékaihoz és rémületére ama bitorló, szimóniás* főeretneknek, aki Avignonban szégyent hozott az apostol szent nevére (vagyis Cahors-i Jakabnak, akít az istentelenek XXII. Jánosként tiszteltek).

[...]

Valaha az emberek szépek és nagyok voltak (most pedig megannyi gyermek és törpe mind), ám ez csak egy a világ elaggásáról tanúskodó tények sokasága közül. Az ifjak többé semmit sem hajlandók tanulni, a tudomány hanyatlik, az egész világ tótágast áll, vak vezet világtalant s taszít a szakadékba, a madár röppen, de nem szárnyal, a szamár lantot penget, az ökör táncot jár, Mária nem szereti már a szemlélődő életet, és Márta nem szereti a tevékeny életet, Lea meddő, Ráhel érzéki szemeket mereszt, Cato bordélyba jár, Lucretius* asszonnyá lesz. Semmi sem úgy megy, ahogy mennie kéne. Mondassék hála az Istennek, amiért azokban az időkben reám ragadt mesteremről a tanulni vágyás, és hogy mindig érzem, melyik a helyes út, ha mégoly kanyargós is az ösvény.

[...]

[NEGYEDIK NAP] VESPERÁS* Melyben Alinardus alighanem fontos dolgokat közöl, és Vilmos elárulja, hogy szerinte milyen módszer szerint lehet egy sor biztos tévedésen keresztül a valószínű igazsághoz eljutni Vilmos később jókedvűen jött le a szkriptóriumából*. A vacsoraidőt várva a kolostorudvaron Alinardusszal találkoztunk. Emlékeztem rá, mit kért, s már előző nap szert tettem némi bagolyborsóra a konyhában. Odaadtam neki, ő megköszönte, és már rakta is a fogatlan, nyálas szájába. – Látod, fiacskám – mondta –, a másik hullá is ott volt, ahol a könyv szerint lennie kellett... Most pedig várd a negyedik trombitászt! Meg-

kérdeztem, miért gondolja, hogy az egymás utáni gyilkosságok kulcsa a Jelenések Könyvében keresendő. Csodálkozva nézett rám: – János könyve mindennek a kulcsát megadja! – Majd haragos fintorral hozzátette: – Én ezt tudtam, én már régóta mondogattam... Én, tudod, én javasoltam az apátnak*... az akkorinak, hogy gyűjtsön össze annyi Apokalipszis-magyarázatot, amennyit csak lehet. Úgy volt, hogy én leszek a könyvtáros... De azután annak a másiknak sikerült Silosba küldetnie magát, ahol rátalált a legszebb kódexekre, és káprázatos zsákmánnyal tért vissza... Ó, ő tudta, hol kell keresni, a hitetlenek nyelvén is beszélt... Így aztán ő kapta a könyvtárt, nem én. De Isten megbüntette, és idő előtt a sötétség birodalmába költöztette. Hehehe... – nevetett fel gonoszul a kis öreg, akit angyali elaggottságában mindaddig ártatlan kisgyermeknek láttam. – Ki volt az, akiről atyám beszél? – kérdezte Vilmos. Alinardus meghökkenve kapta föl a fejét. – Hogyhogy ki volt? Nem emlékszem... De Isten büntet, Isten töröl, Isten az emlékekre is sötétséget bocsát. Sok gögös cselekedetnek volt színhelye a könyvtár. Különösen amióta a külföldiek kezére jutott. Isten tovább büntet... Többet nem sikerült kihúznunk belőle, magára hagytuk hát békésen morcos delíriumával. Vilmos szerint ez nagyon érdekes beszélgetés volt: – Alinardusra érdemes odafigyelni, valahányszor beszélni kezd, mindig mond valami érdekeset. – Ezúttal mit mondott? – Adso – mondta Vilmos –, egy titkot az ember nem úgy fejt meg, ahogyan kiinduló elvekből szokás levezetni valamit. És nem is úgy, mint amikor partikuláris tényeket hord össze, hogy azután valami általános törvényszerűsége következtessen belőlük. Hanem úgy, hogy egy, két, három olyan külön ténnyel találja magát szemközt, amelyeknek látszólag semmi közük egymáshoz, és megpróbálja elképzelni, lehetne-e ezek egy még ismeretlen és talán mindaddig megfogalmazatlan törvénynek az esetei.

[...]

[HETEDIK NAP] ÉJSZAKA Melyben megtörténik az ekpirózis*, és a túl sok erény miatt felülkerekednek a pokol erői A vénember elhallgatott. Mindkét kezével rátenyerelt a könyvre, szinte cirógatta a lapjait, mintha ki akarná őket simítani, hogy jobban lássa, mit olvas, vagy mintha védené, nehogy lecsapjon rá valaki. – Mindez mégsem ért semmit – mondta Vilmos. – Vége, megtaláltalak, a könyvet is megtaláltam, s akik meghaltak, hiába haltak meg. – Nem hiába – rázta a fejét Jorge. – Legfeljebb túl sokan. Ha bizonyosságra volt szükséged, hogy belásd: elátkozott könyv ez, hát tessék, meglett a bizonyosság. De nem lehet, hogy ők hiába haltak légyen meg. S hogy a haláluk ne legyen hiábavaló, még eggyel több halál igazán nem nagy ár. Ezt mondta Jorge, s akkor lassan beletépett a könyvbe, és darabokat, csíkokat szakított ki a puha lapokból, apránként a szájába rakosgatta, és lassan-lassan elrágcsálta egyiket a másik után, mintha ostyát enne, s egészen eggyé akarna válni vele. Vilmos lenyűgözve nézte, s szemlátomást fel sem fogta, mi történik. Majd összerázkódott, és előrehajolt. – Mit művelsz?! – kiáltotta. Jorge elmosolyodott, fölfedvén vértelén ínyét, s közben a sápadt ajka szögletéből sárgás nyál csurgott állának fehér és gyér sörtéire. – Te vártad a hetedik trombitálást, nem igaz? Hát most halld, mit mond a hang: „Pecsételd be, amiket a hét mennydörgés szóla, és azokat meg ne írd... Vedd el és edd meg; és megkeseríti a te gyomrod, de a te szádban édes lesz, mint a méz.” Látod? Ezennel bepecsételtem azt, amit nem is lett volna szabad mondani; sírra leszek, és magamba zárom. És nevetett; ő, Jorge, nevetett. Most először hallottam őt nevetni... A nevetés a torkából jött, az ajkán semmi öröm nem látszott, sőt szinte mintha sírásra görbült volna: – Erre a befejezésre aztán nem számítottál, igaz, Vilmos? Mégiscsak ez a vénember a győztes, hála az Úrnak, igaz-e? Vilmos ki akarta kapni

a könyvet a kezéből, de Jorgét megcsapta a mozdulat szele, és idejében hátrahőkölt, úgy, hogy a kéziratot baljával a melléhez szorította, jobbával pedig tovább tömkölte a szájába az újabb és újabb foszlányokat. Jorge az asztal túlfelén volt, és Vilmos, mivel sehogyan sem érte el, felugrott, hogy megkerülje az akadályt, csuhája azonban beleakadt a karszékbe, a karszék nagy lármával felborult, és Jorgének bőven volt ideje, hogy észbe kapjon. Az öreg nevetést hallatott, ezúttal nagyobb, hangosabbat, mint az imént, majd váratlanul előkapott a jobb kezével, kitapintotta a mécsest, és a fájdalommal mit sem törődve, rátenyerelt a lángjára. A láng kihuny, a szoba sötétségbe borult, s mi még egyszer utoljára hallottuk, amint Jorge fölnevet, s azt kiáltja: – Most találjatok meg, ha tudtok! Most én vagyok az, aki jobban lát! Azután elhallgatott, s többet nem szólt; és nem árulták el jól ismert, nesztelen léptei sem, melyek mindig oly váratlanra tették egy-egy jelenését, csupán a papírtépés zaja hallatszott hol innen, hol onnan. – Adso! – kiáltotta Vilmos. – Állj az ajtóhoz, ne hagyj, hogy kimenjen! De későn szólt, mert én néhány pillanattal ezelőtt, amikor sötét lett, nem tudva türtőztetni magamat, szintén a vénember után iramodtam, csak épp nem arról akarva megkerülni az asztalt, mint mesterem, hanem a másik oldalról. Későn vettem észre, hogy Jorge ily módon egérutat nyert az ajtó felé, mivelhogy rendkívül biztosan tájékozódott a sötétben. S bizony, máris a hátunk mögül hallatszott, és halkult a papírtépés, mert a zaj már a szomszéd szobából jött. S közben egy másik nesz is megütötte a fülünket: nehéz, egyre erősödő nyikorgás és sarokvas-csikordulás. – A tükör! – kiáltott Vilmos. – Be akar zárni bennünket! A zaj irányát követve mindketten a bejárat felé vetettük magunkat; egy zsámolyba botlottam, és jól megütöttem a lábamat, de nem törődtem vele, mert egy szempillantás alatt felfogtam, hogy ha Jorge bezár bennünket, akkor többé innen ki nem jutunk: a sötétben nem tudjuk kinyitni ezt az ajtót, hisz sejtelmünk sincs, hogy emerről micsoda mozgatja és hogyan. Vilmost alighanem az enyémhez hasonló kétségbeesés sarkallta, mert éreztem, amint máris mellettem terem, és a küszöbhez érve egyszerre feszültünk neki a már-már ránk csukódó tükör hátlapjának. Még idejében érkeztünk; az ajtó kisvártatva engedett, s újra kinyílt. Jorge nyilván megérezte, hogy a játszma így egyenlőtlen, és továbbsurrant. Kiléptünk abból az átkozott szobából, de most már végképp nem tudtuk, merre ment a vénember, és továbbra is teljes volt a sötétség. Hirtelesen eszembe jutott: – Mester, hiszen nálam van a tűzszerszám! – Akkor mire vársz?! – förmedt rám Vilmos. – Keresd meg a mécsest, és gyújts világot! Sarkon fordultam, s rohantam vissza a vaksötét finis Africae-ba. A mécses valami isteni csoda folytán azonnal a kezembe akadt; a skapulárémből a tűzszerszámot is előhalásztam, de a kezem reszketett, s csak két-háromszori próbálkozásra sikerült végre lángot csiholnom. – Hamar, hamar! – zihálta Vilmos az ajtóból, s akkor végre meggyújtottam a kanócot. – Hamar! – ismételte Vilmos. – Ha nem sietünk, még eleszi előlünk az egész Arisztotelészt! – És meghal! – rémüldöztem, miközben már kerestük is az öreget. – Mit bánom én, hogy meghal-e az átkozott! – kiabálta Vilmos ide-oda forgolódva s a szemét meresztgetve. – Annyit máris megevett, hogy a sorsa meg legyen pecsételve. De nekem a könyv kell!

Barna Imre fordítása

DANTE ALIGHIERI

(1265–1321)

Isteni színjáték

[részletek]

[A sötét erdőben]

(Pokol, 1. ének)

Az emberélet útjának felén*
 egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
 mivel az igaz utat nem lelém.
 Ó szörnyű elbeszélni mi van ottan,
 s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
 már rágondolva reszketek legottan.
 A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
 De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
 hallanod kell, mit láttam az uton.
 Akkortájt olyan álmodozva jártam:
 nem is tudom, hogyan kerültem arra,
 csak a jó útról valahogy leszálltam.
 De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
 hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
 melyben felébredt lelkem aggodalma,
 a hegyre* néztem s láttam, hogy gerince
 már a csillag* fényébe öltözött,
 mely másnak drága vezetője, kincse.
 Így bátorságom kissé visszajött,
 mely távol volt szívemtől teljes éjjel,
 melyet töltöttem annyi kín között.
 És mint ki tengerről jött, sok veszéllyel,
 amint kiért lihegve, visszafordul,
 még egyszer a vad vízen nézni széllyel:
 úgy lelkem, még remegve borzalomtul
 végignézett a kiállt úton újra,
 melyen még élve senkisémet jutott túl.
 Majd fáradt testemet kissé kifujva
 megint megindulnék a puszta lejtőn,
 mindég alsóbb lábam feszítve súlyra.
 És im, amint meredni kezdte lejtőm,
 egy fürge, könnyü párdúc tünt élémbe
 szép foltos bőrrel, csábosan, megejtőn.
 S nem tágított utamból tarka képe,
 inkább elzárta s úgy előmbe hágott,
 hogy futni fordultam már, visszalépve.

De hajnal aranyozta a világot
 s feljött a nap azon csillagsereggel,
 mely véle volt, midőn e szép csodákat
 megmozdítá Isten az első reggel:
 úgy hogy nekem reményt az ellenségre
 vónom párduccal s tarka szörnyeteggel
 adott az óra s évszak édessége:
 de jaj! a félelem megint leláncolt,
 feltűnven egy oroslán szörnyü képe:
 mely emelt fővel közeledni látszott
 s dühös éhséggel zsákmányát kereste,
 úgy hogy a lég tőle remegni látszott.
 S egy nőstényfarkas, melynek vézna teste
 terhesnek tünt föl minden céda vággyal
 s ki miatt lőn már annyi népnek veszte.
 Ez megbénított olyan bénasággal,
 hogy elvesztém a magasság reményét
 a láttából eredő gyávasággal.
 És mint ki lesné kocka nyereményét
 ha jó a pillanat, mely vakra forgat,
 búsan átkozza játékos merényét:
 olyanná tőn engem e nyugtalan vad,
 mely újra elűzött a magasságtól
 ama vidékre, ahol a nap hallgat.

[Dante találkozik Vergiliusszal]

És míg így én, távol a napvilágtól
 tépődtem: im valakit mintha látnék:
 rekedtnék tünt fel hosszú némaságtól.
 Jött a nagy pusztában; s én rákiálték
 amint megláttam: „Könyörülj meg rajtam,
 akárki vagy, igaz ember vagy árnyék!”
 Felelt: „Nem ember, ember régen voltam.
 Szüleim Mantovából* mindaketten
 lombardok* voltak: de már rég megholtam.
 Bár későcskén, sub Julio* születtem,
 jó Augusztus alatt Rómában éltem,
 híven a régi, hazug istenekben.
 Költő valék és versben elregéltem,
 mint menekült, míg nagy Ilion* égett,
 Anchises* jámbor magzata az éjben.
 De mondd, mi hajt a völgybe vissza téged?

Mért nem törekszel fel a szép halomra,
 melyen kívül nem lelhetsz üdvösséget?”
 „Vergiliusz vagy hát s ajkadról omla
 ama hatalmas ének égi vize?”
 feleltem s szégyen szállt a homlokomra.
 „Ó, minden költők dicsősége, dísze,
 ki könyved oly buzgón szereti régen,
 legyen mostan kegyedben némi része.
 Mesterem*, mintaképem vagy te nékem,
 te vagy csupán, kitől örökbe kaptam
 a zengzetes szót, mely ma büszkeségem.
 Látod előttem milyen szörnyü vad van,
 védj tőle híres bölcs, mert szembeszállni...
 vérem remeg a pusztá gondolatban!”
 „Tenéked másik úton kell ma járni,”
 felelt midőn meglátta, hogy sirok,
 „ha nem akarsz e vad helyen megállni:
 mert ez a szörny, kitől könnyed csorog,
 útjába állna, bárki közelednék,
 úgy hogy halála lenne e birok.
 És oly gonosz, hogy sohse csöndesednék,
 rossz vágyának sohsem elég a kár
 s evés után csak annál éhesebb még.
 Sok állat van, kihez nősténynek áll
 és még több fog ennekutána lenni,
 míg eljő, ki megölje, az Agár*.
 Ez nem kíván földet, sem ércet enni,
 hanem erényt, bölcsességet, szerelmet
 s Feltro s Feltro* között fog megjelenni.
 Itáliának üdvöt hoz s kegyelmet,
 kiért harcolt Turnus* s a szűz Camilla*
 s Euryalus és Nisus, társa mellett.
 Minden városon által úzi, vijja
 e rossz vadat, míg a pokolba szálland,
 honnét az ő s irigység fényre hívta.
 Miért is úgy hiszem, javadra váland,
 ha most követesz és az én vezetésem
 utat neked az örök helyre tárand,
 hol elszorúlsz majd annyi szenvedésen,
 láttán a sok keserves antik árnyak
 s az új halált kívánó bús nyögésen.
 Onnan azokhoz mégy, kik bízva várnak
 a tűzben is, mert egykor, úgy remélik,
 – bármikor, – a boldog seregbe szállnak.

S ha te is vágysz felhágni majd az égig,
 lesz egy lélek, ki méltóbb nálam arra,
 vele hagylak, nem kísérhetlek végig.
 Mert a Császár, kinek fenn áll hatalma,
 általam (mert törvénye ellen éltem)
 nem engedi, hogy nyílna birodalma.
 Úr mindenütt s ott kormányoz az égben,
 ó, boldog, kit oda választ az üdvre,
 hol városában ül királyi székben!”
 S én szóltam: „Költő, kérlek könyörögve
 azon Istenre, kit te nem ismertél,
 hogy ne jussak ennyi kínra se többre,
 hogy ahova ígérted, elvezetnél,
 hogy lássam a szent Péter kapuját
 s a szörnyü jajt a kárhozott seregnél.”
 Elindult és én követtem nyomát.

[A Pokol kapuja]

(Pokol, 3. ének)

„Én rajtam jutsz a kinnal telt hazába,
 én rajtam át oda, hol nincs vigasság,
 rajtam a kárhozott nép városába.
 Nagy Alkotóm vezette az igazság;
 Isten Hatalma emelt égi kénnyel,
 az ő Szeretet és a fő Okosság.
 Én nem vagyok egykoru semmi lénnel,
 csupán örökkel, s én örökkön állok,
 Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!”
 E néhány szó setét betűkkel állott
 magassan ott felírva egy kapúra
 s szóltam: „Mester¹, nem értem, hogy mi áll ott?”
 S ő mint tudásnak és a szónak úra:
 „Itt el kell hagynod minden törpe gondot
 s mint holtra nézned minden földi búra.
 Elértük, mit ajkam előre mondott,
 ahol meglátod a keserű népet,
 a sok gonoszt s eszeveszett bolondot.”

1 Mester: Vergilius; Dante kísérője a Pokolban és a Purgatóriumban

[A Szerelem halottjai]

(Pokol, 5. ének)

Így másba szálltam át az első körből,
 kevesebb hely van kerítve e mással
 s annál több fájdalom, mely jajba föltör.
 Itt Minos, szörnyü fogcsikorgatással
 áll, bünt kutat, szélén a bemenetnek,
 ítél, parancsol, farkcsavargatással.
 Úgy értem, hogy akik bűnre születnek,
 elébe jutva, bűnüket kihírlík,
 s ő, ismerője minden csunya tettnek,
 nézi, pokolnak mely helyére illik
 és annyiszor csavarja körbe farkát,
 ahányadik pokol, bünére, nyílik.
 Mindég előtte népet látni tarkát –
 s mind hozzá sorban ítéletre tart,
 szól, hall, aztán útra készíti sarkát.
 „Ó, te, kit befogadt e szörnyü part” –
 szólt Minos, amint közelébe jöttem,
 pihentetvén a szörnyü hivatalt, –
 „lásd, hogy jutsz beljebb s kibe bízol itten?
 Ne csaljon az meg, hogy a kapu széles.”
 És szólt vezérem, ki sohase retten:
 „Mit zúgsz? Nincs szavad útja végzetéhez:
 így akarják ott, ahol szigoru törvény,
 bármit akarnak – és többet ne kérdezz!”
 Most kezdődött a mélységből kitörvén
 hallani jajgatás; oly helyhez értem,
 hol ezer hang sírt, a fület gyötörvén.
 Most minden fénytől néma helyhez értem,
 mely, mint a tenger a viharba', zúgott,
 mint tenger, zúgott, ellenséges szélben.
 Pokol szélvésze, mely sohase nyugodt,
 itt örvényében vitt sok béna lelket
 s gyötörve őket és forgatva bűgött.
 Mihelyt csapatjuk az ürhöz közelgett,
 vad jajgatásba tört ki s káromolva
 Istennek örök erejét, kesergett.
 Megtudtam, hogy olyanra háramolna
 e büntetés, ki vétkezik a húsban
 és kéjt keres, bár abból kára volna.
 S mint madarak, ha hűvös és borus van,
 telt tág csapatban szállnak, seregélyek,
 úgy itt e szélben, zordban, háborusban,

fel és le, tél-túl leng a sok rossz lélek
 s mind tudja jól, hogy többé – nem nyugalmat,
 de még csak egy kis enyhülést sem ér meg.
 S mint búsan szólva szállnak őszi darvak
 légben magukból hosszú sort kötözvén:
 úgy sírtak itt ez árnyak únt siralmat,
 a mondott forgatagban szállva görbén.
 És én kérdeztem: „Mester, kik lehetnek,
 kiket úgy ostromoz e szennyes örvény?”
 És ő felelt: „Vezére e seregeknek,
 amelyről benned tudni kelt kívánság,
 császárnője volt soknyelvű tömegnek.
 Míg élt, a bujaságnak járta táncát,
 s ezért rendelte: »illik, ami izlik«,
 hogy életének kisebbítse gáncsát.
 Ez Semiramis*, akit tudniillik
 férje Ninus* hagyott a trónon hátra,
 merre ma szultán birodalma nyílik.
 Ott jó, kit Aeneásért ölt a máglya,
 mert holt Sychaeus* ellen élni lázadt,
 utána jó a kéjes Kleopátra*.”
 Ott volt Heléna, ki miatt csatázott
 ádáz kora, ott volt a nagy Achilles,
 kit végre is szerelme leigázott.
 Láttam Párist, Tristánt* s megannyi híres
 árnyat ujjal mutatva, mint kinek
 szerelme miatt lett halála véres.
 És hallva sorban hogy nevezi meg
 költöm a régi daliákat, nőket,
 érzém, szememben részvétkönny remeg.

[Farinata*]

(Pokol, 10. ének)

[...]
 „Ó, toszkán*, aki át tudsz élve menni
 e lánghazán, s ily ildommal beszélve,
 állj meg egy percre e helyen pihenni!
 Nyilvánvaló, beszédedből ítélve,
 ama nemes föld nevelt benned polgárt,
 melynek tán nagy terhére voltam élve.”
 Egy nyílásból, mely egyik sírra szolgált,
 hirtelen ily hang jött ki s én ijedten
 mesteremhez simultam, aki dorgált.

Dorgált: „Fordulj meg: mit csinálsz? ne rettenj!
Nézd Farinátát: félig már fölugrott
s övétől látható, emelkedetten.”

S szemem szemében, néztem ezt a foglyot,
aki felnyúlt mellével, homlokával,
minthogyha mélyen megvetné a poklot.

Gyors, kész kézzel vont mesterem magával
sirok közt hozzá s: „Gazdálkodj a szóval!”
szólt, mikor szemben álltam sírlakával.

S amint szemben állok a sírlakóval,
megnéz egy kissé s mintegy megvetően
„Kik voltak őseid?” – kérdezve szólal.

S amint kívánságának engedően
mitsem titkoltam, mindent elbeszéltem,
szemöldökét kissé felvonta tőlem,
s szólt: „Őseimmel és velem, míg éltem,
s pártommal gyakran mertek szembeszállni
s én harcban őket kétszer sem kiméltem.”
„És bár száműzték, s érte őket bármi” –
feleltem – „mindakétszer visszatértek:
az önéi nem tudtak így csinálni.”

És kezdtem: „Mester, ama szeretőket
hadd szólítsam meg, kik ott messze járnak
s úgy látszik, a szél viszi könnyen őket.”

S felelte: „Lesd ki, mikor erre szállnak,
és kérjed ama szerelem nevében,
amely röpíti őket – erre várnak.”

Mihelyt a szél közelre hozta szépen,
szóltam hozzájuk: „Ó, szomorú lelkek,
jertek felénk, ha Más se tiltja épen.”

Miként a gerle, melyet vágya kerget,
száll egyenest a légen át az édes
fészek felé s szárnyat vigan emelget:
úgy e szerelmi pár felénk a vészes
légben elválva Dido csapatától
hálával jött a részvevő beszédhez.

„Ó, jószágos lény, nyájasszavu, bátor,
ki eljössz égő legünkbe a földről,
amely még nedves vérünk bíborától:
ha nem volna imánk az égi körtől
elzárva, kérnök, legyen béke rajtad,
ki szánod a kint, mely ajkunkra föltör.

Hallani vágysz vagy szólni akar ajkad?
 beszélünk mi, vagy figyelünk igédre,
 amíg a szél, mint most egy percre, hallgat.
 Ott születünk, ahol a partvidékre
 leszáll a Pó és a tengerbe tér meg,
 hogy társaival békét lelne végre.
Szerelem, gyenge szívnek könnyü méreg,
 társamat vágyra bujtá testemért, mely
 oly csúf halált halt – rágondolni félek.
Szerelem, szeretettnek szörnyű métely,
 szívemet is nyilával úgy találta,
 hogy látod, itt se hágy keserve még el.
Szerelem vitt kettőnket egy halálba,
 ki vérünk ontá, azt Kaina* várja.”
 A gyászos pár ily szavakat kiálta.
 S míg hallgaték e gyötröttek szavára,
 lenéztem s ajkamon kitört a sóhaj
 s a költő kérdé: „Szivedet mi vájja?”
 S felelvén néki, mondtam ekkor: „Ó, jaj!
 Hány édes gondolat vihette őket
 a kínos útra, mennyi titkos óhaj!”
 S újra megszólítám a szenvedőket
 s kezdém: „Francesca, bánatod reám oly
 érzéseket hoz, hogy a könny erőtet...
 De mondd: a sóhajok korában Ámor
 hogyan lett megismerni bátorítód,
 minő az édes vágy, a kétes mámor?”
 És ő felelt: „Nincs semmi szomorítóbb,
 mint emlékezni régi szép időre
 nyomorban: ezt jól tudja bölcs tanítód!
 De ha oly nagyon vágysz ismerni dőre
 vágyunk csiráját, úgy tesztek, habozva,
 mint aki szól és sír hozzá előre.
 Egy nap, miketten, egy könyvet lapozva,
 olvastunk benne Lancelotto rejtett
 szerelméről, nem is gondolva rosszra.
 Szemet ez gyakran szememen felejtett
 s arcunk az olvasásba belesápadt;
 de főleg egy pont lett, amely megejtett.
 Szent mosolyáról olvasván a vágynak,
 mely csak egy csókra szomjazik bolondul,
 ez, aki tőlem többet el se válhat,
 ajkon csókolt, remegve izgalomtul.

Igy Galeottónk* lett a könyv s írója.
 Aznap többet nem olvasánk azontúl.”
 Amíg az egyik lélek ekként szóla,
 a másik zokogott, hogy úgy éreztem
 mint akinek elhal egész valója,
 és mint valami holttest, földre estem.

[Odysseus utolsó utazása]

(Pokol, 26. ének)

Örülj Firenze, oly nagy vagy te hírrel,
 hogy tengereket s földet ver a szárnyad,
 és nagy neved a mély pokolig ér el.
 [...]
 Most magával vont mesterem, a lépcsőt
 megmászva, melyen az imént lehágtunk,
 s mely bajjal vitt fel újra engem és őt,
 s fenn újra a magányos útra vágtunk,
 mely kő és szirt között előnkbe nyílt,
 s nem boldogult kezünk nélkül a lábunk.
 Haj, sírtam akkor és most újra sírok,
 s rá gondolván, mit láttam, szorosabbra
 vonom, okulva azon, amit írok,
 lelkem fékét, ne menjen rossz utakra,
 nehogy kincsét önmaga elfecsélje,
 ha jó csillag, vagy még jobb Más megadta.
 Mint a paraszt, ledőlve a hegyélre
 nyáron, mikor legkevesebb időn át
 borúl a nap világos arca éjbe,
 s légy helyett szunyog zsong a levegőn át,
 tüzeztől látja csillagozni lassan,
 hol szüret áll, vagy szántás, lenn, a rónát:
 úgy láttam én, mihelyt elég magassan
 voltam, hogy szemeim fenékre láttak,
 a nyolcas számú bugyrot, csillagosan.
 S mint az, kiért a medvék bosszút álltak:
 látta az Illés* szekerét utazni,
 a lovak égnek ágaskodva szálltak:
 de szemmel nem volt látható, hogy az mi,
 mert a szekér nem, csak a lángja látszott,
 mint egy felhőcske, már csupán arasznyi:
 úgy e völgy torkában táncolva játszott
 minden kis láng, s egy sem mutatta titkát,
 hogy egy-egy bűnös is járt benne táncot.

Hogy lássak jól, kihajoltam a hídgát
 fölött s löketlen is leestem volna,
 ha nem kapok meg egy kinyúló sziklát.
 S Vezérem, így figyelni látva, szóla:
 „Egy bús lélek van minden tűzbe rejtve,
 és önnön lángja lesz számára pólya.”
 „Gondoltam már” – feleltem – „erre, sejtve
 s most hogy szavadtól bizonyos dolog lesz,
 megkérdem: kit zár, jobbra-balra lejtve
 ott az a láng, mely végén hasított lesz,
 s két ágra oszlik, mint a máglya lángja,
 melyen öccsével égett Eteoklesz?”
 Felelt: „Két hőst borít e törpe máglya:
 Ulyssesst* s Diomédest; kik kinokra
 együtt mentek, mint hajdan a csatákra,
 s lelkük e lángban nyögi és zokogja
 a Ló cselét, amely a drága magnak
 kapút csinált, melyből nőtt Róma bokra.
 S Deidámia* bújáért is zokognak,
 ki Achillest gyászolja holtan is még;
 s a Palladiumért* is számot adnak.”
 És én: „Ha szólni bír e lángban is még
 a lélek: mester, kérlek, újra kérlek,
 s ezerszer is, vedd úgy, hogy kérlek ismét,
 hogy engeddd, hogy innen tovább ne térjek,
 míg a szarvas láng hozzánk nem fog érni;
 von a vágy, látod, hogy velük beszéljek.”
 És ő felelte: „Kérésed dicsérni
 méltó és nincs ok, hogy meg ne tehessem:
 hanem tenéked nem szabad beszélni.
 Tudom, mit kívánsz tudni és szivessen
 fogok velük magam beszélni. Hagyj hát,
 hogy nyelvedért a görög meg ne vessen.”
 Aztán helyét kilesve s pillanatját,
 megvárva, míg a láng elébe lebben,
 így hallottam beszélni lelkem atyját:
 „Ó, ti, egy tűzben egyesítve ketten!
 ha örömet tehettem nektek élve,
 ha bármilyen kis örömet tehettem
 nagy verseimben titeket dicsérve,
 ne menjetek tovább: szóljon az egyik,
 milyen tájra vonult meghalni félre?”

S lobogva az antik láng fényesebbik
s nagyobbik ága most suhogni kezdett,
mintha a tüzet szél ujjai pedzik.

S mialatt csücske ide-oda rezgett,
mintha nyelv volna, képes a szavakra,
magából ilyen hangokat eresztett:

„Elhagyva Circét, aki visszatarta
több mint egy évig, ő s Caëta* mellett,
mely Aeneástól még nevét se kapta,
se kis fiam, se vénségtől elernyed
atyám, se nőm, akinek öröme
őriznem kellett köteles szerelmet,
le nem győzhetett, lelkem szenvedélye:
látni világot, emberek hibáját,
s erényüket, s okólni, mennyiféle.

S bejártam a tenger ezernyi táját,
pár szál deszkával, és a pár legénnyel,
ki el nem hagyta még a csöppnyi gályát.

A két hispán part közt eveztem én el;
láttam Marokkót és Sardiníát,
a tenger többi fürdő szigetével.

S vén, lassu volt már a kis társaság,
s a szoroshoz értünk, mely arra fekszik,
hol Herkules emelte oszlopát,
Hogy onnan már ne menjen senki messzibb,
s jobbkézzől lassan elmarad Sevilla,
balkézzől Septa* tünedezni tetszik.

„Ó, társak, bár veszélyek ezre víjja
sziveteket, mégis Nyugatra hágtok:
ha látástokból, bármi sok a híja,
őriztek” – szóltam – „még egy csöppnyi lángot,
ne sajnáljátok megkeresni tőle
a Nap útján a néptelen világot!

Gondoljatok az emberi erőre:
nem születettek tengni, mint az állat,
hanem tudni és haladni előre!”

Igy tettem bennük élessé a vágyat,
e kis beszéddel, útra; úgy hogy őket
alig tarthattam: nem volt egy se fáradt.

A far keletre és az evezőket
bolond repülés szárnyaivá tettük,
s vitorláink mind balfelé verődtek.

Új ég, új csillag ragyogott felettünk,
 ha jött az ég; a mi egünk lebújva
 a tenger alá, már egészen eltűnt.
 Ötször csempült meg, ötször telt meg újra,
 új világgal a holdvilágnak alja,
 mióta beléptünk a vészes útra,
 mikor im egy hegy tűnt előnkbe, barna
 a messzeségtől, s oly magasra nyúlott,
 milyet sem élve nem láttam, se halva.
 Örültünk, de örömünk gyászba múltott,
 mert az új földről felhő jött, s viharja
 kicsiny deszkánk gyenge orrára hullott,
 s háromszor azt a vízben megcsavarta,
 negyedszer a farát magasba vonta,
 orrát mélybe – Valaki így akarta –
 s fejünk fölött a vizet összenyomta.”

[A Föld középpontja]

(Pokol, 34. ének)

[...]
 Ha szép olyan volt, mint most rút amilyen,
 s mégis Alkotóját bántotta bűne,
 méltó, hogy minden rossz belőle keljen.
 Ó, mily csodás volt, hogy előmbe tűne,
 s megláttam három arcot, a fején;
 egyik elől volt, vérvörös a színe.
 A másik kettő válla tetején
 nőtt ezzel össze, felelvén a vállat;
 s egymással hátul, a taraj helyén.
 S a jobb arc fehér, s sárga között állott,
 s a bal, mint amily népek kóborolják
 a földet, hol a Nilus völgynek árad.
 S mindenik alatt két nagy szárny motollát,
 amekkora illik ily nagy madárnak:
 tengeren sem láttam még ily vitorlát.
 S nem tollból vannak ám ezek a szárnyak:
 bőregérszárnyak! – és csapkodja, rázza,
 hogy három szelek tőlük szerteszállnak.
 Ezekből jött fagy Kocitusz* tavára;
 s hat szemmel sír örökké, s három állon
 csöpög le folyton könnye, s véres nyála.

És úgy zúz egy-egy bűnöst mind a három
 száján fogával, mint tiló a kendert
 gyötörve mind, hogy mind egyszerre fájjon.
 És azt, ki elülső szájába hemperg,
 fogánál jobban karma tépi, hátán
 csontig olykor nyúzván a bűnös embert.
 „Fenn akit legjobban gyötör a Sátán” –
 Szólt költöm – „Júdás az Iskarióti.
 Feje benn van, lába kilóg a száján.
 A másik kettő, kiknek feje lóg ki:
 az Brutus – a fekete szájból ez csügg,
 ládd, hogy nyújtózik, nem tud szót se szólani.
 Meg Cassius – nézd azt a vastag testűt.
 De már az éj közelget; már mi mostan
 mindent láttunk, utunkat újra kezdjük.”
 Amint kívánta, nyakába fogóztam,
 és ő alkalmas helyen és időben,
 mikor szétnyilt a Sátán szárnya hosszan,
 megkapaszkodott a szőrös csipőben,
 és így szállt, szőrrel csipeszkedve szőrre,
 a tömött szőr, s jég közt ereszkedőben.
 Mikor ott voltunk, ahol a csipőre
 forgó comb illik, csipő vastagába:
 fáradtan és aggódva, útam öre
 fejfel fordult oda, hol volt a lába,
 és úgy fogózott, mint föl aki mászik,
 azt hittem, visszamászunk kín honába.
 „Ilyen lépcsőn megyünk már, jól vigyázz itt!”
 szólt költöm, mint lankadt utas lihegve,
 „ily út visz onnan, hol a Bűn tanyázik.”
 Aztán kilépett át egy szirtüregre,
 és engemet leültetett a szélén,
 s gonddal ő is mellém ereszkedett le.
 Szemem most felvettem, szinte félvén
 látni, mint láttam Lucifert viszont, –
 s láttam – lábával éghez evickélvén!
 Hogy bámulást éreztem, és iszonyt,
 gondolja, ki tudatlan most se tudja,
 mily pontot hágtam át, és mily viszonyt.
 „Talpra!” – szólt mesterem – „mert rossz az útja,
 és hosszú még célunknak, és a nap már
 pályáját harmadfél órája futja.”

Babits Mihály fordítása

ISMERETLEN SZERZŐK (11–13. század)

Carmina Burana*

[A világ állapotáról – De mundi statu]

1

Arculatát a világ
sokszor váltogatta,
s rendezett állapota
gyakran lehanyatla,
bévül rendezetlen a
rendje és alakja,
névleg áll, ám pusztító
rontás esett rajta.

2

Változik a régi sor,
ó erkölcsök vesznek,
újak nőnek helyükön,
mind kegyetlenebbek;
ki-ki maga barátja,
társért bárhogy esdek;
nem Saturnust áld a föld,
de Plutustól retteg.

3

Bíztunk, talán valaki
mégis fennmaradhat
veszendő világ ügyét
megtartó igaznak,
ki a bőségszaruból
ajándékot adhat,
mert nemcsak a neve dús,
de valóban gazdag.

4

Ezt a ritka madarat
eddig sose láttam,
ritkább, mint Főnix-madár,
a gím tavasz-tájban.
Őt kerestem én, keresd
most te, boldog társam,
nevére – Chimera ő –
közben rátaláltam.

5

Bizony inog e világ,
semmi meg nem tartja,
fut, hanyatlik, omladoz,
ki segíthet rajta?
Bőkezűség útjait
senki sem koptatja,
kiveszett a gazdagok
jótét indulatja.

6

Egy fajtát látom csak én
a bőkezűségnek,
melyben ti vagytok, papok,
legfőképp serények.
Nem kertelnék, mondanám,
ha rám figyelnétek,
marasztalván szívesen
valamint vendéget.

7

Mondhatnátok; mit beszélsz,
végre fejtsd ki már most!
Mondom: ajándékokot
mind Thaisnak* áldoz,
kire Thermiae, Cumae
s Baiiae hírt sugároz,
ki Trójára vést hozott
s Göröghonban átkos.

8

Pőre teste kéjesen
ráfonódik arra,
szorít, simít, nedvesít
ujja, nyelve, ajka,
Venusként belülről is
csiklandva, csikarva:
imígy Thais Pamphilust
duplán is becsapja.

9

Mégis van, aki Thaist,
mint hullát, utálja,
s elkerüli, mintha rút
fenevadat látna;
s míg a ganimedesi
fiúcskát szurkálja,
ennen tüzét s gyönyörét
szapulja a szája.

10

Nincs középút itt bizony:
a papok így járnak,
hogyha nem Glycerion,
hát Porus csapját.
De bár két jobbkezes a
mái ifju papság,
többre tartom páruul én
jobb kéznek a balját.

11

Ám a bőkezűség más
faja is kelendő;
ebből Venus mit se kap,
mindent csak a bendő.

[Ó, Fortuna*]

1

Ó, Fortuna,
 mint a Luna*
 egyre-másra változol:
 majd nagyobbodsz,
 majd meg elfogysz;
 hej, az élet ronda sor:
 gabalyítja
 s igazítja
 játszva az ember fejét:
 mind szegénység,
 mind kevélység
 olvad tőle, mint a jég.

2

Ó, cudar sors,
 esztelen gyors
 szeszéllyel forgó kerék!
 Rút állapot,
 s látszatra jobb,
 foszlik, mint a búborék.
 Ködfátyolban
 alattomban
 környékeztél engem is;
 tréfád által
 csupasz háttal
 nyögöm mostan vétkeid.

3

Jószerencse
 kegyes kedve
 engem immár cserbehagy,
 nyom a bánat
 s nyavajának
 kénye-kínja fojtogat.
 Még ez órán
 a lant húrján
 dalt zendítsen ujjatok,
 s a balsorson,
 mely tör folyton,
 vélem együtt sírjatok!

Szedő Dénes fordítása

[Míg kocsmában jól időzünk]

1
Míg kocsmában jól időzünk
föld bajával nem törődünk,
kockát, kártyát kevergetünk,
ugyan nekiveselkedünk.
Mit csinálunk a kocsmában?
pénz nyit pincét általában,
ez kérdésünk magva éppen,
hallgassátok, elbeszelem.

2
Ím, ez játszik, ím az iszik,
amaz erkölcstelenkedik.
Aki játékban időzik,
annak olyik levetkőzik,
a másik jól felöltözik,
zsákja pénzzel töltekezik.
Senki sem fél itt haláltól,
Bacchust tétként vetni bátor,

3
azaz: borért melyik fizet?
Így iszik a diáksereg:
Egyszer dutyiban ülőkért,
majd háromszor az élőkért,
négyyszer a hívő seregért,
ötször a halott hívekért,
hatször könnyű némberekért,
hétszer szegénylegényekért,

7
Bizony hatszáz pénz is kevés,
mikor jól megy a vedelés,
és a borban korlát nélkül
vígán minden összebékül.
Minket rágnak minden népek,
mért maradunk mind szegények,
aki ránk néz görbe szemmel,
nem is lehet igaz ember.

4
nyolcszor bűnös barátokért,
kilencszer rossz csuhásokért,
tízszer a haragosokért,
tizenegyszer hajósokért,
tizenkétszer vezeklőkért,
tizenháromszor ölőkért,
császárért s papáért végül
iszik bárki nyakló nélkül.

5
Iszik pénzes, iszik dolgos,
szik csuhás, iszik zsoldos,
szik szolga, iszik dajka,
szik tolvaj, iszik szajha,
szik emez, iszik amaz,
szik derék, iszik pimasz,
szik szőke, iszik barna,
szik tudós, iszik balga,

6
szik szegény, iszik beteg,
szik aggastyán és gyerek,
szik főpap, iszik dékán,
szik húgom, néném, bátyám,
szik apám, iszik anyám,
szik minden egyáltalán,
szik száz és iszik ezer,
egész világ nyakal, vedel.

Weöres Sándor fordítása

[Tavaszi édes mámorában]

1

Tavaszi édes mámorában,
nem májusban, még korábban
mikor teljes napsugár van,
nemes arcú szüzet láttam
gyenge lombok sátorában,
száján szolt bürokduda.

2

Sors akarta rájalelnem,
nimfában nincs ennyi kellem,
hogy vele versenyre keljen;
s mihelyt megpillanta engem,
hangos nyájával a berken
megriadva elfuta.

3

Ér remegve a karámba,
én, kérlelve, a nyomába;
nem kell néki gyöngy, se násfa,
csak csitítom, ám hiába,
s ajándékom dobva sárba,
szól a szűzek csillaga:

4

„Amit adtál, nem kell, tessék,
szándékodban nincs tisztesség!”
Kis szilkével védi testét.
Megragadom a szüzcsekét,
bőre hó-tündökletesség,
és rejti darócruha.

5

Ő viseli a nehezet,
én pedig a kellemeset.
„Mit műveltél? jaj, megesett!
gonosz, mégis hála neked,
csak titkold el szégyenemet,
hogy ne tudják meg soha.

6

Mert ha sejténé apácskám,
avagy Márton testvérbátyám,
akkor jönne rossz világ rám,
vagy ha megtudná anyácskám,
rosszabb az négy kígyónál ám,
nagy vesszőzés hangzana.”

Weöres Sándor fordítása

[Gyónás]

1
Háborogva, legbelül
düh és csupa szégyen,
a szívemhez így beszél,
nagy keserűségem:
könnyű anyag, szaporán
kell lebegnem, égnem,
vagyok, mint a falevél,
hányódva a szélben.

2
Mert, bár régi, jó tanács
és tisztos sajtáság,
hogy a bölcs sziklán-hegyen
építi a házát,
én, bolond, olyan vagyok,
mint a víz, mely átvág
partjain, és százfelé
hőmpölygeti árját.

3
Sodródok is, ahogy a
csónak, evezőtlen,
mint madár, mely úttalan
száll a levegőben,
pattan rólam zár, bilincs,
pattan énelöttem;
egyre jobban súlyedek
a betyárfertőben.

4
Nehéz dolog énnem
a komoly agy és szív,
de ízlik mind, amit a
tréfa méze készít;
Venus* szava szent parancs,
csábít, emel, épít,
Venusé, ki nem szeret
soha gyáva férfit.

5
Az ifjúság útja a
széles út a földön;
csakúgy ragad rám a bűn,
erényem nem őrzöm;
üdvöm helyett én bíz a
gyönyörrel törődöm:
lelki halott, féltem és
ápolom a bőröm.

6
Érsek atyám, kegyes úr,
szíved megbocsásson:
jó halállal halok így,
kínját vígan állom:
a szép nőt, bár megsebez
mindenütt kívánom,
s ha test nem, hát gondolat
segít vele hálnom.
[...]

10
Másodszor a kártya is
nagy pont bűneimben.
De mikor az asztalon
ott hagyom az ingem,
fázó testem vad dühök
tüze fűti ingyen:
versem akkor remekel
legjobban a rímben.

11
Harmadiknak említem
a korcsmát; ezerszám
dallal rá a glóriát
akkor is csak zengd szám,
ha angyali kórus ül
a mestergerendán
és fölöttem sírja, hogy:
„Requiemaeternam*.”

12
Én korcsmába akarok
meghalni, s komiszság
lenne, hogy búcsúkupám
számrol leszakítsák;
vígabb lesz az angyali
dal is ott és tisztább,
hogy: „Fogadd be, kegyes ég,
ezt a jó borisszát!”

13
Gyúl a lélek mécse, csak
bor töltse, hevítse,
nektár kell, hogy a szivet
egekig röptse,
édesebb énnem a
korcsma-kripta kincse,
mint amit vízzel kever
az érseki pince.

Szabó Lőrinc fordítása

[Félre, könyvek, doktrinák*]

1
Félre, könyvek, doktrinák,
hív az édes dáridó!
kivirult az ifjuság,
szűzi csokrát szedni jó,
vénhez illik a komolyság,
neki már csak az való!

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

2
A tavasznak lába kél,
és a tested gond nyüvi,
küszöbünkön áll a tél,
életünket hergeli,
vérünk szárad, szívünk fárad,
fogy az öröm, elmarad,
öregedő nyavalyáknak
pereputtya riogat.

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

3
Éljünk, mint az istenek:
régi tanács, bölcs tanács!
A szerelem integet,
rajta fiúk, indulás:
mozogjunk hát a piacra,
az utcára ízibe,
viszket már a lányok talpa,
táncra cincog a zene.

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

4
Ingó-bingó, karcsu szűz
akad ott száz, ezer is,
arca, szeme csupa tűz,
karja gyors és lába friss;
hej, hogy perdül az a szőke,
az a barna hogy hajol,
a szemük, míg néztem őket,
lelkeimtől is megrabol.

Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

Szabó Lőrinc fordítása

FRANÇOIS VILLON

(1431–1463 k. ?)

A Nagy Testamentum

[részletek]

[Ballada, melyet édesanyja kérésére készített a költő,
 hogy imádkozhassék Miasszonyunkhoz]

Ég Úrasszonya, Föld Helytartónője,
 Poklokon is Császárnő: csupa kegy,
 Választottadként Mennyei Körödbe
 Végy engem is, hű keresztényedet,
 Bár érdemem rá semmi nem lehet.
 De hisz ha volna bűnöm bármi, túlnő
 Jóságod rajta bőven, édes Úrnő
 S e jószág nélkül senki nem kapott
 Helyet az égben... Vallom hát, szívemből,
 Élni-halni e hitben akarok.

Mondd el fiadnak, Jézusnak előre:
 Övé vagyok; oldja föl lelkemet.
 Járj Nála én helyettem is Te közbe,
 Mint Egyiptomi Mária* helyett,
 S Theophilus* helyett, bár nem Veled,
 Hanem ördöggel volt ő alku-szerző.
 Vigyázz Te rám, kit nem ért soha szeplő,
 Kinek tiszta méhéből fakadott
 A szentség, a misében testet öltő,
 Élni-halni e hitben akarok.

Asszony vagyok, szegényke, vénülőcske,
 Együgyü is: betűt sem ösmerek.
 Csak nézem templomunk falán kifőstve
 A mennyországot – hárfák zöngenek,
 S a poklot – ott főnek a bűnösek!
 Egyik vidító, a másik ijesztő.
 Juttasd nekem, ó, Szent Nők közt az Első,
 A viditót, mert Te meghallgatod,
 Ha hozzád siet a bűnbe-veszendő –
 Élni-halni e hitben akarok.

Ajánlás

Vitted méhedben Szűz Fejedelemnő
 Isten fiát, ki léssen eljövendő,
 Legfőbb urunkat, ki értünk a mennyből
 Leszállt s bennünket megoltalmazott;
 Oly ifjan kínhalált keresztben lelt Ő,
 Nekünk Megváltónk, vallom, eképp lett Ő:
 Élni-halni e hitben akarok.

Illyés Gyula fordítása

[Ballada, melyet Villon szerzett édesanyja kérésére,
Szüzanyánkhoz való könyörgéseképpen]

Királyné, akit fél a poklok szennye,
Ég hölgye s földünk Urasszonya ott,
Tekints rám, ájtatos keresztényedre,
Fogadj, mint választottid fogadod,
Bár érdemes kegyedre nem vagyok.
Oly nagy a száma, Urnóm, jószágodnak,
Hogy vétkeim kicsinnyé zsugorodnak
S a lélek nélkülük értelmetlen
A mennybe jutni, ne vedd tréfaszónak, –
Élten és holtan ez az én hitem.

A romlást küldje mindenki vétkemre,
Mondd meg Fiadnak, én övé vagyok,
Szálljon meg, mint a Szent Annát kegyelme,
Vagy mint Theophilust, a kispapot,
Aki általad feloldoztatott.
Mennyit fogadkozott ő a Gonosznak!
Ójj, hogy ilyenben én ne fáradozzak,
Töretlen Szűz, aki szeplőtelen
Misénk szentségét méhedben hordoztad.
Élten és holtan ez az én hitem.

Asszony vagyok én, szegény és vénecske,
Mit sem tudok, betűt nem olvasok,
Látom az édent templomunkban, festve,
Ott hárfák vannak, lantok, kobozok.
S a poklot, hol sok elítélt rotyog:
Ez elkomorít, az mosolyra oktat.
Az örömet add, Szüzanyám, azoknak,
Kik hozzád futnak vélem vétkesen
S csordultig hittel, buzgón iparkodnak.
Élten és holtan ez az én hitem.

Ajánlás

Várunk, Szüzünk, Királyasszony, ki hordtad
Jézust, az örököt, Mindenhatónkat,
Lejött, fölvéve gyenge mivalónkat,
Lejött, segíteni rajtunk ideleenn,
Odadta ifjuságát a bitónak,
Nem más ő, mintahogy igéim szólnak,
Élten és holtan ez az én hitem.

József Attila fordítása

[Jó tanítás balladája a rossz életűeknek]

Árulj bűnoldó papi bullát*,
 Csalj kártyán, s ahol csak lehet,
 Verj hamis pénzt (és máglya gyúl rád,
 Vagy üstben végzed életed,
 Mint sok, aki esküt szegett!)
 Rabolj, lopj, fosztogass – hiába:
 A sok préda mind mire megy?
 Bizony, csak borra meg leányra!

Járd tréfa, gúny, lant s nóta útját,
 Szédítsd rútúl, ki lépre megy,
 Segítsen síp vagy jósz hazugság,
 Szavalj, ripacs, víg rímeket,
 Moralitást*, szent éneket,
 Pártoljon kocka, kugli, kártya:
 Fut a pénz – hova? kérdezed? –
 Elfut mind borra meg leányra!
 Mocskosnak érzed ezt a munkát?
 Tarts lovat, öszvért, tehenet,
 Szánts, vess, földed izzadva turkál,
 Ha nem tanultál egyebet;
 Nagy gyötrelem, de jól fizet!
 Vagy tilolj lent, kendert... Az ára,
 Mire megy el a kereset?
 Mind-mind korcsmára meg leányra!

Ajánlás

Gyöngyosoros zeke, ékszerek,
 Csipke, ruha, sok szép topánka –
 Míg pórul nem jársz, így vered,
 Így vered el mind borra, lányra!

Szabó Lőrinc fordítás

[Ballada túnt idők asszonyairól]

Mondjátok, hol van, hova lett
 Flóra*, a szép nő, Róma fénye?
 Archipiada* hol lehet
 s Thais, vele egy anya vére?
 Hol a tapsra, szóra, zenére
 tó fölött ébredő Echó*
 emberfölötti tünde lénye?
 No de hol a tavalyi hó?!

Hol a bölcs Héloise, kinek
 olyan drága volt az erénye,
 hogy Abélard-t* a szerzetest
 a bosszú végül kiherélte!?
 Hol a királynő, kinek kénye
 zsákban dobatta a mohó
 Buridánt* a Szajna vizébe?
 No de hol a tavalyi hó?!
 Haremburgis*! és a remek
 Blanche* királynő, dalok sziréne,
 Nagylábú Berta* s a szívek
 Allis-a* és Beatricé-je*,
 s Johanna*, kit, Rouenban, élve
 tűzre vitt az angol bakó:
 hová jutott, Szent Szűz, mi végre?
 No de hol a tavalyi hó?!

Ajánlás

Herceg, ha egy hete, egy évre,
 ne keresd, hol a szép s a jó;
 hogy a refrén, vissza ne kérdje:
 No de hol a tavalyi hó?!

Szabó Lőrinc fordítása

[A szép fegyverkovácsné balladája a széplányokhoz]

Kislány, kesztyűvarroda szépe,
 Ki azt kérded, hogy hogyan élj,
 S te, suszterbolti Hóféhérke:
 Épp ideje, hogy észretérj!
 Zsebelj és férfit ne kimélj;
 Foszd ki, akit tudsz, sorra mind:
 A nő, ha megvénült, nem ér
 Annyit se, mint egy rossz fitying.

Virslik s hurkák csinos tündére,
 Ki perdülsz, táncolsz, mint a szél,
 S Vilma, kárpitos felesége,
 Megbecsüld, aki veled él;
 Becsukhatsz, mihelyest a dér
 És a hervadás meglegyint.
 Boltod? Egy vén pap ha betér!...
 Mi leszel? Csak egy rossz fitying.

Anci, ki kalapdíszítő, te
 Barátaiddal összeférj!
 S Kati, te táskakészítő, ne
 Kergess el senkit, aki kér:
 Ifjan, ha nem is szenvedély,
 De egy mosoly nektek is int...
 Rút öregtől borzad a vér:
 Annyit ér, mint egy rossz fitying.

Ajánlás

Sírva-jajgatva mondom: élj,
 Lánynép, a tanácsom szerint!
 Engemet már elért a tél,
 S nem vagyok, csak egy rossz fitying.

Szabó Lőrinc fordítása

[Gyász-irat, melyet maga s társai számára szerzett a költő,
mialatt fölakasztásukat várták]

Embertestvérek, még élni tudók,
Ne tekintsetek ránk szívtelenül.
Ahogy ti most rajtunk, előbb-utóbb
Rajtatok Isten akként könyörül.
Itt függünk kötéllel nyakunk körül
Öten-hatan, s mit jókkal úgy etettünk,
Bomló és bűzlő étek lesz a testünk,
Mi meg csont, por és hamu – tréfaszóval
Ki ne gúnyolja senki bajba-estünk,
De kérje Istent, legyen irgalommal.

Ne vessetek meg, bárha volna ok,
Hogy így vesztünk hóhér kezeitül.
Emberek vagyunk, kell hát tudnotok,
Nem mindenkiben jut az ész fölül.
Ejtsetek szót, ha a mi szánk kihül,
A Szűz Fiánál: bármit cselekedtünk,
Adjon kegyesen módot menekdnünk,
Ne mennykövével büntessen azonnal.
Meggaltunk, senki ne bántsa a lelkünk,
De kérje Istent, legyen irgalommal.

Ázunk, mosódunk, ha eső csurog,
S ha nap süt, bőrünk szikkad, feketül.
Szemünkkel szarka, varju tesz csufot,
Tép szórt szakállunk, szemöldünk közül.
Pihenésünk egy percnyi nem kerül,
A szél szerint kell erre-arra lengnünk,
Hol jobbfelé, hol balfelé peregnünk.
Gyűszűként vagyunk tele csőrnyomokkal.
Örüljön ki-ki, aki nincs közöttünk
És kérje Istent, legyen irgalommal.

Ajánlás

Engedd, ó, Jézus, égi fejedelmünk,
Ne kelljen mégse pokolra kerülnünk,
Ha a Trombita számadásra szólal.
S emberfia te, ne mulass felettünk,
De kérjed Istent, legyen irgalommal.

Illyés Gyula fordítása

[A felakasztására váró Villon négy sora]

- Francia vagyok, csak ez kellett,
Párizs szült (Ponthoise mellett):
Róf kötél súgja majd fejemnek,
Hogy mi a súlya fenekemnek.

Illyés Gyula fordítása

[Megölte Ámor fegyvere]

- Megölte Ámor fegyvere,
Most itt nyugszik e hant alatt.
François Villon a neve,
És szegény kisdíák maradt.
Nem szerzett vagyont ezalatt,
Hisz odaadta mindenét,
Kenyeret, asztalt, kosarat,
Mondj egy imát, az Istenért.

Vas István fordítása

VII. A RENESZÁNSZ IRODALMA

GIOVANNI PICO DELLA MIRANDOLA

(1463–1494)

Heptaplus, avagy a Teremtés hétféle magyarázata [részlet]

(5. előadás, 6. fejezet)

Ennyit az ég-fölötti, égi és Hold-alatti három világról. Most az emberről kell szólnunk, aki-ről ez áll: „Teremtsünk embert a mi képünkre”. Az ember nem annyira egy negyedik világ, mintha valamely új teremtmény lenne, mint inkább a fentebb leírt három világ szoros összekapcsolódása.

Gyakori szokás a föld királyai és fejedelmei körében, hogyha valamely nagyszerű és híres várost alapítottak, az építkezés befejeztével saját képmásukat a város közepén állítják fel, oly módon, hogy mindenki láthassa és megcsodálhassa. Nem tette ezt másként Isten, mindenek fejedelme, aki miután felépítette e világ egész gépezetét, a közepébe helyezte az embert, melyet valamennyi teremtmény közül utolsóként a saját képmására és hasonlatosságára alkotott meg.

Nehéz kérdés azonban, hogy miért van ez a kiváltsága az embernek, hogy Isten képmását viseli.

Ha ugyanis elvetjük Melitón örült ötletét, aki Istent emberi formában ábrázolta, és figyelembe vesszük a gondolkodás és az értelem természetét, amely Istenhez hasonlóan intelligens, láthatatlan és testetlen, ebből kiindulva maradéktalanul be fogjuk bizonyítani, hogy az ember Istenhez hasonlatos, különösen abban a részében a léleknek, amelyben a Szentháromság tükröződik.

Mindazonáltal el kell ismernünk, hogy az angyalokban ugyanezek a vonások velünk szemben annyival erősebbek, és az ellentétes természettel annyival kevésbé keveredettek, amennyivel több bennük a hasonlóság és a rokonság az isteni természettel.

Mi viszont az embernek azt a sajátosságát keressük, amelyben felfedezhetjük mind az őt megillető méltóságot, mind az isteni szubsztancia képmását, ami semmilyen más teremtménnyel nem közös. Mi más lehetne ez, mint az a tény, hogy az ember szubsztanciája (ahogy néhány görög értelmező is megállapítja) valamennyi természet szubsztanciáját és az egész világegyetem teljességét valóban magába foglalja? Azt mondom, valóban, mert az angyalok is és bármely intelligens teremtmény bizonyos módon mindent magában hordoz, midőn minden dolog formájával és minőségével teljesen ismer meg mindent.

Ámde, ahogy Isten nemcsak azért Isten, mert mindent ért, hanem mert önmagában egyesíti és foglalja össze a dolgok igazi szubsztanciájának teljes tökéletességét, úgy az ember is – noha, mint azt mindjárt megmutatjuk, nem ugyanolyan módon, különben nem Isten képmása, hanem Isten lenne – szubsztanciájának teljességében összegyűjti és egyesíti az egész világ valamennyi természetét. Ezt semmilyen más teremtményről, akár angyali, akár menyeyei, akár érzékelhető, nem lehet elmondani.

A különbség Isten és ember között az, hogy Isten úgy tartalmaz mindent, mint mindennek az eredete, az ember viszont úgy tartalmaz mindent, mint mindennek a középpontja. Ebből fakad, hogy Istenben minden tökéletesebb, mint önmagában; míg az emberben nagyobb tökéletességgel vannak jelen a nála alsóbbrendű dolgok, viszont a magasabb rendűek egyfajta lefokozódáson mennek keresztül.

Az ember testében, mely sűrű és földi, a tűz, a víz, a levegő és a föld természetük legnagyobb tökéletességében vannak jelen. Ezekon kívül megvan benne valamiféle szellemi és – ahogy Arisztotelész mondja – az elemeknél nemesebb szellemi test, mely az égbolthoz hasonló természetű. Azután megvan az emberben a növények élete is, mely benne ugyanúgy, ahogy a növényeknél, a táplálkozás, a növekedés és a szaporodás feladatát látja el. Hasonlóképpen megvan benne az állatok benső és külső érzékelése. De megvan az égi gondolkodással megáldott lélek is, és megvan az angyali értelemben való részesezés. S ami igazán isteni tulajdonság: mindezen természetek a birtokában vannak és egységbe forrnak, úgyhogy szívesen kiáltunk fel Mercuriusszal: „Nagy csoda az ember, ó Aszklépiosz!”¹ Az ember névre kiváltképp büszke lehet az emberi természet: ezért van, hogy semmiféle teremtett szubsztancia nem tartja méltatlannak, hogy szolgáljon neki.

Az ember intésére szolgálni készek a föld, az elemek, az állatok, érte fáradoznak az egek; számára biztosítják az üdvöt és a boldogságot az angyali értelmek, ha igaz az, amit Pál ír, hogy minden működő szellemnek segítenie kell azokat, akik számára örökségül van szánva az örök üdvösség.² S nem is kell azon csodálkozni, hogy minden teremtmény szereti az embert, mivel benne minden felismer valamit magából, sőt felismeri egész létét.

Imregh Mónika fordítása

1 Hermetica I/294 – idézet a Hermész Triszmegisztosz neve alatt fennmaradt dialogikus filozófiai értekezésgyűjteményből

2 Zsid 1,14.

FRANCESCO PETRARCA

(1304–1374)

Pó, földi kérgem bárhogy is sodorjad

Pó, földi kérgem bárhogy is sodorjad
vized hatalmas, száguldó folyásán:
a szellemem mélyen belül tanyázzván,
erőd nem féli s másétől se borzad;

vitorlát jobb vagy bal felé se forgat,
mégis jó széllel, nyílként, vágya szárnyán
az arany Lomb* felé lebegve száll már,
s erősebb, mint a hab, szél, lapát s vitorla.

Egyéb folyók közt te királyi büszke,
ki ott éred a napot, merre támad,
nyugaton százszor szebb Fényt hagyva messze:

csak földi részem hordja szarvad-ágad;
a másik, vágya szárnyával fedezve,
repül révébe édes Otthonának.

Szedő Dénes fordítása

Áldott a nap, a hó, az év

Áldott a nap, a hó, az év, s az évnek
ama szaka, órája, perce s egyben
a szép ország is, melyben rabja lettem
két szép szeme bűvös tekintetének.

Áldottak az első gondok s remények,
melyeknek árán elszerelmesedtem,
s az íj s a nyíl, melytől sebet szereztem,
s a sebek is, melyek szivemben égnek.

ottak hangjaim, mik szerteszálltak,
Hölgyem nevét bűgván a messzeségben,
s a sóhajok, a könnyek és a vágyak:

s áldott minden lap, melyen megkísértem
dalolni őt: s a gondolat, mi szárnyat
nem kap senkiért, csupán csak érte.

Sárközi György fordítása

Ti szerencsés füvek, boldog virágok

Ti szerencsés füvek, boldog virágok,
kiken tapos méllázzgató madonnám,
part, mely édes szavát figyelve andán,
szép lábának nyomát magadba zárod,

simá fácskák, friss lombbal ékes ágok,
halovány, kedves ibolyák a lankán,
sötét erdők, melyek fürödve lomhán,
a Nap tüzeiben, oly sudárra váltok,

ó, nyájas táj, ó, tiszta, friss erecske,
mely tükröződ szép arcát s szép szemét is,
s élő fényétől gyulsz tündökletesre,

irigylem töletek tekintetét is!
Ne lássam itt ridegnek a követ se:
lángoljatok, hisz lánggal égek én is.

Sárközi György fordítása

Magamban, lassan, gondolkodva járom

Magamban, lassan, gondolkodva járom
az elhagyott, a puszta, néma tájat,
s szemem vigyáz, hogy arra most ne járjak,
hol a homokban emberé a lábnyom.

Menekvésem csak ez; rejtőzni vágyom
az emberek elől, kik rámtalálnak,
mert arcom őrzi visszfényét a lángnak,
mely bennem ég, s jókedvem tűnni látom.

S már azt hiszem, csak a hegyek s a völgyek,
folyók és erdők érthetik meg élttem,
mert máshol mélyen rejtve van keserve.

De bármilyen vad s zord utakra törjek,
el nem hagy az Ámor, ő kíséri léptem
vitázva, kérdezetve és felelve.

Szabolcsi Éva fordítása

JANUS PANNONIUS

(1434–1472)

Pannónia dicsérete

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

Berczeli Anzelm Károly fordítása

Egy dunántúli mandulafáról

Herkules* ilyet a Hesperidák* kertjébe' se látott,
Hősi Ulysses sem Alkinoos szigetén*.
Még boldog szigetek* bő rétjein is csoda lenne,
Nemhogy a pannon-föld északi hűs rögein.
S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!
Mandulafám, kicsi Phyllis*, nincs még fecske* e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?

Weöres Sándor fordítása

Búcsú Váradtól

Még mély hó települ a téli földre,
Erdőn, mely csak a zöld levélre büszke,
Szürke súly a ködös fagy zúzmarája,
S el kell hagyni a szép Körös vidékét
És sietni Dunánk felé, Urunkhoz.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.
Nem tart vissza folyó, s az ingovány sem,
Mert fagy fogja hideg vizét keményen.
Hol nemrég evezett a föld lakója
S félt, – most hetyke bizalmú, fűrgé lábbal,
Megdermedt habokat fitymálva, lépked.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.

Nem siklik soha úgy a lenge csónak
 Jó sodrásban, erős lapát-csapástól,
 Még akkor se, ha fodrozódó Zephyrus*
 Bíborszínűre festi át a tengert,
 Mint ahogy lovaink a szánt repítik.
 Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.

Hőforrás-vizeink, az Isten áldjon,
 Itt nem ront levegőt a kénlehelet,
 Jó timsó vegyül itt a tiszta vízbe,
 Mely gyógyítja szemed, ha fáj s ha gyenge,
 És nem sérti az orrodát szagával.
 Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.

Könyvtár, ég veled, itt a búcsúóra,
 Híres könyvei drága régieknek,
 Már Phoebus Patarát elhagyta s itt él;
 Költők isteni pártfogói: Múzsák
 Többé nem szeretik Castaliát már.
 Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.

Isten áldjon, aranyba vont királyok,
 Kiknek még a gonosz tűzvész sem ártott,
 Sem roppanva dülő fal omladéka,
 Míg tűz-láng dühe pusztított a várban,
 S szürke pernye repült a kormos égre.
 Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.

S rőt fegyvert viselő lovas királyunk,
 Hős, ki bárdot emelsz a jobb kezedben
 – Márvány oszlopokon pihenve egykor
 Bő nektárt verítékezett tested –
 Utunkban, te nemes lovag, segíts meg.
 Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk.

Áprily Lajos fordítása

Saját lelkéhez

Ó, lélek, fényed lecsorogva a tiszta Tejútról
 testem tompa, sötét mélyeiben lakozik.
 Nincs panaszom rád, fénylik benned a hű derekasság,
 annyira tündöklük rajtad a büszke derű.
 Úgy léptél ki a Rák izzó kapuján: feledésbe

nem meritett sohasem téged a Léthe folyó.
 Ahol a Serleg, a rejtelmes, meg a gyors, vad Oroszlán
 egymást érintik, onnan ivelt le utad.
 Észt a Saturnus adott, Jupiter meg erélyt cselekedni,
 bátorságot a Mars, izlést Phoebus adott.
 Vénusz a jóérzést, a művészetet adta a Merkur,
 Cynthia osztott rád felnövekedni erőt.
 Cynthia áll a halál meg az élet mesgyehatárán,
 földünknek törvényt mennyei Cynthia szab.
 És ha neked csak a hús meg a csont kell – jobban az égnél –
 volt bizonyára különb por-gunya, mint az enyém.
 Nincs kifogásom alakja, egész ábrázata ellen:
 éppen elég magas és külseje kellemetes.
 Csak az a baj, hogy e test oly gyöngé, a tagjai véznák,
 Túl puha mesteri kéz gyúrta lazára sarát,
 Lázakat oltva a rosszul fércelt ízületekbe,
 s gyúlnak a szüntelenül váltakozó nyavalyák.
 Örökös nátha csöpög, leszivárog nedves agyamból,
 két hurutos szememen árad a vaksi folyás.
 Forr a vesém, gyomrom megdermed, s közben alatta
 gyulladt májamból gőzöl agyamba a vér.
 Vagy csak azért bújtál e törékeny burkolatodba:
 tudtad: gyöngé a zár, melynek a foglya leszel?
 Csakhogy a bölcsesség mire jó, ha lakása göthös mell?
 Inkább bölcs se vagyok, csak nyavalyás ne legyek.
 Atlas teste se kell, se Milo* erejét nem irigylem:
 nem baj, a test ha sovány, csak ne legyen beteges.
 Jobbá nem teheted, hagyd árva-magára e testet
 s szállj ki belőle, suhanj, vissza a csillagokig.
 S míg odafönn ezer éveken át tisztulni igyekszel,
 messze kerüld, ha bolyongsz, a feledés folyamát.
 Bús feledékenység ne merítsen a hajdani gondba,
 rég levetett béklyót újra magadra ne végy.
 És ha a mostoha végzet űz ide vissza a földre,
 csak nyomorult ember, csak ez az egy sose légy.
 Inkább méh, aki jószagu mézet gyűjthet a réten,
 hattyú légy, ki dalát zengeti néma tavon.
 Tengeren, erdőkben rejtőzz, csak tudjad örökké:
 sziklából született hajdan az emberi test.

Vas István fordítása

Mars istenhez békességért

Ötöd szférán* hatalmas, súlyos léptü Úr,
 Kinek sisaktaréja véres fényt ragyog,
 Saturnus sarja, nagy Junónak gyermeke,
 Te égi őr, te nagy titán-rettegető,
 Te prédaéhes, úr hadak s a béke sorsán,
 Te férfit ékesítő, héroszt szentelő,
 Te súlyos léptü, talpig vasba öltözött,
 Határt kipusztító, várost leromboló,
 Ki által árva lesz a föld és telt a Tartarus*,
 Te szörnyü vérivó, halottra éhező,
 Te férfiomlás, asszonyoktól átkozott,
 Szegénynek kincset adsz, kifosztasz gazdagot,
 Te békegyűlölő, vad éhhalál-szülő,
 Szerzője rettenetnek, pánikindító
 Atyánk, kiméld megfáradt pannon népemet!

Kardos Tibor fordítása

Galeotto Marzióhoz

Költő létedre ó miért, miért
 Hogy cserbenhagytad Parnasszusnak ormát
 És felszerelve bottal és iszákkal
 Zarándokolsz Rómába, Marzióm?
 Külföldiek hiszékeny csöcseléke,
 Az agyrémektől rettegő tömeg,
 Az álszent had csak hadd csinálja ezt.
 Te valljad azt, mit vallott hajdanán
 Protagoras, a bölcseszű tudós,
 Theodorus, ki nem hitt istenekben,
 S az élvezetnek atyja, Epikur,
 Ki azt tanítja: legfőbb rossz a kín.
 De hogyha tán alázat szállt szívedbe
 S lecsüngő fejjel vonz a búcsújárás,
 Mindent hiszel, mit prédikál naponta
 S magas szószékről alárikácsol
 Albert páter s a szószátyár Robertó,
 Vénasszonyoknak könnyeit vadászva:
 Hát akkor mondj a Múza-hadaknak búcsút,
 Törd össze lantodat, Phobeus dalát
 Bízd Vulkánnak kovácspöröly szavára!
 Mert hívó ember költő nem lehet!

Geréb László fordítása

GIOVANNI BOCCACCIO

(1313–1375)

Első nap, harmadik novella

A zsidó Melkizedek a három gyűrűről mondott elbeszélésével megmenekedik ama nagy veszedelemből, melyet Szaladin tervez ellene

Neifile, minekutána novellája általános tetszést aratott, elhallgatott, s akkor a Királynő parancsára Filoména így kezdett beszélni:

– Neifile novellája eszembe juttatja ama furcsa esetet, mely valaha bizonyos zsidókkal történt; minekutána pedig immár kellőképpen szó esett Istenről és a mi Hitünk igazságáról, bizonyára illendő lesz most már az emberek kalandjaira és cselekedeteire áttérnünk; elmondom nektek ama történetet, melynek hallatára talán óvatosabban fogtok felelni ama kérdésekre, melyeket nektek föltesznek. Bájós leánytársaim, tudnotok kell, hogy valamiképpen az ostobaság gyakorta kiránt egy-egy embert boldog állapotából, és feneketlen nyomorúságba taszítja, akként az okosság a bölcs embert a legnagyobb veszedelmekből is kimenti, és tökéletes biztonságos nyugalomba helyezi. És számos példából megtetszik, mennyire igaz, hogy az embert az ostobaság a szerencséből a nyomorúságba taszítja; eme példákat azonban mostan nem kell elmesélnünk, mivelhogy minden áldott nap ezerszámra tárulnak szemeink elé. Hogy azonban az okosság a vigasztalódásnak forrása, arra bizonyáságul, ígéretemhez híven, röviden elmondok egy kis novellát.

Szaladin, ki oly igen vitéz ember volt, hogy nem csupán egyszerű emberből Babilónia szultánjává lett, hanem azonfelül számos győzelmet aratott a szaracén* és keresztény királyokon, minekutána különb-különb háborúiban és káprázatos pompájában minden kincsét kimerítette, valamiképpen megesett vele, hogy nagy csomó pénzre volt szüksége; mivel pedig nem tudta, honnan teremtsen elő oly hirtelen, mint ahogy szüksége volt rá, eszébe jutott egy Melkizedek nevű gazdag zsidó, ki uzsoráskodásból* élt Alexandriában*; arra gondolt, hogy ez kiegészíthetné bajából, ha akarná; de olyan fősvény volt, hogy a maga jószántából ezt sohasem tette volna meg, erőszakot pedig nem akart használni ellene; mivel pedig a dolog igen a körmére égett, egyre törte a fejét, hogyan és miképpen nyerje meg ügyének a zsidót, s végre is az az ötlete támadt, hogy valami tetszetős ürügy alatt kierőszakolja belőle a pénzt. Magához hívatta tehát és barátságosan fogadta, maga mellé ültette, s annak utána így szólt hozzá:

– Derék ember, sokaktól hallottam már, hogy igen bölcs ember vagy, s fölöttébb világosan ítélsz Istennek dolgaiban; annak okáért igen kívánnám megtudni tőled, vajon a három Törvény közül melyiket tartod az igaznak: a zsidót-e vagy a szaracént, avagy a keresztényt.

A zsidó, ki csakugyan bölcs ember volt, szemfülesen észrevette, hogy Szaladin szaván akarja fogni, s valami huncutságba belekevernü; úgy gondolkodott tehát, hogy akármelyiket ítéli is különbnek a másik kettőnél ama három Hit közül, Szaladin mindenképpen elérni célját. Mivel pedig látta, hogy oly feleletet kell adnia, amelynek révén nem esik csapdába, összeszedte az eszét, hamarosan kisütötte, mit kell mondania, és így szólt:

– Uram, a kérdés, melyet nekem feltettél, szép, s ha meg akarom mondani felőle véleményemet, el kell mondanom egy kis történetet: hallgass meg. Ha emlékezetem nem csal, több ízben hallottam mesélni, hogy élt valaha egy kiváló és gazdag ember, s ennek kincstárában

legbecsebb drágaságai közt volt egy gyönyörűséges és értékes gyűrű; mivel pedig ezt értéke és szépsége miatt meg akarta becsülni, és azt kívánta, hogy utódról utódra szálljon családjában, meghagyta, hogy fiai közül az legyen az ő örököse, akihez hagyatékából e gyűrű kerül, s a többiek mint családfőt tiszteljék és becsüljék. Az, kire a gyűrűt hagyta ugyanígy rendelkezett utódaival és ugyanígy cselekedett, mint az ő elődje; szóval ez a gyűrű hosszú ideig utódról utódra szállt; végezetül pedig olyan embernek kezébe került, kinek három derék szép fia volt, kik híven engedelmeskedtek atyjoknak, miért is mind a hármat egyenlőképpen szerette. És mindegyik ifjú, mert mind ismerte a gyűrű hagyományát, s mind szeretett volna kiválni testvérei közül, tőle telhetőleg kérlete apját, ki már elaggott, hogy halálos ágyán reá hagyja ama gyűrűt. A derék ember, ki egyenlőképpen szerette mind a hármat, nem tudott dönteni, hogy melyikre hagyja a gyűrűt, s mivel mindegyiknek megígérte, az az ötlete támadt, hogy mind a háromnak kedvére tesz: és egy ügyes mesterrel titokban csináltatott két más gyűrűt, melyek oly igen hasonlatosak voltak az eredetihez, hogy még az is, aki csinálta őket, alig-alig tudta megismerni, melyik az igazi. És halálos óráján nagy titokban mindegyik fiának adott egy-egy gyűrűt, ők pedig atyjok halála után sorban előmutatták gyűrűjüket, mindegyik ezzel bizonyítván, hogy neki van igaza, mivelhogy mindegyik számot tartott az örökségre és a tisztességre, és nem volt hajlandó a másiknak átengedni. Minekutána pedig látták, hogy egyik gyűrű annyira hasonlít a másikhoz, hogy semmiképpen nem lehet megismerni, melyik az igazi, eldöntetlen maradt, s ma is eldöntetlen ama kérdés, melyikök az atyának igaz örököse. És azért mondom neked, uram, ama három Törvény* felől, melyeket három népnek adott az Atyaisten, s melyek felől kérdést intéztél hozzám: mindegyik azt hiszi, hogy az ő öröksége, az ő törvénye az igaz, s annak parancsait kell cselekednie; de, hogy melyiké az igazi, az a kérdés éppúgy eldöntetlen, mint a gyűrűk dolgában.

Szaladin észrevette, hogy ez igen ügyesen értette a módját, miképpen meneküljön a csapdából, melyet neki állított; és ezért elhatározta, hogy feltárja előtte szükségét, és meglátja, vajon hajlandó-e kisegíteni őt; és ekképpen cselekedett, és elárulta neki, hogy mit szándékozott tenni abban az esetben, ha nem ily okosan felelt volna meg, mint ahogy megfelelt. A zsidó bőkezűen rendelkezésére adta a rengeteg pénzt, melyet Szaladin kért; Szaladin pedig utóbb mindent az utolsó fillérig visszafizetett; ezenfelül pedig elhalmozta pompás ajándékokkal és minden időkben barátjaként tartotta környezetében, kiváltságos nagy tisztességben.

Ötödik nap, kilencedik novella

Federigo degli Alberighi szerelmes, de nem nyer viszonzszerelmet, és az udvarlásban eltékozolja minden vagyonát, csupán egy sólyma marad; mivel pedig egyebe nincs, ezt találja fel ebédre hölgyének, ki meglátogatja; ki is mikor ezt megtudja, megenyhül irányában, feleségül megy hozzá, és gazdag emberré teszi

Filoména már elhallgatott, midőn a Királynő látván, hogy Dioneón kívül, annak kiváltsága miatt, már csak ő maga tartozik novellát mondani, vidám arccal szólott ekképpen:

– Rajtam van az elbeszélés sora: én tehát, drága hölgyeim, szívesen teljesítem kötelességemet egy novellával, mely némiképp hasonlatos az előbbihez; és pedig nem csupán azért, hogy megismerjétek, mely hatalma vagyon bájos magatoknak a nemes szíveken, hanem

azért is, hogy megtanuljátok magatok jószántából osztogatni illendő alkalmakkor jutalmaitokat, nem engedvén, hogy mindig csak a vak szerencse vezéreljen benneteket. Mivelhogy a szerencse nem okos megfontolással, hanem taláalomra és legtöbbször szertelenül osztogatja ajándokait.

Tudnotok kell tehát, hogy Coppo di Borghese Domenichi, ki a mi városunkban élt s éltalan ma is, tisztelendő és nagytekintetű férfiú, és inkább jelleméért és jelességéért, mint nemes származásáért fölöttébb kitűnő és méltó, hogy örökre fennmaradjon híre; ez tehát öreg napjaira abban lelte mulatságát, hogy szomszédainak és másoknak gyakorta mesélt régmúlt dolgokról; mesélni pedig mindenki másnál jobban, értelmesebben, hívebb emlékezettel és ékesebb szavakkal tudott. Egyéb tetszetős elbeszélései során azt is mesélni szokta, hogy élt valamikor Firenzében bizonyos Federigo Alberighi nevezetű ifjú, fegyverforgatásban és lovagi jelességekben oly nagy hírű, hogy nem volt hozzá fogható nemes úrfi egész Toscanában, ki is, miként a legtöbb nemes úrral megesik, beleszeretett bizonyos monna Giovanna nevezetű nemes hölgybe, kit maga idején a legszebb és legbájosabb firenzei hölgynek tartottak; s hogy annak szerelmét megnyerje, szüntelenül vitézi tornákra és lovagi játékokra járt, dáridókat csapott, ajándékokat osztogatott és két kézzel szórta-pazarolta vagyonát. De a hölgy, kinek tisztessége vetekedett szépségével, rá sem hederített mindarra, mit kedvéért mívelt, sem arra, aki mívelte. Miközben tehát Federigo mértéktelenül pazarolta vagyonát, és semmit nem szerzett, mint már könnyen történni szokott, gazdagsága elúszott, s ő oly igen elszegényedett, hogy semmi egyebe nem maradt egy kicsiny birtokon kívül, melynek jövedelméből szűkösen éldegélt; ezenfelül csupán egy sólyma, melyhez fogható talán nem is volt a világon. És ámbár szerelme nagyobb volt, mint valaha, mégis – mivel látta, hogy a városban nem élhet immár kedve szerint – elköltözködött Campiba, hol ama kicsiny birtoka volt. Ottan, ha tehette, madarászott, és senkitől segítséget nem kérvén, béketűréssel viselte szegénységét.

Történt tehát egy napon, mikor már Federigo ilyen ínségre jutott, hogy monna Giovanna férje megbetegedett, s mikor halálát közeledni érezte, végrendeletet tett; és roppant vagyonának örökösül egyetlen, immár nagyocska fiát megtette; annak utána pedig elrendelte, hogy ha fia törvényes örökös nélkül hal meg, monna Giovanna legyen örököse, mivelhogy fölöttébb szerette őt. És akkor meghalálozott. Monna Giovanna tehát özvegyen maradt, s miként már hölgyeinknek szokások, nyár idején kiment ama fent mondott fiával nyaralni egyik birtokára, mely Federigóénak szomszédságában volt. Ekképpen történt, hogy ama fiú barátságba keveredett Federigóval, és játszadozott madaraival és kutyáival, s minekutána többször látta röpülni Federigo sólymát, módfelett megtetszett neki, és igen szerette volna megkapni; de nem merte elkérni tőle, látván, hogy Federigo oly igen szereti. És ekképpen folytak a dolgok, midőn pedig történt, hogy a fiúcska megbetegedett; ezen pedig anyja nagyon megsomorodott, mivel nem volt több gyermeke, ezt pedig szíve mélyéből szerette; tehát álló napon által mellette volt, és szüntelenül vigasztalta, és gyakorta kérdezgette, kívánna-e valamit, s kérte, hogy csak mondja meg, mert ha megszerezheti, bizony a föld alól is előteremti neki. A fiú, hogy sokszor hallotta eme kínálkozást, szólott ekképpen:

– Anyám, ha megteszed, hogy megkapjam Federigo sólymát, bizonyosra veszem, hogy nyomban meggyógyulok.

A hölgy ennek hallatára némiképpen meghökkent, és fejét törte, mitévő legyen. Tudta, hogy Federigo nagy időn által szerette, de ő soha még csak egy pillantást is nem juttatott neki, miért

is ekképpen szólott magában: „Hogyan küldjek vagy menjek el ama sólymot elkérni tőle, mely tudomásom szerint a világ legjobb sólyma, s ezenfelül gazdájának kenyérkeresője, és hogyan lehetnék oly kíméletlen, hogy elvegyem egy nemes úrtól egyetlen örömét, melynél egyebe a világon nem maradt?” És efféle gondolatok háborgatták, és ámbár bizonyosra vette, hogy megkapja, ha kéri, nem tudta, mit mondjon fiának; hát semmit nem felelt, hanem hallgatott. Végezetül erőt vett rajta az anyai szeretet, és feltette magában, hogy teljesíti kívánságát, s akármi történik is, nem küld érte, hanem maga megyen a férfihoz és elhozza fiának a madarat; szólott tehát:

– Fiam, szedd össze magadat, és iparkodjál meggyógyulni, mivel megígérem neked, hogy holnap első dolgom leszen elmenni hozzá, és elhozni néked amaz madarat.

Ennek a fiú igen megörült, és még ugyanaz napon némiképpen jobbra fordult állapotja. Másnap reggel a hölgy, egy másik hölgy társaságában, csak úgy séta örve alatt, elment Federigo kicsiny házához, és kihívatta őt. Az pedig, mivel az idő, mint egyáltalán ama napokban, nem volt alkalmas a madarászásra, éppen kertjében időzött, s némely apró munkákban foglalkozkodott. Mikor meghallotta, hogy monna Giovanna hívatja a kapuba, igen elcsodálkozott, és vidáman kisietett. A hölgy pedig, midőn jönni látta, úri hölgyhöz illendő kedvességgel elébe ment, s Federigo udvarias köszöntésére ekképpen felelt:

– Jó napot, Federigo. – Aztán folytatta: – Azért jöttem, hogy kárpótoljalak ama veszteségekért, melyek miattam értek, mivelhogy a kelletténél jobban szeretél engemet; a kárpótlás pedig az, hogy eme barátnőmmel egyetemben egészen családiasan véled akarok ma ebédelni.

Felelte erre Federigo alázatosan:

– Madonna, nem emlékszem, hogy valaha is bármi kárt szenvedtem volna miattad, viszont azonban jót oly bőven nyertem, hogy ha volt bennem valami jelesség, azt csak te jelességednek s irántad való szerelmemnek köszönhetem. És bizony mondom, eme nagylelkű látogatásod sokkalta drágább nekem, mintha visszanyerném vagyonomat, és megint úgy tékozolhatnám, mint annak idején; ámbár bizony szegény házigazdához tértél be.

És ekképpen szólván, szégyenkezve bevezette házába, onnan pedig kikísérte kertjébe, és mivel nem tudott mást melléje adni mulattatására, szólott ekképpen:

– Madonna, mivel senki más nincs itten, majd ez a jóasszony, eme jobbágyomnak felesége elmulattat addig, míg én az ebédre gondoskodom.

És ámbár fölöttébb nagy volt ínsége, eladdig még soha nem érezte, mily nagy nyomorúságra jutott vagyonának mértéktelen pazarlása miatt. De ma reggel bizony megérezte, mert semmit nem lelt, mivel megvendégelhette volna a hölgyet, kinek szerelméért már oly rengeteg embert megvendéget; és kínos szorongásában átkozta magában balsorsát, s mint ki eszt veszttette, fel és alá rohant; mivel azonban sem pénzt nem lelt, sem zálogba való holmit, az idő pedig későre járt, és fölöttébb kívánczozott valamivel megvendégetni a nemes hölgyet, kért pedig senkitől nem akart, legkevésbé tulajdon jobbágyától, szemébe ötlött derék sólyma, mely ott üldögélt rúdján a kis szobában. Mivel tehát egyebe nem volt, megfogta és kővérnek érezvén, úgy vélte, hogy méltó eledel lesz ilyen hölgy számára. Annak okáért tovább semmit nem tétovázott, hanem kitekerte nyakát, odaadta az egyik cselédlánynak, hogy megkopassza, megfűszerezze, nyársra húzza és gondosan megsüsse; és minekutána megterítette az asztalt hófehér terítőkkal, melyekből volt még néhány darabja, vidám arccal kiment kertjébe a hölgyhöz, és megjelentette neki, hogy készen van az ebéd, már amilyen szegénységétől telt. Miért is a hölgy kíséreléssel együtt fölkel, és asztalhoz ült, és nem tudván, mit esznek, megették a derék sólymot Federigo társaságában, ki nagy udvariasan kiszolgálta őket. Asztalbontás után

kicsinyég kellemetes beszélgetésben mulatták magukat, és akkor a hölgy elérkezettnek vélte az időt szóba hozni azt, amiért jött; miért is nyájasan így adta fel a szót Federigónak:

– Federigo, ha visszaemlékezel elmúlt életedre s az én tartózkodásomra, melyet talán keménységnek és szívtelenségnek vettél, bizonyosra veszem, hogy elámulsz vakmerőségemen, ha meghallod, mi volt fő-fő oka látogatásomnak; de ha volnának vagy lettek volna gyermekeid, és ekképpen ismernéd a szülői szeretetnek fölöttébb hatalmas erejét, szentül hiszem, hogy legalább részben megértenél engemet. De mivel néked nincsenek gyermekeid, nekem pedig van egy, nem vonhatom ki magamat az anyák közös törvénye alól; mivel pedig e törvények ereje kényszerít, akaratom és minden illendőség és minden tartózkodásom ellenére, ajándékolni kell kérnem tőled valamit, mi tudomásom szerint a legdrágább neked (és pedig méltán, mivel keserves sorsod semmi más örömet, semmi más szórakozást, semmi más vigasztalást nem hagyott meg számodra). A sólymodat kérem ajándékolni, melyre fiam oly igen ráohajtott, hogy ha nem viszem el néki, attól tartok: majd oly súlyosra fordul nyavalyája, hogy elvesztem őt. Annak okáért kérlek, nem irántam való szerelmedre, mely téged semmire nem kötelez, hanem tulajdon nemességedre, mely annak idején lovagi foglalatosságban ritkította párját: ne terhelte nékem ajándékolni azt, hogy elmondhassam: ím ez ajándok révén megmentetted fiam életét, őt pedig ezzel örökre hívedül elkötelezted.

Federigo, mikor a hölgynek kérését végighallgatta, és észbe vette, hogy nem teljesítheti kívánságát, mivelhogy a sólymot feltálalta neki ebédre, ott a hölgy előtt sírva fakadt, s egyetlen szóval nem tudott felelni. A hölgy előbb azt hitte, hogy fájalmában sír, mert meg kell válnia derék sólymától, és már-már visszavonta kérését, de megállta és várt, míg Federigo kisírja magát és felel; ki is tehát szólott ekképpen:

– Madonna, mióta Istennek úgy tetszett, hogy benned vettem szerelmemet, számos dolgaimban éreztem a sorsnak kajánságát, és keseregtem miatta; de mindez semmiség volt ahhoz képest, mit mostan velem művel, miért is soha meg nem békélhetek vele, ha meggondolom, hogy eljöttél szegény házamba, melyet, míg gazdag voltam, nem méltattál látogatásodra, és csekélyke ajándékot kérsz tőlem, és a sors úgy intézte, hogy még ezt sem adhatom meg néked; hogy pedig miért nem adhatom, rövidesen megmondom. Midőn meghallottam, hogy te kegyelmesen velem óhajtasz ebédelni, meggondolván előkelőségedet és nemességedet, úgy véltem, hogy méltó és illendő téged erőmből telhetőleg drágább eledellel vendégelnem, mint aminőkkel rend szerint más embereket szokás; miért is eszembe jutott a sólyom, melyet tőlem kértél és annak jelessége; s ezt hozzád méltó eledelnek véltem; ma délben tehát ez volt a pecsenye tányérodon. És úgy hittem, hogy ekképpen a legjobban használom fel e madarat; de mivel most látom, hogy másképpen kívántad, úgy fáj, hogy nem tudok szolgálatodra lenni, miképpen azt hiszem, soha meg nem vigasztalódom miatta.

És ekképpen szólván, bizonyságul előhozatta a sólyomnak tollait s karmait és csőrét. Mikor a hölgy ezeket meglátta és a lovagnak szavait végighallgatta, elsőben is megfeddte, hogy ily kiváló sólymot levágott, hogy egy hölgynek feltálalja; de annak utána fölöttébb magasztalta magában a férfiúnak nemes lelkét, melyen a szegénység sem előbb, sem most nem tudott csorbát ejteni. Mivel tehát szétfoszlott reménysége, hogy a sólymot megkaphatja, aggódni kezdett fiának egészsége miatt, hát csüggedten távozott, és visszatért fiához. Az pedig, akár bánatában, hogy a sólymot nem kapta meg, akár betegségében, mely talán mindenképpen ily véget ért volna, kevés napok múltán anyjának mérhetetlen fájalmára elköltözött az életből. Őt pedig, minekutána egy darab ideig sírt és kesergett, bátyjai ismé-

telten nógatták, hogy menjen újra férjhez, mivel dúsgazdag és még fiatal. Mikor tehát látta, hogy bármennyire ellenkezik is, szüntelenül erre sarkallják, eszébe jutott Federigo deréksége és utolsó nagylelkűsége, mikor az ő vendéglésére megölte kitűnő sólymát; bátyjainak tehát ekképpen felelt:

– Ha beleegyeznétek, én szívesen özvegyen maradnék, ám ha úgy kívánjátok, hogy férjhez menjek, bizony soha mászt nem veszek férjemül, ha nem Federigo degli Alberighit.

Bátyjai ennek miatta csúfoltak vele és mondták:

– Ostoba, mit beszélsz? Miért akarod éppen ezt, ki szegény, mint a templom egere?

Felelte nekik az asszony:

– Testvéreim, jól tudom, hogy úgy van, miként mondjátok, de én inkább akarok férfit vagyon nélkül, mint vagyont férfi nélkül.

Ebből aztán bátyjai megértették gondolatját, s mivel Federigót, bármily szegény volt, igen derék embernek ismerték, hozzáadták az asszonyt minden vagyonával egyetemben. Federigo pedig látván, hogy felesége lett a hölgy, kit oly forrón szeretett, maga pedig ezen felül dúsgazdag is lett, most már okosabban bánt gazdagságával, s boldogan élt az asszonnyal mind élete fogytáig.

Révay József fordítása

NÉV- ÉS FOGALOMTÁR

Bevezetés az irodalomba – Művészet, irodalom

Aiszóposz (Kr. e. 620–Kr. e. 564): ókori görög meseíró, a fabulairódom egyik nagy alakja; őt nevezik a „mesék Homéroszának”

allómars: El innen!

Baker Street: ejtsd: békör sztrít

ballada: epikus és drámai vonásokat is hordozó lírai műfaj

Bradshaw: ejtsd: bredsó; Bradshaw szerkesztette vasúti kézikönyv, mely az Egyesült Királyság valamennyi vasútvonalának menetrendjét tartalmazta

cause célèbre: híres ügy, ejtsd: kóz szélebr

Clarendon: ejtsd: klerendon

Conservatoire: ejtsd: konzervatóár, zeneművészeti főiskola, konzervatórium

Daily Telegraph: 1855-ben alapított brit konzervatív napilap, ejtsd: déjli telegráf

dedukció: logikai következtetési eljárás; a deduktív eljárás az ismert, általános törvényszerűségből következtet az egyedi esetre

Dr. James Mortimer: ejtsd: doktor dzsémz mortimer

fitymál: leszól, kevésre becsül

garmada: halom, sok, nagy tömegű, itt: fontos ember

gébic: itt: kibic, a játékot csak kívülről szemlélő ember

Hajnóczy Péter (1942–1981): magyar író

Halifax: ejtsd: helifex, a kanadai Új-Skócia tartomány városa

Holmes: ejtsd: holmsz

II. János Pál pápa (1920–2005): a harmadik leghosszabb ideig hivatalban lévő pápa, a katolikus egyház feje

imitátorok: utánzóművészek

Jean de la Fontaine (1621–1695): ejtsd: zsan dő lá fonten, francia író, költő; leghíresebb alkotása az *Allatmesék*

Jepro Rucastle: ejtsd: dzsefő rjukász

jottányit: semennyit sem; görög iota, magyarul i betűből származó elnevezés

karbunkulus: gránát, vörös színű drágakő; az ókorban „carbunculus almandius”-nak, kis szénszemnek hívták; a gránátkő ókori és középkori neve; a természetben vörös, sárga, zöld alakban fordul elő legtöbbször

Karinthy Frigyes (1887–1938): magyar író, költő, műfordító

kliens: ügyfél

kupica: fél decinél kisebb úrtartalmú, röviditalok fogyasztására használt pohárka

Miss Alice: ejtsd: missz elisz

Miss Mary Shutterland: ejtsd: missz méri szádölend

Miss Stoper: ejtsd: missz stopő

Montague Place: Montague tér, ejtsd: montágú plész

móres: tisztesség, becsület, rend

Mr. Fowler: ejtsd: fáuló

Olümposz: görög hegység, az ókori görögök hite szerint legmagasabb csúcán laktak az istenek

ökörnyal: pókok levegőben szálló fonadéka

Örkény István (1912–1979): magyar író, drámaíró, legismertebb műve az *Egyperces novellák*

panofix: nemesített gyapjas juh bőrből készült szörme

panoptikum: olyan kiállítás, ahol híres emberek viaszszobrai tekinthetők meg

parallelepipedon: térbeli geometriai alakzat, mind a hat oldala paralelogramma; itt: lehetetlen

pózna: oszlop

praxis: gyakorlat, hivatás

Romhányi József (1921–1983): magyar író, költő, műfordító; leghíresebb kötete a *Szamárfül*

Sir Arthur Conan Doyle (1859–1930), ejtsd: ször ártúr conán dojl, skót író, leghíresebb detektív-történeteinek főhőse Sherlock Holmes, ejtsd: serlok holmsz

Sir Charles Baskerville: ejtsd: ször csárlsz beszkerivil

spaletta: ablaktábla az ablak elsötétítésére

Spence Munro: ejtsd: szpensz münrő

szedőmester: könyvnyomtatásnál a betűket táblába szedő mester

szelindék: nagy testű, zömök, erős kutya, mészáros-kutyának is hívják

szintézis: a logikában az az eljárás, amikor a részeket egészzé egyesítik

talentum: tehetség

triangelek: triangulum; háromszög alakú, egyik csúcsánál nyitott, fényes hangú ütőhangszer

triviális: egyértelmű, magától értetődő, közönséges

vérbűkk: 15–20 métert is elérő díszfa, levelei egész évben vörös színben pompáznak

vérmes: erős, indulatos, szenvedélyes

vesztibül: színház, cirkusz előcsarnoka

Violet Hunter: ejtsd: vájölet hántör

Wallsall: ejtsd: vólsól, angol kisváros

Watson: ejtsd: vátszön

West End: ejtsd: veszt end; London északnyugati része
Westaway: ejtsd: vesztövé

Winchester: ejtsd: wincseszter; helység Londontól délnyugatra

Az ősi magyar hitvilág

Anonymus: Név nélküli, Névtelen; a névadás oka, hogy nem sikerült azonosítani a személyét; valószínűleg III. Béla királyunk jegyzője, krónikása volt a 12. század végén, illetve a 13. század elején

Dentü-mogyer: a Scythiában lakó magyarok birodalma nyugatról a Fekete-tengerig terjedt, hátuk mögött pedig a Tanaisz vagy Don folyam volt nagy tavakkal (Czuczor–Fogarasi)

Diószegi Vilmos (1923–1972): néprajzkutató, fő kutatási területe a magyarság honfoglalás előtti sámánista hitvilága

eksztázis: görög szó, jelentése: önkívületi állapot

Hoppál Mihály (1941): magyar néprajztudós

Gesta Hungarorum: a magyarok gesztája, krónikája

Góg és Magóg: a bibliai Jelenések könyvében a Sántán a szentek ellen uszítja Gógot, Magóg királyát; a Jelenések könyvében tehát egy személyről van szó; az ógörög Nagy Sándor-regényben harcias északi, akit a hódító Nagy Sándor érckapuk mögé zárt, mert veszélyesnek talált; ennek a népnek volt vezére Góg és Magóg; a középkorban a latin nyelvre lefordított Nagy Sándor-regény vált népszerűvé, így az ebben található magyarázat terjedt el; ez alapján azonosították ezt a népet a szkítákkal, Anonymus pedig a magyarokkal

Jáfet: Noé egyik fia

kappan: herélt kakas

lajtortja: létra

Szcítia: az ókorban, illetve a középkorban Eurázsia középső részének a neve

Weöres Sándor (1913–1989): a huszadik század egyik legjelentősebb költője, író, műfordító, irodalomtudós

Babiloni teremtésmítosz, Gilgames

Adad: a viharisten

Annunakik: a sorsról döntő hét isteni lény

Anu: az ég istene

Éa/Enki: a vizek és a mélységek istene

Enlil/Enul: a neve levegő urát jelenti sumér nyelven, az istenek urának is tekintik

Irra/Erra: a háború és a dögvész istene

Istar: a szerelem és a termékenység istenasszonya

Lagma-istenek: az őskáoszt képviselő két szörnyisten

Lulla: Marduk teremtménye, az első ember, sumér nyelven az emberiséget jelenti

Mami/Nihurszag: a termékenység istennője

Marduk: Babilon főistene

Nabu: Marduk isten fia

Ninlil/Ninul: Enlil felesége

Ninurta/Ninib: a déli szelek ura és isteni hírnök

Niszir: a Zagros hegység nyúlványa Babilontól északkeletre

Purattu: az Eufrátesz neve akkád nyelven

Puzuramurri: Utnapistim hajójának kormányosa

Samas: a napisten

Sarru: istenség

Szurripak: város, mai neve Fára

Ubara-Tutu: Utnapistim apja

Ulligara, Szalgara: az emberek megnevezésére szolgálnak

Ur Sanabi: Gilgames hajójának kormányosa

Uruk: ősi sumér város

Utnapistim: Gilgames távoli őse, aki örök életet nyert

Uzuma: Nippur városának templomkerülete

A görög mitológia, a görög irodalom¹

Aiakidész: Aiakosz fia, leszármazottja, itt: Akhilleusz, Aiakosz Akhilleusz nagyapja volt

Aiász: a görög sereg második legerősebb harcosa (Akhilleusz után), csak a vállán, csípőjén és hónalján volt sebezhető

Aidész: az Alvilág istene, illetve maga az Alvilág

1 A görög nevek átírásának két módja van: ezeket tudományosnak, illetve népszerűnek nevezzük. A tudományos átírást tudományos, elsősorban klasszika-filológiai művekben használják, máshol inkább a népszerű átírás használata indokolt. Fő különbség az, hogy a görög sz hangot a népszerű átírásban magyarosan sz-szel írjuk át, míg a tudományos átírásban latinosan s-sel. Könyvünkben a népszerű átírási formát használjuk, de bizonyos helyeken indokoltabb volt megtartani a tudományos formát (pl. Kerényi Károly és Trencsényi-Waldapfel Imre klasszika-filológusok idézett műveiben, Babits Mihály fordításában az Oedipus király című műben).

Aiéész: kolkhiszi király, Héliosznak, a Napnak fia, Kírké testvére

Aigai: kis sziget Khiosz közelében

Aigiszthosz: Thüesztész fia és unokája is

Aithér: levegő, lég

Alkinoosz: a phaiákok királya, Nauszikaá apja

Alkmeón (Alkmaión): Amphiarosz argoszi király fia; apja sorsát követve, saját anyja kényszeréből ő is Tébai ellen viset hadat; a háború után harcban elesett apja életéért bosszúból megölte saját anyját

amazonok: harcias asszonyok törzse

Amphitríté: tengeristennő, Poszeidón felesége

Antilokhosz: Nesztór fia, Trója alatt elesett

Aphrodité: a szépség és a szerelem istenasszonya, névének jelentése: a habokból kiemelkedő; egyik szent állata a galamb

Árész: a háború istene, Zeusz és Héra gyermeke

Argó: mitikus hajó, melynek orra dodonai tölgyfából épült, ezért mágikus tulajdonságokkal bírt: beszélt és ismerte a jövőt

Argosz: Héra kedvelt városa a Peloponnészoszon

Argoszölő: Hermész, aki megölte Ió százszemű örzőjét, Argoszt

Ariadné: Minósz leánya, Thészeusz, az athéni hős, miután a Labürinthosz mélyén az emberevő

Arisztotelész (Kr. e. 384–382): görög tudós és filozófus, Makedónia királyának, Nagy Sándornak a nevelője volt

Artemisz: Apollón húga, a vadászat, a vadállatok, a vadon, valamint a Hold és a gyermekszülés istennője

Asztüanax: „a város ura”; Hektór fiának neve, apja vitézségéről

Atlasz: titán, az égboltot tartja a vállán; Kalüpszó nimfa apja

Átreidák: Átreusz fiai: Agamemnón (Mükéné királya, a Tróját ostromló görög sereg fővezére) és Menelaosz (spártai király, akinek elcsábított feleségéért, Helenéért folyt a háború Trója alatt)

Átreidész: Átreusz fia, Agamemnón és Menelaosz

auliszi: görög helységből való

Bootes: ejtsd: boóttész, Helice, Orion: csillagképek nevei

Brontész, Szeropész, Argész: a három küplosz neve (mennydörgés, villám, mennykő)

Bükkhisz: Bakkhosz (görögül: Dionüszosz), a szőlő és a bor istene

daimón: istenség

Démétér: a gabona, az aratás, a termékenység istennője

Éeliosz: azaz Hélios; az isteni Nap

Éosz: a hajnal istennője a görög mitológiában, Hüperión titán és Theia leánya, a napisten Héliosz és a holdistennő Szeléné testvére

Erebosz: az alvilág legsötétebb zuga

Erinnüszek: a vérbosszú istennői

Eris (Erisz): a viszály istennője

Erosz: a Szerelem istene

Euripidész: a három legnagyobb ókori görög tragédiaköltő egyike

Földrázó: Poszeidón, a tenger istene; ha szigonyát a földbe vágta, földrengést idézett elő

Gaia: a Föld istennője

Gerénia: messzéniai város, ahol Pülosz királya, Nesztór nevelkedett

gigászok: félig kígyótestű lények, Gaia és Uranosz gyermekei

Hádész: Zeusz fivére, az Alvilág istene

Hébé: Zeusz és Héra leánya, az ifjúság istennője

Hekabé: Priamosz felesége, Hektór anyja

hekatomba: százökör-áldozat; nagy, ünnepi áldozat

Heliasok könnye: borostyán; Heliasok: a napisten és Clymene három lánya

Héliosz: a mindent látó napisten

Héphaisztosz: a kovácsmesterség, a tűz istene

Héra: Zeusz testvére és felesége

Héré: Héra

Hisztia: Zeusz testvére

Hüperéia: pherai forrás

Hüperión: a Nap, a Hold és a Hajnal atyja, a titánok egyike

hymetti viasz: mézviasz, Hymettos: méztermeléséről híres hegy Atticában

Íapetosz: titán, Klümené házastársa

Iaszón: az Argó hajósainak, az argonautáknak a parancsnoka, az aranygyapjú megszerzője

Ida hegye: Kréta legmagasabb hegye (2456 m)

Íkariosz: Pénélopé apja

Imbrosz: nagyobb sziget az Égei-tenger északi részén, Tenedosztól északra, közvetlenül a trójai part előtt

Istennő: a költő a Múzsához fordul segítségért, az epikus költészet múzsája: Kalliopé

Ivor: elefántcsont

Kadmosz: Théba ősi királya; Kadmosz sarjai: Théba őslakói

Kalkhász Tesztoridész: madárjós

Kasszandré vagy Kasszandra: Priamosz jóstehetségű leánya, mindig igazat jósolt, de soha nem hallgattak rá; Agamemnón rabnóként vitte haza Trójából

Kérek: a halálos végzet istennői

Kerényi Károly (1897–1973): magyar klasszika-filológus, vallástörténész; leghíresebb munkája a *Görög mitológia*

Khaosz: a sötétségből született első isteni lény

Kharisz: Héphaisztosz felesége (az Odüsszeiában Héphaisztosz felesége Aphrodité); a Khariszok a báj istennői, a Gráciák

Kharübdisz: tengeri szörny. Egy tengeri szoros két oldalán éltek Szküllával, a másik tengeri szörny-nyel

Khrüszész: Apollón papja

Koiosz: a titánok egyike

komédia: a drámai műnem egyik műfaja, jelentése: vigjáték

Korinthos: város Görögországban a Peloponnészoszi-félsziget földszorosán

Kottosz, Briareosz és Güész: a három gigász neve

Kríosz: a titánok egyike

Kronión: Zeusz egyik neve

Kronosz: titán, Úranosz fia, Zeusz apja

Küklopszok: kocsikerékszeműek, egyszeműkvanahomlokuk közepén

Láertiadész: Láertész fia, Odüsszeusz

Laiosz: thébai király

Lakedaimón: Spárta

Laokoón: Trója főpapja

lebegő galambok: Aphrodité szent állatai

Lémnosz: vulkanikus sziget az Égei-tenger északi részén, az akhájok Trója felé vivő útjában; Héphaisztosz kultikus helye

Létó: Koiosz titán leánya, Zeusztól született gyermekei Apollón és Artemisz

Linosz: Apollón korán meghalt fia; a megszemélyesített dal

Loxias: Apollón mellékneve, amely a loxon, kétértelmű szó jelentését hordozza

Meleagrosz: kalüdóni királyfi, aki az Artemisz istennő által a városra küldött vadkan megölésére vadászatot szervezett; a fenevadat végül Atalanta, Meleagrosz szép szeretője ölte meg, amiért a lány a trófeát is megkapta; Meleagrosz nagybátyjai féltékenységükben Atalantára támadtak, mire Meleagrosz megölte őket

Memnón: a Hajnalnak Trója alatt elesett fia

Meropé: Oidipusz nevelőanyja, Polybosz felesége. Nevének jelentése: méharcú, mézédés

Messzéisz: forrás Thesszáliában

Messzelövő Phoibosz: Apollón

Mnémoszüné: a titánok egyike, neve emlékezetet jelent, a múzsák anyja

Múzsák: Zeusz és az Emlékezet lányai, a költészet és a művészetek istennői

Nümphák: nimfák, a természet fiatal istennői

Ógügié: Kalüpszó szigete

Oidipusz: a thébai Laiosz királynak és feleségének, Lokaszténak tragikus sorsú fia a görög mitológia thébai mondaköre szerint

Ókeánosz: világóceán; a világot körülölelő hatalmas folyó és istenség; Uranosz és Gaia gyermeke, a titánok egyike

Oresztész: Agamemnon és Klütaimnésztra fia, aki Apollón tanácsára, apja megöléséért, bosszúból megöli saját anyját

Orkhomenosz: bioiítiai város, Minüai fővárosa

Orpheusz: mitikus dalnok; bűvös énekével még az alvilág isteneit is megindította, és visszakapta tőlük feleségét, Eurüdikét

Pallasz Athéné: Zeusz és Métisz lánya, a bölcsesség, a jog, az igazságos háború, a művészetek, a kézművesség istennője

Parnasszosz: a múzsák lakhelye, Apollón szent hegye

Patroklosz: Akhilleusz legkedvesebb barátja, akit Trója alatt Hektór trójai királyfi ölt meg

Péleidész: Péleusz fia, Akhilleusz

Penthesileia: Arésznek és Otrerának leánya, az amazonok királynője

Phoibe: Létó anyja, a titánok egyike

Phoibosz, Phoebus: Apollón jelzője; jelentése: gyógyó, fénylő

Phthia: város Thesszáliában; Akhilleusz születési helye

poétika: költészettan

Polügnotosz: a Kr. e. 5. században élt görög festőművész, akinek nevéhez a perspektivikus ábrázolás kutatása fűződik

Polybos: Korinthosz királya, Oidipusz nevelőapja

Pontosz: Gaia, a Föld fia, Néreus tengeristen atyja

Priamosz: a földült Trója agg királya

Pülosz: messzéniai tartomány, Szphaktéria szigetével átellenben

Püthó vagy Pythó: eredetileg a delphoi jóshely sziklája, Pythón, a mitológiai sárkány őrhelye; Apollón megölte a sárkányt és jóshelyet alapított

Pygmalion: ciprusi király, fia Paphosz, a sziget névadója (Paphia), Paphosz városának alapítója

Rheia: Kronosz felesége és Zeusz anyja

rokka: lábbal hajtott, kézifonáshoz használt eszköz

Román József (1913–2008): művészeti író, esztéta

Senkise: görögül Útis, talán szójátékszerű utalással Odüsszeusz nevére

Szirének: tengeri nimfák, asszonyfejű, madártestű lények, csodálatos énekükkel elcsábítják és megölik a hajósokat

Szkaiai kapuja: Trója városának főkapuja; őrtornya a csatasíkra nézett

Tartarosz: az Alvilág

Tiésziasz: thébai vak jó, jelentős szereppel az Oidipusz-mondakörben

Téléphosz: görög mitológiai hős, aki majdnem feleségül veszi saját anyját, de a nászéjszakán fény derül vérségi viszonyukra

Téthüsz: Ókeanosz felesége, Uránosz és Gaia (az Ég és Föld) leánya

Theia: a titánok egyike, férje Hüperion

Themisz: az igazság és törvény istennője

Thesszália: Görögország egyik régiója

Thetisz: tengeri istennő, Néreusz leánya, Akhilleusz anyja

Thrinakié: mesés sziget, később Szicíliával azonosították

Thüesztész: Pelopsz király és Hippodameia fia, aki megölte féltestvérét, elszerezte bátyja feleségét, elrabolta fivére fiát, tudtán kívül egy lakomán feltalálva megette saját fiait; később gyermeket nemzett saját lányának

titánok: Uránosznak, az ég istenének és Gaiának, a Föld istennőjének gyermekei, Zeusz ellen lázadtak, de elbuktak; a hat fiútestvér, azaz a titánok, név szerint Ókeanosz, Koiosz, Hüperion, Kriosz, Iapetosz, Kronosz, illetve a hat lánytestvér: Téthüsz, Phoibé, Theia, Rhea, Themisz, Mnémoszüné

Trencsényi-Waldapfel Imre (1908–1970): Baumgarten-díjas magyar klasszika-filológus, vallástörténész, műfordító; leghíresebb műve: *Görög-római mythologia. A klasszikus ókor istenei és hősmondái*

trósz nép: trójaiak; Trósz Trója ősi királya volt

Uránosz: az Égbolt megszemélyesítője

Zeuxis: a Kr. e. 5. században élt görög portré- és zsánerképfestő, akinek alkotásai nem maradtak fenn

Zsákmányosztó Pallasz: Ageleié, Athéné egyik mellékeve

Xanthosz (Fakó): Akhilleusz hallhatatlan lova

Publius Ovidius Naso: Átváltozások

Achelous: folyó Aetolia és Acarnania határán, lányai a szirének; egyik szarvából lett a bőség szimbóluma, a bőségszaru

Aegeus: athéni király; fia: Thészeusz egyik hőstette az volt, hogy megölte a Minótauroszt, mely felfalta azokat az athéni ifjakat, akiket Athén Minos parancsára adó fejében küldött Cnosszoszba; Ariadné, Minosz lánya ugyanis szerelemre lobbant a hős iránt, fonalat adott neki, s miután Thészeusz a labirinthusban megölte a szörnyet, ennek segítségével megint visszatárlhatott a bejáratához

Alcides: Hercules

Alcmena: Amphitryon tirynsi király felesége, Electryon mycenaei király lánya (ezért „argosi”)

Alcmena menyje: Deianira, Oeneus lánya, Meleagros nővére

aóni hős: Herkules (Héraklész), aki Thébaiban született mert szüleit Tirynsből száműzték

Attica: vidék Hellas középső részén; fővárosa Athén

Calydon folyama, Calydon vize: az Achelous

Calydon: város Aetoliában; átvitt értelemben Arpi, a száműzött Diomedes új királyi székhelye; mivel Oeneus, a város királya nem hívta meg az isteneknek bemutatott áldozatra Dianát, az istennő bosszúból vadkant küldött földjei elpusztítására

Calymne: sziget az Égei-tengerben

Daedalus (Daidalosz): mondabeli építész és szobrász; ő építette Kréta szigetén Minosz király szörnyszülőtt (félíg bika, félíg ember) fia számára a zegzugos folyórendszerből álló labirintust. Minosz a nagy mű befejezése után sem engedte szabadon Daedaluszt; ezért az ezermester építész fival, Icarusszal együtt a levegőn át menekült el Krétáról

Delos: sziget az Égei-tengerben

Dia: Naxos

Diana: vadásztistennő, a görögöknél Artemisz

fia Iapetusnak: Prométheusz, az első ember megteremtője, illetve Atlasz

Hercules: Alcaeus fia, Amphitryon tirynsi király (valóságban Jupiter) és Alcmena fia; Juno gyűlölte, s már csecsemőkorában két kígyót küldött rá, hogy megöljék, de Hercules mindkettőt megfojtotta

Juno: Jupiter húga és felesége, a házasság, a szülés istennője

Jupiter: az istenek és emberek királya

Lebintus: sziget az Égei-tengerben

lernai hydra: ősi, kígyóra emlékeztető vízi szörnyeteg, számtalan fejjel

Liber: Bacchus; egyik fia, Thyoneus bikát lopott az Ida-hegyi pásztoroktól; hogy az üldözőket megtévessze, Bacchus szarvassá változtatta a lopott jószágot

Lichas: Hercules szolgája

Maeandros: az Égei-tengerbe ömlő, kanyargó folyó Kis-Ázsiában

mely róla nevet nyer: Íkari-tenger: az Égei-tenger déli része

Minos: Kréta királya, Ariadné és Minótaurosز apja

Mulciber: Vulcanus

Nais: najád, vízi nimfa

Neptun hős fia: Theseus (az ismertebb változat szerint Aegeus fia)

Neptun, Neptunus: Jupiter testvére, a tenger s általában a vizek háromszigonyú istene

Nessus: Ixion fia, Deianirába szerelmes kentaur

Oeta: hegyes vidék Hellas középső részén

Paros: sziget az Égei-tengerben

Parthaon: Meleagros nagyatyja, calydoni király

Phryg, Phrygia: vidék Kis-Ázsia északnyugati részén, illetve lakója; sokszor egyértelmű a Trója, a trójai szavakkal, mert Trója Phrygiában volt

Samos: sziget az Égei-tengerben

Saturnia: Saturnus leánya, Juno

Saturnus fia: Jupiter, illetve Dis

Saturnus: az aranykori istennemzedék feje; fia, Jupiter taszította a Tartarusba, s helyette ő vette át az uralmat

Tiryns daliája: Hercules, a tirynsi királyné, Alcmena és Jupiter fia

Tiryns: város Hellas déli részén

Vulcanus: a tűz, a kovácmesterség istene, átvitt értelemben maga a tűz

A római irodalom

Apolló: Orpeusz és Linus híres dalnokok a görög mitológiában; a hagyomány szerint az előbbi a líra, az utábbi a ritmus és a dallam kitalálója

Argo: az Argó híres hajó a görög mitológiában, amelylyel az argonauták utaztak; útjuk során rengeteg kalandot, veszedelmet éltek át; a hajó kormányosa Típhisz volt

csalit: bokrokkal, cserjékkel benőtt hely

dalba legyőzőm: Árkádia vadregényes, idilli tája a pásztorok istenének, Pánnak a lakhelye a görög mitológiában

guzsaly: fonóeszköz

Juppiter: római főisten; Iuppiter Optimus Maximus, azaz Jupiter a Legjobb és Legnagyobb; Zeusz római megfelelője

kacor: kés, amelyet növények metszéséhez használnak

Licinius Murena: a kultúrappártoló Maecenas sógora, Kr. e. 22-ben kivégezték egy Augustus elleni merényletben való részvétele miatt

Mars: Árész, a hadisten római megfelelője

Pollio: utalás Gaius Asinius Pollióra, aki Kr. e. 40-ben volt római konzul

saturnusi korszak: Saturnus isten Kronosz római megfelelője, a mitológia szerint az ő uralma alatt volt a világ aranykora; ennek a már említett jóslat vetett véget az apját legyőző fiúról

Soracté: közel 700 méter magas hegy Rómától északra, a Tiberis folyó völgyében

Thaliarchus: görög tulajdonnév, jelentése: ünnepi öröm vezére

A Biblia mint kulturális kód

Ószövetség

a szövetség ládája: másképpen a Frigyláda. Izrael legszentebb tárgya volt, az isteni jelenlétet szimbolizálta; Mózes készítette a sivatagban, kívül, belül arannyal vont be, s ebben helyezte el a Tízparancsolatot; később a Templom legfelsőbb helyiségében, a „Szentek szentjében” helyezték el; a Biblia szerint Jeremiás próféta még a babiloni seregek fosztogatása előtt elrejtette; a Szövetség ládájának helye ismeretlen

Áron: Mózes testvére

bdellium: a szó pontos jelentése nem ismert, a Septuagintába kristályként fordítják az eredetileg héber szót; Dioszkoridész gyantatermelő gyógynövényként írja le a *De materia medicina (Füveskönyv)* című művében: „Egy arab fa könynye”, más vélekedések szerint nem más, mint a manna

bojtorján: őszirózsafélék családjába tartozó növényfaj

Dávid: Izrael második királya (Kr. e. 1010–Kr. e. 970); a zsoltárok egy részét neki tulajdonítják

Góser földje: egyiptomi terület a Nílus deltájánál
izmaeliták: Izmael leszármazottjai; Izmael Ábrahám és Hágár rabszolganő fia; Tőle származnak Észak-Arábia arab lakói; Izmaelt az iszlám vallás prófétájának tekintik

izraeliták: Izrael leszármazottjai

Izsák: Ábrahám és Sára fia

Jákob: Izsák és Rebekka fia

jebuziták: ókori népek, melyek Izrael fiai előtt Kánaán földjét lakták

Jetrónak: Cipporának, Mózes feleségének atyja

Jónás: Amitiai Jónás, az ún. kispróféták egyike

Kánaán földje: A bibliai Ígéret földje, „tejjel-mézvel folyó ország”; Izrael fiai foglalták el (a mai Izrael, Palesztina, Jordánia, Libanon, Szíria nyugati része és az egyiptomi Sínai-félsziget)

kerubok: angyalok, Isten kísérői, akik őrzik a frigyládát és a Paradicsomot

Korach: Lévi fiának, Kehátnak leszármazottja, aki híveivel együtt fellázadt Mózes ellen; fiai zsoldárok szerzői voltak

megeredtek az ég csatornáit: eleredt az eső

Ninive: ókori asszír város a Tigris folyó keleti partján; a Késő-Asszír Birodalom idejétől kezdve (Kr. e. 7–8. sz.) Asszíria fővárosa volt

Pi-Hachiro, Baal-Cefon: A Vörös-tenger partján fekvő települések

prédikátor: igehirdető, itt Salamon király

Salamon: Izrael harmadik, bölcsességéről ismert királya (Kr. e. 970–Kr. e. 928)

Sás tenger: Vörös tenger

Tarsis: ókori föníciai település a Földközi-tenger nyugati partvidékén

zsoldárok: bibliai himnuszok

Ószövetségi motívumok későbbi korok irodalmában

Cato: (Kr. e. 95–Kr. e. 46) római köztársaságpárti államférfi, aki Caesar győzelme után öngyilkos lett

Demosthén: Demoszthenész (Kr. e. 384–Kr. e. 322): görög szónok és államférfi

Etele: hun király (Kr. u. 410 k.–Kr. u. 453 k.)

halkufár: halárus; átvitt értelemben: locsogó, fecsegő, veszekedő ember

Kölcsey Ferenc (1790–1838): magyar költő, író, irodalomszervező, a *Himnusz* írója

lángérmény: lázas önkívületi állapot

Phidias: görög szobrász, Pheidiász (Kr. e. 500–Kr. e. 430 k.)

teológiai: hittudományi

Thomas Mann (1875–1955): német író; *A Buddenbrook ház* című regényéért 1929-ben irodalmi Nobel-díjat kapott

Pindár: Pindarosz (Kr. e. 518–? Kr. e. 438)

Plato: Platón (Kr. e. 427–Kr. e. 347): görög filozófus

Sándor: Nagy Sándor, macedón hódító (Kr. e. 356–Kr. e. 323)

Sokrat: Szókratész (? Kr. e. 470–399) görög filozófus; hite szerint a törvénnyel szembeszegülni nem szabad; ezért bár hamis vádak alapján ítélték halálra, visszautasította tanítványai segítségét; szökés helyett kiitta a méregpoharat

Vanitatum vanitas: a Salamon királynak tulajdonított *Prédikátor könyve* nyitómondata; latin kifejezés, jelentése: „hiúságok hiúsága”, „hiábavalóságok hiábavalósága”

virtus: erény

Xenofon (? Kr. e. 430–? Kr. e. 355): görög hadvezér, történetíró

Újszövetség

Alfa – Ómega: a görög ábécé első és utolsó betűi: jelképesen a kezdetet és a véget jelölik

Arimátia: Jeruzsálemtől északnyugatra fekvő város

Betlehem: Jézus szülővárosa

evangélium: örömhír, az *Újszövetség* első négy könyvét is így nevezik

farizeusok: zsidó vallási csoport, a Kr. e. 2. században jött létre; vezetői a Törvény szigorú követését írták elő; Jézussal szemben álltak, Pilátustól elítélését, kivégzését követelték; Jézus a magatartásukat képmutatónak tartotta (Hegyi beszéd); azóta a farizeus másik jelentése: álszent, képmutató

Galilea: Palesztinának a Jordántól legészakabbra eső, történelmi régiója

Gecsemáné-kert (Getszemáni-kert): Jézus kedvelt helyéhez, az Olajfák hegyéhez közel eső terület; itt árulta el Júdás Jézust

Heródes király: Jézus születésének hírére minden két éven aluli fiúgyermeket megöletett Betlehemben

Illés: Kr. e. 9. századi, ószövetségi próféta

ióta: a görög ábécé betűje; pici részek megnevezésére használt fogalom is

Jordán: Palesztina és Izrael szent folyója

Kapernaum: zsidó város a Genezáreti-tó mellett

Magdalai Mária (Mária Magdolna): Jézust és a tanítványokat Galileában kísérő asszony

mammon: pénz, megszemélyesített gazdagság, va-
gyon, Jézus magyarázatában démoni erővel bíró
istenség

Názáret: a galileai hegyvidék lábánál található város;
Mária itt fogadja az angyali üdvözlést, és Jézus itt
kezdi meg nyilvános működését

Pál: eredeti nevén Saul, aki a damaszkuszi úton való
megtéérése után keresztényüldözőből apostollá vált

páskavacsora: az egyiptomi fogságból való szabadu-
lás emlékére készített ünnepi étel a zsidó vallásban

Pilátus: Pontius Pilátus – Tiberius császár judeai
helytartója

samaritánus: Samária város lakói, akik eltávolodtak
a zsidó vallástól, ezért köztük és a júdeaiak között
ellenséges viszony alakult ki

zsinagóga: a zsidó istentisztelet helye

Újszövetségi motívumok későbbi korok irodalmában

analfabéták: írástudatlanok

Babits Mihály (1883–1941): magyar költő, író, mű-
fordító, irodalomszervező

Chacabucó: ejtsd: csakabukó

Don Segundo Sombra: Ricardo Güiraldes (1886–
1927) argentin író műve

futamását: megfutamodását

Herbert Spencer (1820–1903): angol filozófus, szo-
ciológus, biológus

Hudson: Henry Hudson (1550 k. – 1611) angol ten-
gerész

I. Károly (1625–1649): angol uralkodó

Inverness: észak-skót település

Jorge Luis Borges (1899–1986): argentin író, költő,
irodalomtörténész

Jujuy: ejtsd: huhuj

juníni járás: Buenos Aires tartomány városa

kazuárfák: a bükkfavirágúak rendjébe tartozó fafélék

kofa: kereskedőnő, árusnő

köntös: köpeny

könyvhullását: könnyhullatását

kúria: vidéki nemesi udvarház, kisebb kastély

mentemben: harcomban, menetelésben

minutában: percben

Montevideo: Uruguay fővárosa

Núñez: ejtsd: núnysz

Once: ejtsd: onsze

pampa: dél-amerikai síkság

patrónája: segítője

pászkák ünnepe: az egyiptomi kivonulás és a kovász-
talan kenyér (pászka) ünnepe; a zsidó „húsvét”

rabbi: zsidó vallási tanító

Ramos Mejía: Buenos Aires tartomány városa

Rákóczi Ferenc buzgó éneke: a verset II. Rákóczi
Ferencnek (1676–1735) tulajdonítja az irodalmi
hagyomány, a szerzőség azonban kérdéses; a vers,
mely 1703-ban keletkezett, rokonságot mutat II.
Rákóczi Ferenc imáival

Salado: Rio Salado („sós folyó”): Argentína sós talajú
földjének folyója

Scythopolis (Bét-Seán): város Izrael északkeleti részén

szép sugár: egyenes

Tabaré: Juan Zorrilla de San Martín (Huán szorij-
já de szán mártín) (1855–1931) uruguayi költő
nemzeti eposza

vajki sok: milyen sok

A középkor irodalma

Abélard (1079–1142): skolasztikus filozófus, teoló-
gus és költő; beleszeretett tanítványába, Fulbert
kanonok unokahúgába, akit titokban feleségül
is vett; az apa ellenezte szerelmüket, Heloise
zárdába vonult; az apa nem érte be ennyivel,
Abélardot megfosztatta férfiasságától, aki a vi-
lágtól elvonultan egy bencés kolostorban élte le
életét

Allis: lovagtörténet szereplője

anya: Szűz Mária, Jézus anyja

apát: a kolostor élén álló, férfi szerzetesrendi előljáró

Archipiada: a görög Alkibiadész nevének nőnemű
alakja

Ave Maria: Üdvözlégy, Mária! kezdetű keresztény ima

Beatrice: lovagtörténet szereplője

Blanche: talán Szent Lajos király édesanyja

Buridán: középkori filozófus, akit Burgundiai Mar-
git egy zsákba kötve dobott a Szajnába; így hall-
gattatta el alkalmi szeretőjét

bűnoldó papi bulla: a papok által pénzért árult bűn-
bocsátó levél, búcsúcédula

Carmina Burana: versgyűjtemény, amelyet a német-
országi Benediktbeuern kolostorában találtak
meg 1803-ban

cilicium: durva szőrből, sokszor szögekkel kivert bő-
rből készült önsanyargató eszköz, melyet a mezte-
len bőrre csatoltak fel

Clamate ter: kiáltások háromszor; azért háromszor, mert a Szentháromság irgalmát kéri

doktrina: tudományos, elméleti szabályrendszer, filozófiai elmélet

Echó: a görög mitológia egyik nimfája, aki bő beszéddel leplezte Zeusz félrelépését; Héra büntetésként azt szabta rá, hogy csak mások mondatait ismételhessen (visszhang); Echó beleszeretett Narkisszoszba, aki viszont saját magát szerette bele; Ekhó fájdalomában elsorvadt, s csak a hangja maradt meg

Egyiptomi Mária: Egyiptomi Mária az 5. században élt; prostituált volt, de megtért, s remeteként élte életét

Engadi: a Holt-tenger nyugati partján fekvő település

Flóra: Juvenalis megörökítette római kurtizán

Fortuna: a kiszámíthatatlan sors, a forgandó szerencse megszemélyesítése, istennője

Haremburgis: meinei grófnő, V. Fulkó Anjou gróf felesége lesz; házasságukkal megalapozzák az Anjou-ház angol ágát, a Plantagenet ágat

hëon: csupán

ispán: a vármegye első embere

Johanna: Jeanne d'Arc, a százéves háború hősnője, akit eretneknek nyilvánítottak, s máglyán elégettek

kyrie eleison: Uram, irgalmazz!

Luna: a Hold

malaszt: isteni kegyelem, áldás

milosztben: malasztban, malaszt: isteni kegyelem

monostor: szerzetesek templommal is egybeépített lakhelye

moralitás: erkölcsi tanulságokat összefoglaló, középkori drámai műfaj

Nagylábú Berta: Laoni Bertrada, azaz Nagylábú Berta, Nagy Károly édesanyja

priorissza: perjelnö, kolostori tisztségviselő a 16. század előtt alapított női szerzetesrendekben

Regula: a szerzetesek életét meghatározó szabályok összessége

Requiem aeternam: a gyászmise kezdő sorai: „Requiem aeternam dona eis Domine, et lux perpetua luceat eis”; jelentése: „Adj, Uram, örök nyugalmat nekik, és az örök világosság fényeskedjék nekik.”

Salán: Zalán: bolgár fejedelem

Simeon: bibliai szereplő, aki a gyermek Jézust látva megjövendöli sorsát és anyjának, Máriának a szenvedését („a te lelkedet is tőr járja át”); Simeon története Lukács evangéliumában olvasható (Lk 2,25–35)

Stabat mater: a cím a latin nyelvű eredeti szöveg első két szava, jelentése: állt az anya

Szent Erzsébet: Árpád-házi Szent Erzsébet (1207–1231) II. András magyar király és Merániai Gert-rúd gyermeke

Szent Gellért: püspök (980 – Kelen-hegy, 1046) bencés szerzetes

Szent Margit: Árpád-házi Szent Margit (1242. – Margit-sziget, 1270.) IV. Béla magyar király és Laszkarisz Mária, bizánci hercegnő lánya, Árpád-házi Szent Erzsébet unokahúga; Domonkos-rendi apáca

szittyá: szkíta magyar alakja; magyar ember

szoror: nővér, női szerzetesrendeken belüli megszólítás

Thais: nem tudjuk, hogy konkrét személyt jelentene a név; több prostituált is viselhetett ezt a nevet Villon verseiben

Theophilus: (?–536) jogász, jogtudós

Venus: a szépség és a szerelem római istennője

A középkori irodalom motívumainak megjelenése későbbi korok irodalmi alkotásaiban (Umberto Eco: *A rózsza neve*)

ekpirózis: lángra borulás, világégés

Lucretius: Titus Lucretius Carus (Kr. e. 99–Kr. e. 55) római költő, filozófus

Melk: alsó-ausztriai település

szimóniás: egyházi vagyont áruba bocsátó

szkriptórium: másolóműhely

Umberto Eco (1932–2016): olasz író, irodalomkritikus és filozófus

vellum: pergamen

Verbatim: szóról szóra

Vesperás: esti imaóra

videmus nunc per speculum et in aenigmate: Pál apostol *Szeretethimnuszának* (1Kor 12, 30–13, 13) egy latin részlete a Sacra Vulgatában. Fordítása: „Mert most tükör által homályosan látunk”; a latin idézet Pál apostol tanítására, illetve Jorge Luis Borges munkásságára utal

Dante Alighieri: Isteni színjáték

a hegy: az erény

Agár: Agár, a Nagy Vadászeb talán maga Can Grande, a nagyszerű veronai ifjú, akinek a neve is Nagy Ebet jelent magyarul

Anchises: trójai király, Aeneas apja, utalás Vergilius fő művére, az *Aeneis*re

az emberélet útjának felén: 1300-ban Dante 35 éves volt

Caëta: ejtsd: kaéta: szirtfok és városka Róma és Nápoly között a tengerparton; Aeneas nevezte el dajkájáról

Camilla s Euryalus és Nisus: az amazon és a két jó barát Vergilius hősei

csillag: ez a csillag a Nap

Dante Alighieri (1265–1321): olasz költő; legnagyobb műve az *Isteni színjáték*

Deidámia: Akhilleusz felesége, aki női ruhába rejtette férjét, nehogy megöljék; Odüsszeusz és társai árusnak öltöztek, s sok női holmi között egy kardot is kínáltak Akhilleusznak, aki ez után nyúlt – leleplezve ezzel magát

egy nagy sötétlő erdőbe jutottam: az élet rejtélyes erdejéről van szó, melyben eltévedt, letért az igaz útról

Farinata: Farinata degli Uberti, ghibellin vezér volt

Feltro s Feltro: Feltre és Montefeltro, Can Grande területének határai

Galeotto: Galeotto volt Lancelot és Guinevra szerelmének pártfogója az Arthur király mondában

Ilion: Trója

Illés: bibliai próféta, tüzes szekéren szállt az égbe

Kaina: a testvérgyilkosok helye a pokolban

Kleopátra: egyiptomi fáraónő, akibe szerelmes volt Antonius és Caesar is

Kocitusz: a Kocitusz folyó jegébe fagyva bűnhődnek a testvérgyilkosok és a hazaárulók

lombardok: az észak-itáliai Lombardia lakói

Mantova: lombard város

Mester: Vergilius; Dante kísérője a Pokolban és a Purgatóriumban

Ninus: Ninive város alapítója, Szemiramisz uralkodótársa

Palladium: Pallasz Athéné csodatevő szobra, mely Tróját védte; Odüsszeusz és Diomédész csellet elrabolták

Semiramis: asszír-babilóni királynő függőkertje az ókor egyik csodája

Septa: Afrika

sub (szub) Julio: Julius Caesar [uralkodása] alatt, idejében született Vergilius Mantovában (Mantua) Kr. e. 70-ben

Sycheaus: Dido királynő volt férje; Aeneasért lett hűtlen férje hamvaihoz Dido

toszván: Toszvánia, Itália északi tartományának lakója

Tristan: középkori lovag, Izolda szerelmese

Turnus: Aeneas ellenfele Vergilius művében

Ulysses: Odüsszeusz latin névváltozata

A reneszánsz irodalma

Alexandria: Nagy Sándor alapította 331-ben Egyiptomban, a Nílus deltájában; a hellenizmus egyik kulturális központja volt

ama három Törvény: zsidó, keresztény, iszlám vallás törvénye

arany Lomb: babér

boldog szigetek: a Boldogok szigete a görög mitológiában, ahol a megboldogultak elnyerik időtlen boldogságukat

Cyntia: Diana, Cynthus: hegy Délosz szigetén, itt született Diana; a versben a Holdat jelöli

Fecske: az eredeti, latin szövegben Progne (Prokné), görög királylány neve szerepel, a görög mítosz szerint Prokné férje, Téreusz meggyalázta Prokné hűgát, Philomélét, s hogy el ne árulja, a nyelvét is kitépte; de mindez Prokné tudomására jut, s úgy áll bosszút a gyalázaton, hogy gyermeküket, Ityst megöli és feltálatatja férjének; mikor Téreusz megtudja, mi történt, rátámad a nővérekre, de az istenek mindhármukat madarakká változtatják; Proknét fecskévé, hűgát fülemülévé, Téreuszt pedig búbos bankává változtatják; tavasszal a fecske csicsérgésében a gyermekét bűnbánóan sirató Prokné ismerhető fel

Giovanni Boccaccio: (1313–1375) olasz humanista író, költő, leghíresebb műve a *Dekameron*

Herkules: Héraklész, Zeus fia a görög mitológiában, egyik megbízása szerint aranyalmát kellett lopnia

Hesperidák: nimfák, ők őrizték és gondozták Héra gyümölcsökertjében azt a fát, ahol az örök ifjúság és halhatatlanság aranyalmái termettek

Milo: a krotóni Milónról van szó (Kr. e. 6. század); az ókor leghíresebb atlétája, akinek rendkívüli ereje közmondásos volt

Ötöd szféra: a Mars mint csillag a földközponthoz szemlélet szerint ötödikként kering a Föld körül – a Hold, a Mercurius, a Venus és a Nap után

Phyllis: A görög mitológiában Phyllis, a szépséges trák királylány hiába várta szerelmét, az athéni Démophoónt, aki a nászuk előtt elhajózott, s hiába ígérte, nem tért vissza egy év múlva; a királylány bánatában felakasztotta magát; az istenek megsajnálják

és mandulafává változtatták; amikor Démophoón végül visszatért, Phyllis helyett egy fácskát talált, megölelte, s erre a mandulafa azonnal kihajtott és virágba borult

Rák, Serleg, Oroszlán: csillagképek nevei

Saturnus: megfelel a görög Kronosznak; a hajdani aranykor uralkodó istene

Saturnus, Jupiter, Mars, Vénusz: bolygók nevei; Phobeus: Apollón itt a Napot jelenti

szaracén: a középkorban kezdetben az „afrikai arabokat”, „mórokat” hívták így, később valameny-nyi iszlám vallású embert; a szó az arab sarkín,

napkelet szóból származik, melynek görög alakja: szarakénosz; a görög szó latin alakja terjedt el Európában: saracenus

Tartarus: az Alvilág

Ulysses Alkinoos szigetén: Odüsszeusz latin neve: Ulysses; Alkinoos a phaiákok királya; Odüsszeusz Trójából hazafelé tartva kerül a phaiákok szigetére, ahol csodálatos fák, kertek vannak

uzsora: kölcsönre kivetett aránytalanul és jogtalanul magas kamat

Zephyrus: enyhe nyugati szél, általában szellő

FORRÁSJEGYZÉK

- Aiszoposz meséi*, fordította SARKADY János, Európa Kiadó, Budapest, 1987.
- ANONYMUS: *Gesta Hungarorum*, fordította PAIS Dezső, Magyar Helikon, Budapest, 1975.
- ARISZTOTELÉSZ: *Poétika*, fordította SARKADY János, Lazi Kiadó, Szeged, 2004.
- Babits Mihály összes novellái*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 1938.
- BENEDEK Elek: *Többsincs királyfi*, Móra Kiadó, Budapest, 1975.
- Carmina Burana*, Európa Kiadó, Budapest, 1985.
- Dante ALIGHIERI: *Isteni színjáték*, fordította BABITS Mihály, Szent István Társulat, Budapest, 2002.
- DIÓSZEGI Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
- Fohász a műzszakhoz*, Interpopulart Kiadó, Szentendre, 1993.
- Források, legendák, intelmek*, Interpopulart Kiadó, Szentendre, 1993.
- François Villon összes versei*, Európa Kiadó, Budapest, 2008.
- Gilgames*, fordította ZÁSZLÓS Levente, Tertia kiadó, Budapest, 2004.
- Giovanni BOCCACCIO: *Dekameron*, fordította RÉVAY József, Kossuth Kiadó, Budapest, 2010.
- Giovanni Pico della MIRANDOLA: *Heptaplus avagy a teremtés hat napjának hétszeres magyarázata*, fordította IMREGH Mónika, Arcticus Kiadó, Budapest, 2002.
- Görög költők antológiája*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1959.
- Görög költők antológiája*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1964.
- HAJNÓCZY Péter: *A fűtő*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975.
- HÉSZIODOSZ: *Istenek születése, Munkák és napok*, fordította TRENCSENÝI-WALDAPFEL Imre, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2005.
- HOMÉROSZ: *Iliász*, fordította DEVECSERI Gábor, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2009.
- HOMÉROSZ: *Odüsszeia*, fordította DEVECSERI Gábor, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003.
- HOPPÁL Mihály: *Sámánok. Lelkek és jelképek*, Helikon Kiadó, Budapest, 1994.
- Horatius legszebb versei*, Móra Kiadó, Budapest, 1993.
- <https://mek.oszk.hu/00800/00849/html/>
- II. János Pál pápa levele a művészekhez*, fordította DIÓSI István, Szent István Társulat, Budapest, 1999.
- Janus Pannonius versei*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1983.
- Jorge Luis BORGES: *A tükkör és a maszk*, Európa Kiadó, Budapest, 1999.
- KÁLTI Márk: *Képes Krónika. A magyarok régi és legújabb tetteiről, eredetükről és növekedésükről, diadalokról és bátorságukról, 1358*, Magyar Helikon–Európa Kiadó, Budapest, 1971.
- KARINTHY Frigyes: *Cirkusz I–II.*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1956.
- KERÉNYI Károly: *Görög mitológia*, fordította KERÉNYI Grácia, Gondolat Kiadó, Budapest, 1977.
- KÉZAI Simon: *A magyarok cselekedetei*, fordította SZABÓ Károly, Interpopulart Kiadó, Szentendre, 1995.
- Klasszikus német költők I–II.*, Európa Kiadó, Budapest, 1977.
- Kölcsey Ferenc összes versei*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1990.
- MADÁCH Imre: *Az ember tragédiája*, Madách Irodalmi Társaság, Budapest, 2001,
- Magyar költők 17. század, A kuruc kor költészete I–II.*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1990.
- MÓZES Huba: *A Naphimnusz Dsida-féle fordításának csorbítatlan szövege*, Kortárs Kiadó, Budapest, 2003/11. sz.
- ÖRKÉNY István: *Egyperces novellák*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.
- Petrarca Daloskönyve*, Európa Kiadó, Budapest, 1974.

- Publius Ovidius NASO: *Átváltozások*, fordította DEVECSERI Gábor, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982.
- Római költők antológiája*, ELTE Eötvös József Collegium, Budapest, 2014.
- ROMÁN József: *Mitoszok könyve*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1963.
- ROMHÁNYI József: *Szamárfül*, Móra Kiadó, Budapest, 2016.
- Sir Arthur Conan DOYLE: *A sátán kutyája*, Móra Kiadó, Budapest, 1966.
- Sir Arthur Conan DOYLE: *Sherlock Holmes kalandjai*, fordította BORONKAY Zsuzsa, Ifjúsági Lapkiadó, Budapest, 1987.
- Sz. JÓNÁS Ilona: *Árpád-házi Szent Erzsébet három legendája*, Debreceni Szemle, Debrecen, 2008/2.
- Szent Ágoston: *Vallomások*, fordította VÁROSI István, Gondolat Kiadó, Budapest, 1987.
- Szent Benedek regulája*, fordította SÖVEGES Gábor, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2002.
- Szent Gellért legendája*, GAÁL László könyvnyomdája, Makó, 1928.
- Szent István Társulati Biblia*, internetes forrás: www.szentiras.hu
- Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. 1. Középkor, 1000–1530*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.
- Teremtéstörténetek. Válogatás a világ teremtéséről*, fordította Rákos Sándor, Interpopulart Kiadó, Szentendre, 1993.
- Thomas MANN: *József és testvérei*, fordította SÁRKÖZI György, Európa Kiadó, Budapest, 1975.
- TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre: *Mitológia*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.
- Új fordítású revideált Károli Biblia*, internetes forrás: www.abibliamindenkie.hu
- Umberto ECO: *A rózsza neve*, fordította BARNÁ Imre, Európa Kiadó, Budapest, 2017.
- Vergilius összes művei*, fordította LAKATOS István, Magyar Helikon Kiadó, Budapest, 1973.
- WEÖRES Sándor: *Bóbita*, Móra Kiadó, Budapest, 2016.

© Oktatási Hivatal
1055 Budapest, Szalay utca 10–14.
Telefon: (+36-1) 374-2100
E-mail: tankonyv@oh.gov.hu

A kiadásért felel: Brassói Sándor mb. elnök
Raktári szám: OH-MIR09SZ
Műszaki szerkesztő: Knausz Valéria
Nyomdai előkészítés: WOW Stúdió
Terjedelem: 36,57 (A/5) ív, tömeg: 778,65 gramm
2. javított kiadás, 2021

Gyártás: Könyvtárellátó Nonprofit Kft.
Nyomta és kötötte
Felelős vezető:
A nyomdai megrendelés törzsszáma: